

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
COĞRAFYA EĞİTİMİ BİLİM DALI

İSTANBUL SULTANGAZİ İLÇESİ'NDE ŞEHİRLEŞME
SÜRECİ VE ORTAYA ÇIKAN PROBLEMLER

Samet AVCU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Adnan Doğan BULDUR

Konya - 2016

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Samet AVCU	Numarası: 128308031015
	Ana Bilim/Bilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi / Coğrafya Eğitimi	
	Program	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐	
	Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Adnan Doğan BULDUR	
Tezin Adı		İSTANBUL SULTANGAZİ İLÇESİ'NDE ŞEHİRLEŞME SÜRECİ VE ORTAYA ÇIKAN PROBLEMLER	

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Samet AVCU

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Samet AVCU	Numarası: 128308031015
	Ana Bilim/Bilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi / Coğrafya Eğitimi	
	Program	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐	
	Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Adnan Doğan BULDUR	
Tezin Adı		İSTANBUL SULTANGAZİ İLÇESİ'NDE ŞEHİRLEŞME SÜRECİ VE ORTAYA ÇIKAN PROBLEMLER	

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan "İSTANBUL SULTANGAZİ İLÇESİ'NDE ŞEHİRLEŞME SÜRECİ VE ORTAYA ÇIKAN PROBLEMLER" başlıklı bu çalışma ..15..104..2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Yrd. Doç. Dr. Adnan Doğan BULDUR	Danışman	<i>Buldur</i>
Doç. Dr. Hakan KOC	Üye	<i>Hakan Koc</i>
Doç. Dr. Adnan PINAR	Üye	<i>Adnan Pinar</i>

ÖNSÖZ

Dünyada ve ülkemizde hızlı ve plansız kentleşmenin artması beraberinde bir çok sorunu ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışma, İstanbul'un 2008 yılında kurulan idari bakımdan yeni ancak yerleşme bakımından eski olan Sultangazi İlçesi'ndeki şehirleşme sürecinde ortaya çıkan problemlerin araştırılmasını ve çözümüne yönelik önerilerde bulunmayı amaçlamaktadır.

İlçedeki araştırmalarım sırasında bilgi vererek yardımcı olan, Cebeci Mahallesi Muhtarı Zeki YILDIZ'a, Eski Habipler Mahallesi muhtarı Osman AVCILAR'a, İsmetpaşa Mahallesi Muhtarı Dursun ÇOLAK'a, Sultançiftliği Mahallesi muhtarı Ali ÖZKAN'a, 50.Yıl Mahallesi Muhtarı Lütfi BAYRAM'a ve Sultangazi İlçesi'nin diğer mahalle muhtarlıklarındaki bilgi veren kişilere, Sultangazi sakinlerinden Abdullah KİBAR, Ali Eren ARMUTLU, Canan BAYAR, Çiğdem TAŞ, Haydar BEYSÜLEN, Kubilay TAŞGIN ve Muammer COŞKUN'a ayrıca bu çalışmada bana yardımcı olan adını sayamadığım tüm kişilere, ankete katılan kıymetli Sultangazi halkına, çalışmamda dokümanter verileri almamda yardımcı olan İstanbul Valiliğinde İl Planlama Müdürü Coşkun SARIYILDIZ'a, Sultangazi Nüfus Müdürü Şerife DEMİRCİ'ye, Sultangazi Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürü Melek TÜRKMEN'e teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

En önemli olarak da İstanbul'un yeni ancak,tarihi çok eskilere dayanan bu güzel ilçesini konu olarak veren ve yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Adnan Doğan BULDUR'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Samet AVCU

KONYA, 2016

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Samet AVCU	Numarası: 128308031015
	Ana Bilim/Bilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi / Coğrafya Eğitimi	
	Program	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐	
	Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Adnan Doğan BULDUR	
Tezin Adı		İSTANBUL SULTANGAZİ İLÇESİ'NDE ŞEHİRLEŞME SÜRECİ VE ORTAYA ÇIKAN PROBLEMLER	

ÖZET

Hızlı ve plansız şehirleşme ülkemizde birçok problemi de beraberinde getirmektedir. İstanbul'un Sultangazi ilçesi de bu problemlerin yaşandığı bir yerleşim birimidir.

2008 yılında ilçe olan Sultangazi, Avrupa yakasında ve İstanbul'un kuzeybatı kesimlerinde yer alır. 1970'li yıllarda hızlanan şehirleşme süreci sonucunda nüfus hızla artmış ve gecekondulaşma, trafik yoğunluğu, sağlık ve eğitim hizmetlerindeki yetersizlikler, işsizlik, altyapı eksiklikleri ve çevre sorunları gibi problemler yaşanmaya başlanmıştır.

Çalışmada coğrafi yöntem ve tekniklerden faydalanılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden gözlem ve görüşme metodu kullanılmış, anket uygulanmıştır.

Şehirleşme sürecinde yaşanan problemlerin çözümü için imar planına uyulması, yeni istihdam alanlarının açılması, çevre ve insan sağlığına hizmet veren yatırımların artırılmasının gerekliliği vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şehir, Şehirleşme, Şehirleşme Sorunları, Sultangazi, İstanbul

T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Student's	Name Surname	Samet AVCU	Numarası: 128308031015
	Department/Field	Secondary Social Studies Education / Geography Education	
	Programme	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐	
	Advisor	Asst. Assoc. Dr. Adnan Doğan BULDUR	
Research Title		ENVIRONMENTAL PROBLEMS THAT ARE CAUSED IN THE PROCESS OF URBANIZATION IN ISTANBUL SULTANGAZI DISTRICT.	

SUMMARY

Fast and unplanned urbanization causes a lot of problems in our country. Sultangazi which is the town of İstanbul is a place in which these problems have accrued.

Sultangazi being a town in 2008 is located in European side and northwest of İstanbul. The population has risen rapidly as a result of urbanization which gained speed in 1970s and squatting, traffic jam, deficiency of medical and educational service, unemployment, deficiencies in infrastructure and environmental problems have been begun to be met.

In this work, geographic methods and techniques have been utilized. Observation and interview methods of qualitative research have been used, questionnaire has been applied.

It has been emphasized the necessity of conforming to construction plan, opening new employment area, enhancing the investments which give service to environment and human health for solving the problems in urbanization process.

Key Words: Urban, Urbanization, Urbanization Problems, Sultangazi, İstanbul

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
SUMMARY	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ.....	x
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xv
GİRİŞ.....	1
Çalışmanın Amacı.....	2
Yöntem.....	4
Önceki Çalışmalar.....	6

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞEHİR VE ŞEHİRLEŞME

1.1. Şehir	13
1.2. Şehirleşme	15
1.3. Türkiye’de Şehirleşme	18
1.4. İstanbul’da Şehirleşme.....	23
1.5. Şehirleşme Sorunları.....	39
1.5.1. Sosyo-Kültürel Sorunlar	39
1.5.2. Ekonomik Sorunlar	41

İKİNCİ BÖLÜM

SULTANGAZİ İLÇESİ'NİN COĞRAFI ÖZELLİKLERİ

2.1. Genel Fiziki Özellikleri	43
2.1.1. Jeolojisi.....	43
2.1.2. Jeomorfolojisi	46
2.1.3. İklimi	49
2.1.4. Hidrografyası	49
2.1.5. Toprak Özellikleri	51
2.1.6. Bitki Örtüsü.....	51
2.2. Genel Beşeri Özellikleri.....	53
2.3. Genel Ekonomik Özellikleri	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SULTANGAZİ İLÇESİ'NİN ŞEHİRLEŞME SÜRECİ

3.1. Sultangazi İlçesinin Adı.....	78
3.2. Sultangazi İlçesinin Tarihçesi	78
3.2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem	78
3.2.2. Cumhuriyet Dönemi	80
3.2.2.1. 1923-1950 Yılları Arası.....	83
3.2.2.2. 1950-1980 Yılları Arası.....	85
3.2.2.3. 1980-2000 Yılları Arası.....	94
3.2.2.4. 2000 Yılı ve Sonrası	103
3.3. Arazi Kullanımı.....	124

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
SULTANGAZİ İLÇESİ'NDE UYGULANAN ANKET
ÇALIŞMASININ ANALİZİ

4.1. Anket Çalışmasının Analizi	134
4.1.1. Ankete Katılanların Demografik Özellikleri	134
4.1.2. İlçede Çalışma Durumu Analizi.....	138
4.1.3. Çalışanların Çalışma Pozisyonlarının Analizi	139
4.1.4. Çalışanların Aynı Yerde Çalışma Sürelerinin Analizi	140
4.1.5. Gelir Analizi.....	141
4.1.5.1. Çalışanların Aylık Gelirlerinin Analizi	141
4.1.5.2. İlçede Oturanların Hane Halkı Gelirlerinin Analizi.....	142
4.1.6. İlçede Oturanların Aile Yapısının Analizi.....	142
4.1.7. İlçede İkamet Edenlerin Zaman ve Geldikleri Yer ve Mahallelere Göre Analizi ...	143
4.1.7.1. İlçedekilerin İkamet Sürelerinin Analizi	143
4.1.7.2. İlçeye Taşınmadan Önce Oturulan Yerlerin Analizi.....	144
4.1.7.3. Ankete Katılanların Oturduğu Mahallelere Göre Dağılımının Analizi	150
4.1.7.4. İlçeye Yerleşme Sebeplerinin Analizi.....	150
4.1.8. İlçede Oturanların Hane Mülkiyeti Analizi	151
4.1.9. Ankete Oturanların İlçe Hakkında Düşündükleri	153
4.1.9.1. Ankete Katılanların İlçenin Gelişimi İçin Neler İstediklerinin Analizi....	153
4.1.9.2. Sosyo-Kültürel Yapıyı Geliştirmek İçin Yapılması Gerekenlerin Analizi ...	154
4.1.9.3. İlçede Temel İhtiyaçların Nereden Karşılandığının Analizi.....	156
4.1.9.4. Çalışanların İşyerlerine Gitme Sürelerinin Analizi.....	158
4.1.9.5. Örneklemelerin Boş Zamanlarında Yaptıklarının Analizi	158
4.1.9.6. İlçedeki Temel Sorunların Analizi	159
4.1.9.7. Ankete Katılanların Semtlerinde Karşılaştığı Sorunların Analizi..	160
4.1.9.8. İlçede Hangi Hizmetlerin Yetersiz Olduğunun Analizi	160
4.1.9.9. Sultangazi Belediyesi Hizmetlerinden Memnuniyetin Analizi	161
4.1.9.10. İlçenin Gelişimi İçin Neler Yapılması Gerektiğinin Analizi.....	162
4.1.9.11. Oturulan Yer ile İlgili Memnuniyetin Analizi	163
4.1.9.12. Sultangazi İlçesi'nde Karşılaşılan Sorunların Analizi.....	164

BEŞİNCİ BÖLÜM**İLÇEDE ŞEHİRLEŞMEDEN KAYNAKLANAN PROBLEMLER**

5.1. Gecekondü Problemi	168
5.2. Trafik Problemi	183
5.3. Sağlık Problemi	187
5.4. Eğitim Problemi	193
5.5. İşsizlik Problemi.....	201
5.6. Altyapı Problemi	206
5.7. Çevre Kirliliği Problemi	209
5.7.1. Taş Ocaklarının Yol Açtığı Problemler.....	210
5.7.2. Ormanların Tahrip Edilmesi	213
5.7.3. Su Havzasının Kirlenmesi	216
5.7.4. Çöp Sorunu	222
5.7.5. Gürültü Kirliliği	226
5.7.6. Hava Kirliliği	229
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	232
KAYNAKÇA.....	235
EKLER	272
EK 1: Sultangazi İlçesi Saha Çalışması Anketi İçin İzin Dilekçesi	272
EK 2: Sultangazi İlçesi Saha Çalışması Anketi.....	276
ÖZGEÇMİŞ	280

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

A.Ş	: Anonim Şirketi
ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AKTAŞ	: Elektrik Ticaret Anonim Şirketi
CBS	: Coğrafi Bilgi Sistemleri
CE	: Coğrafya Enstitüsü
dB	: Decibel
DE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DSİ	: Devlet Su İşleri
GB	: Güneybatı
GD	: Güneydoğu
ha	: Hektar
HGK	: Harita Genel Komutanlığı
hm³	: Hektometreküp
HZ. (K.S)	: Hazreti, Kuddise Sirruhu
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İETT	: İstanbul Elektrik Tramvay ve Tünel İşletmeleri
İGDAŞ	: İstanbul Gaz Dağıtım Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi
İMÇK	: İstanbul İl Mahalli Çevre Kurulu
İSFALT	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Asfalt Fabrikası
İSKİ	: İstanbul Su Ve Kanalizasyon İdaresi
İSMEK	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları
İSO	: İstanbul Sanayi Odası
İSTAÇ	: İstanbul Çevre Yönetimi Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi
İTO	: İstanbul Ticaret Odası
KB	: Kuzeybatı
KD	: Kuzeydoğu
kg	: Kilogram
KIPTAŞ	: İstanbul Konut İmar Plan Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi

km	: Kilometre
km²	: Kilometrekare
KÖYD	: Kalkınmada Öncelikli Yörelere Dairesi
L	: Litre
m	: Metre
M.T.	: Mezuniyet Tezi
m²	: Metrekare
m³	: Metreküp
mb	: Milibar
mg	: Miligram
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
MTA	: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü
NİP	: Nazım İmar Planı
o	: Derece
OGM	: Orman Genel Müdürlüğü
PTT	: Posta ve Telgraf Teşkilatı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TEK	: Türkiye Elektrik Kurumu
TEM	: Trans European Motor Way (Avrupa Transit Karayolu)
TL	: Türk Lirası
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
YJK	: Yapısal Jeomorfoloji Kürsüsü
YLT	: Yüksek Lisans Tezi
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurulu
yy	: Yüzyıl
%	: Yüzde

TABLOLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1: Türkiye’de Köy ve Şehir Nüfusunun Değişimi (1927-2014)	19
Tablo 2: İstanbul’da Köy ve Şehir Nüfusunun Değişimi (1927-2014).....	26
Tablo 3: 2008-2014 Yılları Arasında Sultangazi İlçesi Nüfusunda Meydana Gelen Değişim.....	54
Tablo 4: Sultangazi İlçesi Nüfusunun Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı (2014).....	56
Tablo 5: Sultangazi İlçesi’nde Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı	58
Tablo 6: 2008-2013 Yılları Arasında Sultangazi İlçesi’nde Doğum Sayısı, Ham Doğum Oranı, Ölüm Sayısı ve Ham Ölüm Oranı	60
Tablo 7: Nüfusa Kayıtlı Olduğu İllere Göre Sultangazi İlçesi’nde İkamet Eden Nüfusun Dağılımı (2014).....	62
Tablo 8: Sultangazi İlçesi’nin 2000 Yılı Nüfusu İtibariyle Mahallelere Göre Ortalama Hane Halkı Büyüklüğü (2000).....	63
Tablo 9: Sultangazi İlçesi’nin Nüfus Yoğunluğu Değişimi (2008-2014)	64
Tablo 10: Sultangazi İlçesi Nüfusunun Mahallelere Göre Dağılım Oranları (2014)	65
Tablo 11: Sultangazi İlçesi’nde Hayvan Sayısı ve Yıllık Süt Verimi (2014).....	68
Tablo 12: Sultangazi İlçesi’ndeki Sanayi Kuruluşlarının Sektörel Dağılımı	70
Tablo 13: Sultangazi İlçesi’ndeki Ticari Kuruluşlarının Sektörel Dağılımı.....	77
Tablo 14: Sultangazi İlçesi’ni Oluşturan Cebeci Köyü ve Habipler Köyü ile Bazı Mahalleleri Sultangazi İlçesi’ne Katılmış Olan Köylerin Nüfuslarının Değişimi (1935-1990)	87
Tablo 15: Sultangazi İlçesi’ni Oluşturan Köy ve Mahallelerin Nüfuslarının Değişimi (1975-1997)	94
Tablo 16: Sultangazi İlçesi’nde Mahalle Nüfuslarının Değişimi (2000-2014)	105
Tablo 17: Sultangazi İlçesi’ni oluşturan Bölgenin 1/500.000 Ölçekli Meri Planları....	106
Tablo 18: İSKİ İçme Suyu Yönetmeliği’ne Göre Nüfus.....	125
Tablo 19: Sultangazi’de Yerleşilemez Alanlar	126

Tablo 20: İBB Arazi Tespit Çalışmalarına Göre Sultangazi İlçesi ve Eyüp İlçesi Pirinççi Mahallesi'nin Mevcut Arazi Kullanımı (2006)	127
Tablo 21: Ankete Katılanların Eğitim Durumu	137
Tablo 22: Ankete Katılanların Çalışma Durumu	138
Tablo 23: Çalışanların Çalışma Pozisyonları.....	139
Tablo 24: Çalışanların Aynı Yerde Çalışma Süreleri.....	141
Tablo 25: Çalışanların Aylık Gelir Durumu	141
Tablo 26: Hane Halkı Aylık Gelir Durumu	142
Tablo 27: Ankete Katılan Bekarların Kiminle Yaşadığının Analizi.....	143
Tablo 28: Ankete Katılanların Sultangazi İlçesi'ne Yerleşme Sebepleri.....	151
Tablo 29: Ankete Katılanların Mülkiyet Durumu.....	152
Tablo 30: Diğer İlçelere Ulaşımında Kullanılan Araçlar	156
Tablo 31: Ankete Katılanların Temel İhtiyaçlarını Karşılادığı Yerler	156
Tablo 32: Çalışanların Oturduğu Yerden İşyerine Gitme Mesafesi.....	158
Tablo 33: Ankete Katılanların Boş Zamanlarında Yaptıkları Tercihleri.....	158
Tablo 34: Ankete Katılanların Semtlerinde Karşılaştığı Sorunlar	160
Tablo 35: İlçenin Gelişimi İçin Yapılması Gerekenler	162
Tablo 36: Oturulan Yerden Memnun Olma Durumu.....	163
Tablo 37: İlçedeki Çevre Sorunları	166
Tablo 38: Sultangazi İlçesi'nde Alibeyköy Barajı Su Havzası Konut Alanlarındaki Nüfus ve Yoğunluklar (2006)	178
Tablo 39: İBB Arazi Tespit Çalışmalarına Göre Sultangazi İlçesi Bina Durum Analizi (2006)	180
Tablo 40: İBB Arazi Tespit Çalışmalarına Göre Sultangazi İlçesi Bina Kat Adeti Analizi (2006)	181
Tablo 41: İBB Arazi Tespit Çalışmalarına Göre Sultangazi İlçesi Bina Yapım Cinsi Analizi (2006)	181
Tablo 42: İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü Verilerine Göre, 2010 Yılında İstanbul İli'ndeki Sağlık Kurumlarının İlçelere Göre Dağılımı	188

Tablo 43: İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü Verilerine Göre Sultangazi İlçesi'ndeki Sağlık Kurum ve Kuruluşları Sayısı (2015)	189
Tablo 44: Sultangazi İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Verilerine Göre Sultangazi İlçesi'ndeki Özel Okullar Haricindeki Eğitim Kurumları ve Dersliklerin Genel Dağılımı	194
Tablo 45: İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü Strateji Geliştirme Şubesi Verilerine Göre Sultangazi İlçesi'nde Okul Türlerine Göre Öğrenci Sayısının Dağılımı.....	195
Tablo 46: Sultangazi İlçesi'ndeki Resmi ve Özel Okulların Sayısının Mahallelere Göre Dağılışı (2015)	195
Tablo 47: 2008-2014 Yılları Arasında Sultangazi İlçesi'nde Okur Yazar Sayısının Değişimi.....	198
Tablo 48: 2008-2014 Yılları Arasında Sultangazi İlçesi Nüfusunun Bitirilen Okul Düzeyine Göre Dağılımı.....	199
Tablo 49: Sultangazi İlçesi'nde Bitirilen Okul Düzeyinin Cinsiyete Göre Dağılımı (2014)	200
Tablo 50: Ülkemizde Nüfusun İşgücü Durumu.....	202
Tablo 51: Ülkemizde 15 Yaş ve Üstü İstihdam Edilenlerin İş Durumu (2014).....	203
Tablo 52: İBB Ön Veri Araştırmasına Göre Sultangazi İlçesi Nüfusunun Aylık Gelir Düzeyi Dağılımı (2009).....	204
Tablo 53: İBB Ön Veri Araştırmasına Göre Sultangazi İlçesi Nüfusunun Çalışma Oranı (2009)	205
Tablo 54: Sultangazi'de Genç Olmak: Gençliğin Yaşam Kalitesi ve Yaşam Beklentisi Proje Raporu'na göre Sultangazi İlçesi Nüfusunun Geniş Yaş Grubuna Göre İş Gücüne Katılma Oranı (2013).....	206
Tablo 55: İSKİ Verilerine Göre Sultangazi İlçesi'nde 2007 Yılında Etkili Olan Yağışlar Nedeniyle Su Baskınından Zarar Gören Konut Sayısının Mahallelere Göre Dağılışı.....	208
Tablo 56: İSTAÇ A.Ş Raporuna Göre 2010 Yılında İstanbul İli'nde ve Sultangazi İlçesi'nde Aylık Toplanan Ambalaj Atık Miktarları.....	225

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1: Lokasyon Haritası.....	3
Şekil 2: İstanbul'da 1975-2013 Yılları Arasındaki Göç Hareketleri	34
Şekil 3: Sultangazi İlçesi'nin Jeoloji Haritası.....	43
Şekil 4: Sultangazi İlçesi'nin Yükselti Basamakları Haritası.....	47
Şekil 5: Sultangazi İlçesi Habipler Mahallesi'nden bir görünüm.....	47
Şekil 6: Sultangazi İlçesi'nin Eğitim Haritası.....	48
Şekil 7: Sultangazi İlçesi Zübeyde Hanım Mahallesi'nde yer alan Hacıbektaş-1 Veli Kent Ormanı'ndan Alibeyköy Barajı'nın görünümü.....	50
Şekil 8: Sultangazi İlçesi Yayla Mahallesi'nde yer alan ormanlardan bir görünüm.....	52
Şekil 9: 2008-2014 Yılları Arası Sultangazi İlçesi'ndeki Nüfus Artışı.....	55
Şekil 10: Sultangazi İlçesi Nüfusunun Yaş Piramidi (2014).....	57
Şekil 11: 2008-2014 Yılları Arasında Sultangazi İlçesi'nde Nüfusun Cinsiyete Göre Değişimi.....	59
Şekil 12: Sultangazi İlçesi Nüfusunun Cinsiyete Göre Dağılımı (2014).....	59
Şekil 13: Sultangazi İlçesi Nüfusunun Mahallelere Göre Dağılım Oranları (2014)	65
Şekil 14: Gaziosmanpaşa İlçesi'nde Çalışanların Sektörlere Göre Dağılımı (2000).....	66
Şekil 15: Sultangazi İlçesi Yayla Mahallesi'ndeki küçükbaş hayvanlardan bir görünüm.....	67
Şekil 16: Sultangazi İlçesi Habipler Mahallesi'ndeki taş ocaklarından bir görünüm.....	69
Şekil 17: Sultangazi İlçesi Esentepe Mahallesi'ndeki Sanko Oto Sanayi Sitesi'nden bir görünüm	72
Şekil 18: Sultangazi İlçesi Esentepe Mahallesi'ndeki Gamas Mobilyacılar Sitesi'nden bir görünüm.....	72
Şekil 19: Sultangazi İlçesi 50. Yıl Mahallesi Tramvay durağından bir görünüm	74
Şekil 20: Sultangazi İlçesi'ndeki tarihi eserlerden olan Mağlova Kemerinden bir görünüm	75
Şekil 21: Sultangazi İlçesi'ndeki tarihi eserlerden olan Güzelce (Gözlüce) Kemerinden bir görünüm.....	76

Şekil 22: Sultangazi İlçesi'nin Mahalleleri Haritası	83
Şekil 23: Sultangazi İlçesi Cumhuriyet Mahallesi'nde Yer Alan Sitelerden Bir Görünüm.....	102
Şekil 24: Sultangazi İlçesi Cebeci Mahallesi Cebeci Köyü çevresindeki taş ocaklarından bir görünüm.....	107
Şekil 25: Sultangazi İlçesi Cebeci Mahallesi Cebeci Köyü'ndeki evlerden bir görünüm....	108
Şekil 26: Sultangazi İlçesi'nin güney sınırında yer alan Cumhuriyet Mahallesi'nin TEM Otoyolu'ndan görünümü.....	109
Şekil 27: Sultangazi İlçesi Esentepe Mahallesi'nde Cebeci Halk Ekmek Fabrikası yakınındaki gecekondulardan bir görünüm.....	110
Şekil 28: Sultangazi İlçesi Eski Habipler Mahallesi'ndeki inşaatlardan bir görünüm	111
Şekil 29: Sultangazi İlçesi Gazi Mahallesi'nden bir görünüm	112
Şekil 30: Sultangazi İlçesi Habipler Mahallesi'ndeki gecekondulardan bir görünüm	113
Şekil 31: Sultangazi İlçesi Habipler Mahallesi'ndeki İBB Evlerinden bir görünüm....	114
Şekil 32: Sultangazi İlçesi Malkoçoğlu Mahallesi'nden bir görünüm.....	115
Şekil 33: Sultangazi İlçesi Cebeci ve Uğur Mumcu Mahalleleri'ni ayıran Atatürk Bulvarı civarından Sultañçiftliğı semtinin görünümü	116
Şekil 34: Sultangazi İlçesi İsmetpaşa ve Sultañçiftliğı Mahalleleri'ni ayıran Atatürk (Gazi Mustafa Kemal) Caddesi'nden bir görünüm	117
Şekil 35: Sultangazi İlçesi Uğur Mumcu Mahallesi'nde yer alan sitelerden bir görünüm... 118	
Şekil 36: Sultangazi İlçesi Uğur Mumcu Mahallesi'nde yer alan Sultangazi Belediye Binası'nın görünümü	118
Şekil 37: Sultangazi İlçesi Uğur Mumcu Mahallesi'nde yer alan Cebeci Şehir Parkı'ndan bir görünüm	119
Şekil 38: Sultangazi İlçesi Yayla Mahallesi'de yer alan kırsal nitelikli evlerden biri ... 120	
Şekil 39: Sultangazi İlçesi Yunus Emre Mahallesi'de Menekşe Parkı'nın karşısındaki gecekondulardan bir görünüm	121
Şekil 40: Sultangazi İlçesi Zübeyde Hanım Mahallesi'de Alibey Barajı'nın çevresindeki gecekondulardan biri	122
Şekil 41: Sultangazi İlçesi 50.Yıl Mahallesi'den bir görünüm.....	123

Şekil 42: Sultangazi İlçesi 75.Yıl Mahallesi Lütfi Aykaç Bulvarı'ndaki Apartmanlar ve Tarihi Su Kemerinden bir görünüm	123
Şekil 43: İBB Arazi Tespit Çalışmalarına Göre Sultangazi İlçesi ve Eyüp İlçesi Pirinççi Mahallesi'nin Mevcut Arazi Kullanımı Haritası (2006)	125
Şekil 44: İSKİ İçme Suyu Havzaları Koruma Yönetmeliğine Göre Yerleşilebilir Alanlar ..	126
Şekil 45: İBB Arazi Tespit Çalışmalarına Göre Sultangazi İlçesi ve Eyüp İlçesi Pirinççi Mahallesi'nin Mevcut Arazi Kullanımı Grafiği (2006).....	128
Şekil 46: Sultangazi İlçesi Cebeci Mahallesi'nde yer alan 1. Cebeci Caddesi'nden bir görünüm	132
Şekil 47: Ankete Katılanların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	135
Şekil 48: Ankete Katılanların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....	136
Şekil 49: Ankete Katılanların Medeni Durumu	136
Şekil 50: Okuma Yazma Bilmeyenlerin Cinsiyetlere Göre Dağılımı	138
Şekil 51: Ankete Katılanların Çalışma Durumlarının Oranı	139
Şekil 52: Çalışanların Çalışma Pozisyonlarının Oranı	140
Şekil 53: Ankete Katılanların Aile Yapısı ile İlgili Soruya Verdikleri Cevap	143
Şekil 54: Sultangazi İlçesi'nde Hanelerin Oturma Süreleri.....	144
Şekil 55: İstanbul'a Göre Nüfusun Önceden Oturduğu Yerler.....	145
Şekil 56: İlçelere Göre Önceden Oturulan Yerler.....	146
Şekil 57: Gaziosmanpaşa İlçesi baz alınarak Önceden Oturulan İlçeler	147
Şekil 58: İstanbul İlçeleri Genelinde Önceden Oturulan Yerler.....	148
Şekil 59: Türkiye Genelinde İller Bazında Önceden Oturulan Yerler	149
Şekil 60: Mahallelere Göre Ankete Katılan Kişi Sayısı.....	150
Şekil 61: Ankete Katılanların Evlerinin Özellikleri.....	152
Şekil 62: Ankete Katılanların Sultangazi İlçesi'nin Gelişimi İçin Düşündükleri.....	153
Şekil 63: Ankete Katılanların Sultangazi İlçesi'nde Sosyo-Kültürel Yapıyı Geliştirmek İçin Düşündükleri	154
Şekil 64: Ankete Katılanların Sosyal İmkanlara Katılma Sıklığı.....	155
Şekil 65: Temel İhtiyaçların Karşılandığı Diğer İlçeler	157

Şekil 66: Ankete Katılanlar İçin Sultangazi İlçesi'nin Temel Sorunları.....	159
Şekil 67: İlçede Yetersiz Olduğu Düşünülen Hizmetler	161
Şekil 68: Sultangazi Belediyesi'nin Memnun Olunmayan Hizmetleri	162
Şekil 69: Oturulan Yerden Memnuniyet	164
Şekil 70: İlçede Karşılaşılan En Önemli Sorunlar	165
Şekil 71: Mahallelere Göre Çevre Sorunları.....	167
Şekil 72: Alibeyköy Havzası Mutlak ve Kısa Mesafe Koruma Alanındaki Yapılaşmalar ..	179
Şekil 73: Sultangazi İlçesi Zübeyde Hanım Mahallesi Sekizevler gecekondu bölgesinden bir görünüm.....	179
Şekil 74: Sultangazi İlçesi Cebeci Mahallesi İETT Garajı'ndan bir görünüm.....	187
Şekil 75: İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü Verilerine Göre, 2010 Yılında İstanbul İli'ndeki Sağlık Kurumlarının İlçelere Göre Dağılımı.....	189
Şekil 76: İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü Verilerine Göre Sultangazi İlçesi'ndeki Sağlık Kurum ve Kuruluşlarının Kategorilerine Göre Dağılımı (2015)	190
Şekil 77: Sultangazi İlçesi Zübeyde Hanım Mahallesi Aile Sağlığı Merkezi'nden bir görünüm	191
Şekil 78: Sultangazi İlçesi Cebeci Mahallesi Cebeci Köyü İlkokulu'ndan bir görünüm.....	196
Şekil 79: Sultangazi İlçesi Uğur Mumcu Mahallesi'nde yer alan Sultangazi Çok Programlı Anadolu Lisesi'nden bir görünüm	196
Şekil 80: Sultangazi İlçesi Nüfusunun Okur Yazar Oranı (2014)	198
Şekil 81: Sultangazi İlçesi'nde Okur Yazar Nüfusun Bitirdiği Okula Göre Dağılımı (2014).....	200
Şekil 82: Sultangazi İlçesi Cebeci Mahallesi'nde taş ocaklarının çevresindeki ağaçlandırma alanı	213
Şekil 83: Sultangazi İlçesi Habipler Mahallesi'nde orman sınırındaki gecekonduardan bir görünüm.....	215
Şekil 84: Sultangazi İlçesi'nin Taslak Karayolu Gürültü Haritası (2010)	229

GİRİŞ

Şehir yerleşmeleri, geçmişten beri coğrafyacıların inceleme alanları arasındadır. Dünya nüfusunun hızla artması sonucunda doğal kaynaklar hızla tükenmeye başlamıştır. İnsanların yaşamlarını devam ettirmek için yaptıkları ekonomik faaliyetler çağlar boyu değişim geçirmiştir. Tarımsal faaliyetler kırsal alanlarda insanların toplu halde yaşamaya başlamasına neden olmuş. Bilim ve teknikteki gelişmeler ile sanayi devrimi ortaya çıkmış bu gelişme tarımda makineleşmeye neden olmuştur. Bütün bunlar insanın beden gücü ile yaptığı işleri azaltmıştır. Kırsal alanlar tüm dünyada şehir alanlarına göre giderek önemini kaybetmiştir. Kırsal alanlardan kentlere doğru göçler artmıştır. Sanayi Devrimi ile birlikte ortaya çıkan şehirleşme hareketleri beraberinde birçok sorunu da getirmiştir.

Türkiye’de 1950’li yıllardan sonra hızlı bir şehirleşme ve sanayileşme dönemine girilmiştir. Türkiye’nin şehirleşme ve sanayileşme yönünden en gelişmiş bölgesi Marmara Bölgesi’nin Çatalca-Kocaeli bölümüdür. Araştırma sahası olan İstanbul Sultangazi İlçesi de bu bölümde yer alır. Sultangazi’de şehirleşme hareketleri 1970’li yıllar ve sonrasında o dönemde kırsal alanlar arasında yer alan Atışalanı, Küçükköy, Mahmutbey gibi yerleşmelerde sanayi kuruluşlarının açılmasıyla ve bu bölgenin daha uzağındaki büyük sanayi kuruluşlarında çalışmak için gelenlerin bu kırsal alanlara yerleşmesiyle başlamıştır. O dönemde kırsal alanlar arasında sayılan bu yerleşmelerin nüfusu göçlerle artmış zamanla kırsal niteliklerini kaybedip İstanbul’un merkez alanına katılmışlardır. Özellikle 1970-1990 arasında bölgeye iç göçlerin artmasıyla da yoğun gecekondulaşma görülmüştür. 1970-1980 arasında bölgede yol, su, elektrik gibi önemli alt yapı sorunları yaşanmıştır. Çalışmada Sultangazi İlçesi örneği üzerinde şehirleşme süreci ve bu süreçte ortaya çıkan Şehirleşme sorunları incelenmiştir.

Sultangazi ilçesi, İstanbul’un kuzeybatısında yer alır. 2008 yılında, Gaziosmanpaşa’ya bağlı 13, Eyüp ve Esenler’e bağlı birer mahallenin katılımıyla kurulmuştur. Yeni kurulmuş bir ilçe olsa da aslında, bölge Bizans ve Osmanlı Devleti’nden beri İstanbul için önem taşıyan tarihi su yolları üzerinde yer almaktadır. Sultangazi’nin toplam 15 mahallesi vardır. Bunlar 50.Yıl, 75.Yıl, Cebeci, Cumhuriyet,

Esentepe, Eski Habipler, Gazi, Habipler, İsmetpaşa, Malkoçoğlu, Sultançiftliği, Uğur Mumcu, Yayla, Yunus Emre, Zübeyde Hanım mahalleleridir. Sultangazi ilçesinin 2014 yılı toplam nüfusu ise 513.022'dir. Sultangazi, İstanbul'un nüfusu en hızlı artan ilçelerinden biridir. İlçe nüfusunun hızlı artmasında doğum oranının yüksek olmasının yanında İstanbul'un yoğun göç alan bölgelerinden biri olması etkilidir. İstanbul'daki iş imkânları ve Sultangazi İlçesi'nin bazı bölgelerinde konut kiralarının daha uygun olması bu bölgeye göçü arttıran başlıca nedenlerdir.

“İstanbul Sultangazi İlçesi'nde Şehirleşme Süreci ve Ortaya Çıkan Problemler” konulu çalışmanın giriş kısmında öncelikle araştırma sahasının yeri ve sınırları belirtilmiştir. Daha sonra araştırmanın amacı açıklanmış, ardından araştırmada uygulanan metot ve yararlanılan malzemeye yer verilmiş ve bu bölümün son kısmında yörede daha önce yapılmış çalışmalara yer verilmiştir.

Araştırma sahamız olan Sultangazi İlçesi, Marmara Bölgesi'nin İstanbul ili sınırları içerisinde yer alır. Sultangazi, İstanbul'un Avrupa Yakası'nda yer alır. Denizden ortalama 50 metre yüksekliktedir. Yüz ölçümü 36,24 km²'dir. İlçe yüz ölçümü büyüklüğü bakımından İstanbul ilçeleri arasında 21. sıradadır.

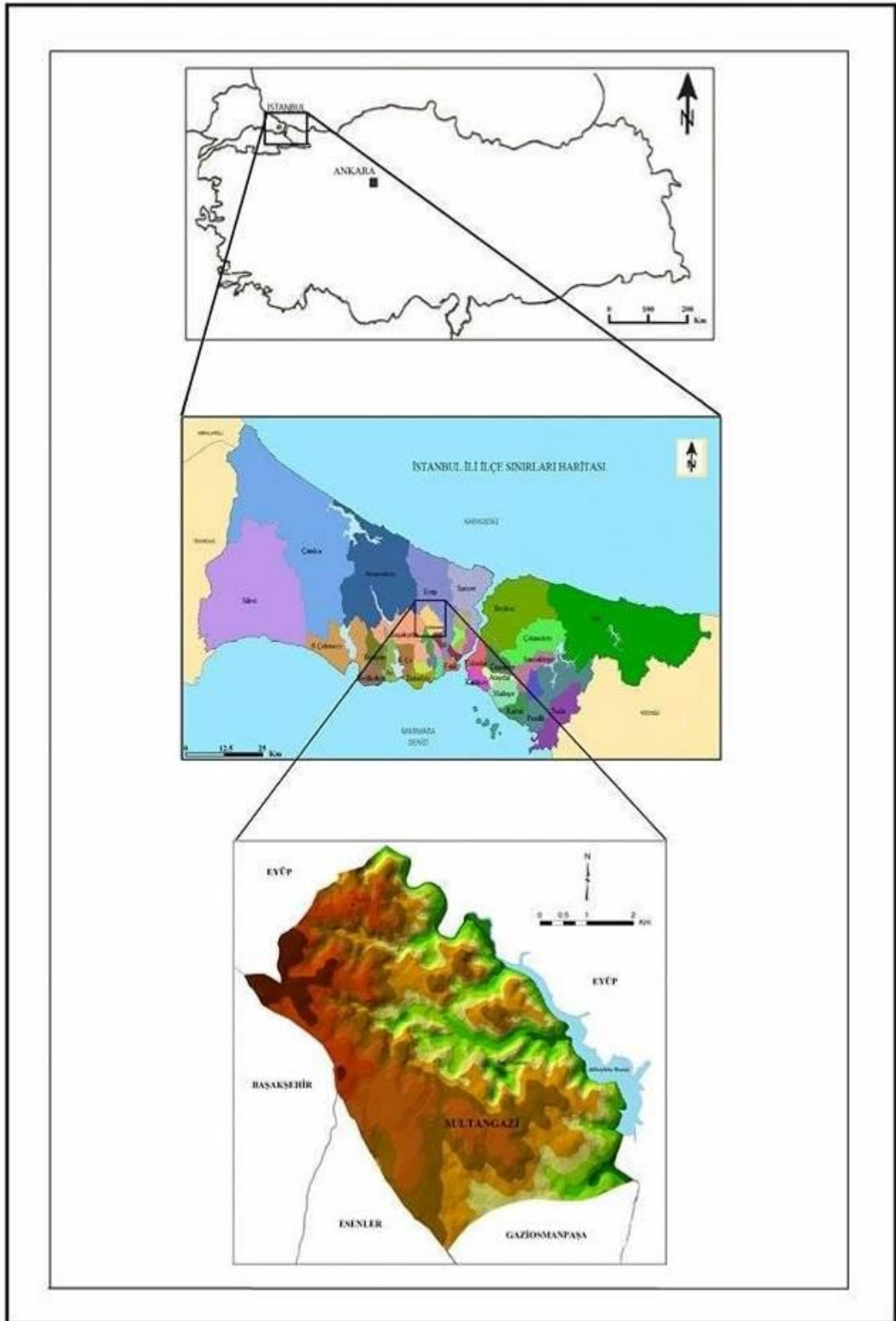
İlçenin kuzeyinde ve doğusunda Eyüp ilçesi, güneyinde Gaziosmanpaşa ilçesi, güneybatısında Esenler ilçesi, batısında ise Başakşehir ilçesi yer alır. Kuzey ve Kuzeybatıda askeri bölgeye sınırı bulunmaktadır (Şekil 1).

Çalışmanın Amacı

Sultangazi ilçesinin coğrafi özelliklerinin bölgedeki şehirleşmeyi nasıl etkilediğini, bölgenin Türkiye ve İstanbul'daki şehirleşme sürecinden nasıl etkilendiğini, İlçedeki şehirleşme sürecine bağlı olarak ortaya çıkan sosyal, kültürel ve ekonomik problemlerin neler olduğunu coğrafya biliminin yöntem ve ilkelerine (nedensellik, bağlantı ve dağılım ilkesi) bağlı kalarak incelemek bu çalışmanın esas amacını oluşturmaktadır.

Bu çalışma Sultangazi dahilinde, şehirleşme sürecinde ortaya çıkan problemleri belirlemek için hazırlanmıştır. Bu problemlerden dünyada genel olarak bahsedilirken aynı zamanda Türkiye'de ve İstanbul'da da farklı olarak problem oluşumlarını tespit ederek açıklanmaya çalışılmıştır.

Şekil 1: Lokasyon Haritası

Bunun yanında bu şehirleşme problemlerini daha iyi anlatabilmek için belli bir bölge üzerinden araştırma yapılması faydalı olunacağı için seçilen Sultangazi İlçesi bölgesi incelenmiştir. Çalışmada örnek bölge seçilen ve araştırma alanının yoğunlaştığı bölge olan Sultangazi İlçesinin fiziki beşeri, ekonomik ve çevre özelliklerini analiz ve sentez ederek, bunlara etki eden faktörleri ortaya koymaktır. İlçeyi tanıtıcı gerekli bilgilerin toplanması bakımından önemli olacağı gibi, Sultangazi’de bizden sonra çalışma yapacak kişilere de veri tabanı oluşturmak amacı ile hazırlanmıştır.

Yöntem

İlçenin şehirleşme süreci ve ortaya çıkan problemler ortaya koyulurken önce bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Bu tarama sonucunda “önceki çalışmalar” bahsinde sözü edilen kaynaklar toplanarak gözden geçirilmiştir YÖK Tez Merkezi, İstanbul Üniversitesi, Marmara Üniversitesi kütüphaneleri, MTA, OGM, DSİ, İSKİ, İBB, HGK gibi kurum ve kuruluşlardaki kaynaklardan yararlanılmıştır. İnternet ortamında ise güncel makale ve kitaplardan yararlanılmıştır.

MTA’dan 1/100.000 ölçekli Türkiye jeoloji haritasının F21-G21 Paftası, HGK tarafından hazırlanan 1/100.000 Türkiye topografya haritasının F21 Paftası, 1/25.000 ölçekli Türkiye topografya haritasının F21c1, F21c2, F21c3, F21c4 Paftaları, İBB İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı İstanbul Şehir Planlama Müdürlüğü’nden 1/5000 ölçekli Sultangazi NİP Raporu ve 1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı Raporu, Sultangazi Belediyesi ve İBB’den çeşitli dokümanlar ve haritalar, İstanbul Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü’nden 2010-2011 Çevre Durum Raporu, İstanbul Valiliği İl Planlama Müdürlüğü’nden Sultangazi Kaymakamlığı 2011 Yılı 60 dakikalık Brifing Raporu, Sultangazi Kaymakamlığı Nüfus Müdürlüğü’nden 2008-2013 yılları arası toplam doğum ve ölüm kayıtları, Sultangazi Kaymakamlığı İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü’nden 2013 Faaliyet Raporu ve 2014 Yılı Hayvancılık Verileri, TÜİK’ten 2008 yılı öncesi Gaziosmanpaşa, Esenler ve Eyüp İlçeleri’ne ait nüfus istatistikleri, TÜİK’ten Sultangazi İlçesi’ne ait nüfus ve hayvancılık istatistikleri, Meteoroloji Genel Müdürlüğü İstanbul Florya Bölge Müdürlüğü’nden uzun yıllara ait iklim değerleri, DSİ İstanbul 14. Bölge Müdürlüğü’nden Alibeyköy Barajı İstatistikleri, OGM İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü’nden 2013 İstanbul İli Raporu, İSO ve İTO verileri elde edilmiştir. Bu esnada Sultangazi İlçesi’ni bizzat gezerek, fotoğraf çekmek

suretiyle coğrafi izlenimlerde bulunulmuştur. Bu saha hakkında yazılmış kitaplardan da yararlanılmıştır. Ayrıca mahalle muhtarları ve esnaflarla yapılan mülakatla ilçe hakkında bilgiler edinilmiştir. İlçe sakinlerinden Abdullah Kibar, Ali Özkan, Dursun Çolak, Haydar Beysülen, Muammer Coşkun, Osman Avcılar ve Zeki Yıldız ile yüzyüze görüşme tekniği ile kurulan kişisel iletişimden elde edilen bilgilerden yararlanılmıştır.

İnceleme sahasına ait verilerin işlenmesi için altlık harita olarak, MTA tarafından hazırlanan 1/100.000 ölçekli Türkiye jeoloji haritasının F21-G21 Paftası ve HGK tarafından hazırlanan 1/100.000 topografya haritasının İstanbul F21 Paftası ve 1/25.000 ölçekli topografya haritasının İstanbul F21c1,F21c2,F21c3,F21c4 Paftaları kullanılmıştır. Sultangazi jeoloji, yükselti basamakları ve eğim haritalarının hazırlanmasında CBS yöntem ve teknikleri ile ArcGIS 9.3 Erdas 9.1 programı kullanılmıştır. Ayrıca yazma da Microsoft Word (Windows 2010), tablolar ve hesaplamalar Microsoft Excel (Windows 2010) programlarında yapılmıştır. Bunun yanı sıra Adobe Photoshop CS3 Litle ve Paint (Windows 2010) gibi programlardan da yararlanılmıştır.

Araştırmada Sultangazi İlçesinde yaşayanlar üzerinde şehirleşme problemleri üzerine bir anket çalışması yapılarak bölgenin bu alandaki sorunlarının daha iyi kavranması sağlanmış, burada yaşayanların konuya bakış açıları tespit edilerek analiz sağlanmıştır. Anket 15 mahallede toplam 1400 kişi üzerinde yapılmıştır. Ankette kapalı uçlu sorular tercih edilmiştir. Ancak şu an oturduğunuz haneye taşınmadan önce nerede oturuyordunuz, yaşıınız kaç, hanenizde halen üniversite okuyan öğrenci sayısı kaçtır gibi soru türleri açık uçlu soru olarak tercih edilmiştir. Anket araştırma tasarımı kesitsel çalışma olarak uygulanmıştır. Bazı sorularda likert tarzı ölçeklendirme yapılmıştır.

Gerekli dokümanter veriler bahsedildiği şekilde elde edilip, saha incelemeleri de tamamlandıktan sonra, coğrafya biliminin temel prensipleri nedensellik, dağılış ve bağlantı ile açıklama tekniklerine (kompoze etme, korelatif ilişkiler, harita çizme, tablo ve grafik hazırlama vb.) bağlı kalarak yazım aşamasına geçilmiştir. Bunların yanında açıklama amacıyla çizilen tablolar, haritalar, grafikler ve çekilen fotoğraflar, araştırma sahasının doğal, beşeri ve ekonomik coğrafya özelliklerinin ortaya konmasında yardımcı olmaları için ihtiyaç görülen yerlerde imkanlar doğrultusunda kullanılmaya çalışılmıştır.

Önceki Çalışmalar

Çalışmaya konu olan Sultangazi ve çevresinde daha önceden bazı incelemeler yapılmıştır. İlçe olmadan önceki durumuna göre Gaziosmanpaşa, Esenler ve Eyüp ilçelerinin özelliklerini anlatan kitaplardan yararlanılmıştır.

Yalçınlar İ. (1951), Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni'nde yayınladığı "İstanbul Civarının Paleozoyik Arazisine Ait Yeni Müşahedeler" makalesinde Cebeciköy'de ilk kez bulunduğu ve tayin ettiği fosiller ile karbonifer kalkerini keşfetmiş olduğunu belirtmiştir.

Yamanlar O. (1957), 1950 yılında tamamladığı İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi doktora tezi olan "Kağıthane ve Alibeyköy Dereleri'nde Toprak Taşınmaları ve Haliç'in Dolmasını Önleyecek Teknik ve Kültürel Tedbirler Üzerinde Araştırmalar" isimli kitabında Kağıthane ve Alibeyköy Havzası'nda yer alan köylerin 1950 yılındaki genel fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafyası hakkında bilgi vermiştir.

Alemdaroğlu B. (1963), "Eyüp Kazası Monografyası" isimli İstanbul Üniversitesi mezuniyet tezi çalışmasında Cebeciköy'ün coğrafi özellikleri hakkında kısaca bilgi vermiştir.

Baykal ve Kaya (1963), İstanbul Üniversitesi Jeoloji Enstitüsünde "İstanbul Bölgesi'nde Bulunan Karboniferin Genel Stratigrafisi" isimli makalede bölgenin jeolojik özelliklerini belirtmiştir.

Temel ve Yavru (1968), "Gaziosmanpaşa İlçesini Tanıyalım" isimli kitabında Gaziosmanpaşa'nın o dönemdeki mahalle ve köyleri hakkında bilgiler vermiştir.

Kaya O. (1971), Türkiye Jeoloji Kurumu bülteninde yer alan "İstanbul'un Karbonifer Stratigrafisi" isimli makalede bölgenin jeolojik özelliklerini belirtmiştir.

Karabağ Ö. (1973), "Gaziosmanpaşa'da Nüfusun coğrafi Menşei İktisadi Faaliyetler ve Araziden Faydalanma" isimli İstanbul Üniversitesi mezuniyet tezi çalışmasında Gaziosmanpaşa'nın o dönemdeki beşeri ve ekonomik özellikleri hakkında bilgi vermiştir.

Uykucu E.K. (1973), "Çevre İncelemesi: Cumhuriyetin 50. Yılında İlçeleriyle Birlikte İstanbul" kitabında Gaziosmanpaşa İlçesi'ne ait bilgiler vermiştir.

Çayhan N. (1974), “Gaziosmanpaşa İlçesi’nde Nüfusun Menşei İlçeye Geliş Nedenleri ve Sosyo-Ekonomik Durumu” isimli İstanbul Üniversitesi mezuniyet tezi çalışmasında Gaziosmanpaşa İlçesi’nin o dönemdeki beşeri özelliklerini özellikle bölgeye olan göçleri açıklamıştır.

Mumcuoğlu İ. (1974), “İstanbul’da Su Problemi Alibeyköy Barajı Örneği” isimli İstanbul Üniversitesi mezuniyet tezi çalışmasında bölge çevresinin genel fiziki coğrafya özelliklerini açıklamıştır.

Yalçınlar İ. (1976), “Türkiye Jeolojisine Giriş (Paleozoik Açısından)” kitabında bölgenin özellikle de Cebeci bölgesinin jeolojisi hakkında bilgi vermektedir.

Özey A. Ş. (1977), “Bakırköy-K.Çekmece -Arnavutköy-Boğazköy Çevresinin Jeomorfolojik Etüdü” isimli İstanbul Üniversitesi mezuniyet tezi çalışmasında bölge çevresinin genel fiziki coğrafya özelliklerini açıklamıştır.

Hacıbekiroğlu, Ş. (1978), “Küçükköy-Cebeciköy-Boğazköy-Kemberburgaz Çevresinin Jeomorfolojik Etüdü” isimli İstanbul Üniversitesi mezuniyet tezi çalışmasında bölge çevresinin genel fiziki coğrafya özelliklerini açıklamıştır.

Bozatalı A. (1979), “Gaziosmanpaşa-Küçükköy-Cebeci-Arnavutköy Çevresinin Jeomorfolojisi” isimli İstanbul Üniversitesi mezuniyet tezi çalışmasında bölge çevresinin genel fiziki coğrafya özelliklerini açıklamıştır.

Tamer, E. (1979 ve 1986), “Bakırköy İlçesi” isimli kitabında Bakırköy’ün o dönemdeki mahalle ve köyleri hakkında bilgiler vermiştir. Bunlar arasında günümüzde Sultangazi İlçesi’nin mahallelerinden olan Eski Habibler ve Sultançiftliği hakkında bilgilerde bulunmaktadır.

Tayfun Y. M. (1979), “Akpınar - Ağaçalı - Kemberburgaz - Pirinççi Arasının Jeomorfolojik Etüdü” isimli İstanbul Üniversitesi mezuniyet tezi çalışmasında bölge çevresinin genel fiziki coğrafya özelliklerini açıklamıştır.

Tümertekin E. (1979), “İstanbul’da Nüfus Dağılışı” isimli kitabında Gaziosmanpaşa İlçesi’nde Plansız Şehirleşme, gecekondulaşma üzerinde durmuştur.

Karaaslan A. (1982), “Alibeyköy Havzası’nda Toprak Aşınımı” isimli İstanbul Üniversitesi mezuniyet tezi çalışmasında bölge çevresinin genel fiziki coğrafya özelliklerini açıklamıştır.

Gökçen R. (1983) ve (1999), “Gaziosmanpaşa” kitabında bugün Sultangazi’yi oluşturan mahalleler hakkında da bilgiler vermiştir.

Hoş T. (1985), “İstanbul Mahmutbey-Cebeciköy ve İkitelli Alanının jeolojisi ve Sedimentasyonu” isimli İstanbul Üniversitesi mezuniyet tezi çalışmasında bölge çevresinin jeolojik özellikleri hakkında bilgi vermiştir.

Uslu ve Yılmaz (1985), “Bakırköy İlçemizi Tanıyalım” isimli kitabında Bakırköy’ün o dönemdeki mahalle hakkında bilgiler vermiştir.

Uyan E. (1985), “İlçemiz Gaziosmanpaşa” isimli kitabında Gaziosmanpaşa’nın o dönemdeki mahalle ve köyleri hakkında bilgiler vermiştir.

1987 yılında Bakırköy Belediyesi tarafından yayınlanan “Bakırköy Rehberi” isimli kitapta bugün Sultangazi’yi oluşturan mahalleler arasında yer alan Eski Habipler, Malkoçoğlu (beyazkule) ve Sultançiftliği’nin 1985 yılı nüfusu hakkında bilgi vermiştir

Gökçen R. (1987), “Bakırköy ve Küçükçekmece” kitabında bugün Sultangazi’yi oluşturan mahalleler arasında yer alan Eski Habipler ve Sultançiftliği hakkında bilgi vermiştir.

Yarka A. (1987), “İstanbul Küçükköy-Eyüp-Gaziosmanpaşa Dolayının jeolojisi ve Mühendislik Jeolojisi Açısından Özellikleri” isimli İstanbul Üniversitesi mezuniyet tezi çalışmasında bölge çevresinin jeolojik özellikleri hakkında bilgi vermiştir.

Çağdaş Ali H. (1990), “Mahmutbey’de Sanayi ve Gecekondü İlişkisi” isimli İstanbul Üniversitesi yüksek lisans tezi çalışmasında Mahmutbey Köyü’nün bir mahallesi olarak kurulan Malkoçoğlu Mahallesi hakkında da bilgi vermektedir.

Saçlıtüre K. A. (1991), “Cebeci kireçtaşının beton yapımında agrega olarak kullanılabilir özellikleri” isimli İstanbul Üniversitesi yüksek lisans tezi çalışmasında cebeci bölgesinin kireç taşı özellikleri hakkında bilgi vermiştir.

Avcı S. (1994), Kültür Bakanlığı ve Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı tarafından ortak yayınlanan “Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi'nin” 3.Cildinde Gaziosmanpaşa İlçesi'ne ait bilgiler vermiştir.

Şanlısoy A. (2002), “İstanbul'da Su toplama Havzalarında Yaşanan Sorunlar Nedenleri ve Çözüm Önerileri” isimli İstanbul Teknik Üniversitesi yüksek lisans tezi çalışmasında Alibeyköy Barajı Havzası hakkında da bilgi vermektedir.

Türkdoğan O. (2002), “Gecekondu İnsan ve Kültür İstanbul Örnek Olayı” kitabında 2000-2001 yılları arasında İstanbul'un çeşitli gecekondu mahallelerinde yaptığı gözlem ve görüşmelere yer vermiş. Gazi Mahallesi Örnek Olayı bölümünde Gazi, Yunus Emre ve Zübeyde Hanım Mahalleleri'nde yaşayan ailelerle yaptığı görüşmeleri paylaşmıştır.

Yurtsever ve Çağlayan (2002). MTA tarafından hazırlanan 1:100.000 ölçekli açınsama nitelikli Türkiye Jeoloji Haritası İstanbul F21 ve G21(kısmen) Paftalarının açıklamasında Sultangazi çevresinin jeolojik özellikleri hakkında bilgi vermiştir.

Alp S. (2004), “İstanbul'daki Kum, Kil, Taş Ocakları Sektör Raporu”nda Cebeci Bölgesi taş ocakları hakkında bilgi vermektedir.

Sancaklı Ö. (2004), “Kamu Yararına Sorunsalının Kent Planlama ve Disiplindeki Rolü ve Vezneciler Sultançiftliği Raylı Sisteminin Değerlendirilmesi” isimli Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi yüksek lisans tezinde bölgedeki ulaşım ile ilgili bilgi vermiştir.

Güven F. M. (2005), “Kemerburgaz Bölgesi'nde Kentleşme'nin Getirdiği Sorunlar ve Çözüm Önerileri” İstanbul Üniversitesi yüksek lisans tezi çalışmasında Yayla Köyü nüfusu hakkında da bilgi vermiştir.

Güler B. (2006), “İstanbul Ayazağa-Çatalca bölgelerindeki agrega kaynaklarının yüksek dayanımlı betonda kullanılabilirliği” İstanbul Üniversitesi yüksek lisans tezi çalışmasında Cebeci bölgesi taş ocakları hakkında bilgi vermektedir.

Murat S. (2006), “Dünden bugüne İstanbul'un Nüfus ve Demografik Yapısı” isimli kitapta Gaziosmanpaşa ilçesindeki nüfus özellikleri hakkında da bilgi vermiştir.

Murat S. (2007), “Dünden bugüne İstanbul’un işgücü ve istihdam yapısı” isimli kitapta Gaziosmanpaşa ilçesindeki işgücü istihdam yapısı hakkında da bilgi verilmiştir.

Özdemir Y. (2007), “Alibeyköy Deresi’nde Görülen Sel Baskınlarının Coğrafi Açıdan İncelenmesi” isimli İstanbul Üniversitesi yüksek lisans tezinde bölge çevresinin genel fiziki coğrafya özelliklerini açıklamıştır.

Yönügül Y. (2007), “İstanbul’daki İçmesuyu Havzaları’nın Önemi, İçme Suyu Koruma Havzaları’nda Yaşanan Sorunlar, İdari Yargıya İntikal Etmiş Uyuşmazlıklar, Nedenleri ve Çözüm Önerileri” isimli Gazi Üniversitesi yüksek lisans tezinde Alibeyköy Havzası’nın coğrafi özelliklerini açıklamıştır.

Çokoyoğlu S. (2008), “Alibey ve Kağıthane Havzaları’nda Arazi Kullanımı ve Sorunlarının 50 Yıllık Değişimi” isimli İstanbul Üniversitesi yüksek lisans tezi çalışmasında Alibeyköy Barajı Havzası hakkında da bilgi vermektedir.

Gözübol ve Aysal (2008), İstanbul Yerbilimleri Dergisinde “Cebeciköy Kireçtaşı Ocaklarında Litolojik ve Yapısal Kökenli İşletme Sınırları” isimli makale yayınlanmıştır.

Torun G. (2008), “Sürdürülebilir Gelişme Bağlamında Havza Planlaması ve Yönetimi: Alibey İçme Suyu Havzası Örneği” isimli Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi yüksek lisans tezinde bölge çevresinin genel fiziki coğrafya özelliklerini açıklamıştır.

2009 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından Sultangazi Hane Halkı Gelir Araştırması ve hane halkı çalışma durumu ile ilgili anket çalışması yapılmıştır.

Özdemir ve Akar (2009), İzmir TMMOB Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi’nde “Çok Zamanlı Uydu Görüntüleri ve CBS ile Alibeyköy Barajı ve Yakın Çevresinin Arazi Kullanımı Özelliklerinin Belirlenmesi” isimli bildiride bölgedeki arazi kullanımı hakkında bilgi vermiştir.

Samur Ç. D. (2010), “Sürdürülebilir Ekolojik Kentsel Yerleşmelerde Açık Alanların Önemi ve İstanbul’da Ekopark Öneri Alanları: Pendik, Sultangazi, Fatih” isimli Bahçeşehir Üniversitesi yüksek lisans tezinde Sultangazi’nin Habipler

Mahallesi'nde eko park alanı önermiş bölgedeki çarpık kentleşme ve gecekondulaşma hakkında bilgi vermiştir.

Üstün B. (2010), TMMOB İstanbul İl Koordinasyon Kurulu adına Alibeyköy Barajı İnceleme ve Değerlendirme Raporu'nda Alibeyköy Barajı'nda kirlenmenin nedenleri açıklanmıştır.

Güngör R. (2011), "Kent Yaşamında Etnik Kimliğin Yeniden İnşası: İstanbul Sultangazi'de Yaşayan Göçmen Kürt Kadınları Üzerine Örnek Bir Çalışma" isimli Fatih Üniversitesi yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Bu çalışma Türkiye'nin doğu illerinden göç etmiş Sultangazi Cumhuriyet Mahallesi'nde yaşayan kadınlar üzerinde uygulanmıştır.

Şeker M. (2011), "İstanbul'da Yaşam Kalitesi Araştırması" kitabı İstanbul'un tüm ilçelerinde yaşayan seçilmiş kişilere uygulanan anketin değerlendirilmesidir. Çalışma sonuçları Sultangazi'ye ait verileri de içermektedir.

Bayır, Gündoğdu ve Önal (2012), ilçedeki yerleşme ve tarihçe ile ilgili "Osmanlı Arşiv Belgelerinde Sultangazi" isimli bir çalışma yapılmıştır.

Ekinci T. (2013), "İçme Suyu Havzaları Yönetimi ve İstanbul Metropolü Örneği" isimli Bahçeşehir Üniversitesi yüksek lisans tezi çalışmasında Alibeyköy Barajı Havzası hakkında da bilgi vermektedir.

Oktik, N. (2013). "Sultangazi'de Genç Olmak: Gençliğin Yaşam Kalitesi ve Yaşam Beklentisi" isimli proje raporunu hazırlamış, projede Sultangazi'de yaşayan gençler üzerinde sosyolojik araştırmalar yapmıştır.

Şenol C. (2013), "İstanbul'un Hidrografya Özellikleri" isimli İstanbul Üniversitesi yüksek lisans tezi çalışmasında Alibeyköy Barajı Havzası hakkında da bilgi vermektedir.

Arslan F. (2014), "Taş, Mastik, Asfalt Karışımlarla İstanbul Çevresindeki Cebeci-Dolamitli Kireçtaşı, Gölcük- Kumtaşı ve Karatepe Bazaltlı Kullanımın İncelenmesi" isimli Yıldız Teknik Üniversitesi yüksek lisans tezi çalışmasında Cebeci bölgesinin kireç taşı özellikleri hakkında bilgi vermiştir.

Oktik, N. (2014). Maltepe Üniversitesi ve Sultangazi Belediyesi'nin Ortak Projesi olan "Sultangazi'de Genç Olmak" isimli projeyi yönetmiştir. Çalışmada Sultangazi'de sosyolojik araştırmalar yapılmış, Sultangazi'nin sosyal ve ekonomik yapısı hakkında da bilgiler vermiştir.

Kaldık B. (2015). "Göç mekanlarındaki gençlerin kimlik inşası: Sultangazi örneği" isimli Maltepe Üniversitesi sosyoloji bölümü yüksek lisans tezi çalışmasında Sultangazi İlçesi'nde yaşayan rastlantısal örnekleme seçilen 15-24 yaş arası gençlere kimlik inşası ile ilgili anket uygulanmıştır. Gençlerin kimlik gelişiminde aile, din, arkadaş grupları, eğitim kurumları ve kitle iletişim araçlarının etkileri araştırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞEHİR VE ŞEHİRLEŞME

1.1. Şehir

Latin kökenli dillerde kullanılan urbs / urbis kelimelerine karşılık olarak, Türkçe’de hem kent hem de şehir kelimeleri kullanılmaktadır. Ancak bu iki kelimenin de kökeni Türkçe değildir.

Danış’a (2010) göre şehir, Farsça’da şah kelimesine bağlı olarak, şahın yaşadığı yer, büyük yerleşim, krallık, kent anlamlarına gelir. Kent ise Soğdagca’da kale ve şehir anlamına gelse de, Farsça’da köy demektir. Nişanyan gibi bazı etimologlar, kentin aslında İrani kökenli bir sözcük olduğunu ve Türkiye Türkçesi’nde 20. yy’a kadar köy, kırsal yerleşim anlamında kullanıldığını belirtmiştir. Dil Devrimi sırasında kent kelimesi, yanlışlıkla Öztürkçe zannedildiği için canlandırılmak istendiği ve bu dönemde şehir anlamı yüklendiği söylenmektedir. Orta Asya Türk boyları arasında bugünkü anlamda kenti tanımlamak için balık kelimesi kullanılmaktaydı. Etimologlar bunun balıklama, yani imar ve iskan faaliyetleriyle ilintili bir ifade olduğunu belirtmiştir. Eski Türk boylarının çoğunlukla göçebe olduğu düşünülürse, bu oldukça makul bir iddiadır (www.acikders.org.tr).

Türk Dil Kurumu (TDK)’nın tanımına göre şehir, “nüfusunun çoğu ticaret, sanayi, hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanıdır” (www.tdk.gov.tr).

Lois Wirth ise kenti öğelerini tanımlayarak ifade etmektedir. Wirth’e göre kentin öğeleri:

- Nüfus yoğunluğu,
- Yerleşmenin büyüklüğü
- Heterojenliktir (Wirth, 1969’dan Aktaran: Çalışkan, 2006:57).

Göney (1995)'in aktarımla Dörries'e göre şehir, az veya çok plan dahilinde inşa edilmiş, toplu veya ekseriya bariz şekilde tefrik edilebilen bir çekirdek etrafında gruplanmış ve çok çeşitli unsurların birlikte yer aldığı bir yerleşmedir. Bobek'e göre ise şehir coğrafi manada bir çok yönlü, iktisadi olduğu kadar siyasi ve kültürel bakımdan da kesin hatlarla sınırlanmamış bir bölgenin kavşak noktasıdır. Mayer ise şehri homojen olmayan karaktere sahip bir yerleşme olarak tanımlamıştır. Fransız ve İngiliz coğrafyacılar şehirler için bilhassa şehirlere has hayat tarzı üzerinde durmuşlardır. İsveçli şehir coğrafyacısı Enequist ise şehirler içindeki içtimai farklılaşma üzerinde daha çok durmuştur. Buna göre şehir, küçük bir sahada, büyük nüfus kütlelerinin birlikte bulunduğu, geçimini temin ettiği yerdir (Göney, 1995:1).

İlk çağlarda insanlar göçebe olarak yaşamakta avcılık ve toplayıcılık ile hayatlarını sürdürmekteydiler. Sonraları yerleşik hayata geçerek kendi yiyeceklerini yetiştirmeye başlamışlardır. Nüfuslarında ki artış ile iş kolları oluşmaya başlamış ve bunun neticesinde sosyal olarak gelişme göstermiş idari yapılanmaya başlamış ve şehirleşmenin ilk adımları atılmıştır.

Çezik (1982)'e göre, en geniş anlamıyla şehir: “tarım dışı ve tarımsal üretimin denetlendiği, dağıtımın koordine edildiği, ekonomisi bunu destekleyecek şekilde tarım dışı üretime dayalı bulunan, teknolojik değişimin beraberinde getirdiği teşkilatlanma, uzmanlaşma ve iş bölümünün en yüksek düzeye ulaştığı, geniş fonksiyonların gerektirdiği nüfus büyüklüğü ve yoğunluğuna varmış, toplumsal heterojenlik ve entegrasyon düzeyi yükselmiş karmaşık ve dinamik bir mekanizmanın sürekli olarak işlediği insan yerleşmesidir” (Çezik, 1982:27).

Şehir ve köy yerleşmelerini birbirinden ayırmak için kullanılan kriterlerin en önemlisi nüfus miktarıdır. Nüfusa göre yapılan bu tasnif ülkelere göre değişmektedir. Büyüklük bakımından bir ülkede “köy” olarak nitelenen bir yerleşme başka bir ülkede “kasaba”, bir başkasında ise “şehir” olarak kabul edilmektedir (Tümertekin ve Özgüç, 1997: 353).

Şehir ve köy yerleşmelerini birbirinden ayırmak için kullanılan kriterlerin ikincisi ise nüfus yoğunluğudur. Fransa'da km²'ye 500 kişinin düştüğü yerler şehir sayılırken, İngiltere'de nüfus yoğunluğu 2500'ün üzerinde olan iskan sahaları şehir kategorisine

sokulmaktadır. Nüfus yoğunluğunun sınırı bölgeye ve zamana göre değişmektedir. Şehir ve köy yerleşmelerini birbirinden ayırmak için kullanılan kriterlerden biri de şehir kategorisine giren yerleşmelerde şehre has hayat tarzıdır (Göney, 1995:7-10).

Yörükhan (1968) ise Manuier'e bağlı kalarak sosyolojik açıdan tarifini yapmak istediği şehir için "nüfusuna oranla coğrafi temeli dar olan ve aileler, meslek grupları, sosyal sınıflar, mezhepler vs. gibi çeşitli heterojen grupları içine alan karmaşık bir yerleşme grubudur" ifade sini kullanmıştır (Aktaran: Tatar, 1997:123).

Whyne ve Hammond'a göre şehir konusunda uluslar arası nitelikte kabul edilmiş bir tanım yoktur. Bazı ülkeler idari sınırları, bazıları nüfus ölçütünü bazıları ise şehirselle fonksiyonları ölçüt olarak kullanmaktadır. Çezik'e göre, ise idari sınırlar dünya ölçüsünde en çok kullanılan ölçüttür. Ertürk'e göre şehir, belirli idari sınırlar içinde kalan, özel idari yapıya sahip yerleşmedir. Ölçüt ülkemizde TÜİK tarafından kullanılmaktadır. Buna göre, il ve ilçe merkezleri şehir, bucak merkezleri ve köyler kırsal alan olarak kabul edilmektedir (Aktaran:Aliğaoğlu ve Uğur, 2012:2).

Kısaca "şehir, içinde yaşayan insanların hemen bütün ihtiyaçlarını karşılayabildiği, fonksiyon alanlarına sahip, nüfusu 10.000'den fazla olan, belirli bir plana göre kurulup, alt ve üst yapı hizmetlerinin geliştiği, insanların önemli bir kısmının geçimini tarım dışındaki faaliyetlerden sağladığı yerleşim birimleridir" (Karabağ ve Şahin, 2003:112).

1.2. Şehirleşme

21.yy başlarından itibaren şehir sayılarında ve şehirlerin nüfusunda ki artışlar sanayileşme ile birlikte yükselmeye başlamıştır. Şehirleşme kavramı terim olarak şehirlerin ve şehir nüfusunun artmasını ifade etse de şehirleşme, halkın sosyal ve ekonomik yapısında ki gelişmeleri de kapsamaktadır. Başka bir deyişle şehirleşme için şehirlerin büyümesi ile birlikte ortaya çıkan yaşama tarzındaki değişimler anlamına da gelebilir. Ayrıca, kentsel davranış ve değerler sisteminin zamanla ananevi davranış ve ilişkilerin yerini alması ve insanların şehre uyum sağlaması sürecine de şehirleşme denilmektedir (Korkmaz, 1988: 62).

Northam'a göre şehirleşme, genel anlamıyla şehirselleşme sürecini ifade eder. İki boyutu vardır. Birincisi şehirlerde yaşayan nüfusun artışı, ikincisi ise bir ülke veya coğrafi alanda yaşayan şehirli nüfusun toplam nüfus içindeki payının artışıdır. Toplam nüfus içinde şehirli nüfusun payı artmıyorsa, artış hızı az veya eşit ise yaşanan gelişme şehirleşme değil, şehirselleşme değildir. Şehirleşme, şehirselleşmenin hızlanmış şeklidir (Aktaran: Aliağaoğlu ve Uğur, 2012:71).

Şehirleşme, sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında, artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan nüfus birikim sürecidir (Keleş, 1997:19).

Keleş (2002)'e göre kentleşmenin nedenleri; ekonomik, teknolojik, siyasal ve sosyo-psikolojik nedenler olarak gruplandırılabilir. Kentlerde iş bölümü ve uzmanlaşma sayesinde daha fazla üretim ve daha yüksek gelir elde etme imkanının olması ekonomik nedenlerin başlıcalarıdır. Sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkan teknolojik gelişmeler kentleşmenin hızlanmasını sağlamıştır. Kentlerle ilgili çeşitli düzeyde verilen siyasal kararlar ve kentlerdeki yönetim yapısının özellikleri kentleşmenin siyasal nedenlerindedir. Köy ve kentin yaşam tarzı arasındaki farklar, kent hayatının çekiciliği kentleşmenin sosyo-psikolojik nedenleridir (Keleş, 2002:26-33).

Sürekli gelişmekte olan şehirleşme sürecinin tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Değişik bölgelerde oluşan ekonomi, kültür ve uygun çevre şartlarının oluşması ile tarihte şehirleşme süreci başlamıştır. Şehirleşme olgusu, uygun çevre şartlarının coğrafi bir alanda bir araya gelmesi ile oluşmuştur. İnsanların yerleşik hayata geçmesi ile başlayan şehirleşme süreci MÖ.5.yy da Mezopotamya'da başlamıştır. Aynı dönemlerde Çin ve Peru'da da yerleşik hayata geçmenin izleri görülmektedir (İsbir, 1986:8-9). Roma 1,5 milyon nüfusu ile antikçağın en fazla nüfuslu medeniyet merkezi olup, daha ilk çağlardan günümüzdeki yüksek nüfuslu şehirlerin sinyalini vermekteydi (Keleş, 1976:32).

En eski şehirlerin ortaya çıkışı MÖ. 6000-5000 yılları arasındadır. Buzulların yeryüzünden tamamen çekilmesi ile MÖ. 10.000 ile MÖ. 6000 yılları arasında eski Mısır'da insan toplulukları ziraata başlamıştır. Bu durum 20 asır zarfında medeniyet seviyelerini geliştirerek şehirleri ortaya çıkarmıştır (Göney, 1995:18-19).

Tarımsal üretimin hızlanması ile hız kazanan Şehirleşme hareketleri, Doğu Akdeniz de ticaretin gelişmesi ile Doğu Avrupa ve Batı Avrupa'da da giderek yaygınlaşmış ve Ortaçağ Avrupası'nda Şehirlerin artmasını sağlamıştır. Bu dönemde şehirleşmeyi oluşturan sebeplerden biri ekonomik, diğeri ise güvenlidir.

Buna göre, Ortaçağda oluşan Şehirler genel olarak tarıma dayalı ekonomiler politikasında olduğu için Şehirleşme anlamında gelişme gösterememiş ve belli sayılarda kalmışlardır.

Şehirlerin gelişmesi ve günümüz şartlarında şehirleşme hareketlerinin oluşumu Sanayi Devrimi ile ortaya çıkmaktadır. Sanayileşme neticesinde ilk olarak İngiltere, Fransa, Almanya gibi ülkelerde kırsal kesimlerden şehir merkezlerine göçler başlamıştır. Bu göçlerin neticesinde uzmanlar 1994 yılından itibaren dünya şehirselleşme nüfusunun, kırsal nüfusunu geçtiğini belirtmişlerdir (Tümerterkin ve Özgüç, 1997:377).

Sanayi devrimi öncesi ziraat ve ticaret faaliyetlerine göre oluşan şehirleşme hareketi 15. yy'dan 20. yy'a kadar sanayileşme alanında dünyada gerçekleşen bir çok gelişme ile hız kazanmıştır.

Sanayi ile ortaya çıkan toplu üretim ve makineleşme sayesinde kapitalist bir düzene geçilmiş, gelenekçi yapıdaki yerleşmeler yerlerini fabrikalara yakın olan işçi şehirlerine bırakmıştır (Keleş, 1976:33).

Batıda oluşan bu şehirleşme sürecine karşın, sanayileşmesini tam olarak tamamlayamayan ülkeler ise batının üstünlüğünü kabul ederek, etkisi altına girmiştir. İnsanlara maddi yönden refahın en önemli amaç olduğunu benimseten batı çizgisi sonucunda şehirleşmenin anlamı ilerleme ve ekonomik gelişme ile aynı olarak görülmeye başlanmıştır (Çalışkan, 2006:57).

20.yy da ise şehirleşme, sanayisini tamamlayamamış ülkeler içerisinde iki şekilde oluşum göstermiştir. Aynı yerleşim merkezinde çağa ayak uyduran yapılar çoğalırken aynı zamanda şehir gecekonduları da büyümüştür (Vergin, 1986:27-28). Sanayileşmesini tamamlayamayan ülkelerde bu tür yapılaşmalarda ki dengesizlik gözlemlenirken, sanayisini tamamlayan ülkelerde ise uyum ve denge ön planda olmuştur (Cem, 1989:21).

1.3. Türkiye’de Şehirleşme

Anadolu’da yerleşme tarihi neolitik çağa kadar uzanmaktadır. Türkler Anadolu’ya gelmeden önce burada kurulan diğer devletlerle gelişen şehir yapısı XIII.yy’ da Türkler’le birlikte değişmeye başlamıştır. Selçuklular ile başlayan Türk şehir yapısı Osmanlılar ile gelişme göstermiştir (İsbir, 1986:27).

Selçuklu ve Beylikler dönemine ait nüfusun nicel ve nitelik yönleri pek bilinmemektedir. Osmanlı döneminde de 1831, 1844, 1856 ve 1878 yıllarında askeri gücün ve vergi gelirlerinin tespiti amacıyla yapılan sayımlarda sadece erkek nüfus sayıldığı için demografik bilgiler genel olarak bilimsel bir anlam ifade etmemektedir (Güngördü, 2001:2).

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmıştır. 1927 yılında Türkiye’nin toplam nüfusu 13. 648.270 iken, şehir nüfusu ise 3.305.879 olarak tespit edilmiştir. 1927 yılında kentlerde yaşayanların toplam nüfusa oranı %24 olarak belirlenmiştir. 1935 yılındaki nüfus sayımında şehir nüfusu 3 milyon 800 bini, 1940 yılında 4 milyonu, 1945’te ise 4 milyon 600 bini aşmıştır (Tablo 1).

Tablo 1: Türkiye’de Köy ve Şehir Nüfusunun Değişimi (1927-2014)

YIL	KÖY	%	ŞEHİR	%	TOPLAM
1927	10.342.391	75,78	3.305.879	24,22	13.648.270
1935	12.355.376	76,47	3.802.642	23,53	16.158.018
1940	13.474.701	75,61	4.346.249	24,39	17.820.950
1945	14.103.072	75,06	4.687.102	24,94	18.790.174
1950	15.702.851	74,96	5.244.337	25,04	20.947.188
1955	17.137.420	71,21	6.927.343	28,79	24.064.763
1960	18.895.089	68,08	8.859.731	33,69	27.754.820
1965	20.585.604	65,58	10.805.817	34,42	31.391.421
1970	21.914.075	61,55	13.691.101	38,45	35.605.176
1975	23.478.651	58,19	16.869.068	41,81	40.347.719
1980	25.091.950	56,09	19.645.007	43,91	44.736.957
1985	23.798.701	46,97	26.865.757	53,03	50.664.458
1990	23.146.684	40,99	33.326.351	59,01	56.473.035
1997	21.983.217	34,97	40.882.357	65,03	62.865.574
2000	23.797.743	35,00	44.006.184	65,00	67.803.927
2007	20.838.397	35,10	49.747.859	64,90	70.586.256
2008	17.905.377	29,6	53.611.723	70,4	71.517.100
2009	17.754.093	25,8	54.807.219	74,2	72.561.312
2010	17.500.632	24,4	56.222.356	75,6	73.722.988
2011	17.338.563	23,20	57.385.706	76,80	74.724.269
2012	17.178.953	22,72	58.448.431	77,28	75.627.384
2013	6.633.451	8,65	70.034.413	91,35	76.667.864
2014	6.409.722	8,25	71.286.182	91,75	77.695.904

Kaynak: DİE 1927-2000; TÜİK 2007-2014.

Ülkemizde şehirleşme nüfus artış oranı ile doğru orantılı olarak gelişmiştir. 1927-1950 yılları arasındaki dönemde kırsal kesimin nüfusu 10 milyon 342 binden, 15 milyon 703 bine yaklaşmıştır. Kırsal kesim nüfusunda da giderek artması bu dönemde şehir nüfusunun büyümesinin kırsal kesimden gelen göç ile değil de şehrin kendi nüfus artışı ile gerçekleştiğini göstermektedir. 1925-1935 yılları arasında izlenen nüfus artışındaki fazlalık dış göçlerle ülkemize gelen göçmenlerin nüfus sayımlarına dahil edilmesi ile görülen yapay bir artışken, 1935- 1940 yılları arasında izlenen nüfus artışının sebebi ise göçmenlerin yanı sıra Hatay’ın topraklarımıza dahil edilmesi sonucu oluşan bir artıştır. 1940-1945 yılları arasında nüfus artışında izlenen durgunluğun sebebi ise II. Dünya Savaşı olmuştur. 1945-1950 yılları arasında, askerlerin memleketlerine dönmesi ile nüfus sayısında ve evliliklerde artış gözlemlenmeye başlanmıştır. 1950 yılından itibaren ülkemizde kırdan kente doğru göçlerin artmasıyla yoğun olarak şehirleşme hareketleri başlamıştır (Özoğuz, 1986:199-200).

Türkiye'nin özellikle 1950 yılından itibaren hızlı bir sanayileşme sürecine girmesi, sanayi tesislerinin de genellikle şehirlerde yada şehirlerin yakınındaki kırsal alanlarda kurulması, şehirlerin bu dönemde büyük oranda göç almasının başlıca nedenidir (Tümertekin, 1973:3).

1950-1960 yılları arasında Türkiye'de şehirleşme süreci hız kazanmıştır. Bu dönemde ülkenin mevcut sosyal ve ekonomik durumu bu ilerlemede etkili olmuştur. Ülkemizde 1950 yılında 5 milyon 244 bin olan şehir nüfusu, 10 yıl içerisinde 8 milyon 860 bine yaklaşmıştır (Tablo 1).

Ülkemizde şehirleşmeyi hızlandıran göçler, itici, iletici ve çekici güçlerin etkisiyle meydana gelmiştir. Tarım alanındaki verimsizlik, topraksızlaşma, tarımda makineleşme gibi nedenlerle kırsal kesimde işsizlik oluşması, elverişsiz iklim koşulları, terör olayları, doğal afetler vb. olumsuzluklar göçlere sebep olan itici güçlerdir. Şehirlerde iş imkanlarının fazlalığı, eğitim ve sağlık hizmetlerinin yaygınlığı vb. de çekici güçler arasında sayılabilir. İletici güçler ise köyden kopan nüfusu şehirlere, büyük merkezlere taşıyan ulaşım araçlarında ve imkanlarındaki gelişmelerdir (Keleş, 2002:66-74).

1950-1960 yılları arasındaki dönemde Türkiye'de kırsal kesimden kentlere göçlerin artması daha çok tarımda makineleşme sonucu işsizlik oluşması, toprakların miras yoluyla bölünmesi, kırsal kesimde gelir azalması gibi itici güçlerin etkisiyle olmuştur.

Türkiye'de şehir nüfusunun genel nüfusa oranı 1960'da %33 iken, 1970'de bu oran %38 olmuştur (Tablo 1).

Ülkemizde 1960-1965 döneminde, şehir nüfusunun artış oranında az da olsa düşüş görülmüştür. 1965-1970 dönemi Türkiye'nin en yüksek kalkınma hızına ulaştığı dönemdir. Bu dönemde tarım dışında kalan diğer sektörlerde özellikle sanayide büyüme yaşanmış, bu yeni gelişen sektörlerde yüksek oranda işgücü açığı ortaya çıkmıştır. Kentlerde artan iş imkanları kırsal kesimden kentlere göçü arttırmıştır (Özoğuz, 1986:202-203).

1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuştur. Birinci Beş yıllık Kalkınma Planı (1963-1967) ile bölgeler arası denge gözetilerek şehirleşmeye karşı temkinli bir

yaklaşım oluşmuştur. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972) ile ekonomik gücü desteklemek için şehirleşmeye önem verilmiştir. 1970 yılından sonraki hükümetlerin izledikleri tarım taban fiyatını destekleyici politikalar ve enflasyonun artması sonucunda şehirlerde oluşan hayat pahalılığı bu dönemde kırsal kesimden kentlere göçlerin daha az olmasına neden olmuştur. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977) oluşturulduğunda şehirleşmenin tüketime dayalı olduğu göz önünde bulundurulmuş ve DPT'ye bağlı olarak Kalkınmada Öncelikli Yörelere Dairesi (KÖYD) kurulmuştur (Keleş, 2002:77-80).

Türkiye'de 1970'li yılların ikinci yarısında başlayan sosyal, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık sonucunda enflasyon artmış, iç çatışmalar ve huzursuzluklar en üst seviyeye yükselmiştir. Bu faktörlerin etkisiyle 1975-1980 döneminde ülkemizin kentleşme hareketi gerilemeye başlamıştır. 1970'li yıllar büyük şehirlerde gecekondu tipi yerleşmelerin yaygınlaşmaya başladığı bir dönem olmuştur. Bu dönem de ülkemizin dış göç vermesi, 1960 yılından sonra nüfus artışını düşürmeyi hedef alan nüfus politikalarının benimsenmesi ve genç nüfusun kırdan kente göç etmesi uzun dönemde özellikle kırsal nüfus artışının düşmesine neden olmuştur (Emekli, 2005:17).

Türkiye'de şehir nüfusu 1980 yılında 19.645.007 olmuştur. Yurdumuzda şehirleşme 1980'li yıllardan itibaren kırsal kesimden kentlere gelen göçlerin artmasıyla yükselişe geçmiş ve kırsal nüfus azalmaya başlamıştır. Bu dönemde göçlerin büyük bölümü siyasi nedenlerle olmuştur. Bu dönemde büyük şehirlerde artan nüfus karşısında konut ve altyapı hizmetlerinin yetersiz kalması ile kaçak yapılaşmalar hızla artmıştır.

Türkiye'de 1950-1980 yılları arasında sanayileşme, kentsel nüfus artışını etkileyen faktörlerin başında gelmiştir. İstanbul, Karabük, Ereğli, Kırıkkale, Adana gibi sanayi merkezlerinin 1950-1980 döneminde nüfusları hızla artmıştır. 1980 yılı sonrasında sanayiye ek olarak iki önemli etken daha ortaya çıkmıştır. Güney kıyılarında turizm, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da şiddetlenen çatışma ortamı Antalya, Alanya, Marmaris, Fethiye gibi merkezlerde turizm nüfus artışını tetikleyen faktörleri oluşturmuştur. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da terör ve silahlı çatışma ortamı, köylerin boşaltılmasına ve kır nüfusunun bölge merkezlerine göç etmesine yol açmıştır. Özellikle 1990'lı yıllarda artan terör olayları ile Van, Şırnak, Diyarbakır, Hakkari gibi kent merkezleri kırsal bölgelerinden yoğun göç almıştır (Işık, 2005: 64-66). Güneydoğu

Anadolu Bölgesi merkezi idare eliyle kentleşmeye mecbur tutulmuştur (E.Kaya, 2007:48).

1980-1985 yılları arasında büyük kentlerin aldığı göçlerde daha fazla artış olmuştur. 1985 yılında Türkiye'nin şehir nüfusu 27 milyona yaklaşmış ve şehir nüfusunun oranı %53 ile kırsal nüfus oranını geçmiştir. 1985-1990 döneminde de kırsal kesimden kentlere göçler devam etmiş 1990 yılında şehir nüfusu 33 milyonu geçmiştir (Tablo 1).

2000 yılında kent nüfusunun toplam nüfusa oranı %65'i bulmuştur ve şehirlerde yaşayan nüfus 44 milyonu geçmiştir (Tablo 1).

T.B.M.M. tarafından 10.07.2004 tarihinde kabul edilen 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu 23.07.2004 tarih ve 25531 sayılı Resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiş ve büyükşehir kent sınırları genişlemiş böylece önceden kırsal kesim nüfusunu oluşturan bazı yerleşmelerin kent nüfusuna katılmasıyla kırsal nüfusta azalma olmuştur

2007 yılı ADNKS verilerine göre Türkiye'nin şehir nüfusu 7 yılda 5 milyon artmıştır ve 49.747.859 olmuştur. 2008 yılında yeni ilçelerin kurulması sonucunda bazı köy ve beldeler mahalle olmuş ve şehir nüfusu artış göstermiştir.

12 Kasım 2012 tarih ve 6360 sayılı Mahalli İdareler Kanunu ile büyükşehir belediyeleri mülki sınırları içinde kalan köy ve belediyelerin tüzel kişiliği kaldırılmış bunun sonucunda köyler mahalleye dönüştürülerek şehir nüfusuna katılmıştır. Bu uygulama 2013 yılında ADNKS sonuçlarına yansımıştır. 2013 yılında Türkiye'de şehir nüfusunun oranı %91'e ulaşmıştır. Şehir nüfusundaki bu artışta Mahalli İdareler Kanunu'nun büyük etkisi olmuştur. 2014 yılında Türkiye'nin şehir nüfusu 71 milyonu geçmiştir (Tablo 1).

Şehirlerin sanayileşme ve sanayileşmenin getirdiği ihtiyaçları karşılayarak doğru oranda gelişmesi gerekirken, ülkemizde bu durum daha farklı olmuştur. Sanayinin fazla olduğu yerlerde yerleşim ve şehirleşme fazla olmasına rağmen sanayinin getirdiği ihtiyaçlar karşılanamadığı için şehirleşme düzensiz ve sağlıklı bir şekilde gerçekleşmiştir (İsbir, 1986:30).

Ülkemizde şehirleşme her bölgede değişik düzeylerde gerçekleşmiştir. Ülkemizdeki bazı şehirler diğer yerleşim yerlerine göre daha fazla göç alarak hızlı büyümüştür. Örneğin Marmara Bölgesi, sanayileşen batılı devletler gibi hızlı bir şehirleşme süreci geçirmiş, bunun yanında Doğu Anadolu Bölgesi, Güney Doğu Anadolu Bölgesi ve Karadeniz Bölgesi'nde şehirleşme düzeyi yavaş olmuştur (Es ve Ateş, 2004:217).

Şehirleşmenin gelişmeyi sağlayan bir faktör olması gerekirken ülkemizde bazı kentlerde şehirleşme gelişmeyi sağlayamadığı için buralarda, hizmetler yetersiz kalmakta, altyapı ve çevre sorunları yaşanmaktadır. Kırsal kesimden şehirlere olan yoğun göçler, şehirlerde sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik birçok problemin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

1.4. İstanbul'da Şehirleşme

İstanbul çevresinde neolitik çağdan beri yerleşmenin olduğu düşünülmektedir. MÖ. 5000 yıllarından itibaren başta Fikirtepe olmak üzere Çatalca, Dudullu, Ümraniye, Pendik, Davutpaşa, Kilyos ve Ambarlı'da yoğun bir yerleşimin başladığı sanılmaktadır. Küçük çekmece Gölü yakınlarındaki Yarımburgaz Mağarası'nda yapılan kazılarda da insan kültürüne ait ilk izlere rastlanmıştır. Bugünkü İstanbul'un temelleri MÖ. 7. yy'da Megara'lı Grekler tarafından önce Kadıköy (Khalkeodon) ve sonra Sarayburnu civarında Bizantion (Byzantion) koloni şehirleri olarak atılmıştır. İstanbul MÖ. 146'da Roma'nın egemenliğine girmiş ve böylece 700 yıllık kent devleti statüsü sona ermiştir. MS. 4. yy'da I. Constantinus ile beraber İstanbul'da Roma İmparatorluğu dönemi başlamış, kentin adı Constantinopolis olarak değiştirilmiştir. MS. 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasıyla kent Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti olmuştur. Haliç ve Marmara surları MS. 439 yılında tamamlanmıştır. MS. 476'da Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra Doğu Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu'na dönüşmüş ve İstanbul bu yeni imparatorluğun başkenti haline gelmiştir. İmparator Jüstinyen döneminde Galata surlar ile çevrilmiş, Haliç'e ilk defa köprü yapılmıştır. Bizans döneminde boğaz kıyıları, köşkler ve dini yapılar dışında yerleşmeye açılmamıştır. İstanbul 1204'te Haçlılar tarafından ele geçirilmiş, 1261 yılında tekrar Bizans'ın yönetimine geçmiştir. Constantinopolis, 1453 yılında

Osmanlılar tarafından fethedilene kadar şehrin genel yapısında önemli bir değişiklik olmamıştır (Sönmez, 1996:9; İstanbul Valiliği, 2011:249-250).

İstanbul'un Osmanlı Devleti'nin egemenliğine geçmesiyle yerleşme ve yapılaşma düzenlenmeye başlanmış, surlar kısa sürede onarılmış, saray ve kiliselerin yanına cami, külliye, han ve hamamlar eklenmiştir. 1453 yılından önce en fazla 40-50 bin civarında olan ve kentin alınışı sırasında daha da azalan nüfus, bilinçli bir iskân politikasıyla arttırılmıştır. Bu gelişmeler sur içiyle sınırlı kalmamış, çevre alanlara da yayılmıştır. Anadolu ve Rumeli'nin çeşitli yörelerin den getirilen Türkler Eyüp ve Üsküdar'a, Rumlar Balat ile Cibali arasına ve Galata'ya, Yahudiler Hasköy ile Balat arasına, Ermeniler de Samatya ile Kumkapı arasına yerleştirilmiştir. Yirmi beş yıl gibi kısa bir süre içinde kent nüfusu sur dışında yaşayanlarla birlikte 120 bini aşmıştır. II. Mehmet döneminde yerleşimin sur dışına taşmasına karşın, surların içinde kalan kesim İstanbul'un can damarı olmaya devam etmiştir. 15. yy. sonlarına doğru İstanbul nüfusunun 200.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Kanuni Sultan Süleyman zamanında kent nüfusu 500.000'e kadar yükselmiştir. Bu dönemde Eyüp civarında birçok cami ve medrese yapılmış, sahiller saraylarla donatılmıştır. Kasımpaşa'da yoğun tersane faaliyetlerine paralel olarak nüfus gelişmiş, Üsküdar ve Aksaray önemli yerleşim merkezleri olmuş, boğaz sahillerinde da kentsel yerleşmeler başlamıştır. İstanbul, 16. ve 17. yy. boyunca Galata, Pera, Üsküdar, Kadıköy ve Boğaziçi boyunca hızla yayılmıştır. Aksaray, Topkapı ve Kocamustafapaşa'ya da bu dönemde yerleşilmiştir. 17. yy. sonunda 800 bini bulan nüfusuyla İstanbul, Londra ve Paris gibi kentleri geride bırakmış, Ortadoğu ve Avrupa'nın en büyük kenti olmuştur. 18. ve 19. yy' da sur içinde meydana gelen büyük yangınlar, bu alandaki yerleşme dengesini sarsmış ve göreceli olarak sur içi önemini yitirmiştir. 18. yy' da yapılmış olan kışlaların çevresinde 19. yy'dan itibaren yerleşmelerin oluşması sonucunda Rami, Halıcıoğlu, Taksim, Maçka, Gümüşsüyü ve Harbiye İstanbul'un belli başlı semtleri olarak ortaya çıkmıştır. İstanbul Boğazı'nın Avrupa Yakası'ndaki yerleşmeler birbirleriyle birleşmiş, Anadolu Yakası'nda ise Üsküdar, Kadıköy'e doğru, Kadıköy ise Kurbağalıdere'ye doğru yayılmıştır. 19. yy'da Osmanlı Devleti'nin batı ile ilişkilerin güçlenmesiyle, İstanbul'da büyük dönüşümler yaşanmaya başlanmıştır. İstanbul'un ulaşım altyapısı gelişmiş; demiryolları, rıhtımlar, garlar yapılmıştır. Haliç'teki sanayileşme de Feshane'nin kurulmasıyla bu yüzyılda başlamıştır. İstanbul' da kentin gelişimine yönelik ilk planlı girişim ve imar planlama çalışmaları 1836-1837 yıllarında başlamıştır. Galata'nın, eski kent merkezinin karşısındaki gelişimi sonucunda 1837'de Azapkapı ile Unkapanı arasında ahşap bir köprü yapılmış ve böylece kentin iki merkezi birbirine bağlanmıştır. 1845'te yapılan

Galata Köprüsü de bu bütünleşmeyi güçlendirmiştir. Birçok yabancı banka, banker ve komisyoncunun yerleştiği Galata, bir finans merkezi, elçiliklerin bulunduğu, azınlıkların ve yabancıların yaşadığı Pera (Beyoğlu) ise kentin en renkli eğlence merkezi haline gelmiştir. 1850’de Şirket-i Hayriye kurulmuş ve Boğaz’da vapur seferleri başlamıştır. 1854’te kentin yönetimi için önemli bir adım olan belediye teşkilatı kurulmuştur. 1869’da kurulan Atlı Tramvay Şirketi’nin ilk hatları 1872’de açılmış, 1875 yılında da Tünel’in çalışmaya başlamasıyla kentin ulaşım olanakları daha da gelişmiştir. 1873’te de Sirkeci-Edirne ve Haydarpaşa-İzmit demiryollarının işletmeye açılmasıyla banliyö trenleri çalışmaya başlamış ve böylece kent çevresinde banliyö yerleşmeleri gelişmiştir (İBB, 2009:70-73; İstanbul Valiliği, 2011:250).

1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı’ndan sonra Makedonya ve Dobruca’da yaşayan Müslümanların bu bölgelerden çıkarılarak İstanbul’a gönderilmesi, Rumeli ve Batum’dan da yoğun göçler alması bu dönemde İstanbul’un nüfusunu arttıran faktörler olmuştur. 1878-1883 yılları arasında sadece Rumeli’den İstanbul’a 1.873.188 kişi gelmiştir. İstanbul’un tahminen nüfusu 1893 yılında 925.000, 1900 yılında 943.975, 1909 yılında 1.106.000, 1911’de 800.000 ile 1.000.000 arasındadır. İstanbul 1912 yılında Balkan Savaşı sırasında da yoğun göçler almıştır. 1913 yılında Kafkasya’da ve Rumeli’deki bozgunlar da İstanbul’a göçleri arttırmıştır. 1914 yılında 909.978 olan İstanbul nüfusu 1920’de bir milyonu geçmiştir. İstanbul’un nüfusu 1922’de 1.129.655, 1925’te 1.011.165, 1926’da ise 1.048.971 olmuştur (Bayartan, 2003:10-11).

Cumhuriyetin ilk yıllarında İstanbul’da nüfus artışı diğer şehirlerden daha düşük olmuştur. 1923 yılında Ankara’nın başkent olması nüfusun azalmasında etkili olmuştur (Bayartan, 2003:10; Hayır, 2009:31).

1927 yılında İstanbul’un toplam nüfusu 806.863’ tür (Tablo 2). 1927 yılında İstanbul idari bakımdan Merkez, Adalar, Bakırköy, Beyoğlu, Çatalca, Şile ve Üsküdar Kazaları’na ayrılmış durumdaydı. 1927 yılında İstanbul’un toplam şehir nüfusu 704.825 iken, Çatalca ve Şile dışındaki diğer ilçelerden oluşan Şehremaneti Belediye nüfusu ise 699.869’dur (Hürata, 2011:34). Önceden İzmit’e bağlı olan Yalova’nın, 1930 yılında Atatürk’ün isteği ile İstanbul’un ilçesi olmasıyla İstanbul’ da küçük bir nüfus artışı olmuştur (yalova.org/ornek-sayfa/).

Tablo 2: İstanbul'da Köy ve Şehir Nüfusunun Değişimi (1927-2014)

YIL	KÖY	%	ŞEHİR	%	TOPLAM
1927	102.038	12,65	704.825	87,35	806.863
1935	125.111	14,16	758.488	85,84	883.599
1940	175.599	17,32	815.638	82,28	991.237
1945	170.349	15,80	908.050	84,20	1.078.399
1950	164.392	14,09	1.002.085	85,91	1.166.477
1955	236.450	15,42	1.297.372	84,58	1.533.822
1960	376.052	19,98	1.506.040	80,02	1.882.092
1965	501.752	21,87	1.792.071	78,13	2.293.823
1970	815.695	27,02	2.203.337	72,98	3.019.032
1975	1.256.582	32,18	2.648.006	67,82	3.904.588
1980	1.832.435	38,64	2.909.455	61,36	4.741.890
1985	282.077	4,83	5.560.908	95,17	5.842.985
1990	555.261	7,60	6.753.929	92,40	7.309.190
1997	667.546	7,37	8.390.201	92,63	9.057.747
2000	933.136	9,31	9.085.599	90,69	10.018.735
2007	1.399.579	11,13	11.174.257	88,87	12.573.836
2008	128.123	1	12.569.041	99	12.697.164
2009	132.198	1	12.782.960	99	12.915.158
2010	135.089	1	13.120.596	99	13.255.685
2011	141.188	1	13.483.052	99	13.624.240
2012	144.228	1	13.710.512	99	13.854.740
2013	-	-	14.160.467	100	14.160.467
2014	-	-	14.377.018	100	14.377.018

Kaynak: DİE 1927-2000; TÜİK 2007-2014.

Cumhuriyet döneminde İstanbul'un planlı olarak büyümesinin gerekliliği daha iyi anlaşılmıştır. 1930 yılında çıkarılan, 1580 sayılı Belediyeler ve 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunları ile belli bir büyüklüğün üstündeki belediyelerin plan yapması ya da yaptırmayı zorunluluğu getirilmiştir. 1930'larda Avrupa'nın çeşitli ülkelerinden İstanbul'a çağrılan plancı ve mimarlar kent için çeşitli planlar hazırlamıştır (İBB, 2009:73; İstanbul Valiliği, 2011:250)).

Henri Prost'un 1937'de hazırladığı plan kentin sonraki mekansal yapısı üzerin de belirleyici etki yapmıştır. Bu planın en önemli yanı, Haliç kıyılarını orta ve büyük sanayinin yerleşimine açması olmuştur (Hayır, 2009:31-32).

İstanbul'un toplam nüfusu 1935 yılında 883.599 iken, 1940 yılında 991.237 olmuştur. 1945 yılında ise 1.078.399 olan toplam nüfusun 900 binden fazlasını şehir nüfusu oluşturuyordu (Tablo 2).

Prost Planı'yla başlayan Haliç'in sanayiye açılması süreci, 1947'de Belediye İmar Müdürlüğü tarafından İstanbul Sanayi Bölgelerine Ait Talimatname'nin ve 1949'da da ilgili komisyon raporunun yayınlanmasıyla tamamlanmıştır. 1947 Talimatnamesi, Eyüp-Silahtarağa, Eyüp-Edirnekapı ve Yedikule-Bakırköy arasını ağır, Haliç'in iki yakasını ise orta ölçekli sanayinin yerleşimine açmıştır. 1949 raporu da bunlara ağır sanayi alanları olarak Eyüp'ün kuzeyini, Maltepe çevresiyle Davutpaşa yolunu, Kazlıçeşme, Zeytinburnu, Bakırköy'ün dış kesimini, Yeşilköy ve Küçükçekmece'yi, Anadolu Yakası'nda ise Maltepe-Kartal arasıyla Pendik'i ve Kadıköy-Gazhane çevresini eklemiştir. Bu yıllarda, Boğaz kıyılarına kamuya ait şişe ve cam, ispirto ve rakı, kibrit fabrikaları ile kömür depoları yerleşmiştir (Hayır, 2009:32; İBB, 2009:74-75).

1950 yılında İstanbul'da kentsel yerleşmelerin merkezden (Eminönü-Karaköy) uzaklığı 30 km'yi geçmiyordu. Bu tarihte merkeze en uzak yerleşmeler sayılan Bakırköy'ün 25.000, Eyüp'ün 15.000, Sarıyer ve Beykoz'un 15.000, Kızıltoprak ve Erenköy'ün 15.000 nüfusu vardı. En yoğun nüfuslu yerleşmeler ise merkeze 5 km uzaklıkta Tarihi Yarımada, Beyoğlu, Kadıköy ve Üsküdar'da toplanmıştı. 1950 yılı ve sonrasında İstanbul'un yeni yapılaşma alanları doğu-batı sahilleri ve boğaz doğrultusunda olmuştur (R.Arslan, 1974:106).

Ülkemizde 1950 yılı ve sonrasında tarımda teknolojik gelişmeler, kırsal kesimde işsizliği ortaya çıkarmış ve kentlere olan göçü hızlandırmıştır. İstanbul'da sanayi, ticaret ve ulaşım koşullarının gelişmesi Türkiye'nin diğer illerinden yoğun göç almasına neden olmuştur. 1950 yılında İstanbul'un toplam nüfus 1.166.477 iken şehir merkezinin nüfusu ise 1.002.085' tir (Tablo 2).

İstanbul 1950 yılından sonra, en fazla Karadeniz Bölgesi'nden göç almıştır. Ayrıca Doğu Anadolu, İç Anadolu ve kısmen Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden de göç almıştır. Gelenlerin bazıları İstanbul'un etrafındaki köylere yerleşmiştir. Bazıları belediye sınırlarındaki yerleşmelere katılarak şehrin büyümesine neden olmuştur. Bu dönemde Bulgaristan, Yunanistan Yugoslavya gibi ülkelerden gelen dış göçlerde nüfus artışında etkili olmuştur (Tümertekin, 1968:45-46; Bayartan, 2003:13).

Bu dönemde İstanbul'a ilk göç dalgasıyla gelenler Haliç çevresi ve sur dışındaki sanayi kuruluşlarının yakınında yerleşmiş, Zeytinburnu, Taşlıtarla ve Kâğıthane'de ilk gecekondu mahalleleri oluşmaya başlamıştır. Anadolu Yakası'nda da o zamanlar

Ankara Asfaltı diye anılan E-5 Karayolu üzerindeki sanayi kuruluşlarının çevresinde gecekondulaşma oluşmaya başlamıştır. 1951’de kentin tümündeki gecekondu sayısı 8.500 iken, 1957’de yalnızca Zeytinburnu 26 bin konutta 60 bin kişinin yaşadığı bir gecekondu mahallesi haline gelmiştir. Nüfusu hızla artan Zeytinburnu, 1957’de ilçe statüsüne kavuşmuştur. Zeytinburnu’nun ardından Eyüp-Rami sanayi bölgesinin yakınlarında, kentin ikinci büyük gecekondu mahallesi olan Taşlıtarla ortaya çıkmıştır. İlk kez 1950’lerde Bulgaristan ve Yugoslavya’dan gelen göçmenlerin yerleştirilmesiyle oluşan Taşlıtarla, daha sonra kente Anadolu’dan gelen göçlerle büyümüş ve 1963’te Gaziosmanpaşa adıyla ilçe olmuştur. 1954’te Avrupa Yakası için hazırlanan sanayi planı, Mecidiyeköy-Levent, Mecidiyeköy-Şişli, Bomonti ve Kasımpaşa-Kağıthane arasında kalan kesimleri sanayiye açmış ve Kağıthane çevresinde gecekondulaşma başlamıştır. 1955’te yürürlüğe giren İstanbul Sanayi Planı ise Haliç’teki sanayi yerleşmesini bir ölçüde dondururken, Topkapı-Rami ve Levent’te yeni sanayi alanları belirlemiştir. Yeni sanayi alanlarının açılması Halkalı, Maltepe, Kartal gibi denetim dışı alanların parsellenerek gecekondulaşmasına neden olmuştur (Hayır, 2009:32-34).

İstanbul’un toplam nüfusu 1955 yılında 1,5 milyonu aşmıştır (Tablo 2). İstanbul bu dönemde, batıda Yeşilköy, kuzeyde Levent, Anadolu Yakası Bostancı’ ya uzanan bir alana yayılmıştır. Bu dönemde Zeytinburnu, Bakırköy ve Yeşilköy, birbirlerinden yeşil alanlarla ayrılmış durumundayken, Bostancı ise bahçeli konutlardan oluşan seyrek bir dokuya sahipti. 1957 yılında Bakanlar Kurulu’nun kararıyla İstanbul İmar ve Planlama Müdürlüğü kurulmuş tur. 1958 yılında Bakırköy İlçesi’nde Türkiye’nin ilk uydu kenti olan Ataköy konutlarının yapımına başlanmıştır. Atatürk (Yeşilköy) Havalimanı’nın genişletilmesi, Edirne-İstanbul Karayolu’nun Topkapı girişinin düzenlenmesi, Yeşilköy’e kadar 50 m genişliğinde bir yol yapılması, Vatan ve Millet Caddeleri ile Barbaros Bulvarı’nın açılması, Sirkeci-Florya Sahil Yolu’nun açılması, Saraçhane’de İstanbul Belediye Binası’nın yapılması, Tophane Dolmabahçe Yolu’nun genişletilmesi 1950’lerde İstanbul’un görünümünü değiştiren başlıca uygulamalar olmuştur (İBB, 2009:75-76; İstanbul Valiliği, 2011:250-251).

İstanbul’un toplam nüfusu 1960 yılında 1 milyon sekizyüz bini 1965 yılında ise 2 milyonu aşmıştır (Tablo 2). İstanbul, 1960-1965 yılları arasında Türkiye’de gerçekleşen iç göçün %22’sini almıştır (Hayır, 2009:34).

1960 yılında Sanayi kuruluşlarının özellikle Anadolu Yakası'nda Ankara Asfaltı, Avrupa Yakası'nda Londra Asfaltı boyunca gelişmesi sonucunda İstanbul, Küçükçekmece-Tuzla arasında uzanan bir şehir haline gelmiş ve şehirleşmiş alanlar belediye sınırlarını aşmıştır. 1950 yılında 37 olan yerleşme birimi sayısı 1960 yılına gelindiğinde 49'a çıkmıştır. Avrupa Yakası'nda nüfus patlaması olmuştur. Şişli ve Haliç kesimi 100.000 nüfusa ulaşmış, Sağmalcılar ve Kâğıthane'nin nüfusu 3.000-4.000 civarındayken 20.000-30.000'e yükselmiştir. Anadolu yakasında ise Üsküdar, Kadıköy, Kartal ve Maltepe'de önemli nüfus artışları olmuştur. Bu dönemde gecekondu kent geleneksel yapısı içine girmiş, özel konut alanları meydana getirmeye başlamıştır. Başlangıçta sanayi alanları çevresinde oluşan gecekondu, giderek her sektörden düşük gelirli halk yığınlarının yerleşme alanları haline gelmiştir. Özellikle, Avrupa Yakası'nda yoğunlaşan gecekondulaşma kuzeybatı yönünde gelişirken, kent büyümesine yeni bir kentleşme yönü açmıştır. Bu dönemde Eminönü ve Karaköy çevresinin iskânı işyerlerine dönüştürerek büyürken, Beyazıt ve Aksaray ise birer uzantı olarak güçlenmiştir (R.Arslan, 1974:108-109).

1961 yılında İstanbul Belediye'si kentin planlaması için faaliyetlere başlamıştır. 1963'te Milli Güvenlik Kurulu'nun sanayi potansiyelinin gelişmesini sağlamak için İstanbul Nazım Planı'nın yapılmasını ve sanayi bölgelerinin tespitini istemiştir. Bunun sonucunda 7.5.1965'te İstanbul Sanayi Nazım Planı ve Uygulama Mevzuatı Raporu hazırlanmış ve kabul edilmiştir. 1966 Sanayi Nazım Planı olarak geçen bu planla İstinye ve Haliç kıyıları sanayi sahaları iptal edilmiş, sanayi tesisleri buralardan belirlenen yeni sanayi bölgelerine taşınmak zorunda kalmıştır (Hayır, 2009:33). Bu gelişme sonucunda yeni sanayi bölgelerinin kurulduğu yerler hızla nüfuslanmaya başlamıştır.

1960'ların sonunda İstanbul nüfusunun %25' i, son beş yıl içinde göç edenlerden oluşmuştur. 1965'te Kat Mülkiyeti Kanunu'nun çıkmasıyla İstanbul'un kentsel alanındaki arsaların değeri büyük artış göstermiş, inşaat sektörü en canlı dönemlerinden birine girerken, önce boş alanlar; daha sonra yeşil alanlar, parklar ve oyun alanları apartmanlarla dolmuştur. Kentsel rantın ve maliyetlerin yükselmesi, büyük sanayinin kent çevresine yayılmasına neden olmuştur. Sanayileşmenin hız kazanması, gecekondulaşmayı doğrudan etkilemiştir. 1962'de 78 bin olan gecekondu sayısı, 10 yıl sonra 195 bine çıkmıştır (İBB, 2009:76; İstanbul Valiliği, 2011:251).

1965-1970 yılları arasında İstanbul'un eskiden beri çok nüfus barındıran iç kısımları, özellikle tarihi yarımada ve Beyoğlu civarı daha da nüfus kazanmış, yoğun alanlar bütünleşmiştir. Üsküdar ile Kadıköy İlçeleri'nin merkezi kısımları da gittikçe genişlemiş ve yoğunlaşmaya başlamıştır. Marmara Denizi Kıyıları ve kıyılara yakın alanlarda nüfus artmıştır. Boğaziçi'nde inşaatın sınırlandırılmış olması Boğaziçi'nin seyrek nüfuslu olmasında etkili olmuştur. Boğaziçi'nin her iki yakasında kıyı şeridinin hemen gerisinde ki yamaçlar yada kıyılara açılan vadilerin içlerinde gecekondular meydana gelmiştir (Tümertekin, 1997:249-252).

1970 yılına gelindiğinde İstanbul'un toplam nüfusu 3 milyonu, şehir nüfusu ise 2 milyonu aşmıştır. 1975 yılında da toplam nüfus 4 milyona doğru yaklaşmıştır (Tablo 2).

1970'te 1966 Sanayi Nazım Planı ile önerilen yeni sanayi alanlarının yetersiz kalmış ve sanayi gelişimi planlama sınırları dışına doğru kaymıştır. Bu tarihte küçük sanayi siteleri halin de bir araya gelmeye başlamıştır (Hayır,2009:35). İstanbul'da özellikle 1960-1980 yılları arasında merkezde bulunan sanayi bölgelerinin planlı olarak şehir dışına taşınması ile beraber şehir merkezinde yaşayan bir çok kişide de yaşadığı yerden ayrılarak şehir dışına doğru yeni sanayi alanlarının yakınına yerleşmiştir (Erden, 2003:6; Öner, 2007:13).

1970 yılında kırsal yerleşmeler hızla göç alarak kentleşme alanlarına dönüşmüştür. Bu tarihte kentleşmiş kesime 12 yeni yerleşme daha eklenerek yerleşme sayısı 61'e yükselmiştir. İstanbul'un kuzeybatı yerleşme alanlarının bu dönemde gelişmesinde sanayi faaliyetlerinin etkisi büyüktür. Ancak bu bölgelerde ulaşım sisteminin yeterince gelişmemesine rağmen bu kesimde arsa fiyatlarının ucuz olması ve arsa mülkiyet rejimi düşük gelirli halkın buraya yerleşmesinde etkili olmuştur. Kuzeybatı gelişim alanlarını meydana getiren Sağmalcılar-Rami-Eyüp-Gaziosmanpaşa-Küçükköy-Alibeyköy-Esenler'in nüfusu bu dönemde 400.000' i bulmuştur. Londra Asfaltı üzerindeki gelişme nüfus patlamaları şeklinde devam etmiş, en fazla Bakırköy ve çevresi gelişmiştir. Ankara Asfaltı'nın kuzeyinde zincirleme yeni yerleşmeler nüfus patlamaları şeklinde kendini göstermiştir. Soğanlık, Başibüyük, Yakacık, Ümraniye, Fikirtepe bu tür yerleşmeler arasında sayılmaktadır. Gecekondulaşma en hızlı gelişme yıllarını bu dönemde yaşamıştır. Öyle ki tamamı gecekondular olan yerleşme üniteleri kent bütünü içinde kendini kabul ettirmiştir. Gültepe, Çeliktepe, Fikirtepe, Yahya Kemal,

Alibeyköy, Kâğıthane bu dönemin büyük gecekondular yerleşmeleridir (R.Arslan, 1974:112-113).

1970’te nüfusu, kentsel işlevlerin sürekliliği, yaygınlığı ve etki alanının genişliğiyle, sanayinin kent dışına kayması ve birden çok merkezin ortaya çıkmasıyla İstanbul metropol durumuna gelmiştir. Bu dönemde İstanbul’da artan nüfusun yol açtığı konut ve ulaşım sorunu yaşanmıştır. 1973’te Boğaziçi Köprüsü’nün tamamlanmasıyla Boğaz’ın iki yakası arasındaki karayolu bağlantısı sağlanmıştır. Boğaziçi Köprüsü ve çevre yolları, hızlı büyüme sonucunda kısa zamanda kent içi ulaşım ağının omurgası haline gelmiştir. 1970’lerde yerli otomobil üretiminin başlamasıyla ve özel oto sayısı artmıştır. İstanbul’da 1950’de toplam otomobil sayısı 2 bin iken, bu sayı 1970’lerin başında 80 bini, 1980’lerin başında ise 300 bini aşmıştır. Özel oto sahipliğinin sağladığı hareketlilik, kentin merkezden uzak kesimlerinin yerleşime açılmasını hızlandırmıştır. İstanbul doğuda Bostancı-Maltepe-Kartal-Pendik-Gebze yönünde hızla yayılmış, batıda ise D-100 (E-5) Karayolu boyunca Silivri’ye kadar ulaşmıştır. Özel oto sayısının artması ve Boğaziçi Köprüsü’nün yapımı, kentin iki yakası arasındaki nüfus dengesini de etkilemiştir. 1970’te kent nüfusunun %23’ü Anadolu, %77’si Avrupa Yakası’nda yaşarken 1990’da Anadolu Yakası’nda yaşayanların oranı %34’e yükselmiştir. Anadolu Yakası’nda Bostancı-Erenköy Bölgeleme İmar Planı’nın yapılmasıyla bu bölgenin Bağdat Caddesi çevresi ve kıyı dışında kalan kesimlerine, kat sınırlaması yerine, inşaat alanı sınırlaması getirilmiş, uygulama sonunda Kızıltoprak ile Bostancı arasındaki yapı alanı kısa sürede yaklaşık iki kat artmıştır. 1970’lerde İstanbul’un iki yakası boyunca Marmara Denizi Kıyıları’nda ikinci konut sahipliği artmıştır. Eskiden yazlığa gidilen alanlar batıda Yeşilköy, kuzeyde Büyükdere ve Sarıyer, doğuda da Suadiye, Bostancı ve Adalar’la sınırlıyken, bu yıllarda batıda Kumburgaz ve Silivri, Anadolu Yakası’nda ise Dragos ve Bayramoğlu ile Yalova ve Çınarcık’a kadar ulaşmıştır. Bu sahil kesimine yapılan yazlık konut, site, motel ve çeşitli dinlenme tesisleri artmıştır (Hayır, 2009:35-36; İBB, 2009:77).

1980 yılında 4 milyonu aşan İstanbul’un toplam nüfusu, 1985 yılına gelindiğinde 5 milyonu aşmıştır. Şehir merkezinin nüfusu ise 1980 yılında 3 milyona yaklaşırken, 1985 yılında 5,5 milyonu aşmıştır (Tablo 2). 1980-1985 yılları arasında idari

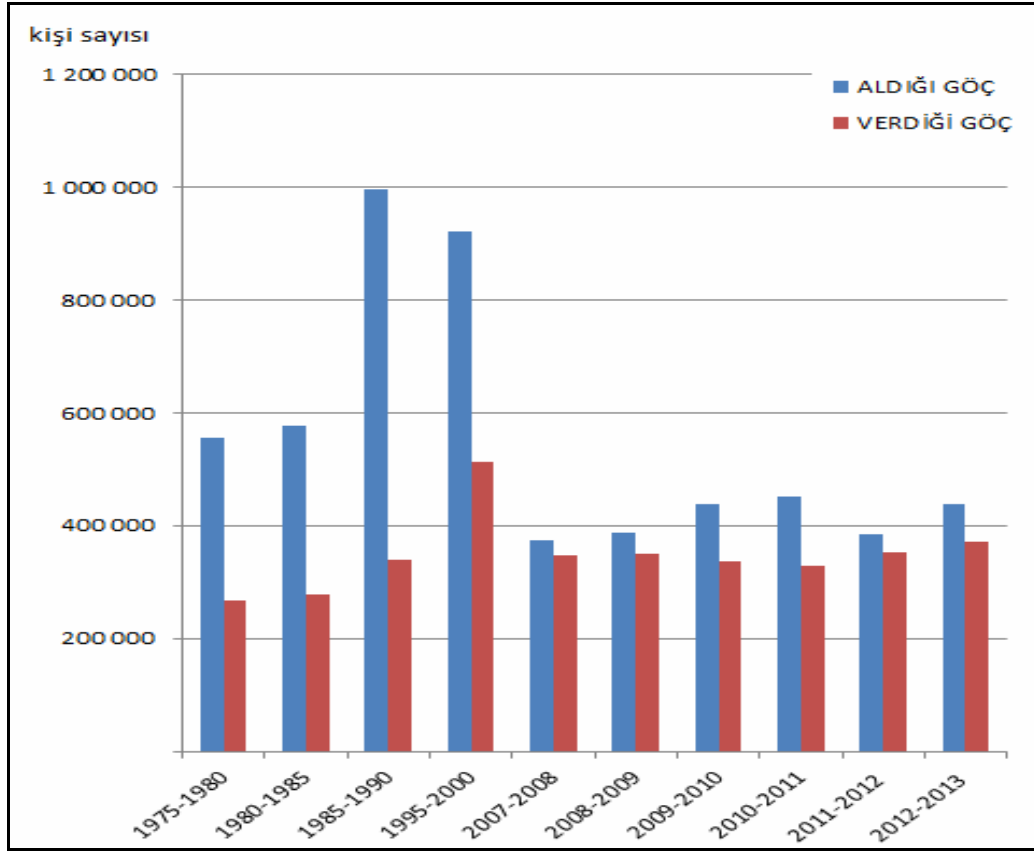
bölünüşteki değişiklikler sonucunda bazı bucak ve köyler ilçe merkezleri sınırlarına alınmıştır. İlçe merkezleri sınırlarına alınan bucak ve köylerin 1985 yılındaki toplam nüfusu 2.008.984'tür. 1985 yılında İstanbul'un şehir nüfusu oranındaki büyük artışın en önemli nedeni idari bölünüş değişikliğidir.

İstanbul'un sınırları 1980 yılında batıda Tekirdağ İl ve doğuda Hereke İlçe sınırlarına dayanmıştır. Kentte çizgisel gelişmenin ve metropolitenleşmenin yapısına uygun olarak birden çok alt merkez ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte asıl kent merkezi ya da metropoliten merkez olarak tanımlanabilecek üç bölge güneybatıda tarihsel yarımada, onun kuzeyinde Karaköy ve Beyoğlu, Anadolu Yakası'nda Üsküdar ve Kadıköy çekirdekleridir. Tarihi Yarımada'da maliye, adliye, vilayet, belediye gibi yönetim birimleri ve iş hanları yer alır. Kapalıçarşı ile Sultanahmet çevresi turistik ticaret merkezidir. Karaköy ise bankalar, sigorta kuruluşları ve başka büyük şirketlerin yoğunlaştığı bir merkezdir. Beyoğlu otel, bar, meyhane, sinema ve tiyatrolarıyla orta ve alt gelir gruplarının ilgi gösterdiği bir merkez durumuna gelmiştir. Beyoğlu üst gelir gruplarına yönelik perakende ticareti, büyük ölçüde Nişantaşı-Osmanbey-Şişli bölgesine kaptırılmış, burası büyük mağazaları, şık lokantaları ile çekici bir merkez durumuna gelmiştir. Şişli-Mecidiyeköy-Zincirlikuyu-Levent yöresi holdinglerin, yerli ve yabancı şirketlerin yerleştiği bir iş çevresi haline gelmiştir. 1980'li yıllarda nüfusu İstanbul nüfusunun ortalamasından daha hızlı büyüyen yerler Avrupa Yakası'nda Eyüp, Anadolu Yakası'nda ise Ümraniye bölgesi olmuştur. 1980'ler İstanbul'a kentin yönetsel yapısına ilişkin önemli bir değişiklik getirmiştir. 1984'de çıkarılan büyükşehir belediyelerine ilişkin yasa İstanbul'da büyükşehir belediyesi ve onunla bağlantılı olarak çalışacak ilçe belediyelerinden oluşan yeni bir yönetim yapısı getirmiştir. Yönetsel yapının hızlı nüfus artışı ile yetersiz gelmesi üzerine 1987'de Büyükçekmece, Kâğıthane, Küçükçekmece, Pendik ve Ümraniye, Bayrampaşa ilçeleri kurulmuştur. 1980'lerde Haliç çevresindeki sanayi kuruluşlarının kent dışına taşınmasına ve Haliç'in temizlenmesine başlanmış, İstanbul kanalizasyon sisteminin oluşturulmasına girişilmiştir. 1980'lerden sonraki dönemde de İstanbul'daki sanayi tesisleri Avrupa Yakası'nda İkitelli ve Hadımköy, Anadolu Yakası'nda Dudullu, Tuzla ve Gebze'de öngörülen ve planlanan Organize Sanayi Bölgeleri'nde toplanmaya çalışılmıştır. Ana ulaşım yolları boyunca gelişmiş sanayi alanları, yerlerini ticaret ve hizmet alanlarına bırakmaya başlamış ve kentin merkezi iş alanının gelişimini yönlendirmiştir. 1980'lerin

İstanbul açısından bir başka önemli olgusu da, kentin pek çok semtini kapsayan istimlakler ve kıyı düzenlemeleridir. Bunların başında Haliç kıyılarıyla Tarlabası'ndaki istimlak ve yıkımlar, Boğaziçi'ndeki kıyı düzenlemeleri ve kazıklı yollar ile Kadıköy-Bostancı kıyısının doldurulması gibi tarihsel dokuyu önemli ölçüde değiştiren uygulamaları oluşturmaktadır. İstanbul Boğazi'nda yapılan ikinci köprü, Fatih Sultan Mehmet Köprüsü adıyla çevre yolları tamamlanmadan 3 Temmuz 1988'de açılmıştır. 1980 yılı sonrasında benimsenen ekonomik politikalar ile 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu, 3194 sayılı İmar Kanunu gibi yasal düzenlemeler sonucunda, İstanbul'da planlı ve plansız konut alanlarında yeni gelişmeler gözlenmiştir. Bu dönemde büyük ölçekli toplu konut projeleri teşvik edilmiş, ancak bu alanların yer seçimleri de parçacı ve gelişigüzel olmuştur. Arazi değerleri ve kentsel donatı maliyetlerinin yüksekliği nedeniyle çok katlı ve yoğun, ancak kimliksiz konut alanları üretilmiştir. Mevcut konut alanlarında daha önce yeşil olan dere yatakları, drenaj hatları, yüksek eğimli yerler yapılaşma baskısı altında kalmış ve yüksek yoğunluklu konut alanlarına dönüşmüştür. Büyüyen konut sektörü ve nüfus baskısı altında kentsel arazi rantı giderek artarken, kaçak yapılaşmaların da spekülatif kazançlara kaynak olmasına yol açmıştır. 1981 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin alanı 320 km²'den 1.100 km²'ye çıkmış ve yapılaşmış alanların en az %60'ı yasa dışı haline gelmiştir. İslah İmar Planları ile yasadışı gelişen gecekondu bölgeleri yasallaştırılmıştır (İBB, 2009:77-78/308-325; İstanbul Valiliği, 2011:251).

İstanbul her dönem göç alan şehirler içerisinde üst sıralarda yer almıştır. Alınan göçlerin verilen göçlere oranla daha yüksek oluşu nüfus artışını hızlandırmıştır. 1985-1990 yılları arasında İstanbul'a alınan göç sayısı bir milyona ulaşmış ve verilen göç sayısından 350 bin civarında kalmıştır (Şekil 2).

Şekil 2: İstanbul'da 1975-2013 Yılları Arasındaki Göç Hareketleri

Kaynak: www.tuik.gov.tr/10.11.2014.

1990 yılında 7 milyonu aşan İstanbul'un toplam nüfusunun %92'sini şehir merkezi oluşturuyordu (Tablo 2).

1990 yılında karayolu ağının ve ulaşım hizmetlerinin gelişmesi ile İstanbul'da konut alanları kentin dışına doğru yayılmaya ve saçaklanmaya başlamıştır. İstanbul'da konut alanlarının dışarı doğru yayılması sonucunda ulaşım ihtiyacını karşılayan İETT ve çevre belediyelerinin otobüse dayalı toplu taşımacılıkta yetersiz kalması sonucu, dolmuş-minibüs bu açığı kapatır duruma gelmiştir. Bu durumda doğal olarak gecekondulaşmanın artmasına ve ifrazlı yasa dışı oluşumların gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bunun sonucunda eski İstanbul merkezinin olduğu bölgeler göreceli olarak daha yavaş büyürken, kent çeperlerindeki alanlar altyapı ve planları olmadan hızla gelişmiştir. Bakırköy'de, göçlerle gelen nüfusun yerleşebileceği kırsal alanların çokluğu, ulaşım ağının ve bununla gelişen sanayi ve iş alanlarının yoğunluğu büyümeyi hızlandırmıştır. Doğu-batı yönünde uzanan E-5 Karayolu'nun kuzeyinde kalan

alanlardaki sanayi ve konut alanları, nüfusun büyük kısmını çekmiştir. Gaziosmanpaşa, Sarıyer ilçelerinde de büyük nüfus gelişmesi olmuştur. Eminönü nüfus kaybetmiş, Beyoğlu düzenli konut bölgesi olmaktan çıkmış çöküntü alanlarına dönüşmüştür. Anadolu Yakası'nda Kartal ve Üsküdar gelişimini sürdürmüştür. 1992'de Avcılar, Bağcılar, Bahçelievler, Güngören, Maltepe, Sultanbeyli ve Tuzla ilçeleri, 1993'te Esenler İlçesi kurulmuştur. 1990'lı yıllar toplu konut alanlarının hızla yapıldığı yıllardır. Bahçeşehir'in yapımına 1990'lı yıllarda başlanmıştır. Bu çevrede çiftlikler birleştirilerek Bahçeşehir belde olarak oluşmuştur. 1990 yılında Yenibosna'da İhlas Evleri ilk toplu konut alanıdır. TOKİ Küçükçekmece ve Halkalı'da toplu konut projesini uygulamıştır. Beylikdüzü kentin dışında uydukent oluşumuna bağlı olarak gelişmiştir. 1990'lı yıllardan itibaren Beylikdüzü hızlı bir şekilde yapılaşmıştır. Anadolu yakasında 1990'lı yıllardan itibaren Küçükbakkalköy'de E-5 karayolu kuzeyine yapılan Ataşehir blokları genişlemiştir. Başakşehir TEM otoyolunun kuzeyinde ilk olarak yapımına 1995 yılında başlanmıştır. 2.olarak yapılan kısmın temeli 1996 da atılmıştır. Hızla gelişen bir bölge de İspartakule bölgesidir. 1999 depreminden sonra kentsel yerleşim bölgesi olarak planlanmıştır. K.Çekmece gölüyle Bahçeşehir arasında bir tepede 45 bin konut 200 bin nüfusa göre planlanmıştır. Şişli'de Mecidiyeköy-Esentepe-Zincirlikuyu-Levent-Maslak aksında uzanan Büyükdere Caddesi üzerinde inşa edilen gökdelenler kentin peyzajını değiştirmiştir. 1999 Kocaeli Depremi sonrasında düşük yoğunluklu az katlı konutlara talep artmıştır. Düşük yoğunluklu siteler İstanbul'un orman ve tarım alanlarını, içme suyu havzalarını tehdit edecek şekilde gelişmiştir (İBB, 2009:79; İstanbul Valiliği, 2011:251).

6 Haziran 1995 yılında Yalova İlçesi'nin İstanbul'dan ayrılarak il olmasıyla 1990-1997 döneminde İstanbul'un nüfus artışında küçük bir azalma olmuştur.

İstanbul'un 1995-2000 yılları arasında aldığı göçlerde bir önceki döneme göre az bir düşüş gözlenirse de diğer dönemlere göre oldukça yüksektir (Şekil 2). Bu dönemde İstanbul İli'ne en fazla göç veren başlıca iller ise Sivas, Kastamonu, Giresun, Ordu, Erzurum, Kars, Tokat, Ankara, Samsun, Trabzon, Rize ve Malatya'dır. Her dönemde kendi oranlarında bir takım dalgalanmalar gösterebilir de, İstanbul İli'ne göç eden nüfusun %50'sinden fazlası bu illerden gelmektedir. Özellikle İstanbul gibi, sosyal altyapısı güçlü olan kentlere göçün nedeni, eğitim, kültür, sağlık hizmetlerinden

yararlanma isteğidir. Bunlar, üst ve orta gelir grubundakilerin de büyük şehirlere göç etmelerine neden olmuştur (İBB, 2009:190; İstanbul Valiliği, 2011:261).

2000 yılında İstanbul'un toplam nüfusu 10 milyonu geçerken, şehir merkezinin nüfusu ise 9 milyondan fazla olmuştur (Tablo 2).

2000'li yıllarda, planlamanın yetersiz olması, mevzii planlar yoluyla planların aşılması, kaçak yapılaşma ve imar affı, bu dönemde konut alanlarının büyük bir bölümünün düzensiz yerleşmeler olarak gelişmesine neden olmuştur. DİE (TÜİK) 2000 verilerine göre, İstanbul İl sınırları içinde (köyler hariç) toplam 3.391.752 konut birimi bulunmaktaydı. Bu konutların %65'i Avrupa Yakası'nda, %35'i Anadolu Yakası'ndaydı. 2000 yılında İstanbul'da 78.145 ha (köyler dahil) konut alanı bulunmaktaydı. Bu alanların %68'ini düzenli gelişmiş alanlar, %32'sini ise düzensiz gelişmiş alanlar oluşturmaktaydı. Toplam 25.328 ha. düzensiz yapılaşmış alanın %32'sinde (7.991 ha) ıslah imar planı yapılmıştır ve bu alanlar İstanbul'daki toplam konut alanlarının %10'unu oluşturmuştur. Düzensiz yapılaşmış alanlar içinde 208 ha'lık (%0,8) bir kısım da gecekondü önleme bölgesi olarak gelişmiştir. Plansız olarak gelişmiş alanların bir kısmı zamanla Islah İmar Planlı Alanlar kapsamına alındığından, günümüzde planlı statüsündedir. 17.263 ha'lık (%68) bir alan ise düzensiz yapılaşmasını halen devam ettirmektedir. Bu dönemde İstanbul'da merkezden uzak alanlarda kanalizasyon, temiz su, doğalgaz gibi altyapı tesisleri bakımından büyük yetersizlikler oluşmuştur. Özellikle doğalgaz kullanımındaki yetersizlik nedeniyle, bu alanlarda hava kirliliği oluşmuş ve yaşam kalitesi düşmeye başlamıştır. Adalar, Şile ve Silivri'ye doğalgaz hatlarının ulaşmasıyla doğalgaz kullanım oranı daha da artmıştır. 2000'li yıllarda İstanbul metropoliten alanı, bu dönem içinde de yayılma ve saçaklanma şeklinde gelişimini devam ettirmiştir. Kentin merkezi iş alanı Eminönü ve Şişli bölgesi üzerinden TEM'e doğru uzayarak Maslak bölgesine doğru ilerleyen eksensel bir gelişme gerçekleştirmiştir. Sanayi alanlarının gelişimine paralel olarak da, yasa dışı yerleşimler kendini göstermiş ve kentin sağlıksızca gelişmesinde etkili olmuştur. Gelişim su havzalarına ve orman alanlarına doğru yönelmiş ve kentin yaşam destek sistemlerini ciddi boyutlarda tehdit eden bir yapılaşma eğilimi içine girmiştir. Anadolu Yakası'nda başlayan kuzeydeki yerleşmeler (Sultanbeyli, Samandıra, Sarıgazi, Alemdar, Sultançiftliği, Yenidoğan, Çavuşbaşı, Ömerli Baraj Gölü'nün güney doğusunda bulunan yerleşme grupları) ile Avrupa yakasında da benzer kuzey yerleşmeleri (Arnavutköy ve civarı, Çatalca

yolu üzerindeki yerleşimler) İstanbul'un yaşam kaynaklarına dönük bir tehlike oluşturmuştur (İBB, 2009:93-94; İstanbul Valiliği, 2011:251-262).

Türkiye'de 2000 yılı verilerine göre, şehirleşme oranı en yüksek olan iller İstanbul, Ankara ve İzmir iken, en düşük iller Bartın ile Ardahan'dır. Marmara Bölgesi, %79,07 ile en yüksek orana sahipken, %64,9 olan Türkiye ortalamasının da üzerindedir. Sakarya'dan Tekirdağ'a kadar uzanan İstanbul metropoliten bölgesi (%90,69), Marmara'nın şehirleşme oranını yükselttiği gibi, aynı zamanda ülke genelinde kentsel bölge özelliği taşıyan tek bölgedir (İBB, 2009:185-187).

10.07.2004 Tarih ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu gereğince belediye sınırı, il sınırı olmuş ve böylece İBB'nin yetki ve sorumluluk sahası üç kat artmıştır. Söz konusu kanunla belde belediyeleri, ilk kademe belediyelerine dönüştürülmüş ve idari anlamda İBB'ye bağlanmıştır. 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ile İBB'nin hizmet sınırları, 1830, 92 km²'den İstanbul İli idari sınırlarına kadar genişleyerek 5343,02 km²'ye ulaşmıştır (İBB, 2009:67; İstanbul Valiliği, 2011:17).

2000 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre İstanbul'da nüfusu en yoğun olan ilçeler sırası ile Bayrampaşa, Güngören Fatih, Bahçelievler, Beyoğlu, Kağıthane, Zeytinburnu, Kadıköy, Kartal ve Üsküdar iken; 2007 yılına gelindiğinde nüfus yoğunluğunda artma olmuş ancak en yoğun ilçelerin sıralaması değişmiştir. Güngören nüfus yoğunluğunda ilk sıraya yükselirken, onu sırası ile Bayrampaşa, Bahçelievler, Bağcılar, Fatih, Kağıthane, Beyoğlu, Zeytinburnu, Kadıköy, Kartal ve Esenler ilçeleri izlemiştir. 2000-2007 döneminde nüfus artış oranının en yüksek olduğu ilçeler sıra ile Büyükçekmece, Sultanbeyli, Ümraniye, Pendik, Gaziosmanpaşa, Bağcılar ve Avcılar'dır. Özellikle bu ilçelerde tarım yapılan araziler yoğun şekilde yerleşime açılmıştır. Hızlı nüfus artışından dolayı bu ilçeler yeni ilçelerin oluşum bölgeleri haline gelmiştir. Eminönü, Bakırköy, Fatih, Adalar, Beşiktaş ilçelerinde ise bir önceki dönemde olduğu gibi bu dönemde de nüfus artışı eksilere düşmüştür. Adalar dışındaki diğer ilçelerde iş merkezlerinin çoğalması ile konut alanlarının şehrin kenar alanlarına kayması nüfus azalmasında başlıca etkindir (Hayır, 2009:39-41).

İstanbul'un toplam nüfusu 2007 yılında 12 milyondan fazlayken, 2010 yılında 13 milyonu, 2013 yılında 14 milyonu geçmiştir (Tablo 2). 2007 yılından 2013 yılına kadar

olan süre içerisinde, alınan göç oranı verilen göç oranından fazla olsa da arada ki fark büyük ölçülerde değildir (Şekil 2).

Mart 2008'e kadar İstanbul İli sınırları içerisinde 32 ilçe, 41 ilk kademe belediyesi, 151 köy ve 799 mahalle bulunmaktaydı. 5747 sayılı ve 06.03.2008 tarihli "Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun" çerçevesinde İstanbul'da 41 olan ilk kademe belediyelerinden 37'sinin tüzel kişiliği sona erdirilerek 8 ilçe belediyesi oluşturulmuş, 32 olan ilçe sayısı da Eminönü ilçesinin kaldırılması ve 8 yeni ilçeyle birlikte 39 olmuştur. 2008 yılında çıkarılan 5747 sayılı kanun ile Büyükçekmece İlçesi'nden ayrılarak Beylikdüzü ve Esenyurt, Küçükçekmece, Büyükçekmece ve Esenler İlçeleri'nden ayrılarak Başakşehir, Çatalca ve Gaziosmanpaşa İlçeleri'nden ayrılarak Arnavutköy, Gaziosmanpaşa, Eyüp ve Esenler İlçeleri'nden ayrılarak Sultangazi, Kadıköy, Ümraniye ve Üsküdar İlçeleri'nden ayrılarak Ataşehir, Ümraniye İlçesi'nden ayrılarak Çekmeköy, Ümraniye ve Kartal İlçeleri'nden ayrılarak Sancaktepe İlçesi kurulmuştur. Bu düzenleme sonucunda, Avrupa Yakası'ndaki ilçeler; Arnavutköy, Avcılar, Bağcılar, Bahçelievler, Bakırköy, Başakşehir, Bayrampaşa, Beylikdüzü, Beyoğlu, Beşiktaş, Büyükçekmece, Çatalca, Esenler, Esenyurt, Eyüp, Fatih, Gaziosmanpaşa, Güngören, Kağıthane, Küçükçekmece, Sarıyer, Silivri, Sultangazi, Şişli ve Zeytinburnu'dur. Anadolu Yakası'nda ise; Adalar, Ataşehir, Beykoz, Çekmeköy, Kadıköy, Kartal, Maltepe, Pendik, Sancaktepe, Sultanbeyli, Şile, Tuzla, Ümraniye ve Üsküdar İlçeleri yer almaktadır.

2000'li yıllarda küreselleşme İstanbul'da önemli mekânsal değişimlere neden olmuştur. İstanbul'da planlı gelişen toplu konut alanları oluşmuştur. Altunizade - Bağlarbaşı, Ataşehir-Kozyatağı, Beylikdüzü-Esenyurt, Başakşehir-Kayabaşı-Bahçeşehir kentte küreselleşmenin ortaya çıkardığı yerleşim alanlarıdır. Hadımköy'de KIPTAŞ ve TOKİ tarafından konutlar yapılmıştır. 2010 yılında uydu kent Kayaşehir'in inşasına başlanmıştır. Burada 60.000 konut 400 bin nüfusa göre planlanmıştır (İstanbul Valiliği, 2011:253).

12 Kasım 2012 tarih ve 6360 sayılı Kanun ile, 27 büyükşehir belediyesinin (İstanbul ve Kocaeli hariç diğerleri) mülki sınırları içinde kalan tüm köy ve belediyelerin kamu tüzel kişilikleri kaldırılmıştır. Bunun sonucunda köyler mahalle

olmuştur. Belediyeler ise her biri parçalanmadan kendi isimleriyle mahalle olmuştur. Böylece bu belediyelerin mahalleleri de kaldırılmıştır. Bunların yanında İstanbul ve Kocaeli’de ise il mülki sınırları içerisinde bulunan köylerin tüzel kişilikleri kaldırılmış ve bağlı buldukları ilçe belediyelerinin mahallesi haline getirilmiştir. 1 Aralık 2013 ADNKS sonuçları belirtilen değişiklikleri içermektedir. Buna göre İstanbul’a bağlı olan toplam 151 köy mahalle olmuş 2013 yılından itibaren İstanbul’da köy nüfusu kalmamıştır. İstanbul’un 2014 yılı toplam nüfusu 14.377.018’olmuştur (Tablo 2). İstanbul’un tamamı idari bakımdan şehir nüfusundan oluşmaktadır. Ancak 2013 öncesine kadar köy olan mahallelerin birçoğu fonksiyonel bakımdan kırsal niteliklerini hala koru maktadırlar.

İstanbul nüfusunun büyük bölümü Avrupa Yakası’nda toplanmıştır. Avrupa ve Anadolu Yakaları arasındaki nüfus dağılım dengesizliği konut alanları yoğunluğunda da görülmektedir. En fazla konut yoğunluğu Bağcılar, Bahçelievler, Kadıköy, Pendik, Ümraniye ve Küçükçekmece İlçeleri’ndedir. Kent merkezi dışında bulunan Büyükçekmece, Silivri, Şile, Çekmeköy gibi ilçeler konut yoğunluğu az olan ama hızlı gelişen ilçelerdendir (İstanbul Valiliği, 2011:254).

1.5. Şehirleşme Sorunları

Ülkemizde şehirleşme sürecinde birçok problem ile karşılaşmaktadır. Bunun sebebi şehirleşirken yanlış uygulamadan kaynaklanan sorunlardır. Şehirleşmenin gelişme ile doğru orantılı olarak büyümesi gerekirken, şehirleşmenin gelişmenin önüne geçmesi ile bu problemler ortaya çıkmaktadır. Kırsal alanlardan şehir merkezlerine göç eden insanlar buralarda işsiz ve gizli işsizleri meydana getirmektedirler.

Sezal (1992)’a göre şehirleşme sürecinde ortaya çıkan sorunları, sosyo- kültürel sorunlar ve ekonomik sorunlar olarak ikiye ayırmak mümkündür.

1.5.1. Sosyo-Kültürel Sorunlar

Şehirleşme sürecinde ortaya çıkan sosyo-kültürel sorunları:

- Çevrenin tahribi,
- Fiziki plansızlık ve yerleşme düzensizliği,

- Gelir dağılımındaki eşitsizlik,
- Sosyal tabakalaşmanın veya sınıflaşmanın artması,
- Toplum hayatındaki çözülme
- Planlama ve yönetim sorunları
- Kültür değişmesi ve boşluğu,
- Şehir hayatına uyum sağlayamama şeklinde sıralayabiliriz (Sezal, 1992:74).

Ayrıca hava kirliliği, trafik sıkışıklığı, görüntü ve ses kirliliği, eğitim ve sağlık problemleri diğer sosyo-kültürel sorunlar olarak sıralanabilir.

Nüfusun dengesiz artışı ile yerleşilen alanlar genişledikçe, toprak, hava, su gibi doğal kaynaklar hızla kirlenmekte, yeşil alanlar azalmaktadır. Aşırı nüfus ile katı atık sorunu ortaya çıkmaktadır. Planlamanın olmadığı yerlerde nüfus artışı gecekondulaşmaya neden olmaktadır. Gecekondu bölgelerinde altyapı sorunları, görüntü kirliliği, hava kirliliği, ses kirliliği, çöpler den kaynaklanan koku kirliliği yaşanmaktadır (Güney, 2004:175-176).

Büyük kentlerde, içme ve kullanma suyu sıkıntısı, trafik sıkışıklığı, asayiş bozukluğu, gürültü sorunu, yanlış yapılaşmadan kaynaklı görsel, klimatolojik sorunlar ortaya çıkmaktadır. Planlama ile ilgili kurumlar arasında yaşanan uyum sorunları, kaynak yetersizliği, denetleme sorunları su havzaları, verimli tarım alanları gibi yerlerde plan dışı yerleşmelerin ortaya çıkmasında ve buralarda çevre sorunlarının oluşmasında etkilidir (R.Özey, 2009:205-206).

Hızlı ve plansız şehirleşme sonucu, okul ve hastane sayısı artan nüfusun ihtiyacının altında kalarak eğitim ve sağlık hizmetlerinin karşılanmasında sorunlarına yol açmaktadır. Ayrıca gelir durumu da eğitim ve sağlık imkanlarından yararlanma imkanını etkiler. Altyapı yetersizliğinin olduğu bölgelerde, kötü koşullarda yaşama zorunluluğu da salgın hastalıklara neden olmaktadır.

Şehirleşme aşamasında, şehir hayatına uyum sağlamayı engelleyen faktörler, göç edenlerin sosyo-kültürel yapısı, şehrin yapısı ve kuralları ve şehrin kültürel yapısıdır.

Göç edenlerin sosyo-kültürel yapısı ile şehirde yaşayanların ki farklıdır. Kırsal kesimde yaşayanlar ile şehirlerde yaşayanların kültür ve değerlerinin çatışmasından dolayı göç yolu ile şehirlere gelen ve gecekondulara yerleşen insanlar şehre uyum sağlayamayarak gelenek ve göreneklerini, kültürlerini devam ettirmektedir. Aynı kırsal bölgelerden gelen insanlar şehirlerde aynı yerlere yerleşerek kültür ve değerlerini değiştirmeden yaşamakta böylelikle geldikleri bölgelerin küçük bir modelini oluşturmaktadır. Böylece şehirlileşememekte ancak uzun zamanlardan sonra şehirlere uyum sağlayabilmektedirler. Şehirleşme toplumsal mekanizmalardan daha hızlı geliştiği için toplumun sosyal kontrolü mümkün olmamaktadır. Aynı şekilde bu insanlar da sorumluluk duygusu azalmakta ve hiçbir şeye karşı duyarlılıkları kalmamaktadır. Şehirde olarak şehre ait olamama durumu bu insanlar için kültür şoku oluşturmaktadır (Ergil, 1980:108).

1.5.2. Ekonomik Sorunlar

Ekonomik sorunları dört ana başlık altında toplamak mümkündür:

- Sektörler arası dengesizlik,
- Bölgeler arası kentleşme dengesizliği,
- Altyapı hizmetlerinde tıkanma,
- Konut problemi olarak bölümlere ayırarak incelemek mümkündür (Sezal, 1992:74).

Kırsal kesimden şehre göç yolu ile gelenlerin karşılaştığı en büyük sorunlardan birisi işsizlik sorunudur. Bu sorun beraberinde şehirlerde değişik sektörlerin doğmasına sebep olmaktadır. Şehirlere göç eden insanlar, şehirlerde yaşamak uğruna işsizlikten dolayı oluşan yoksulluğa katlanarak bu yoksulluğu hayatın bir parçası olarak görmeye başlamıştır. Bu insanlar yaşadıkları fiziksel ve sosyal çevreden aynı tutum ve hayat biçimine sahip olduğu için, toplumun egemen kültüründen ayrılır ve zamanla kendilerine özgü yan kültür alanını teşkil eder. Bu durum yoksulluk kültürü olarak tanımlanmaktadır (Türkdoğan, 1977:10; Kıray, 1982:57).

Lewis'ten esinlenerek yoksulluk kültürü konusunda bazı ilkeler oluşturan E.M.Rogers (Aktaran: Türkdoğan, 1982: 226) yoksulluk kültürünü;

- Dar görüşlü yönetim,

- Milli işletmelerde bütünleşme eksikliği,
- Düşük seviyede katılma,
- Yaşamak için devamlı mücadele şeklinde ifade etmektedir.

Hızla artan nüfus karşısında yeni istihdam alanlarının olmaması işsizlik sorununu ortaya çıkarmaktadır. Şehirlerde yüksek gelir getiren işlerde çalışabilmek için eğitim düzeyinin iyi olması gerekir. Şirketler çalıştırmak üzere konularında uzman belli bir beceriye sahip kişileri tercih etmektedir. Göç yolu ile şehirlere gelen insanlar eğitim düzeylerinin yetersiz olması nedeniyle bu yüksek gelirlili işlere girememektedir. Bu durum sonucunda şehirlerde vasıfsız işgücü birikerek enformel sektör oluşmaktadır. Gelir düzeyinin azlığı insanları şehirdeki kültürel etkinliklerden de uzaklaştırdığı için aynı zamanda şehir hayatına uyum sağlama sürecini de etkilemektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

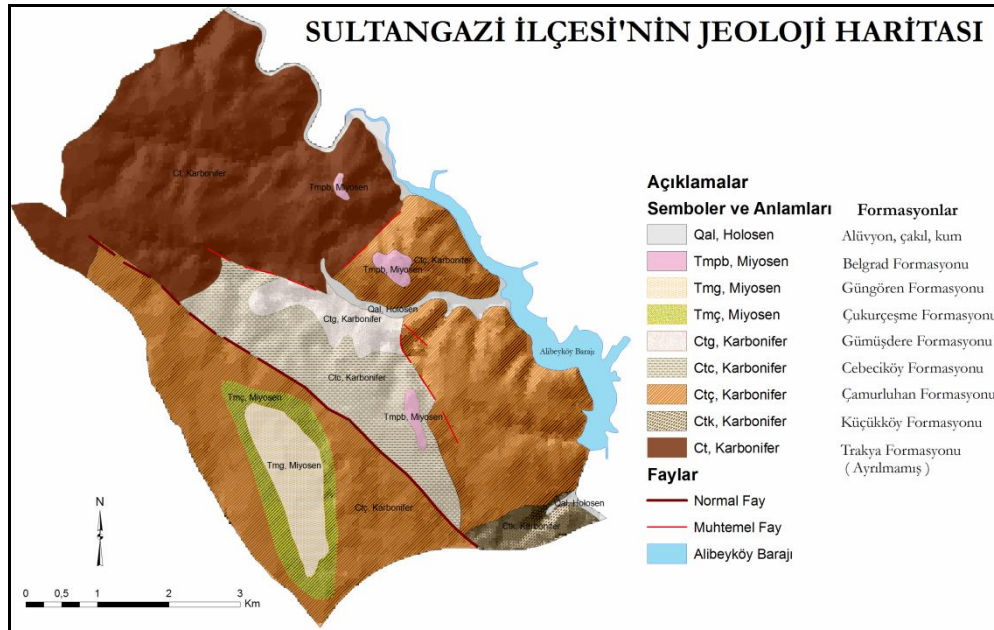
SULTANGAZİ İLÇESİ'NİN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

2.1. Genel Fiziki Özellikleri

2.1.1. Jeolojisi

Sultangazi İlçesi'nde jeolojik formasyonlar olarak paleozoik araziler, senozoyik araziler (neojen formasyonları: üst miyosen) ve kuaternere ait alüvyonlar görülmektedir. Paleozoik araziler ilçede en yaygın olan formasyonlardır (Şekil 3).

Şekil 3: Sultangazi İlçesi'nin Jeoloji Haritası (MTA'nın 1/100.000 ölçekli Jeoloji Haritasından faydalanılarak hazırlanmıştır).

“Sultangazi İlçesi'nin büyük bir bölümü Alibeyköy Havzası'nda yer alır. Alibeyköy Havzası'nda Paleozoik araziler, killi şist, gre, grovak ve kalsit damarlı mavi kalkerlerle temsil edilmektedir. İsmail Yalçınlar'ın 1951'de yaptığı arazi çalışmalarında Cebeciköy Vadisi'nde bulunduğu karakteristik fosiller arazinin Karbonifer yaşında olduğunu ortaya çıkarmıştır” (Karaaslan, 1982:9).

Cebeciköy kalkerleri ve şistleri mavi kalkerler, Alibey Deresi'nin kolu olan Cebeci deresinin batısında monoton şekilde devam eden killi şistler, greler yer yer ufak elemanlı konglomeralar ve grovak şistlerden oluşan arazi içinde meydana gelmiştir. Bu kesimde 1939-1969 yılları arasında çok sayıda taş ocağı açılmıştır. İşletmeleri bugün devam eden taş ocakları da mavi kalkerin meydana çıktığı alanın GD-KB doğrultusundaki uzunluğu 5 km, KD-GB doğrultusundaki genişliği 2 km kadardır. Bu kalkerler Cebeci'nin güneyinden 40 m yükseklikten başlayıp batı ve güneye doğru gidildikçe 150 m'yi bulan platolara kadar çıkmaktadır. Bu tabakalar GD-KB doğrultusunda uzanır. Cebeciköy mavi kalkerleri ve bunların çevresindeki şist ve greler yer yer andezit filonları ile kesilmiştir. Kalkerin kristalize ve masif bir görünümü vardır. Bu mavi renkli kalkerlerde beyaz renkli kalsit damarı göze çarpar. Cebeci kalkerleri şistlerle çevrilmiş ve onların altında kalmış sonra üstü aşınma ile açılmış ve büyük bir antiklinal şeklinde görünmektedir. Antiklinalin, Cebeciköy tarafında ve güney yanında Taşlıkeçe Vadisi'nde fay vardır. Cebeciköy Karbonifer şist ve greleri, Cebeci Karbonifer kalkerinin çevresinde geniş alanları kaplar. Çeşitli şist ve grelerin kalın kum tabakaları bulunur. Cebeciköy silisli şistleri ise küçük bir alan kaplarken kalkerler ile sınırlandırılmıştır. Kalkerlere düşey geçiş gösteren bu formasyonlara Cebeciköy'deki taş ocaklarında belirgin şekilde rastlanır. Andezit filonları bunları kesmiştir (Bozatlı, 1979:11-12; Karaaslan, 1982:10-11).

“Paleozoik araziler Alt Karbonifere ait olan Trakya Formasyonundan oluşur. Trakya Formasyonu, kirli sarımsı-gri renkli silisli şeyl, mikalı kumtaşı ve kireçtaşı mercekli miltaşı kumtaşı ara seviyeli şeylerden oluşan birimdir. Trakya Formasyonu ilçenin kuzeyinde yaygındır. Trakya Formasyonunun Çamurluhan şeyl üyesi, Cebeciköy kireçtaşı üyesi ve Gümüşdere silisli şeyl-grovak üyesi de 3 alt birimi olmak üzere Sultangazi İlçesi'nde görülmektedir. Çamurluhan şeyl üyesi, konglomera ve kumtaşı arakatkılı, kireçtaşı mercekli, killi-kalkerli şeyl, çakılcıklı şeyl ve grovak-şeyl aralanmasına verilen isimdir. İlçenin doğusunda ve batısında yaygındırlar. Cebeciköy kireçtaşı üyesi başlıca kireçtaşı ile az miktarda killi kireçtaşı, kalkerli şeyl ve ikincil dolomit ile çörtlerden oluşan birimdir. Birim adını en geniş ve tipik yayılım sunduğu Cebeciköy'den alır. Gümüşdere silisli şeyl-grovak üyesi başlıca lidit, grovak ve silisli şeyllerden yapılıdır. Cebeciköy çevresinde görülmektedir” (Yurtsever ve Çağlayan, 2002:7-8).

“Senozoyike araziler, Neojen (Orta ve Üst Miyosen) birimlerini temsil eden Çukurçeşme ve Güngören Formasyonlarından oluşmaktadır. Bu araziler ilçenin batısında dar bir alanda görülür. Çukurçeşme formasyonu kil, marn mercek ve ara seviyeli, omurgalı fosilli kum ile çakıllardan oluşur. Güngören formasyonu genellikle yeşil renkli, üst seviyelerinde kirli beyaz renkli maktralı kireçtaşı ara seviyeli, kum cepli, kil ve marnlardan oluşur” (Yurtsever ve Çağlayan, 2002:22-23).

“Alibeyköy Havzası’nda Paleozoikten sonra stratigrafik bir kesilme görülmekte, temel üzerine diskordans olarak neojen oturmaktadır. Bu da paleozoikten sonra sahanın zaman zaman kara halinde kaldığını, uzun bir aşının devresi geçirdiğini gösterir. Yüzeyde pliosen, killi-çakıllı kumlar ile yer yer örtülüdür. Neojen örtüleri sadece iri çakıllardan oluşmamış yer yer ince unsurlu olup kil, kum ve kum taşlarından oluşmaktadır. Bu kumtaşları Cebeciköy kalkerleri civarında mevcuttur. Bölgedeki şistler üstte grovak, altta kum taşı tabakalarıyla dikey geçişlidir. Killi şistler kum taşlarından daha az çatlaklı sert ve sağlam yapıdadır. Bölgede grovak çok yaygındır. Killi şistler yanal geçişlidir” (Karaaslan, 1982:10-11).

Kuaternere ait araziler olan alüvyonlar ilçede en az görülen arazilerdir (Şekil 3). İlçedeki dere yataklarında alüvyonlara rastlanır. “Alüvyonlar kil-silt-kum ve ufak çakıllı seviyelerin birbiriyle geçişli ve ardalanmasıyla oluşmuştur” (Yurtsever ve Çağlayan, 2002:26).

“Alibeyköy Havzası çok kuvvetli tektonik hareketlere maruz kalmıştır. Alibeyköy Havzası’ndaki formasyonlar hersinyen ve daha sonra Alp orojenezi etkisiyle geniş ölçüde deformasyona uğramıştır. Paleozoik sonlarında oluşan hersinyen sırasında Üst Devoniyen ve Alt Karbonifer arazilerini geniş ölçüde etkilemiştir. Daha sonra yükselmeyi izleyen aşama da muhakkak devam etmiştir. Alp orojenezi etkisi ile killi şistler kırılmış grovak ve kalker ise hem kırılmış hem de kırılmıştır. Epirojenik hareketler sırasında kırılmış olan kısımlar neojen volkanları sırasında andezit damarları ile doldurulmuştur” (Bozatl, 1979:17).

Sultangazi İlçesi İstanbul İkinci Derece deprem bölgeleri arasında yer alır. İlçenin büyük bölümünü oluşturan Trakya Formasyonu genel olarak sağlam bir zemindir ancak kırılma, çatlama ve faylanma gibi özelliklere sahip olduğu için eğimi genel olarak

%30'un altında olan düzlük yerleri yerleşmeye uygun ve depreme dayanıklıdır. Eğimin %30'dan yüksek olduğu yerlerde kaya ortamları yerleşmeye uygundur. Bu özellikteki yerlerde yeraltı suyu problemi de görülmemektedir. Çukurçeşme formasyonu depreme dayanıklı değildir ancak taşıma kapasitesi iyi olan bina yapımına uygun olan bir formasyondur. Ancak yamaç olan bölgelerde su tutması ve akışkanlık kazanması heyelan oluşumuna neden olmaktadır. Bu nedenle çok eğimli bölgelerde heyelan bakımından tehlikelidir (İBB, 2012).

2.1.2. Jeomorfolojisi

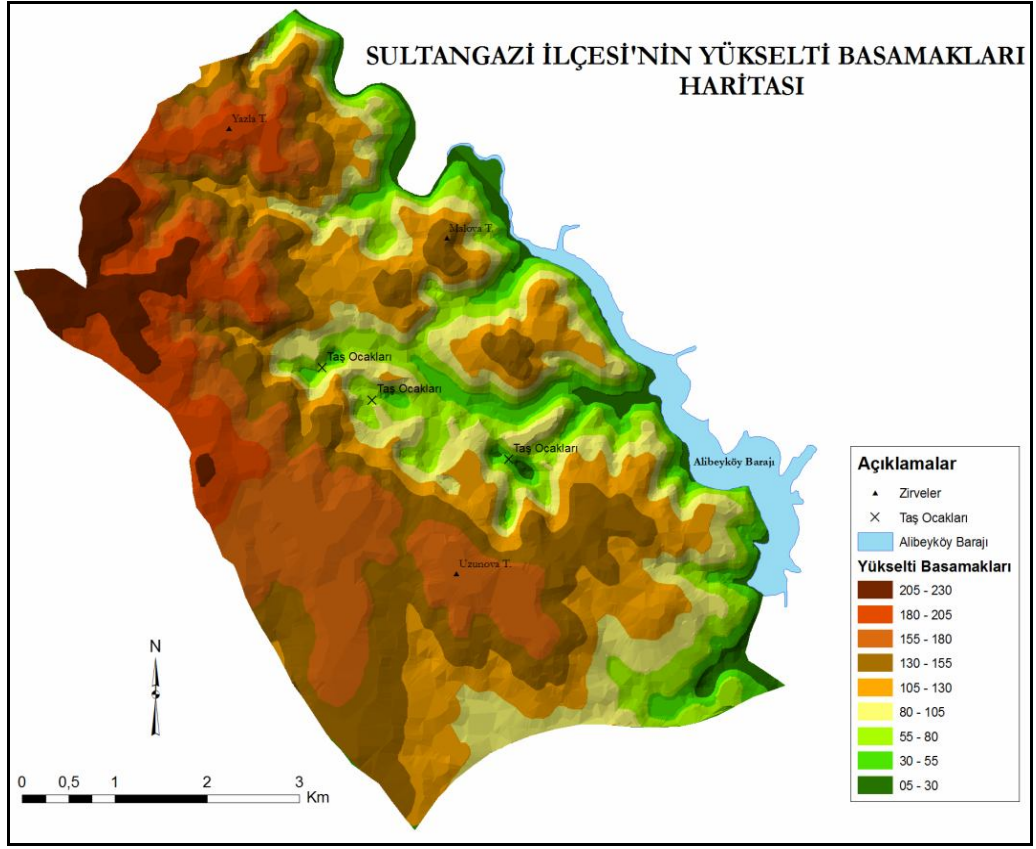
“Alibeyköy Havzası genel olarak hafif dalgalı bir plato görünümündedir. Bu plato bir penneplen sathı düzlemdir. Bölgedeki penneplen yüzeylerinin, paleozoik şist, gre ve kalkerlerin kıvrım tabakalarının aşınmasıyla meydana gelmiştir. Bu penneplen yüzeyler neojen tabakalarını kesen tek bir neojen yüzeyin devamı olmayıp neojenden önce neojen içinde ve neojen sonlarında meydana gelip gelişmiş, çeşitli yaştaki penneplenlerin kalıntılarıdır. Yer hareketleri ile her biri az çok deforme olmuştur. Penneplen yüzeyi orta kesimde Alibeyköy Deresi'nin kolları tarafından parçalanmıştır. Bu dereler aynı zamanda şist ve grelerden bazı kesimlerde de kalkerlerden meydana gelen kıvrımlı paleozoik tabakaların içerisinde derin vadiler açmıştır. Bölgede araştırma yapan yerbilimciler bu platonun aşınım düzlüğü olduğunu söylemiştir” (Karaaslan, 1982:14).

Çatalca-Kocaeli Platosu, Adapazarı Ovası'nın doğusundan başlar Silivri'ye kadar devam eder. Bu platoyu İstanbul Boğazı ortasından ikiye ayırır. Araştırma sahası olan Sultangazi ilçesi ise Çatalca Platosu üzerinde yer almaktadır.

Sultangazi İlçesi genel olarak plato görünümündedir. Bu plato Alibeyköy Deresi'nin yan kolları olan dereler tarafından yarılmıştır. Sultangazi İlçesi'nde Kuzey ve kuzeybatıda yüksek tepeler bulunmakta, güneyi ise düzlüklerden oluşmaktadır (Şekil 4).

Sultangazi İlçesi denizden ortalama 50 metre yüksekliktedir. Bölgede en düşük eşyükselti 50–60 m aralığında görülmekte ve genellikle Alibeyköy Barajı yakın çevresinde bulunmaktadır. Habibler Mahallesi, Sultangazi'nin 190-200 m yüksekliğinde kurulan en yüksek yerleşim birimidir (Şekil 5). İlçe genelinde eşyükselti değeri 100-160 m aralığında değişmektedir.

Şekil 4: Sultangazi İlçesi'nin Yükselti Basamakları Haritası

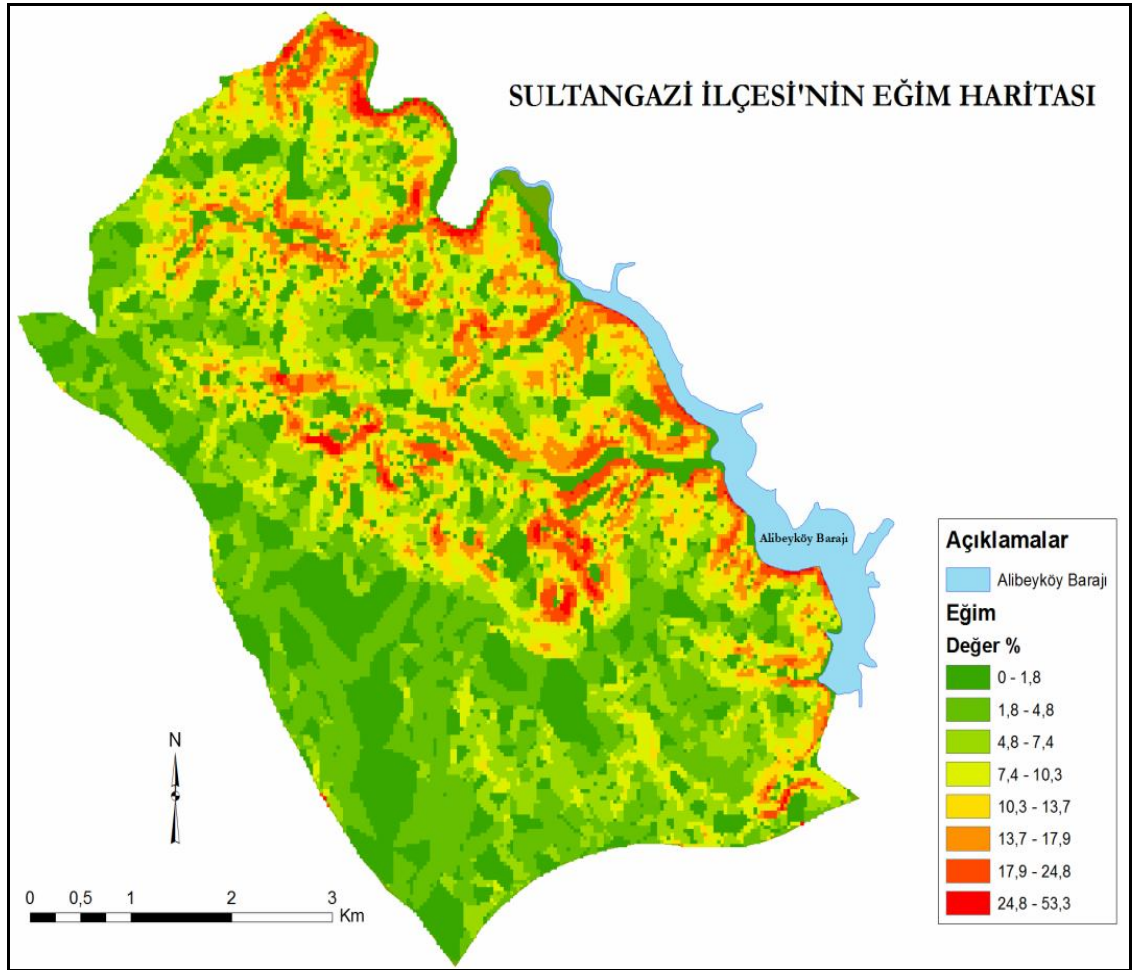
Şekil 5: Sultangazi İlçesi Habipler Mahallesi'nden bir görünüm

100-200 m civarındaki tepe ve sırtlar ve bölgede hakim yer şekillerini oluşturlar. Yazla Tepe (194 m), Uzunova Tepe (172 m), Çiftlik Tepe (169 m), Kocaman Tepe (156 m), Malova Tepe (152 m), Arabayır Tepe (113 m), Maden Tepe, Düzkıran Tepe, Çınar Tepe, Portal Tepe bu tepelerin başlıcalarındandır. Fakat bu tepelerin bazılarının bulunduğu bölgeler, günümüzde yerleşme alanları arasına katıldığı için yüksek katlı yapılaşma sebebiyle tepe görünümünü kaybetmiştir.

İlçenin yerleşim alanı olan havza dışında kalan bölgesi, düz ve düze yakın (%0-20 eğimli) alanlardan oluşmaktadır (Şekil 6). Havza içerisinde kalan Cebeci ve Habipler Mahalleleri ise yüksek eğimli (%20 ve üzeri) alanlardan oluşmaktadır. Çok eğimli yerlerde heyelan görülme olasılığı yüksektir.

Şekil 6: Sultangazi İlçesi'nin Eğim Haritası

2.1.3. İklimi

Bölge genellikle Akdeniz ikliminde yer almakla beraber Balkanlardan gelen soğuk havayla kuzeyden gelen nemli ve yağışlı havanın etkisi altındadır. İlçede yazlar az yağışlı ve sıcak, ilkbaharla sonbahar serin ve yağışlı, kışlar oldukça soğuk ve bol yağışlı geçer. Sonbahar ayları, ilkbahar aylarından daha çok yağışlıdır. Yılın en az yağış alan ayı Kasımdır. Ortalama sıcaklık Ocak ayında 5C°, Temmuz ayında 23C°'dir. Yıllık sıcaklık ortalaması 14C°, yağış ortalaması 720 mm'dir. İlçede en düşük sıcaklık -16C°, en yüksek sıcaklık 40C° olarak ölçülmüştür. İlçede yazın poyraz, kışın lodos rüzgarlarının daha çok estiği görülür. Karayel ve Yıldız karayel rüzgarları fırtına getirmekte; kış aylarında ise Keşişleme ve Kible rüzgarları da esmektedir (İBB, 2012).

Florya Meteoroloji İstasyonu (1990-1999) Alibeyköy verilerine göre yaz mevsiminde ortalama 1010 düzeyinde seyreden basınç sonbaharda ortalama 1014'ler düzeyine çıkmıştır. Ocak ayında ise 1017 mb'a ulaşmıştır. Alibeyköy ve civarında yağışlar frontal (cephesel) ve konvektif tiptedir. Balkanlar, Orta Avrupa, Sibiryaya, Marmara Denizi ve güneyde oluşmuş basınç merkezlerinin etkisi altında kalmaktadır (Y. Özdemir, 2007:26-28). Alibeyköy'ün bağlı olduğu Eyüp ilçesinde kış yağışları kar ve yağmur olarak görülmektedir. İlkbahar yağışlarının en karakteristik yanı kış yağışlarından farklı olarak yağışın artık yağmur şeklinde düşmesidir. Mart ayı içerisinde seyrekte olsa görülen kar yağışı, Nisan ayından itibaren görülmemektedir.

2.1.4. Hidrografyası

Habipler bölgesinden Cebeci'ye doğru akarak Alibeyköy Barajı'na dökülen Köroğlu Deresi ilçedeki başlıca akarsudur. Akarsu rejimi düzensizdir. Yazın dere yataklarında çok az su bulunur. Cebeci bölgesinde Cebeci Deresi, Yankıkeçe Dere, Aktaş Dere, Yayla'da Davalutarla Dere, Zübeyde Hanım çevresinde Fındıklı Dere başlıca geçici derelerdir.

Alibeyköy havzası akarsularda dandritik drenaj vardır (Bozatlı, 1979:19).

Sultangazi İlçesi'nde doğal göl bulunmamaktadır. İlçenin doğusunda, Eyüp ilçesi ile olan sınırın bir bölümünü oluşturan Alibeyköy Barajı ilçedeki tek baraj gölüdür (Şekil 7). Bunun dışında taş ocaklarının açtığı çukurların suyla dolmasıyla bazı küçük gölcükler oluşmaktadır.

Şekil 7: Sultangazi İlçesi Zübeyde Hanım Mahallesi'nde yer alan Hacıbektaş-ı Veli Kent Ormanı'ndan Alibeyköy Barajı'nın görünümü

Alibeyköy Deresi Vadisi'nin genel uzantısı KB-GD'dur (Ş. Özey, 1977:51). Alibeyköy Barajı, İstanbul'un hızla artan nüfusuna içme, kullanma ve sanayi suyu temini amacıyla Alibeyköy'ün 4 km kuzeyinde Alibeyköy Deresi üzerinde inşa edilmiştir. DSİ keşif raporu 1962'de hazırlanmıştır (Mumcuoğlu, 1974:22-23). 1975-1983 tarihleri arasında inşası devam eden baraj halen Avrupa Yakası'nın önemli bir kısmının içme suyu ihtiyacını karşılamaktadır (www2.dsi.gov.tr).

Alibeyköy Barajı'nın gövdesi dolgu tipi zonlu toprak gövdedir. Barajın gövde hacmi 1.930.000 m³, akarsu yatağından yüksekliği 30 m, normal su kotunda göl hacmi 67 hm³, normal su kotunda göl alanı 5 km²'dir (www2.dsi.gov.tr). Alibey Barajı'nın maksimum göl alanı 4.301.924 m², maksimum su kotu 29.75 m, yıllık su verimi 36.000.000 m³ tür (www.iski.gov.tr).

2.1.5. Toprak Özellikleri

“Alibeyköy Havzası’nda hakim toprak yapısı kireçsiz kahverengi topraklar ile rendzinalardır. Kireçsiz kahverengi toprakların görüldüğü yerlerde yüzeysel akıntı ve eğim çok fazladır. Cebeci civarında eğimin %3-8 olduğu kısımlarda rendzina toprakları yer alır. Bu topraklar 15-22 m kalınlıktadır. Üstte renkleri koyu grimsi kahverengiden grimsi kahverengiye yada soluk kahverengi olan topraklar, altta grimsi kahverengiden soluk kahverengindedir. Bu topraklar orta derecede geçirendir. Devamlı yağıştan doymuş hale gelir ve yüzeysel akış buralardan daha çabuk başlar (Karaaslan, 1982:8). Havzada Devon ve Karbonifer şistlerinin ayrışmasından meydana gelen killi topraklar yaygındır. Alibeyköy Havzası’ndaki topraklarda podzolizasyon hakimdir” (Bozatlı, 1979:8).

“Alibeyköy Havzası’nda uzun zamandan beri bitki örtüsü yok edilmiş eğimli sahalarda toprak aşağıya dere tabanlarına taşınmış, buralarda yamaçlar ya tamamen topraksız yada bazı yerlerde çok ince bir toprak tabakası ile kaplıdır. Bitki örtüsü bulunmayan çıplak sahalarda toprak büyük ölçüde taşınmış buralarda iri taşlar kalmıştır. Karboniferi oluşturan şist ve grovaplarda oluşan topraklar genellikle az yada orta derin taşlı, neojen tabakalar üzerinde ise derin ve taşsızdır yada çok az miktarda yuvarlak çakıllardan oluşur” (Karaaslan, 1982:7-8).

Sultangazi İlçesi’nde kahverengi orman toprakları ve rendzinalar görülmektedir. Sultangazi’de geçmişten günümüze nüfus ve yerleşmenin artmasıyla toprak örtüsü sadece Yayla, Habipler ve Cebeci Mahallelerinde sınırlı bir alanda bulunmaktadır. Diğer yerlerde toprak örtüsü yerini binalara bırakmıştır.

2.1.6. Bitki Örtüsü

Sultangazi bölgesinde Akdeniz tipi bitki örtüsü (maki) görülmekle birlikte ilçenin kuzey ve doğusu orman alanlarıyla kaplıdır. Habipler Mahallesi ve kuzeyinde yer alan Yayla Mahallesi’nde orman alanları geniş alanlar kaplar (Şekil 8). En yaygın görülen ağaçlar meşe ve çam türleridir.

Şekil 8: Sultangazi İlçesi Yayla Mahallesi'nde yer alan ormanlardan bir görünüm

Zübeyde Hanım Mahallesi'nde Alibeyköy Barajı'nın çevresindeki ormanlar kent ormanı olarak korunmuştur. Sultangazi Kent Ormanları; Hacı Bektaş-ı Veli Kent Ormanı (800 dönüm) ve Mimar Sinan Kent Ormanı (820 dönüm) olmak üzere 2 bölümden oluşur. Sultangazi Belediyesi Tarafından 2008 ve 2010 yıllarında hizmete açılmıştır. Hacı Bektaş-ı Veli Kent Ormanı B tipi ormanlardan oluşur. Mimar Sinan Kent Ormanı D tipi ormanlardan oluşur (Orman Genel Müdürlüğü 2013; Sultangazi Belediyesi, 2015b:38-40).

Sultangazi İlçesi, Haliç–Alibeyköy Havzası ve Terkos arasındaki ekolojik koridorda yer almaktadır. Bu koridorlar Karadeniz ve Marmara Denizi arasındaki iklim yapısını, orman alanları, su havzaları, yeşil alanlar ile koruma bölgesidir. Yaban yaşamı hareketliliği koruma bölgesinde yer alır. Biyolojik çeşitliliğin kent içerisine ulaştırılmasında köprü görevi görür (İBB, 2012). Özellikle ilçenin kuzeyinde yer alan Yayla Mahallesi İstanbul'daki yaban hayatının yoğun olduğu Kemberburgaz bölgesine komşudur.

2.2. Genel Beşeri Özellikleri

Sultangazi, İstanbul'un nüfusu en hızlı artan ilçelerinden biridir. 2008 yılında ilçe olduğu için, İlçe olmadan önceki nüfus bilgileri, ilçeyi oluşturan bölgede bulunan diğer ilçelerin (Gaziosmanpaşa, Eyüp, Bakırköy) mahalle ve köy nüfusları verilerinden yararlanılarak nüfus bilgileri yaklaşık olarak elde edildiği için o dönemdeki nüfusu gerçek anlamıyla açıklamaya yeterli olmamaktadır.

Bugün Sultangazi ilçesini oluşturan bölge ve yakın çevresinde, 1935 yılında 4000 civarında bir nüfus yaşarken, 1955'te bu rakam 18.000'e ulaşmıştır. Bölgeye olan göçler özellikle 1975 ve sonrası artmaya başlamıştır. 1985'te ise bölge nüfusu 291.715 civarındaydı. 1990 yılında ise 393.667'ye yükselmiştir (Sultangazi Kaymakamlığı, 2011).

Sultangazi İlçesi'nin büyük bölümü 2008 yılına kadar Gaziosmanpaşa İlçesi'ne bağlı idi. Gaziosmanpaşa İlçesi 1985 yılında 289.841 kişi ile İstanbul nüfusunun yaklaşık %5'ini oluşturmaktadır. Gaziosmanpaşa'dan Sultangazi İlçesi'ne katılan mahalleler de 1985 yılında en yoğun nüfus artışının görüldüğü yerler arasındadır. O dönemde Gaziosmanpaşa'ya bağlı olan, günümüz de Sultangazi'yi oluşturan mahallelerde 1985 yılında toplam 67.015 kişi yaşamaktaydı. Bakırköy'de 1.238.342 kişi ile 1985 yılında en yüksek nüfus artışının görüldüğü ilçeydi. Bugün Sultangazi'ye bağlı olan, 1985 yılında Bakırköy İlçesi'nin mahalleleri arasında yer alan mahallelerde 1985 yılında 15.977 kişi yaşamaktaydı.

İlçeyi oluşturan mahallelerin nüfuslarının toplamı TÜİK 1990 verilerine göre 133.826'dır. İlçeyi oluşturan bölgede nüfus hızla artmaya devam etmiştir. 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre ilçeyi oluşturan mahallelerin nüfusları toplamı 295.934'tür. 2000 yılında da nüfus önceki sayım dönemine göre yükselmiştir.

2007 yılında yapılan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne göre ilçeyi oluşturan bölgedeki mahalle nüfuslarının toplamına göre bölgede 436.905 kişi yaşamaktaydı. 2000 yılına göre nüfus oldukça artmış ve herkes adrese kayıtlı şekilde sayıldığından bölgede yaşayan kişiler başka illerin nüfusunda sayılmamış, bölgede yaşayan kişiler doğru tespit edilebilmiştir.

İlçe olmadan önceki nüfus verileri, kesinlikten uzak olduğu için artış oranlarının hesaplanması, yorumlanması gibi konuları engellemektedir. Bu nedenle nüfus gelişimini en iyi şekilde resmi olarak ilçenin kurulduğu 2008 yılından itibaren incelemek mümkündür.

Sultangazi, 5747 sayılı kanunla 14.07.2008 tarihinde ilçe statüsü kazanarak Gaziosmanpaşa ilçesinden ayrılmıştır. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine göre 2008 yılında 444.295 olan nüfus, 2009 yılında 450 bini geçmiştir (Tablo 3). 2010 yılında 468.274 olan nüfus, bir yıl içinde 15 binden fazla artarak 483 bine ulaşmıştır. 2013 yılından itibaren ise 500 bini geçen nüfus, 2014 yılı sonunda 513 bin olmuştur (Tablo 3, Şekil 9). Sultangazi ilçesi 2014 yılı nüfus büyüklüğü bakımından, İstanbul'un 39 ilçesi arasında Bağcılar, Küçükçekmece, Esenyurt, Ümraniye, Pendik, Bahçelievler ve Üsküdar ilçelerinden sonra 8. sırada yer alır.

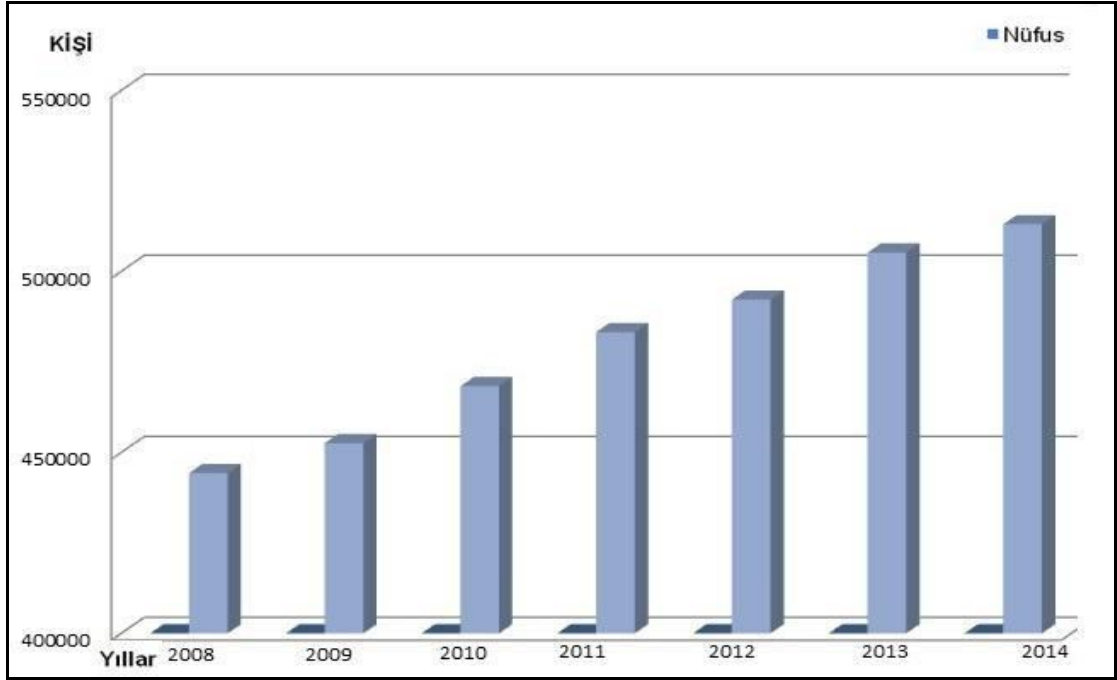
İlçe olduktan sonraki nüfus artış oranlarına bakıldığında 2009 yılı artış oranı %1,8 iken 2010 yılında son yıllardaki en yüksek oran olan %3,4'e yükselmiştir. Zaman zaman yükselip alçalsa da Sultangazi İlçesi'nin yıllık nüfus artış oranı 2014 yılında %1,5 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 3).

Tablo 3: 2008-2014 Yılları Arasında Sultangazi İlçesi Nüfusunda Meydana Gelen Değişim

Yıllar	Nüfus	Mutlak Artış	%
2008	444.295	-	-
2009	452.563	8.263	1,8
2010	468.274	15.711	3,4
2011	483.225	14.951	3,1
2012	492.212	8.987	1,8
2013	505.190	12.978	2,5
2014	513.022	7832	1,5

Kaynak: www.tuik.gov.tr/29/01/2015.

Şekil 9: 2008-2014 Yılları Arası Sultangazi İlçesi'ndeki Nüfus Artışı

Kaynak: www.tuik.gov.tr/ 29/01/2015.

İlçe nüfusunun hızlı artmasında, doğum oranının yüksek olmasının yanında İstanbul'un yoğun göç alan ilçelerinden biri olması etkilidir. Ancak görüldüğü gibi nüfus artış oranı azalmaktadır. Sultangazi ilçesinin nüfusu ülkemize has bir özellik olan genç ve dinamik bir yapı özelliği göstermektedir (Tablo 4, Şekil 10).

Tablo 4: Sultangazi İlçesi Nüfusunun Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı (2014)

Yaş	Toplam	%	Erkek	%	Kadın	%
0-4	51.182	10	26.457	51,7	24.725	48,3
5-9	50.096	10	25.709	51,3	24.387	48,7
10-14	47.563	9,2	24.438	51,4	23.125	48,6
15-19	45.931	9	24.027	52,3	21.904	47,7
20-24	41.234	8	19.820	48	21.414	52
25-29	49.010	9,5	24.940	50,9	24.070	49,1
30-34	52.103	10,1	27.048	52	25.055	48
35-39	44.567	8,7	23.311	52,3	21.256	47,7
40-44	38.432	7,5	20.332	53	18.100	47
45-49	27.484	5,4	14.923	54	12.561	46
50-54	22.858	4,4	11.981	52,4	10.877	47,6
55-59	16.029	3,1	8.123	50,7	7.906	49,3
60-64	10.784	2,1	5.293	49	5.491	51
65-69	6.926	1,3	3.156	45,6	3.770	54,4
70-74	3.986	0,8	1.741	43,7	2.245	56,3
75-79	2.334	0,4	844	37	1.450	63
80-84	1.596	0,3	630	39,5	966	60,5
85+	907	0,1	231	25	676	75

Kaynak: www.tuik.gov.tr/ 29/01/2015.

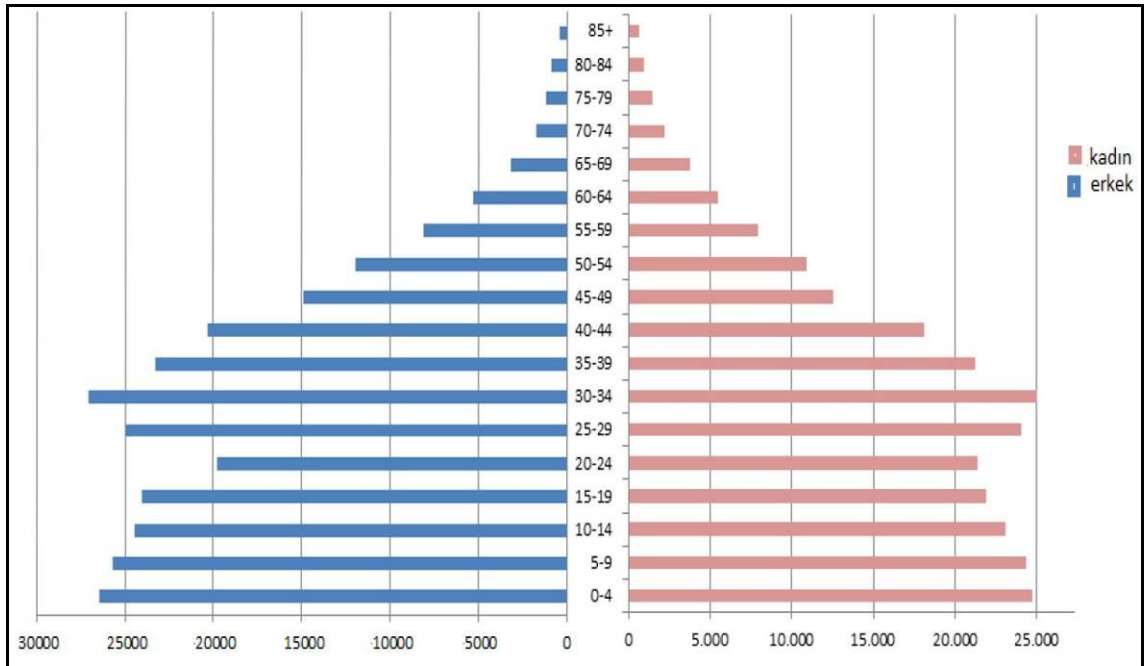
2014 nüfusuna göre nüfusun geniş aralıklı gruplandırılmasıyla 0-14 yaş grubu ile 65 yaş üstü grupları toplam nüfusu 164.590 iken, 15-64 yaş grubu ise 348.432'dir. Buna göre ilçede genç ve çalışabilir nüfus fazladır. İlçede üretici nüfus (15-64 yaş arası) toplam nüfusun %68'ini, tüketici nüfus (0-14 yaş ve 65 yaş üstü) ise %32'sini oluşturmaktadır (TÜİK –ADNKS Veri Tabanı 2014).

İlçe nüfusunun yaş ve cinsiyete göre dağılım tablosuna bakıldığında 0-14 yaş grubunun yüksek olması dikkati çeker. 0-14 yaş grubu 148.841'dir. Bu yaş grubu ilçe nüfusunun %29'unu oluşturur. 0-14 yaş grubu içinde erkek nüfus 76.604, kadın nüfus ise 72.237'dir (Tablo 4).

Tablodan anlaşıldığı gibi 0-14 yaş grubunda en fazla nüfusu 0-4 yaş grubu oluşturmaktadır. 0-4 yaş grubu toplam nüfusu 51.182'dir. 0-4 yaş grubu toplam nüfusun yaş gruplarına göre sıralandığında da 2. Sırada yer alır. Bu sonuca göre doğum oranının yüksek olduğunu söyleyebiliriz. 0-14 yaş grubu içinde 0-4 yaş grubundan sonra ikinci sırada 5-9 yaş grubu yer alır. 5-9 yaş grubu toplam nüfusu 50.096'dır. 5-9 Yaş grubu da bütün yaş grupları içindeki toplam nüfusa göre 3. Sırada yer alır.

15-64 yaş grubu ilçe nüfusunun %68'sini oluşturur. 30-34 yaş grubu bütün yaş grupları içinde birinci sırada, 25-29 yaş grubu ise 4. sıradadır (Tablo 4). 30-34 yaş grubu toplamı 52.103'tür. Bunun 27.048'ini erkek nüfus, 25.055'ini kadın nüfus oluşturur. 25-29 yaş grubu toplam nüfusu ise 49.010'dur. 15-64 yaş grubu içinde, 15-39 yaş arası nüfusun oldukça yüksek olduğu görülür. 15-64 yaş grubunu oluşturan toplam nüfus 348.432'dir. Bunun 179.798'i erkek, 168.634'ü kadınlardan oluşmaktadır.

Şekil 10: Sultangazi İlçesi Nüfusunun Yaş Piramidi (2014)

Kaynak: www.tuik.gov.tr/ 29/01/2015.

Yaş grubuna göre dördüncü sırada 25-29 yaş grubu toplam nüfusu gelir. 25-29 yaş grubu toplam nüfusu ise 49.010'dur. 15-64 yaş grubu içinde, 15-39 yaş arası nüfusun oldukça yüksek olduğu görülür.

İlçede 65 yaş üstü toplam nüfusu 15.749'dur. 65 yaş üstü toplam nüfusu ilçe nüfusunun %3'ünü oluşturmaktadır. Yaşlı nüfus cinsiyet oranına bakıldığında kadın nüfusun daha fazla olduğu görülür. Ortalama yaşam süresi kadınlarda daha uzundur. 65 yaş üstü nüfus içinde erkek nüfus 6.602, kadın nüfus ise 9.107'dir. 85 yaş ve üstü toplam nüfusu 907 olup, bunun 231'i erkek, 676'sı kadınlardan oluşmaktadır (Tablo 4).

Sultangazi ilçesinin dar aralıklı nüfus piramidine bakıldığında ilk göze çarpan husus, piramidin geniş tabanlı olmasıdır. Bu durum göç aldığı ve doğum oranının yüksek olduğunu, böylece nüfusun giderek arttığının bir işaretidir. Tepe kesiminin daralarak incelenmesi ise ölüm oranlarına bağlı olarak yaşlı nüfusun azlığını gösterir.

20-24 yaş aralığındaki azalma 1995'teki Gazi Mahallesi olaylarına bağlanabilir. O günlerdeki olaylar sonucunda ilçeye olan göçler azaldığı gibi, ilçeden dışarıya göçlerin yaşanması da söz konusu olmuştur (Şekil 10).

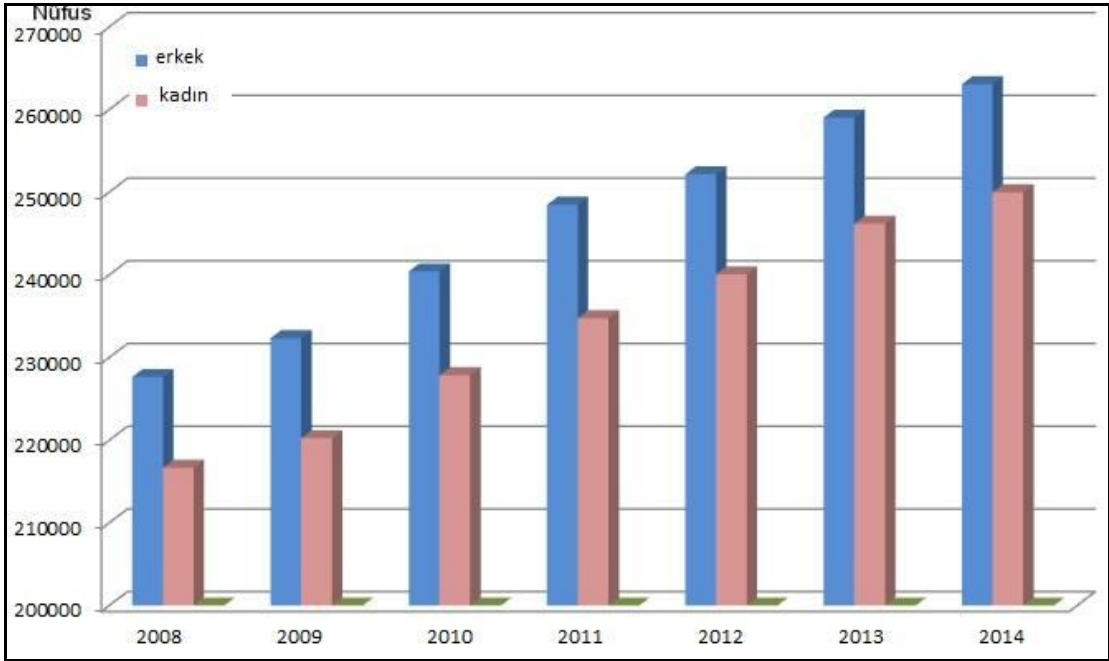
Sultangazi ilçesi nüfusunun cinsiyete göre dağılımına bakıldığında erkek nüfusun her zaman kadın nüfustan fazla olduğu görülmektedir. 2014 yılında nüfusun 263.044'ünü erkek nüfus, 249.978'ini kadın nüfus oluşturmaktadır (Tablo 5, Şekil 11).

Tablo 5: Sultangazi İlçesi'nde Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı

YIL	ERKEK	KADIN	TOPLAM
2008	227.643	216.652	444.295
2009	232.329	220.234	452.563
2010	240.412	227.862	468.274
2011	248.471	234.754	483.225
2012	252.158	240.054	492.212
2013	259.014	246.176	505.190
2014	263.044	249.978	513.022

Kaynak: www.tuik.gov.tr/ 29/01/2015.

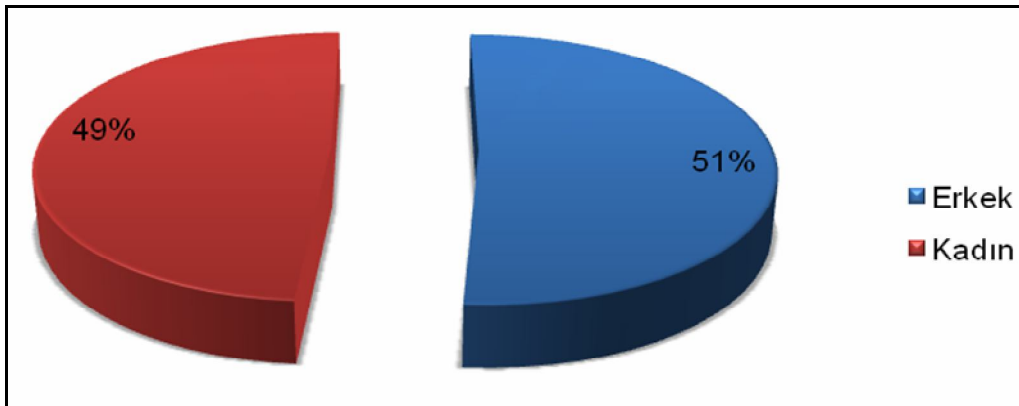
Şekil 11: 2008-2014 Yılları Arasında Sultangazi İlçesi'nde Nüfusun Cinsiyete Göre Değişimi

Kaynak: www.tuik.gov.tr/29/01/2015.

2014 yılında ise Sultangazi İlçesi'nin toplam nüfusunun %51'ini erkek nüfus, %49'unu kadın nüfus oluşturmaktadır (Şekil 12).

Şekil 12: Sultangazi İlçesi Nüfusunun Cinsiyete Göre Dağılımı (2014)

Kaynak: www.tuik.gov.tr/29/01/2015.

Sultangazi İlçesi İstanbul'un önemli ölçüde göç alan bölgelerinden biridir. İlçede erkek nüfusun fazla olmasında büyük oranda erkek işçi göçünü alması etkili olmuştur.

Sultangazi İlçesi'nde doğal nüfus artışı yüksektir. Sultangazi Nüfus Müdürlüğü'nün verilerine göre doğum sayısı ölüm sayısından fazladır (Tablo 6). Sultangazi Nüfus Müdürlüğü'nün verilerine göre 2014 yılı doğum sayısı 14 Kasıma kadar 9743, ölüm sayısı ise 628'dir.

Ham (kaba) doğum oranı, bir yıl boyunca gerçekleşen canlı doğum miktarının o yıla ait toplam nüfusa bölünmesi ve elde edilen değer 1000 sabit sayısı ile çarpılmasıyla bulunmaktadır. Doğum oranında olduğu gibi bir yıl boyunca gerçekleşen ölüm miktarının, toplam yıl ortası nüfusa bölünmesi ve çıkan değer 1000 sabit sayısı ile çarpılması sonucu, ham veya kaba ölüm oranı bulunmaktadır (Özgür, 2010:24-29). Sultangazi İlçesi'nde doğum oranı ölüm oranından oldukça yüksektir.

Tablo 6: 2008-2013 Yılları Arasında Sultangazi İlçesi'nde Doğum Sayısı, Ham Doğum Oranı, Ölüm Sayısı ve Ham Ölüm Oranı

Yıl	Doğum Sayısı	Ham Doğum Oranı (%)	Ölüm Sayısı	Ham Ölüm Oranı (%)
2008	5.131	11,54	96	0,21
2009	11.025	24,36	600	1,32
2010	10.274	21,94	800	1,70
2011	10.169	21,04	929	1,92
2012	10.529	21,3	973	1,97
2013	10.664	21,1	719	1,42

Kaynak: Sultangazi Kaymakamlığı Nüfus Müdürlüğü 2013.

Sultangazi ilçesi halen İstanbul'un önemli göç alan bölgelerinden biridir. Bölgeye olan göçler özellikle 1975 sonrası daha da artmaya başlamıştır. İstanbul'a göç eden yoksul kesimler için Sultangazi İlçesi, büyük şehirde yaşama, kentte tutunma (konut edinme) ve yaşama (iş bulma) gibi nedenlerle önemli çekim merkezi konumundadır. İstanbul'daki iş imkânları ve Sultangazi İlçesi'nin bazı bölgelerinde konut kiralalarının daha uygun olması bu bölgeye göçü arttıran başlıca nedenlerdir. Eğitim, sağlık gibi nedenler göç edenler için ikinci planda kalmaktadır.

Sultangazi İlçesi ülkemizin bütün illerinden göç almakla birlikte, en çok İç Anadolu, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Karadeniz Bölgesi gibi bölgelerde yer alan illerden göç almıştır. Özellikle Sivas, Tokat, Malatya, Çankırı, Kastamonu, Adıyaman, Erzurum, Trakya ve Balkanlardan fazla göç almaktadır. Daha önceden ilçeye gelip yerleşen ailelerin yakınlarının da ilerleyen yıllarda ilçeye göç etmeye başlamasıyla ilçe nüfusunu oluşturan kişiler içinde bazı illerin nüfusuna kayıtlı kişilerin oranında daha fazla artış olmuştur.

İlçe nüfusu 2009'dan 2010'a gelindiğinde 15.711 kişi artmış bunun 10.274'ü doğumlarla gerçekleşirken geriye kalan 5.437 kişi ise göçlerle ilçeye gelmiştir. Yine 2010'dan 2011'e gelindiğinde 14.951 kişi artmış bunun 10.169'u doğumlarla gerçekleşirken geriye kalan 4.782 kişi ise göçlerle ilçeye gelmiştir. 2011'den 2012'ye gelindiğinde ilçe nüfusu 8.987 kişi artmıştır. Ancak aynı yıl doğum sayısı 10.529 olmuştur. Doğınların bir kısmının ölmesi ve bazı ailelerin ilçe dışına taşınması sonucu ilçe nüfusunda azalma görülmüştür. Buna göre 2012 yılında ilçeye göçle gelen nüfus geçmiş yıllara göre az olmuştur. 2013 yılında ise ilçe nüfusu 12.978 kişi artmış bunun 10.664'ü doğumlarla gerçekleşirken, 2314'ü göçlerle oluşmuştur (Tablo 6).

Nüfusa kayıtlı olunan il rakamlarından da anlaşıldığı gibi ilçe her yıl önemli ölçüde göç almaktadır. Sultangazi İlçesi'nde İstanbul genelinde olduğu gibi ülkemizin tüm illerinin nüfusuna kayıtlı olan insan vardır. 2014 yılı verilerine göre ilçede yaşayanlardan 42.494 kişi (% 8,2) Sivas, 41.367 kişi (% 8) Adıyaman, 28.964 kişi (% 5,6) Malatya nüfusuna kayıtlıdır. Sultangazi'de İstanbul nüfusuna kayıtlı olanlar Türkiye'nin diğer illerine göre 4.sırada yer alır. İlçede yaşayanlardan yalnızca 27.828 kişi (% 5,4) İstanbul nüfusuna kayıtlıdır. İstanbul'dan sonra sırasıyla 26.945 kişi (% 5,2) ile Erzurum, 25.849 kişi (% 5) ile Kastamonu, 19.401 kişi (% 3,7) ile Sinop, 17.549 kişi (% 3,4) ile Siirt, 17.066 kişi (% 3,3) ile Tokat, 16.318 kişi (% 3,1) ile Çankırı, 14.223 kişi (% 2,7) ile Ordu, 14.001 kişi (% 2,7) ile Samsun, 11.485 kişi (% 2,2) ile Giresun, 11.369 kişi (% 2,2) ile Ardahan, 10.660 kişi (% 2) ile Bitlis, 10.096 kişi (%1,9) ile Ağrı, 10.084 kişi (%1,9) ile Muş, 10.083 kişi (%1,9) ile Trabzon illeri nüfusuna kayıtlı olanlar gelir. Bu illerden sonra sırasıyla Amasya, Aksaray, Erzincan, Tunceli, Kars, Yozgat, Diyarbakır, Batman, Van, Kahramanmaraş ve Kırklareli illeri nüfusuna kayıtlı olanların sayısı fazladır (Tablo7).

Tablo 7: Nüfusa Kayıtlı Olduğu İllere Göre Sultangazi İlçesi'nde İkamet Eden Nüfusun Dağılımı (2014)

Nüfusa kayıtlı olduğu il	Nüfus Miktarı	Nüfusa kayıtlı olduğu il	Nüfus Miktarı	Nüfusa kayıtlı olduğu il	Nüfus Miktarı
Adana	2.232	Giresun	11.485	Samsun	14.001
Adıyaman	41.357	Gümüşhane	1.253	Siirt	17.549
Afyonkarahisar	648	Hakkari	212	Sinop	19.401
Ağrı	10.096	Hatay	1.067	Sivas	42.494
Amasya	6.722	Isparta	1.338	Tekirdağ	2.924
Ankara	1.275	Mersin	1.216	Tokat	17.066
Antalya	279	İstanbul	27.828	Trabzon	10.083
Artvin	1.184	İzmir	595	Tunceli	6.267
Aydın	364	Kars	6.222	Şanlıurfa	4.633
Balıkesir	2.161	Kastamonu	25.849	Uşak	650
Bilecik	273	Kayseri	3.626	Van	5.296
Bingöl	4.363	Kırklareli	5.012	Yozgat	5.744
Bitlis	10.660	Kırşehir	978	Zonguldak	2.682
Bolu	642	Kocaeli	599	Aksaray	6.500
Burdur	62	Konya	3.279	Bayburt	1.715
Bursa	1.221	Kütahya	205	Karaman	565
Çanakkale	2.308	Malatya	28.964	Kırıkkale	1.211
Çankırı	16.318	Manisa	951	Batman	5.521
Çorum	4.009	Kahramanmaraş	5.264	Şırnak	3.461
Denizli	353	Mardin	3.644	Bartın	2.008
Diyarbakır	5.721	Muğla	75	Ardahan	11.369
Edirne	4.311	Muş	10.084	Iğdır	689
Elazığ	4.211	Nevşehir	3.605	Yalova	193
Erzincan	6.305	Niğde	4.168	Karabük	3.486
Erzurum	26.945	Ordu	14.223	Kilis	394
Eskişehir	451	Rize	3.714	Osmaniye	454
Gaziantep	1.301	Sakarya	2.022	Düzce	1.620

Kaynak: www.tuik.gov.tr / 15/02/2015.

İTO, İBB ve Üniversite merkezli yapılan araştırmalarda ilçede yabancı uyruklu vatandaş grubu olarak ağırlıklı Suriyeli göçmenlerin yaşadığı tespit edilmiştir (Sultangazi Belediyesi, 2015a:36).

2013 yılı nüfus verilerine göre İstanbul'da ortalama hane halkı büyüklüğü bakımından Sultanbeyli 4,67 ile birinci sırada, Arnavutköy 4,34 ile ikinci sırada yer alırken Sultangazi İlçesi 4,24 ile üçüncü sırada yer almıştır (TÜİK 2014:117). Sultangazi İlçesi 5747 sayılı yasa doğrultusunda Gaziosmanpaşa İlçesi'nden ayrılarak yeni kurulmuş bir ilçe olup detaylı nüfus verilerine ulaşamadığından hane halkı büyüklüğü mahalle bazında

incelenirken Gaziosmanpaşa İlçesi'ne ait 2000 yılı verileri kullanılmıştır. 2000 yılı TÜİK verilerine göre b ilçeyi oluşturan mahallelerde ortalama hane halkı büyüklüğü incelendiğinde, hane halkı büyüklüğü en fazla olan mahalle 5,1 ile Habipler mahallesi olup; Esentepe ve Yayla Mahalleleri 4,9 la ikinci sırada yer almaktadır. İlçenin tamamında hane halkı büyüklüğü 4'ün üzerindedir (İBB, 2012; Tablo 8).

Tablo 8: Sultangazi İlçesi'nin 2000 Yılı Nüfusu İtibariyle Mahallelere Göre Ortalama Hane Halkı Büyüklüğü (2000)

Mahalle	2000 Yılı Nüfusu	2000 Yılı Hane Halkı Büyüklüğü
Cebeci	33.972	4.3
Cumhuriyet	8.555	4
Esentepe	27.507	4.9
Eski Habipler	5.613	4.4
Gazi	16.435	4.2
Habipler	6.606	5.1
İsmetpaşa	30.920	4.6
Malkoçoğlu	7.786	4.7
Sultançiftliği	23.641	4.4
Uğur Mumcu	26.999	4.2
Yayla	5.361	4.9
Yunus Emre	19.628	4.5
Zübeyde Hanım	19.506	4.4
50.Yıl	48.270	4.6
75.Yıl	15.135	4.3

Kaynak: TÜİK (DİE) 2000.

Alan ve nüfus birimleri arasındaki ilişki derecesini ortaya koyan en açık delillerden birisi de nüfus yoğunluğudur. “Belirli bir yüz ölçümü birimine düşen nüfus sayısı *nüfus yoğunluğu* veya nüfus sıklığı şeklinde ifade edilir. Bu sayı o bölgenin veya ülkenin toplam nüfusunu o yerin yüz ölçümüne bölmekle elde edilir. Bu değer genellikle 1 km² ye düşen miktar ile ifade edilir. Bir bölge veya ülke için nüfus yoğunluğu, nüfusun dağılışı üzerinde önemli bir fikir vericidir” (İzbrak, 2001:389).

Sultangazi İlçesi'nin kuzeyinde ve doğusundaki orman alanı ve doğudaki Alibeyköy Barajı su havzası ve yine ilçenin kuzeyinde yer alan taş ocakları nüfusun ve yerleşmenin dağılışı etkileyen faktörlerdir. İlçede önemli ulaşım yolları üzerinde yer alan yerlerde

nüfus daha fazladır. Sultangazi İlçesi'nde ormanlar, su havzaları ve taş ocakları ve askeri bölge de nüfus ve yerleşmenin dağılımını etkilemektedir. Kuzeybatıda askeri bölge bulunmaktadır. İlçede önemli ulaşım yolları üzerinde yer alan yerlerde nüfus ve yerleşme daha yoğundur. TEM Otoyolunun yakın çevresi, Topkapı-Sultançiftliği tramvay hattı çevresi ve önemli cadde ve bulvarlar civarında nüfus daha yoğundur.

Sultangazi İlçesi'nin nüfus yoğunluğu İstanbul genelinde olduğu gibi yüksektir. Nüfus yoğunluğu mahallelerine göre değişmektedir. Sultangazi ilçesi yüz ölçümü 36 km² dir. İlçe yüz ölçümü büyüklüğü bakımından İstanbul ilçeleri arasında 21. sıradadır. Sultangazi İlçesi'ni oluşturan bölgede 1985'te km² ye 8103 kişi düşmekteydi. 1990'da ilçeyi oluşturan bölgede km² ye düşen kişi sayısı 10.985'e yükselmiştir (Sultangazi Kaymakamlığı, 2011). Ancak buradaki km² ye düşen kişi sayısı sadece Sultangazi İlçesi'nin değil Gaziosmanpaşa ile birlikte bölge genelinin sonuçlarıdır.

Eski tarihlerdeki nüfus yoğunlukları karşılaştırma bakımından önem taşımaktadır ancak o tarihlerde resmi olarak Sultangazi İlçesi ve sınırları olmadığından sonuçlar İlçeyi oluşturan bölge genelinden elde edilmiştir. İlçeyi oluşturan bölge sürekli göç almış ve nüfusu artmıştır. İlçenin resmi olarak kurulmasından sonraki nüfus miktarları ve yoğunluğunun değerlendirdiğimizde ise 2008 yılı ve sonrasında incelememiz gerekir.

İlçenin 2008 yılı aritmetik nüfus yoğunluğu 12.260 iken, nüfus artışına paralel olarak aritmetik nüfus yoğunluğu da artmış 2014 yılında 14.156 olmuştur (Tablo 9).

Tablo 9: Sultangazi İlçesi'nin Nüfus Yoğunluğu Değişimi (2008-2014)

Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Aritmetik Yoğunluk (kişi/ km ²)	12.260	12.488	12.921	13.334	13.582	13.940	14.156

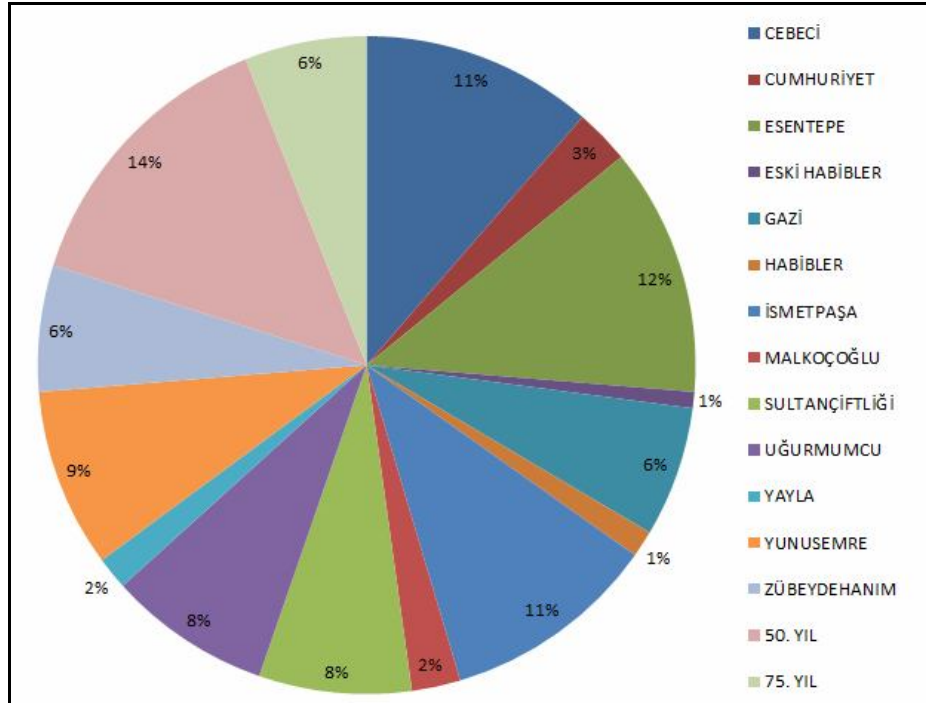
Kaynak: www.tuik.gov.tr/ 28/01/2015.

2014 yılı nüfus verilerine göre en fazla nüfuslu mahalle 72.322 kişi ile 50.Yıl mahallesi en az nüfuslu mahalle ise 4.061 kişi ile Eski Habipler mahallesidir (Tablo 10, Şekil 13).

Tablo 10: Sultangazi İlçesi Nüfusunun Mahallelere Göre Dağılım Oranları (2014)

Mahalle	Nüfus	%
Cebeci	58.544	11,4
Cumhuriyet	13.898	2,7
Esentepe	62.787	12,2
Eski Habibler	4.061	0,8
Gazi	32.845	6,4
Habibler	6.829	1,3
İsmetpaşa	54.138	10,6
Malkoçoğlu	12.690	2,4
Sultançiftliği	38.314	7,5
Uğur Mumcu	40.648	8
Yayla	8.142	1,6
Yunusemre	45.007	8,8
Zübeydehanım	31.987	6,2
50. Yıl	72.322	14,1
75. Yıl	30.810	6
TOPLAM	513.022	100

Kaynak: www.tuik.gov.tr/ 28/01/2015.

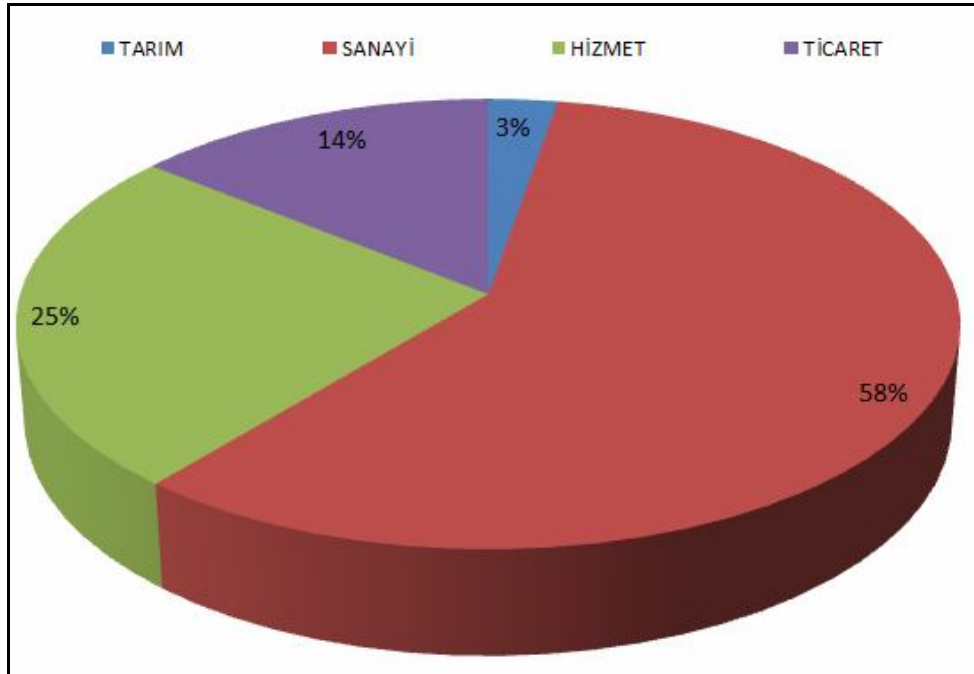
Şekil 13: Sultangazi İlçesi Nüfusunun Mahallelere Göre Dağılım Oranları (2014)

Kaynak: www.tuik.gov.tr/ 28/01/2015.

2.3. Genel Ekonomik Özellikleri

Sultangazi İlçesi 5747 sayılı yasa ile Gaziosmanpaşa İlçesi'nden ayrılarak yeni kurulmuş bir ilçe olduğu için nüfusun çalıştığı sektörlerle dağılımını analiz etmek için genel nüfus sayımındaki gibi detaylı nüfus verilerine ulaşılamadığından Gaziosmanpaşa İlçesi 2000 yılı nüfus verileri üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Gaziosmanpaşa İlçesi işgücünün sektörel dağılımı incelendiğinde hizmet sektörünün hakim olduğu İstanbul geneline göre farklılık gösterdiği; sanayide çalışmakta olan işgücünün %58 gibi yüksek bir orana sahip olduğu görülmektedir. Sektörlerde çalışan işgücünün aldığı paylar %25 hizmet, %14 ticaret, %3 tarım sektörüdür. Sektörlere göre dağılım sonuçlarını bugün Sultangazi İlçesi'ne genellediğimizde benzerlik ve farklılıklar oluşmaktadır. Ancak Gaziosmanpaşa İlçesi yapısı tam olarak Sultangazi İlçesi'ni anlamaya yetmemektedir. Sultangazi'de sanayi, ticaret ve hizmet sektöründe çalışanlar fazladır. Tarım (Hayvancılık) sektöründe çalışan kişi sayısı ise azdır (Şekil 14).

Şekil 14: Gaziosmanpaşa İlçesi'nde Çalışanların Sektörlere Göre Dağılımı (2000)

Kaynak: www.tuik.gov.tr/ 28/01/2015.

Sultangazi İlçesi'nde tarım ekonomik faaliyet olarak yapılmamaktadır. Ancak Yayla ve Habipler Mahalleri'nde halkın bir bölümü evlerinin bahçesinde kendi ihtiyaçları için sebze yetiştirmektedir.

Sultangazi İlçesi'nde hayvancılık ikinci iş olarak genellikle emekliler tarafından yapılmaktadır. İlçe'nin kuzeyi İstanbul merkezine en yakın hayvancılığın yapıldığı yerdir. Bölge önceden kırsal alan olduğu için hayvancılık çok eskilerden beri yapılmaktadır. Hayvancılık daha çok Yayla ve Habipler Mahallerin'de yapılmaktadır. Cebeci ve Zübeyde Hanım mahallelerinde de daha az sayıda kişi tarafından yapılmaktadır (Sultangazi İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, 2013). İlçede, Sığır, koyun, merinos koyunu ve kıl keçisi beslenmektedir.

2013 yılında büyükbaş hayvan sayısı toplamı fazla iken 2014 yılında büyükbaş hayvan sayısı azalmış küçükbaş hayvan sayısı artmıştır. İlçede en fazla küçük baş hayvan beslenmektedir (Şekil 15).

Şekil 15: Sultangazi İlçesi Yayla Mahallesi'ndeki küçükbaş hayvanlardan bir görünüm

2014 yılı TÜİK hayvancılık istatistiklerine göre büyük baş hayvan yıllık süt verimi 495, 919 ton, küçük baş hayvan yıllık süt verimi 19,756 ton'dur (Tablo 11).

Tablo 11: Sultangazi İlçesi'nde Hayvan Sayısı ve Yıllık Süt Verimi (2014)

Hayvan Türü			Hayvan Sayısı (baş)	Yüzdesi (%)	Sağılan Hayvan Sayısı (baş)	Yıllık Süt Verimi (ton)
Büyük baş	Sığır	Kültür Sığır	310	20	84	329,448
		Melez Sığır	360	23	50	132,098
		Yerli Sığır	70	5	25	34,373
	Büyükbaş Toplam		740	48	159	495,919
Küçük baş	Keçi	Kıl Keçisi	131	8	31	2,897
	Koyun	Merinos Koyunu	95	6	25	1,537
		Yerli Koyun	590	38	202	15,322
	Küçükbaş Toplam		816	52	258	19,756
Büyükbaş ve Küçükbaş Toplam			1556	100	417	515,675

Kaynak: www.tuik.gov.tr/ 15/02/2015.

2014 yılı TÜİK hayvancılık istatistiklerine göre, 2014 yılında koyunlardan toplam 1,46 ton yün, kıl keçisinden ise toplam 0,074 ton kıl elde edilmiştir.

Sultangazi İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü'nden edinilen bilgiye göre, Habibler ve Cebeci'de arıcılık yapılmaktadır. Fakat Habibler'de yoğunlaşmıştır. 2014 yılı TÜİK hayvancılık istatistiklerine göre ilçede arıcılık yapan 41 işletme bulunmaktadır. Kovan sayısı 2010 yılından 2013'e kadar giderek artmıştır. 2013 yılında toplam 1425 kovan varken, 2014 yılında kovan sayısı 1350'ye düşmüştür. 2013 yılı toplam bal üretimi 5000 ton, toplam bal mumu üretimi ise 3000 ton iken, 2014 yılında toplam bal üretimi 4000 ton, toplam bal mumu üretimi ise 2500 ton olmuştur.

Yayla ve Habipler Mahalleri'nde evlerin büyük bölümünde halk kendi ihtiyacı için en fazla tavuk olmak üzere ördek, kaz gibi kümes hayvanı beslenmektedir. Eski Habipler, Cebeci, Gazi, Zübeyde Hanım, Yunus Emre ve Esentepe gibi Mahallerde daha az evde de kümes hayvanı beslenmektedir. Diğer mahallelerde de bir kaç evde rastlanmaktadır.

Sultangazi 1940'lı yıllarda bölgede çıkarılan manganez madeni ile ekonomiye katkı sağlamaya başlamış, yine o tarihlerden günümüze kadar devam eden taş ocakları ile bu katkı devam etmektedir (Sultangazi Kaymakamlığı, İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, 2013:4).

İlçedeki taş ocakları İstanbul'un kırma taş ihtiyacını karşılamak üzere 1950'li yıllarda o zaman ilçenin yerleşim alanı olmayan bölgelerinde kurulmuş olan işletmelerdir. Hızlı nüfus artışı ile zamanla bölgenin yerleşime açılması sonucu taş ocakları yerleşim sahasının yakın çevresinde faaliyet gösterir duruma gelmiştir. İstanbul'un ve yakın illerin taş ve mıcır ihtiyacını karşılayan bu taş ocakları ilçenin kuzeyinde yer alan Cebeci ve Habipler Mahalleri'ndedir (Şekil 16).

Şekil 16: Sultangazi İlçesi Habipler Mahallesi'ndeki taş ocaklarından bir görünüm

Sultangazi İlçesi Cebeci Bölgesi'nde 450.000 m³ kalker (kireç taşı) rezervi bulunmaktadır. Bu da 675.000.000 tonluk ekonomik birimi ifade etmektedir. Bölgede 17 madencilik işletmesi faaliyet göstermektedir. Ocaklarda zorunlu olarak açık işletme yöntemi ile üretim yapılmaktadır (Sultangazi Kaymakamlığı, 2011). İstanbul'un Avrupa Yakası'ndaki kırmataş üretiminin %82,7'si Cebeci ve Çatalca'dan karşılanmaktadır. 2008 yılında Cebeci bölgesindeki kırmataş (mıcır) ocaklarında toplam 1200 işçi çalışmaktadır (İstanbul Valiliği, 2011:186-187).

Kuartz, mika, şist, sabuntaşı (talk), silis, sünger taşı, asbest, doğal korindon, zımpara taşı, asfaltit, perlit, amyant, mermer, feldispat, çakıl taşı, kumtaşı çıkarılan diğer madenlerdir.

İstanbul Ticaret Odası 2010 yılı verilerine göre Sultangazi İlçesi'nde genel sanayi tesisi ve işyeri sayısı 4326'dır (Doğan, 2013:537).

İstanbul Ticaret Odası 2014 yılı verilerine göre, Sultangazi İlçesi'nde İstanbul Ticaret Odası'na kayıtlı işyeri sayısı 5583 tür.

İstanbul Sanayi Odası verilerine göre Sultangazi İlçesi'nde İstanbul Sanayi Odası'na kayıtlı 268 kuruluş vardır. Sultangazi İlçesi'nde bulunan ana sanayi sektörleri içerisinde dokuma-giyim eşyası ve deri sanayi birinci sırada yer alır. Bu grupta toplam 123 tesis vardır. Bu gruptaki alt sektörler arasında en fazla dış giyim sanayi tesisi vardır. Sultangazi İlçesi'nde ana sanayi sektörleri içerisinde ikinci sırada metal eşya-makine ve teçhizat sanayi gelir. Bu grupta toplam 48 tesis vardır. Bu gruptaki alt sektörler arasında en fazla genel amaçlı makine ve aksam sanayi gelir. Taşa ve toprağa dayalı sanayi, ilçedeki ana sektörler içinde 3.sırada yer alır. Bu grupta yer alan madencilik, mermer ve taş ocakçılığı sektöründe toplam 21 tesis bulunmaktadır (Tablo 12).

Tablo 12: Sultangazi İlçesi'ndeki Sanayi Kuruluşlarının Sektörel Dağılımı

SEKTÖR	ALT SEKTÖR	SAYI
Cam ve Cam Eşya Sanayi	Cam ve Cam Mamulleri Sanayi	4
	TOPLAM	4
Dokuma-Giyim Eşyası ve Deri Sanayi	Ayakkabı ve Yan Sanayi	16
	Çorap Sanayi	12
	Deri ve Deri Mamulleri Sanayi	3
	Dış Giyim Sanayi	46
	Dokuma-Kumaş Sanayi	1
	Giyim Dışı Tekstil, Ev Tekstili ve Dokunmamış Ürünler Sanayi	1
	İç Giyim Sanayi	37
	İplik Sanayi	2
	Tekstil, Terbiye, Baskı, Nakış, Brode, Örne Kumaş ve Triko Giyim Sanayi	5
	TOPLAM	123
Elektrik-Elektronik ve Ev Aletleri Sanayi	Aydınlatma Donanımları Sanayi	9
	Beyaz Eşya ve Ev aletleri Sanayi	1
	Elektrik, Elektronik ve Bilişim Sanayi	1
	Enerji ve Elektrik Ekipmanları Sanayi	2
	İklimlendirme Ekipmanları Sanayi	1
TOPLAM	14	
Gıda Sanayi	Bitkisel Gıda Ürünleri ve İçecekler Sanayi	5

	Endüstriyel Yemek Sanayi	1
	Et, Balık ve Süt Mamulleri Sanayi	3
	Kakaolu ve Şekerli Mamuller Sanayi	1
	Öğütülmüş Tahıl ve Unlu Mamuller Sanayi	6
	TOPLAM	16
İnşaat Sektörü	Hazır Beton, Beton Ürünleri, Toprak ve Mermer Sanayi	7
	Plastik Ambalaj ve İnşaat Malzemeleri Sanayi	7
	TOPLAM	14
Kağıt Ürünleri Sanayi	Basım, Yayım ve Kağıt Ambalaj Sanayi	4
	TOPLAM	4
Kara Taşıtları ve Yan Sanayi	Kara Taşıtları Ana ve Yan Sanayi	3
	Otomotiv Ana ve Yan Sanayi	4
	TOPLAM	7
Kimya ve Kauçuk Sanayi	Boya, Vernik, Reçine ve Çeşitli Kimya Sanayi	4
	Kauçuk ve Kauçuk Teknolojileri Sanayi	2
	Temel Kimya Sanayi	1
	TOPLAM	7
Metal Eşya, Makine ve Teçhizat Sanayi	Bağlantı Elemanları, Tel ve Tel Ürünleri Sanayi	4
	Demir Dışı Metaller ve Kuyumculuk Sanayi	2
	Genel Amaçlı Makine ve Aksam Sanayi	17
	Metal Aletler, Hırdavat ve Isı Cihazları Sanayi	4
	Metal Ev ve İş yeri Gereçleri Sanayi	5
	Metal İşleme, Şekillendirme, Isıl İşlem ve Kaplama Sanayi	8
	Metal Yapı ve Yapı Parçaları Sanayi	5
	Özel Amaçlı Makine Sanayi	3
	TOPLAM	48
Mobilya Sanayi	Ahşap mobilya sanayi	4
	Ofis mobilyaları sanayi	2
	TOPLAM	6
Taşa ve Toprağa Dayalı Sanayi	Madencilik, Mermer ve Taş Ocakçılığı	21
	TOPLAM	21
Temizlik ve Kozmetik Sanayi	Sabun, Deterjan, Kozmetik ve Esans Sanayi	4
	TOPLAM	4

Kaynak: www.iso.org.tr/ 16/03/2014.

Sultangazi Küçük Sanayi Sitesi (Gaziosmanpaşa Küçük Sanayi Sitesi) 1986 tarihinde kurulmuştur. Sultangazi İlçesi'nde 4 adet küçük sanayi sitesi vardır. Bu tesisler Esentepe Mahallesi'nde bulunan Sanko Oto Sanayi Sitesi, Gamas Mobilyacılar Sitesi, Avizeciler Sitesi ve Serbest çalışanlar Sitesidir. Sanko Oto Sanayi Sitesi iş kalitesi ve çeşitliliği ile İstanbul başta olmak üzere bir çok şehirde otomobil kullanıcılarının bildiği ve tercih ettiği bir yerdir. (Şekil 17). Gamas Mobilyacılar sitesi ve Avizeciler sitesi de tercih edilen önemli yerlerdendir. (Şekil 18). Sultangazi küçük sanayi sitesinde 10.000'e yakın iş gücü istihdam edilmektedir (Sultangazi Belediyesi, 2015a:37).

Şekil 17: Sultangazi İlçesi Esentepe Mahallesi'ndeki Sanko Oto Sanayi Sitesi'nden bir görünüm

Şekil 18: Sultangazi İlçesi Esentepe Mahallesi'ndeki Gamas Mobilyacılar Sitesi'nden bir görünüm

Büyük sanayi kuruluşlarının yanında küçük çapta ve yan sanayiye hizmet veren işyeri ve atölyeler de ilçede ağırlıklı olarak yer tutmaktadır. İlçede ayakkabıcılık, mobilyacılık, avizecilik ve konfeksiyon işleriyle uğraşan atölye ve işyerleri mevcuttur. Sultangazi İlçesi'nde yapılan araştırmalar sonucunda tekstil sektöründe yaklaşık 40.000 civarında çalışanın olduğu, ayakkabı sektöründe ise 20.000 civarında çalışan bulunduğu tahmin edilmektedir. İsmetpaşa, Cebeci ve Malkoçoğlu Mahalleri'nde tekstil ve ayakkabıcı atölyeleri mevcuttur (Sultangazi Belediyesi, 2015a:37).

Habipler Mahallesi'nde yer alan İSFALT, Cebeci Mahallesi'nde yer alan İstanbul Halk Ekmek Fabrikası diğer önemli sanayi tesisleridir.

İSFALT Habipler'de 1986 yılında 70.000 m² büyüklükteki bir arazi üzerinde 150 ton/saat kapasite ile üretime başlamıştır. Kuruluşundan bugüne tesis yenilenmiş, üretimi gittikçe artmıştır. Üretim kapasitesini 600 ton/saate çıkartmıştır. Yeni kurulan tesis ile Habipler Asfalt Fabrikası, İSFALT'ın kapasitesi en yüksek üretim tesislerinden biri olmuştur (www.isfalt.com/TR/32/01/26/habibler-fabrikasi).

Cebeci İstanbul Halk Ekmek Fabrikası'nın inşaatına 1997 yılında başlanmıştır. 35.000 m² lik bir arsa üzerinde, 15.449 m² lik bir kapalı alandan oluşmaktadır. 2006 yılında yenilenmiştir (ihe.com.tr/f/cebeci-fabrikasi-4).

Sultangazi İstanbul il merkezine 12 km uzaklıktadır. Sultangazi İlçesi'nin güneyinde, Gaziosmanpaşa İlçesi ile arasında 02 (TEM) oto yolu yer alır. 02 (TEM) oto yoluna 4 ayrı noktadan giriş yapılabilmektedir. Sultangazi daha kuzeyde yer alan Arnavutköy İlçesi'ni Eski Edirne asfaltı Yoluyla İstanbul'a bağlamaktadır. Eski Edirne asfaltı ilçenin batısından geçer. Bu yol üzerinde Topkapı-Mescid-i Selam tramvay hattı da çalışmaktadır (Şekil 19).

Şekil 19: Sultangazi İlçesi 50. Yıl Mahallesi Tramvay durağından bir görünüm

Meskun alanı kuzeyde sınırlayan Cebeci yolu ile ilçenin batısında yer alan askeri alanla sınır oluşturan aks önemli ulaşım bağlantılarını oluşturmaktadır. İlçeden İstanbul'un bir çok noktasına İETT otobüsleri ile ulaşım sağlanmaktadır.

Sultangazi İlçesi'nde turizm gelişmemiştir ancak ilçede önemli tarihi eserler ve doğal güzellikler bulunmaktadır.

Cebeci Mahallesi Cebeci Köyü'nde Rumlar'dan kalma kilise kalıntısı ve Cenevizliler'den kalma galeri kalıntıları vardır. Alibeyköy Barajı Havzası'nda yer alan, Mimar Sinan tarafından 1554-1562 yılları arasında yapılan Mağlova Kemer ve Güzelce Kemer tarihi eserlere ilgisi olanlar için önemli turistik yerlerdir. Cebeci Deresi içinde III. Ahmet tarafından inşa ettirilen bentlerin kalıntıları da vardır (Yamanlar, 1957:124; Uyan, 1985:36; Bayır vd. 2012:XXI). Cumhuriyet ve 50. Yıl Mahallesi'ni ayıran Mevlana Caddesi'nde, Zübeyde Hanım Mahallesi kent ormanlarında ve 75.Yıl

Mahallesi'nde tarihi su kemeri kalıntıları bulunmaktadır. Ancak su kemerlerine gerekli bakım ve koruma sağlanmamıştır. 75.Yıl Mahallesi'ndeki Balıklı Havuz kalıntısı da önemli tarihi eserlerdendir. Ayrıca Yayla Mahallesi'nde Piri Sani Mehmet Efendi Hz. (K.S) Türbesi bulunmaktadır.

Mağolava (Mağlova) kemeri dünya su mimarisinin baş yapıtlarından biri olarak kabul edilmektedir. 36 metre yüksekliğinde ve 257 metre uzunluğunda olan kemer iki katlıdır (Şekil 20). Kemerin alt katında 8 büyük üst katında 8 küçük gözü bulunmaktadır. Alt katında bulunan gözlerden 4 tanesi diğerlerine göre daha büyük yapılmıştır. Genişlikleri 18,4 metredir. Üst katındaki orta 4 gözün genişlikleri ise 13,4 metredir (tr.wikipedia.org/wiki/Ma%C4%9Flova_Kemer).).

Şekil 20: Sultangazi İlçesi'ndeki tarihi eserlerden olan Mağlova Kemerinden bir görünüm

Kaynak: www.degisti.com/index.php/archives/4639/, Erişim Tarihi:03/01/2014.

Cebeci Köyü'nde bulunan Güzelce (Gözlüce) Kemer, Cebeciköy Kemerı adıyla da bilinir. Günümüzde Alibeyköy Barajı'nın su toplama havzası içinde kalan Kemer, doğanın içindeki konumu ve özgünlüğünü koruyan mimarisiyle hâlâ 16.yüzyılda ki

anitsallığını yansıtır. Kemerin alt kısımları son dönemlerde beton katkıli harç ile onarılmıştır. Yüksekliği 29,5; uzunluğu 155 metre olan kemerin altta 8; üstte ise 11 gözü vardır. Tepe uzunluğu 165 metreyi bulan kemerin tabandan yukarıya çıktıkça daralan tarzı, Mimar Sinan'ın diğer su kemerlerinden çok farklıdır (tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCzelce_Kemeri, Şekil 21).

Şekil 21: Sultangazi İlçesi'ndeki tarihi eserlerden olan Güzelce (Gözlüce) Kemer'i'nden bir görünüm

Kaynak: www.sultangazi.gov.tr/galeri.asp?galeriID=1&sayfa=11, Erişim Tarihi:03/01/2014.

Sultangazi ilçesinde Alibey Barajı Havzasında Zübeyde Hanım Mahallesi'nin kuzeyinde yer alan Sultangazi Kent Ormanları: Hacı Bektaş-1 Veli Kent Ormanı (800 dönüm) ve Mimar Sinan Kent Ormanı (820 dönüm) olmak üzere 2 bölümden oluşur. Sultangazi Belediyesi tarafından Hacı Bektaş-1 Veli Kent Ormanı 2008 yılında, Mimar Sinan Kent Ormanı ise 2010 yılında hizmete açılmıştır. Kent Ormanları Sultangazi İlçesi'nin ve yakın çevrede yer alan diğer ilçelerin piknik, dinlenme, spor ve çocuklar için oyun ihtiyacını karşılamaktadır. Hacı Bektaş-1 Veli Kent Ormanı tesislerinde

profesyonel binicilik tesisleri, Mimar Sinan Kent Ormanı tesislerinde konser, tiyatro gibi çeşitli etkinliklerin yapılabileceği 2400 kişilik amfi tiyatro bulunmaktadır. Ayrıca Alibeyköy Barajı üzerinde amatör balıkçılık ve su sporları etkinlikleri yapılmaktadır (Sultangazi Belediyesi, 2014:79-85; Sultangazi Belediyesi, 2015b:38-40).

Sultangazi İlçesi'nde ticari faaliyetler oldukça gelişmiştir. Sultangazi İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü 2013 yılı verilerine göre ilçede denetim yapılan toplam 2202 firma bulunmaktadır. Bunlar içerisinde bakkal-market gibi dükkanlar ilk sırada yer alır (Tablo 13). İlçede gıdanın dışındaki sektörlerde de faaliyet gösteren çok sayıda ticari kuruluş vardır.

Tablo 13: Sultangazi İlçesi'ndeki Ticari Kuruluşlarının Sektörel Dağılımı

SEKTÖRLER	İŞLETME SAYISI
Baharatçı-Aktar	18
Bakkal-Market	686
Büfe	143
Çay Ocağı-Kahvehane	141
Ekmek Fırını	66
Et Ve Et Ürünler	19
Hazır Yemek Ve Benzeri	42
Her Türlü Yemekhane	44
Hızlı Tüketim	98
Kantin	40
Kasap	88
Kuruyemiş	64
Lokanta-Restaurant	163
Pastacılık Şekerleme	49
Süt Ve Süt Ürünleri	12
Şarküteri	50
Toptancı	20
Unlu Mamuller	172
Unlu Mamul Satış	55
Diğerleri	232
TOPLAM	2202

Kaynak: Sultangazi Kaymakamlığı İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü 2013.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SULTANGAZİ İLÇESİ'NİN ŞEHİRLEŞME SÜRECİ

3.1. Sultangazi İlçesinin Adı

Sultangazi ilçesi'nin adı Sultançiftliği Mahallesi'ndeki *Sultan* ve Gazi Mahallesi'ndeki *Gazi* kelimelerinin *Sultangazi* olarak birleştirilmesiyle oluşturulmuştur.

“Sultangazi ismini gazi ünvanı ile tanınan Sultan Orhan Gazi'den almıştır. Yöre 1326-1359 tarihleri arasında, Osmanlı tahtına oturan Sultan Orhan Gazi tarafından Osmanlı topraklarına katılmıştır” (Çam, 2012:333).

3.2. Sultangazi İlçesinin Tarihçesi

3.2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Sultangazi ilçesi her ne kadar yeni kurulmuş bir ilçe olsa da bu bölge İstanbul civarındaki en eski yerleşim yerlerindedir. Bölgenin fonksiyonel olarak tarihi ilk çağlara kadar uzanmaktadır. İstanbul'un en eski köy yerleşmelerinden olan Cebeci köyü ve Çınarlıhan (Habibler) bölgede yer alır.

“Osmanlı öncesi ile ilgili net bilgiye sahip olmamakla beraber, bölgenin İstanbul su yolları üzerinde yer aldığı günümüze ulaşan su yolları kalıntılarında tespit edilmiştir. Bizans imparatoru Konstantin döneminde yaptırılan ve Istranca Dağları'ndan getirilen 242 km'lik isale hattı bölgeden geçmektedir. Cebeciköy Deresi üzerinde rastlanan Ceneviz galeri kalıntıları İstanbul'un Osmanlı Devleti tarafından fethinden öncede su yollarının bölgeden geçtiğini kanıtlamaktadır” (Bayır vd. 2012:XXI). Bölgenin bir kısmını kapsayan Küçükköy Semtinin tarihi de Roma Devleti'ne kadar uzanmaktadır. Doğu Roma ve Batı Roma devletleri olarak karşılıklı savaşları sonucu İstanbul' un Doğu Roma İmparatorluğu'nun himayesine girmesi ile sur içindeki nüfus artışı ile burjuva sınıfı sur dışına kaçmaya başlamıştır, o dönemde yerleşim için en önemli kaynağın su olmasından dolayı Valide Suyu çevresinde toplanmaya başlamıştır. Uzun su kesintilerinin olduğu dönemlerde semt halkı su ihtiyacını buradaki çeşmeden gidermiştir (tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%BC%C3%A7%C3%BCkk%C3%B6y,_Gaziosmanpa%C5%9Fa).

Bölge Osmanlı Dönemi'nde de özellikle su medeniyeti açısından çok önem taşımaktadır. Fatih'in İstanbul'un Fethinden sonra, büyük isale hatlarının hemen hemen hepsi yıkıldığı için halk su ihtiyacını sarnıçlardan karşılamaktaydı. Belgrat Ormanları'ndan gelen, Bizans hükümdarı I.Theodosius tarafından yaptırıldığı kabul edilen galeri şeklindeki isale hattının Fatih Sultan Mehmet, Cebeciköy ve Bozdoğan Kemerleri altında yaptırdığı sıra çeşmelere kadar olan bölümünü yeniden yaptırır gibi tamir ettirmiştir. Tarihi yarımadaı besleyen bölgeden geçen su tesisleri Halkalı su yolu, Bayezid suyolu, Kırkçeşme su yolu, küçük membalardan beslenen ve hayır sahipleri tarafından yaptırılan çeşmelerden oluşmaktadır. Kanuni Sultan Süleyman döneminde İstanbul'un nüfusunun hızla artmasıyla su sıkıntısı baş göstermiştir. Kanuni Sultan Süleyman su ihtiyacını karşılamak için Belgrat Ormanları'ndan su getirmek için Mimar Sinan'ı görevlendirmiştir. Mağlova ve Güzelce Kemerleri, 1554-1562 yılları arasında Alibey ve Kâğıthane derelerinden toplanan suları İstanbullulara ulaştırmak için Mimar Sinan tarafından yapılan "Kırkçeşme Su Yolları" dâhilindedir. Mimar Sinan'ın hayatı boyunca yaptığı işler içerisindeki en büyük maliyetli iş olan Kırkçeşme Su Yolları, bugün dünyada geçmişi 450 yıla yaklaşan ve halen çalışan tek içme suyu dağıtım sistemidir. Mağlova Kemerleri ya da Muallakkemer, Cebeci Köyü yakınlarındadır. Alibeyköy Barajı'nın göl suyu yapıtın dörtte birini kaplamaktadır. Dünya su mimarisinin başyapıtlarından biri olarak kabul edilmektedir. Cebeci Köyü'nde bulunan Güzelce (Gözlüce) Kemerleri, Cebeciköy Kemerleri adıyla da bilinir. Günümüzde Alibeyköy Barajı'nın su toplama havzası içinde kalan Kemer, doğanın içindeki konumu ve özgünlüğünü koruyan mimarisiyle hâlâ 16. yüzyıldaki anıtsallığını yansıtır. Osmanlı idari sistemine göre bölge Haslar Kazası'na bağlı çeşitli köyler ve çiftliklerden oluşmaktaydı. 1860 yılı itibariyle Eyüp Kazası'nın Küçükçekmece Nahiyesi'ne bağlı 12 adet su yolu köyü bulunuyordu. Su yolları güzergahında bulunan ve Suyolcu köyleri diye adlandırılan köylerin halkı su yolları ve müştemilatının korunması, tamiratı gibi hizmetleri görmekle mükellefti. Bu hizmetleri gören köylerin halkı vergiden muaf tutulmuştur. Suyolcu köyleri genellikle Hristiyan olup, hemen hepsin de kilise bulunmaktaydı. Cebeci Köyü'nde bulunan kilise harabesi de bunun bir örneğidir. Tanzimat sonrası bölgede müslüman nüfus Balkanlardan özellikle Şumnu, Cuma ve Lofça'dan gelen göçmenlerle yoğunlaşmıştır. Bölge, İstanbul-Edirne, Balkanlar yolu üzerinde olup tarihi kuzey fetih yolu buradan geçmekteydi. Topkapı-Mescid-i Selam

tramvay hattının geçtiği yol tarihi Edirne şosesi idi. Bölge bu dönemde Küçükçekmece Nahiyesi'ne bağlı idi (Bayır vd., 2012:XXI-XXIV).

Bugün büyük bölümü Gaziosmanpaşa İlçesi'ne bağlı olan Küçükköy de Osmanlı döneminde Eyüp Kazası'na tabi bir yerleşmeydi. 1860 yılında Eyüp Kazası'nda bulunan 12 adet bulunan su yolu köylerinden biriydi (Karahasanoğlu, 2009:30). Rami kışlasının yapıldığı tarihlerde Rami'de 17 hane Rum varmış. Zamanla bunun 5 hanesi Küçükköy'e yerleştirilmiş. Kanuni Sultan Süleyman İstanbul'un su kemerlerini yaptırdığı sırada bu Rumları askerlik hizmetlerinden dolayı buralarda çalıştırmıştır. Bunlar İstanbul'a uzakta olmalarından dolayı, bugünkü Küçükköy'ün merkezine kurdukları şantiyelere yakın aile ve akrabalarını getirip yerleştirmişlerdir (Gökçen, 1983:51; Temel ve Yavru 1968:21; Uyan, 1985:45).

“Osmanlı Dönemi'nde 1877 Devlet Salnamesi'nde İstanbul'un yönetsel olarak Zaptiye Nezareti'ne bağlı 4 mutasarrıflığa bölüdüğü görülmektedir. Bu mutasarrıflıklar Üsküdar, Beyoğlu, Kaza-ı Erbaa ve İzmit'tir. Bu yönetsel bölünmeyle Küçükçekmece, merkezi Çatalca olan Kaza-ı Erbaa (dört kaza) dan biri durumuna getirilmiştir. 1899 Devlet Salnamesi, Şehremaneti'ne bağlanan kazalara Küçükçekmece'nin de eklendiğini kaydetmiştir. Bu idari bölünmeye göre Küçükçekmece bir kaza merkezi olarak Şehremaneti'ne bağlanırken kaza merkezi Makrıköy (Bakırköy), Küçükçekmece, Su yolu ve Rumeli feneri de bu merkeze bağlı nahiyeler oldu” (Bakırköy Belediyesi, 1987:33-34). Su yolu üzerinde yer alan Küçükköy 1893'e kadar, Rami'ye bağlıydı. Rami de o sırada Büyükçekmece'ye bağlıyken daha sonra Bakırköy'e bağlanmıştır (Temel ve Yavru 1968:22).

1916 yılındaki yönetsel bölünmede İstanbul Vilayeti'ne bağlı 7 kaza (Adakale, Adalar, Beykoz, Gebze, Kartal, Makrıköy, Şile) bulunmaktaydı. İstanbul bu yönetsel bölünmesini 1923 yılına kadar korumuştur (Bakırköy Belediyesi, 1987:34).

3.2.2. Cumhuriyet Dönemi

Makrıköy'ün adı, 1925 yılında ulusal sınırlar içinde yabancı adlarının değiştirilmesi sırasında Bakırköy'e dönüştürülmüştür. Bakırköy 30 Mayıs 1926'da yürürlüğe giren 877 sayılı Mülki Teşkilat Kanunu ile ilçe oldu. Beyoğlu, 1924'e kadar

Pera adı ile ayrı bir ilken 1925 yılında İstanbul'un ilçesi olmuştur (Bakırköy Belediyesi, 1987:34).

Önceden Bakırköy Kazası Mahmutbey Nahiyesi'ne bağlı olan Cebeci ve Pirinçi köyleri Sarıyer Kazası Kemerburgaz Nahiyesi'ne bağlandı. Sarıyer ilçesi Kemerburgaz Nahiyesi'si (Cebeci köyü ve diğer köyler) ile birlikte 29/12/1934 tarihinde, Beyoğlu Kazası'na bağlanmıştır. Önceleri Fatih Kazası'na bağlı olan Eyüp Nahiyesi ise Eyüp Kazası'nın kurulmasıyla 1936'da Eyüp Kazası'na bağlanmış oldu. Küçükköy'de bu tarihte kuruldu. 1937'de Eyüp Kazası'nda Rami Nahiyesi'nin kurulması ile, Küçükköy ve Kemerburgaz Nahiyesi (Cebeci köyü ve diğer köyler) de Rami Nahiyesi'ne bağlandı. 1958'de Eyüp İlçesi'nde Göktepe Bucağı kuruldu. Cebeci Köyü ve Küçükköy de Göktepe Bucağı'na bağlandı. Göktepe Bucağı (Taşıtlarla) 1962 yılında kurulan Gaziosmanpaşa İlçesi'nin merkezi oldu. İsmi Gaziosmanpaşa oldu. 27/08/1963 tarihinde, Arnavutköy, Boğazköy, Bolluca, Çilingir gibi köylerle birlikte Cebeciköy'de Eyüp İlçesi'nden ayrılarak yeni kurulan Gaziosmanpaşa İlçesi'ne bağlanmıştır (Temel ve Yavru, 1968:7; Gökçen, 1983:34; Uyan, 1985:33). Gaziosmanpaşa'da bu tarihte İstanbul Belediyesi'ne bağlı bir Şube Müdürlüğü kurulmuştu. Ancak 1963'ten 1984'e gelindiğinde şube müdürlüğün den ayrı bir belediye kurulabildi. Küçükköy'de 1963 yılında müstakil bir belediye kurulmuştur. 1981 yılından sonra belediye teşkilatı kaldırılmış ve Küçükköy mahalleleri ile birlikte Gaziosmanpaşa belediyesi sınırlarına dahil edilmiştir (Temel ve Yavru, 1968:23; Karahasanoğlu, 2013:31). Küçükköy'ün merkezi bugün Gaziosmanpaşa İlçesi'nde kalsa da Küçükköy'ün en son gelişen mahallelerinden olan Gazi (Atatürk Çiftliği) bugün ilçeyi oluşturan mahallelerdendir.

Cumhuriyet döneminde, bugün ilçeyi oluşturan bölgenin batısı uzun yıllar Bakırköy İlçesi Mahmutbey Bucağı'na bağlı idi. İstanbul Belediye Şube Müdürlükleri kurulduktan sonra Güngören, Esenler ve Kocasinan Şube Müdürlükleri'nce yönetildi. Habibler ve Sultançiftliği 1981'den 1987'ye kadar Güngören Belediye Şube Müdürlüğü tarafından yönetildi. Sonrasında ise Esenler Belde Belediyesi'ne bağlandı. Malkoçoğlu ise Kocasinan Belediye Şube Müdürlüğü'ne bağlıydı. Sonradan Güneşli Belediye Şube Müdürlüğü'ne bağlandı. Malkoçoğlu Bucak Merkezi olan Mahmutbey Köyü'nün bir mahallesiydi. Eski Edirne Asfaltı'nın batısındaki bu mahallelerden Habipler Mahallesi (Eski Habipler) 03/06/1992 tarihinde, Bakırköy İlçesi'nden ayrılarak yeni kurulan

Güngören İlçesi'nin bir mahallesi oldu. 29/12/1993 tarihinde Güngören İlçesi'nin bölünmesiyle kurulan Esenler İlçesi'nin bir mahallesi oldu. 1993 yılında, Malkoçoğlu ve Sultançiftliği (İsmetpaşa kurulmamıştı) Mahalleleri de Gaziosmanpaşa İlçesi'ne bağlandı.

Yayla Mahallesi, Eyüp İlçesi Kemberburgaz Bucağı, Göktürk Beldesi'ne bağlı Pirinççi Köyü'nden 1992 yılında ayrılarak kurulan bir köydü. Kuruluşundan Sultangazi İlçesi'ne katılana kadar Eyüp İlçesi'ne bağlı Göktürk Belde Belediyesi ve Eyüp Belediyesi tarafından yönetilmiştir.

Özetle cumhuriyet döneminde, bugün ilçeyi oluşturan bölgenin büyük bir bölümü uzun yıllar Eyüp İlçesi'ne bağlı olarak idare edilmişken, diğer bölümü (Eski Edirne Asfaltı'nın batısı) ise uzun yıllar Bakırköy İlçesi'ne bağlı kalmıştır. Sonrasında ise bütününe yakını (Eski Habipler ve Yayla dışındaki mahalleler) Gaziosmanpaşa İlçesi'ne bağlı olarak idare edilmiştir.

06.03.2008 tarihinde kabul edilen “Büyükşehir Belediyesi Sınırları içerisinde ilçe kurulması Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında kanun”un 24. Maddesi hükmüne “Ekli (22) sayılı listede adları yazılı mahalleler ile mahalle kısımları merkez olmak ve aynı adla bir belediye kurulmak üzere İstanbul İlinde Sultangazi” ilçesi kurulmuştur. Yine aynı kanunla Sultangazi'ye bağlanan mahalle, köy ve parseller belirlenmiştir (T.C. Resmi Gazete, 26824, 22 Mart 2008).

2008 yılında kurulan Sultangazi ilçesi Gaziosmanpaşa'ya bağlı 13, Eyüp ve Esenler'e bağlı birer mahallenin katılımıyla kurulmuştur.

Sultangazi'nin toplam 15 mahallesi vardır. Bunlar Cebeci, Cumhuriyet, Esentepe, Eski Habipler, Gazi, Habipler, İsmetpaşa, Malkoçoğlu, Sultançiftliği, Uğur Mumcu, Yayla, Yunus Emre, Zübeyde Hanım, 50.Yıl ve 75.Yıl mahalleleridir (Şekil 22).

Şekil 22: Sultangazi İlçesi'nin Mahalleleri Haritası

3.2.2.1. 1923-1950 Yılları Arası

Bölgedeki yerleşme ile ilgili fikir edinebilmek için bugün tamamının Sultangazi İlçesi'ne bağlı olduğu Cebeciköy nüfusunu ve Gaziosmanpaşa ilçesini oluşturan bölgeyi incelememiz gerekir.

“Gaziosmanpaşa İlçesi'nin merkezini oluşturan bölge de 1950'lere kadar boştu. Eyüp ilçe sınırları içindeki bu topraklar kıraç ve taşlı olduğundan halk arasında Taşlıtarla olarak adlandırılırdı. Burası önceden Küçükköy'ün bir mahallesi idi. 1950'den önce burada hayvancılıkla uğraşanların kurduğu ağullarla bir kaç atölye tipi

imalathane vardı. 1950 yılına yakın tarihlere kadar 10-15 evlik küçük bir yerleşme iken, 1950 yılına doğru ancak 34 ev kurulabilmişti” (Temel ve Yavru 1968:5; Gökçen, 1983:33; Uyan, 1985:33). 1935’te Gaziosmanpaşa çevresindeki köylerde toplam 3847 kişi yaşamaktaydı. 1940 yılında ise nüfus 4720’ye ulaşmıştır. 1945 yılına gelindiğinde bölgedeki toplam nüfus 5640 olmuştur. 1950 yılında ise toplam nüfus 5407 olmuştur (S. Avcı, 1994: 380-381). Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı’ndan sonra Küçükköy’deki Rumlar Yunanistan’a sürülmüş. Yunanistan Kavala’dan Türk göçmenleri getirilip buraya yerleştirilmiştir. 1953 yılına kadar bunlar 17 hane olup bazılarının çocukları ve aileleri yaşamaktadır (Temel ve Yavru 1968:21; Gökçen, 1983:51; Uyan, 1985:45-46).

Cebeci Köyü, Cumhuriyetin ilk yıllarında Kemerburgaz Nahiyesi’ne bağlı olan bir köydü. Cebeci Deresi Havzası’nda kurulmuş olan Cebeci Köyü adını, “Osmanlı ordusundaki zırlı askerlere verilen cebeci isminden adını almıştır” (Çam, 2012:204). Kemerburgaz Nahiyesi önce Sarıyer İlçesi’ne bağlıyken, 1934 yılında Beyoğlu Kazası’na bağlanmıştır. 1937’de Eyüp Kazası’nda Rami Nahiyesi’nin kurulması ile, Küçükköy ve Kemerburgaz Nahiyesi (Cebeci köyü ve diğer köyler) de Rami Nahiyesi’ne bağlandı.

“30 Ocak 1923’te Lozan’da İsmet İnönü ve Eleftherios Venizelos’un imzaladığı Türk ve Rum Ahalinin mübadelesine dair Mukavelename ve Protokol ile Anadolu’da yaşayan bir milyon Rumla, Rumeli ve Adalar’daki 500.000’e yakın Türk zorunlu olarak yer değiştirmiştir. 1924 yılında Türkiye ile Yunanistan arasında gerçekleşen mübadele ile Selanik’ten 800 Türk ailesi getirilerek bunların 500’ü Kemerburgaz Bölgesi’ne yerleştirilmiştir. Kemerburgaz Bölgesi’ndeki boş evlere yerleştirilen bu ailelere nüfus başına bir dönüm bahçe ve 1,5 dönüm ev arazisi olmak üzere toplam 2,5 dönüm toprak tahsis edilmiştir” (Güven, 2005:8-9).

Ancak Kemerburgaz Nahiyesi’ne bağlı çok sayıda köy olduğu için ne kadarının Cebeci Köyü’ne yerleştirildiği ve ne kadar arazi tahsis edildiğini kesin olarak belirtmek güçtür. Mübadele öncesinde Cebeciköy, bahçıvanlıkla geçinen Rumlar’ın yaşadığı az nüfuslu bir mesire alanıydı. 1924 yılında mübadele ile Selanik’ten getirilen Türkler köye yerleştirilmiş, köyde yaşayan Rumlar ise Yunanistan’a gönderilmiştir (www.youtube.com/watch?v=v3eg-iENeNc).

Cebeci Köyü'nün yakın çevresinde yer alan Bakırköy ilçesi Mahmutbey Bucağı'ndaki köylere de mübadele ile göçmenler yerleştirilmiştir. Osmanlı döneminde Rum yerleşmeleri olan Bakırköy'ün köyleri cumhuriyetin ilk döneminde bir mübadele köyü niteliği kazanmıştır (Bakırköy Belediyesi, 1987:36).

Mübadele ile Türkiye'ye gelecek göçmenlerin yerleşimini düzenlemek üzere mübadele imar ve iskan kanununun çıkarılmasıyla, gelecek göçmenlerin nakilleri geldikleri yerlere ve yaptıkları işlere bağlı olarak saptanmıştır. Tütüncü, çiftçi, bağcı ve zeytinci olarak sınıflandırılmıştır (Güven, 2005:27).

Cebeciköy'de 1935 yılında 103 erkek, 53 kadın olmak üzere toplam 156 kişi yaşamaktaydı. 1940 yılında ise 104 erkek, 54 kadın olmak üzere toplam 158 kişi yaşamaktaydı. 1945 yılında ise köyde 84'ü erkek ve 60'ı kadın toplam 144 kişi yaşıyordu (DİE (TÜİK) 1935-1945). Cebeci Köyü merkezi iç kesimde kalıyordu ulaşımına uzaktı ancak arazileri çok geniş ve düzlüktü. Görüldüğü gibi bu dönemde nüfus artışı fazla olmamıştır.

Bugün Sultangazi'yi de içine alan Gaziosmanpaşa çevresi (Eyüp Rami Bucağı) 1939-1945 arasında dış göçler almış, göçmenler bölgeye yerleştirilmiştir.

Ülkemize 1924 yılında Yunanistan'dan mübadele ile gelen dış göçler 1940 yılına kadar devam etmiştir. Romanya'dan dış göçlerde özellikle 1928 yılında artmıştır. Bulgaristan'dan da ülkemize göçler 1939 yılından itibaren başlamıştır. II. Dünya Savaşı da Balkan ülkelerinden ülkemize göçleri arttırmıştır. 1945 yılında Bulgaristan'dan göçler devam ederken 1946 yılından itibaren de Yugoslavya'dan ülkemize göçler başlamıştır. Bu dönemde göçlerle gelenlerin bir bölümü Gaziosmanpaşa'nın bulunduğu bölge olan Eyüp Rami Bucağı'na yerleşmiştir (Çayhan, 1974:11-14).

3.2.2.2. 1950-1980 Yılları Arası

Sultangazi'yi oluşturan bölgede, 1950 yılından itibaren göçmen vatandaşların yerleştirilmesi amacıyla tek katlı bahçeli evlerle yapılaşma yeni başlamıştır. Ancak bölge nüfusu 1970'li yıllara kadar nüfus artışı az olmuştur. Bu dönemde Gaziosmanpaşa çevresinin İstanbul'a daha yakın olan alanları daha önce nüfuslanmış, güneydeki boş

arazilere yerleşildikçe nüfus kuzeye Sultangazi'yi oluşturan Küçükköy ve Cebeciköy'e doğru uzanmaya başlamıştır.

Bölgeye olan göçler özellikle 1975 ve sonrası artmaya başlamıştır. 1985'te ise bölge nüfusu 291.715 civarındaydı (Sultangazi Kaymakamlığı, 2011).

1950 yılında Gaziosmanpaşa'da şimdiki Hamam Caddesi'nin bulunduğu yere 500 ev yapıldı. Sur dışında derme çatma konutlarda oturan aileler buraya yerleştirildi (Gökçen, 1983:33). Taşlıtarla'nın 1950 yılından sonra hem nüfusu hem de fabrika ve imalathane sayısı artmıştır. Bu fabrika ve imalathanelerde çalışanlar ise bölgenin çevresindeki boş alanlarda gecekondur kurmuş ve yerleşme alanı giderek genişlemiştir (Uykucu, 1973:297; Tümertekin, 1997: 252). Gaziosmanpaşa'da gecekondular zamanla ev, apartman şekline dönüşmüş ve hızlı bir şehirleşme dönemine girilmiştir (Çayhan, 1974:3; Gökçen, 1983:33).

1950 yılında Eyüp İlçesi'ne bağlı olan Gaziosmanpaşa (Rami Bucağı: Küçükköy ve diğer köyler) 1950 yılı sonrası Anadolu'ya gelenlerin barınağı olmuş, 1949'da Muhacir Antlaşması ile Gaziosmanpaşa'nın ilk sakinleri Bulgaristan göçmenleri 1952 yılında iskan ettirilmiştir. Bulgaristan'dan göçlerle gelenler atölye tipi sanayi alanlarında imalathanelerde çalışmıştır. 1954 sonrası Yugoslavya göçmenleri gelmiş, gecekondur alanlarına yerleşmiştir. Gaziosmanpaşa (Taşlıtarla) Zeytinburnu'ndan sonra İstanbul'da gecekondunun ortaya çıktığı ikinci yerdir. Gecekondunun ortaya çıkışı sanayi tesisi ile ilgili değil, Gaziosmanpaşa'nın devlet eliyle meskun hale getirilmesi yani göçmenlerin yerleştirilmesidir (Karabağ, 1973:4-5; Çayhan, 1974:3).

Gaziosmanpaşa'ya 1952 yılında Bulgaristan'dan ilk gelenlere bahçeli 2100 bina yapılmıştı 300 m² lik parsellere inşa edilen konutlara devlet tarafından yerleştirildiler, 1952 yılından sonra gelenler, ilk gelenlerin yakınına doğru yerleşmeye başlamıştır. Bulgaristan'dan gelenler daha sonra gelenlere kendi bahçelerinden yer vermiştir. Yugoslavya'dan gelen göçmenler kendilerine çoğunlukla gecekondur yapmaya başlamıştır. Ülkemize Yugoslavya'dan olan göçler 1961'e, Bulgaristan'dan ise 1971'e kadar devam etmiştir. Bulgaristan ve Yugoslavya'dan Gaziosmanpaşa'ya gelenler ilk yerleşme bölgeleri ilçenin hemen her yerine dağılmıştır. Gaziosmanpaşa'da yerleşmenin gelişmesinde yakın çevresinde yer alan Topçular ve Maltepe (Topkapı)'nin 1955 yılında sanayi alanı olarak kabul edilmesi çok etkili olmuştur. Bu nedenle yurdun bir çok yerinden göçlerle gelip

bölgeye yerleşenler artmıştır. İkinci göç dalgasını Karadeniz ve Trakya illerinden gelenler oluşturmuştur. Karadenizliler ve Sulukule'nin yıkılmasıyla bölgeye gelen Kıptiler ayrı çekirdek oluşturmuştur (S. Avcı, 1994:381; Tümerekin 1997:294-296). Yurdun çeşitli yerlerinden göçler buraya devam etti. Yeni gelenler önceki gelenlerin öncülüğü ile gayri resmi olduğu için bir gecede binalar yapıyor ve yerleşiyorlardı (Temel ve Yavru 1968:5).

1950 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Cebeciköy'de 206 kişi yaşıyordu. 1950'li yıllarda (1951-1953) o zamana kadar boş olan köy çevresinde taş ocakları açılmaya başlandı.

1955 yılı Genel Nüfus Sayımı'na göre Cebeciköy'de 345'i erkek, 118'i kadın olmak üzere toplam 463 kişi yaşamaktaydı. Cebeciköy bu dönemde Sultançiftliği ve Habipler (Göztepe) yönünde yeni yerleşmeler kurularak büyümeye başlamıştır.

Yamanlar (1957)'a göre 1950 yılında Cebeci Köyü'nün Alibeyköy Havzası içinde kalan bölümünün nüfusu 146'dır. Cebeci Köyü'nde bu dönemde Alibeyköy Havzası içinde 22 hane bulunmaktaydı (Yamanlar, 1957:67).

Sultangazi'deki nüfus gelişimini değerlendirmek için Cebeci Köyü'nün yakın çevresindeki eski köy yerleşmeleri olan Atışalanı Köyü (Avas), Küçükköy, Mahmutbey Köyü (Kalfaköy) ve Pirinççi Köyü'nün de nüfus değişimini incelemek gerekir (Tablo 14).

Tablo 14: Sultangazi İlçesi'ni Oluşturan Cebeci Köyü ve Habipler Köyü ile Bazı Mahalleleri Sultangazi İlçesi'ne Katılmış Olan Köylerin Nüfuslarının Değişimi (1935-1990)

Yıl	Atışalanı Köyü	Cebeci Köyü	Habipler Köyü	Küçükköy	Mahmutbey Köyü	Pirinççi Köyü
	Nüfus	Nüfus	Nüfus	Nüfus	Nüfus	Nüfus
1935	138	156	-	-	1.084	185
1940	368	158	-	359	1.088	93
1945	378	144	-	400	723	212
1950	394	206	-	985	2.824	313
1955	500	463	-	12.604	2.800	284
1960	622	905	631	5.216	2.052	327
1965	726	902	704	14.564 (BELDE)	3.887	386
1970	1.222	931	855	30.293 (BELDE)	1.757	401
1975	14.054	2.245	1.038	56.411 (BELDE)	7.030	614
1980	42.264	9.517	4.283	100.406 (BELDE)	17.090	955
1985	-	-	-	-	-	1.546
1990	-	-	-	-	-	3.699

Kaynak: DİE (TÜİK) 1935-1990.

Ancak bu köylerin merkezleri ve büyük bölümü bugün diğer ilçelerin sınırları içindedir. Atışalanı'nın büyük bölümü Esenler'e küçük bir bölümü Başakşehir'e bağlıdır. Küçükköy'ün merkezi Gaziosmanpaşa ilçesi'nin, Mahmutbey Köyü'nün büyük bölümü Bağcılar İlçesi'nin, Pirinççi Köyü'nün büyük bölümü Eyüp ilçelerin sınırları içindedir.

Bu köylerin 1970'li yıllar sonrasında gelişen, köy merkezlerine uzak bazı mahalleleri bölgeye yakın olması nedeniyle Esenler, Eyüp ve Gaziosmanpaşa ilçelerinden alınarak 2008 yılında kurulan Sultangazi İlçesi'ne bağlanmıştır.

1947 ve 1949 da Bakırköy'ün topraklarının sanayiye açılması yoğun ve yaygın gecekondulu alanları da buradaki sanayi kuruluşlarının çevresinde ortaya çıktı. Bakırköy artık çarpık sağlıklı bir kentleşme sürecine girdi. Bakırköy'de asıl büyüme kuzeydeki kırsal kesimde olmuştur (Bakırköy Belediyesi, 1987:63).

Eski Habipler Mahallesi Muhtarı Osman Avcılar'dan elde edilen bilgilere göre, Habipler Köyü 1948'de Bakırköy İlçesi Mahmutbey Nahiyesi'nin Mahmutbey Köyü'nde nüfus artışıyla köyün uzağında bir mahalle olarak kurulmuştur. 1950'lerde Trakyalı göçmenler buraya yerleşmeye başlamış. 1956'da ise Bakırköy İlçesi Mahmutbey Nahiyesi'nin Çınarlıhan mevkiinde Habipler isminde Mahmutbey Köyü'nden ayrılarak yeni bir köy olarak kurulmuştur. Eski İstanbul Valisi Vefa Poyraz'ın babası Habib Poyraz burasını çok sevdiği için, buraya Habipler köyü adı verilmiştir (O.Avcılar ile kişisel iletişim, 3 Şubat 2015).

1960 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Habipler (Çınarlıhan) Köyü'nün toplam nüfusu 631'idi. Bunun 370'ini erkek, 261'ini kadın nüfus oluşturmaktaydı. 1960 yılı Genel Nüfus Sayımına göre Cebeciköy'de ise 675 erkek, 235 kadın olmak üzere toplam 905 kişi yaşıyordu.

1958'de Eyüp İlçesi'nde Göktepe Bucağı kuruldu. Cebeci Köyü ve Küçükköy de Göktepe Bucağı'na bağlandı. Göktepe Bucağı (Taşıtlarla) 1962 yılında kurulan Gaziosmanpaşa İlçesi'nin merkezi oldu. 1963 tarihinde, Cebeciköy'de Eyüp ilçesi'nden ayrılarak yeni kurulan Gaziosmanpaşa İlçesi'ne bağlanmıştır.

1960 yılında bölge çevresindeki en fazla nüfuslu köy 5.216 kişi ile Küçükköy idi (Tablo 14). Mahmutbey köyü de 2.502 kişi ile 2. Sırada yer alıyordu. Küçükköy 1955 yılında Eyüp İlçesi Rami Nahiyesi'ne bağlı idi.

Küçükköy 1954 yılına kadar İstanbul'la irtibatını Eyüp ile sağlamıştır. 1954 ten sonra asıl yolların inşasına başlanmıştır (Temel ve Yavru 1968:21). 1958 yılında idari bakımdan Rami Bucağı'nın kaldırılması ve sınırların değişmesi sonucu 1955 yılı nüfusu 12.604 iken 1960 yılında nüfusunda önemli bir azalma olmuştur. 1958 yılında kurulan Göktepe Bucağı'na bağlandı. Göktepe Bucağı'nda 1962 yılında Gaziosmanpaşa adıyla ilçe oldu. Küçükköy'de 1963 yılında belde belediyesi kurulmuştur (Temel ve Yavru, 1968:23; Uyan, 1985:31; Karahasanoğlu, 2013:190). Küçükköy'ün nüfusu bu tarihten sonrada giderek artmıştır.

Bu dönemde Küçükköy'de iki katlı evler fazlayken, yerleşim alanı giderek genişlemiştir. 1960'lı yılların sonlarına doğru Küçükköy'ün bugün Sultangazi'yi oluşturan bölümü oluşmaya başlamıştır. 1962'de yapılan bir araştırmaya göre Taşlıtarla (Gaziosmanpaşa) çevresinde 18.000 gecekonduda 90.000 kişinin yaşadığı tahmin edilmektedir. 1963'ten sonra Küçükköy'de gecekondular gelişmeye başlamıştır (S. Avcı, 1994:381; www.gaziosmanpasahaberleri.com).

Küçükköy ve Cebeci Köyü 1963 yılında Eyüp İlçesi'nden ayrılarak kurulan Gaziosmanpaşa İlçesi'ne bağlanmıştır. 1965 yılı Genel Nüfus Sayımına göre Cebeci Köyü'nde 902, Küçükköy'de 14.564 kişi yaşıyordu (Tablo 14). 1965 yılı Cebeci Köyü nüfusunun 689'unu erkek, 213'ünü kadın nüfus oluşturmaktaydı. Küçükköy'de de nüfusun 7.795'ini erkekler, 6769'unu kadınlar oluşturuyordu. 1965 yılı Genel Nüfus Sayımına göre Gaziosmanpaşa İlçesi'nin toplam nüfusu ise 89.538'di.

1965 yılı itibariyle Gaziosmanpaşa İlçesi'nde toplam 30.000 ev bulunmaktaydı (Karahasanoğlu 2013:31). 1965-1975 yılları arasında Gaziosmanpaşa İlçesi plansız gelişen, gecekondular yerleşmelerinin yaygın olduğu bir yerdi. 1955'te Topçular-Maltepe Sanayi Bölgesi'nin bu bölgenin göç almasında büyük etkisi olmuştur (Tümertekin, 1979:252). 1965-1980 yılları arasında Gaziosmanpaşa İlçesi'nde büyük nüfus artışının sebepleri bölgenin bir iskan bölgesi olması ve çevresinde çeşitli sanayi kollarının gelişmesi nedeniyle Bulgaristan, Yugoslavya gibi ülkelerden göçlerle gelenlerin ve yurdun çeşitli yerlerinden iç göçlerle gelenlerin yerleşmesidir (Uyan, 1985:12).

Küçükköy, Gaziosmanpaşa'nın en gelişmiş sanayi bölgesiydi. Küçükköy çevresinde çok sayıda sanayi kuruluşunun olması nedeniyle çalışmak için gelen işçiler

nüfusun hızla artmasına neden olmuştur. 1960'lı yılların sonundaki duruma göre Küçükköy'de, İstanbul'un 100 e yakın büyük fabrikası, 450 ufak fabrika, atölye ve imalathane vardı. Ayrıca Tuğla ocakları, taş ocakları, mandıralar da ekonomik durumda önemli yere sahipti (Temel ve Yavru 1968:26). Küçükköy'de Osmanlı Dönemi'nden 1966 yılına kadar çayırılık ve gezi yeri olarak önemini sürdüren Valide Suyu'nun çevresindeki geniş arazi, 1970 yılında parsellenerek sanayi bölgesi durumuna getirilmiştir. Sanayi bölgesi kurulması Küçükköy'ün gelişmesinde önemli bir etki yapmıştır (Gökçen, 1983:52). Küçükköy'de sanayiye bağlı olarak nüfus artışı sonucu gecekondulaşma oluşmuştur. Rami-Küçükköy arasındaki boş saha işçilerin yerleşmesine uygun olduğu için, Gaziosmanpaşa'daki sanayileşme bu bölgeye göçleri çekmiştir (Tümertekin, 1979:252; S. Avcı, 1994:381). “Küçükköy'ün sınırları, doğuda Keçe Suyu, batıda Kızıl Toprak Bayırı, Balıklı Havuz, Kum Ocakları, kuzey de Sırt Yol, güneyde Çukurçeşme Sığır Yolu ve Paşa Çayırı'na giden yola kadar uzanıyordu” (Temel ve Yavru 1968:22).

1965 yılında Küçükköy Beldesi'nin beş mahallesi vardı. Bu mahalleler; Çavuş (Fevzi Çakmak), Esentepe (Yeni Mahalle), Hürriyet, Karadeniz ve Kumluçiftlik (Şemsipaşa)'dır. Kumluçiftlik mahallesi en fazla nüfusun olduğu mahalleydi. Karadeniz Mahallesi ise yeni kurulmuştu. Belediye Küçükköy'ün imar işlerini yürütmüş plana uygun modern evler yapılmış, Çamurluhan mevki İmar ve İskan Bakanlığı'nca gecekondu önleme bölgesi olarak ayrılmış, tahsis edilen arsaların sahiplerine tasarruf belgesi verilmiştir. Küçükköy'de mevcut mahallelerde elektrik, su ve yol problemi 1968 yılına doğru halledilmiştir (Temel ve Yavru, 1968:22-24). Bu dönemde Gaziosmanpaşa'da su ve kanalizasyon sorunu önemli bir problemdi (Temel ve Yavru, 1968:11; Gökçen, 1983:35; Karahasanoğlu, 2013:24).

Küçükköy'ün 1965 yılındaki bu mahalleleri bugün Gaziosmanpaşa İlçesi sınırlarındadır. Küçükköy'ün Sultangazi'yi oluşturan mahalleleri ise bu dönemde boş arsalar ve çiftliklerden oluşmaktaydı.

1965 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Habibler Köyü'nün toplam nüfusu 704'dür. Bunun 399'unu erkek, 305'ini kadın nüfus oluşturmaktaydı.

1965 yılı İstanbul'da şehir merkezine yakın veya işlek yolların bulunduğu sahalarda nüfusun çoğu İstanbul'un çeşitli semtlerinden gelip yerleşmiştir. Esenler ve Habipler böyle

yerlere örnektir. Ucuz arsa olması ve sanayi alanlarına yakın olması bunda etkili olmuştur. Bir çok yolla şehir merkezine bağlı olması bölgelerin parselasyon sahası olması sebeplerinden zamanla yerleşme ve nüfus artmıştır. Şehir merkezine göre nispeten ucuz olması bu bölgedeki boş sahanın genişlemesinde etkili olmuştur (Baydaş, 1973:20). 1967 yılında Cebeciköy'e köy halkı tarafından imece ile muhtarlık yapılmıştır (www.youtube.com/watch?v=v3eg-iENeNc).

Gaziosmanpaşa İlçesi'nde nüfus 1968'den beri dikkat çekici şekilde artmış, insanlar ilçenin çevresindeki alanlara, öte yandan merkezde bir süreden beri binaların çok katlı hale gelmesine bağlı olarak artan konut imkanlarından faydalanmak için iç kısımlara yerleşmiştir (Tümertekin, 1997:296).

1970 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Cebeciköy'ün toplam nüfusu 931 idi Bunun 656'sını erkek, 275'ini kadın nüfus oluşturmaktaydı.

1970 yılından sonra Cebeci Köyü'nün nüfusu Sultançiftliği ve Göztepe (Habipler) çevresinde artmaya başlamış, Köy merkezine uzak olan Sultançiftliği Cebeci Köyü'nün yeni gelişen bir mahallesi olmuştur. Sultançiftliği Küçükköy'e doğru büyümeye başlamıştır. Cebeci Köyü Göztepe Senti (Habipler) de aldığı göçlerle kolayca büyüyen Cebeci Köyü'nün kuzeye, Bakırköy Habipler Köyü'ne doğru gelişen yeni bir yerleşim yeri olmuştur (Uyan, 1985:12).

Habipler Köyü'nün ise 1970 yılı toplam nüfusu 855'di, nüfusun 475'i erkekler, 380'i kadınlardan oluşuyordu. 1970 yılında Küçükköy'ün nüfusu, 1965 yılının iki katına yakın bir artış göstermiş 30.293 kişi olmuştur (Tablo 14).

1970'li yıllarda Bakırköy İlçesi Mahmutbey Bucağı'na bağlı Atışalanı Köyü'nde de nüfus artmaya başlamıştır. Mahmutbey Köyü'nde de sınırların değişmesi, sanayi yatırımları, arsaların parsellenip satılması nedeniyle nüfus azalması olmuşsa da sonraki yıllarda nüfusunda büyük artışlar olmuştur. Atışalanı ve Mahmutbey Köyleri'nin nüfusu özellikle 1975 yılında büyük artış göstermiştir (Tamer, 1979:40; Gökçen, 1987:40). Atışalanı Köyü'nün 1975 yılındaki nüfusu 14.054'e yükselmiş, Mahmutbey Köyü'nün nüfusu ise 7.030 olmuştur. Bu dönemde Atışalanı Köyü'nün, Cebeci Köyü Sultan Çiftliği Mahallesi'ne sınır olan boş alanları Uzuncaova mevki (Ordu Caddesi) ve diğer yerler hızla nüfuslanmış ve

Atışalanı Sultañçiftliđi oluşmaya başlamıştır. Bölge en fazla Karadeniz ve Doğu Anadolu'dan göçler almıştır.

Atışalanı Sultañçiftliđi semtine 1977'de yerleşen İsmetpaşa Mahallesi Muhtarı Dursun Çolak ve Sultañçiftliđi Mahallesi Muhtarı Ali Özkan'dan alınan bilgiye göre 1970'li yılların sonlarına kadar bölgede ortalama 500-600 hane ev vardı. Bölgede nüfus altyapı hizmetlerinden yoksun bir şekilde kaçak yapılaşmayla artmaya devam etti. Susuzluk ve yolların yapılmaması o dönemde en önemli problemlerdendi (A. Özkan ve D. Çolak ile kişisel iletişim, 4 Şubat 2015).

Mahmutbey Köyü'nde 1970 yılında sanayi faaliyetinin başlamasıyla büyük gelişmeler olmuştur. Bölge parselasyon hareketi ile yerleşime açılmıştır. Mahmutbey Köyü 1970-1980 arasında hızla kentleşmeye başlamıştır. Bu dönemde Amasya, K, Maraş, Sivas, Adıyaman gibi illerden yoğun göçler almıştır. Altyapı hizmetlerinden yoksun gecekondulu bölgesi ortaya çıkmaya başlamıştır. 1970'li yılların sonlarına doğru Mahmutbey Köyü'nde Malkoçoğlu Mahallesi oluşmaya başlamıştır (Çağdaş, 1990:8-17).

Pirinççi Köyü'nün nüfus artışı ise bu dönemde de az olmuş ve köyün nüfusu 614'e yükselmiştir. 1970 yılından sonra aldığı göçler artmaya başlamıştır. 1975 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Cebeciköy'ün toplam nüfusu 2.245'e yükselmiştir. Bunun 1.313'ünü erkek, 932'sini kadın nüfus oluşturuyordu. Nüfus artışı Cebeciköy'ün Sultañçiftliđi Mahallesi'nde fazlaydı. Cebeci Köyü sınırların da yer alan Göztepe semtinde (Habipler) nüfus artmaya başlamıştır. Burası hızla büyüyen bir semt olmaya başlamıştır.

Bakırköy'e bağlı Habibler Köyü'nün ise 1975 yılı toplam nüfusu 1038'e yükselmişti. Nüfusun 572'sini erkekler, 466'sını kadınlar oluşturuyordu. 1975 yılında Küçükköy Beldesi'nde nüfusun artışı hızla devam etmiştir. 1975 yılı'nda Küçükköy'de toplam nüfusu 56.411'e yükselmiştir (Tablo 14). 1960'lı yılların sonları ile 1975'e kadar olan dönemde Küçükköy'ün bugün Sultangazi'yi oluşturan mahalleleri oluşmaya başlamıştır. 1975 yılından 1985'e kadar göçlerle bu oluşum devam etmiştir.

Gazi Mahallesi Sempti'nde (Gazi, Yunus Emre, Zübeyde Hanım ve 75.yıl mahalleleri) önceden Atatürk Çiftliği vardı. Bölgenin ismi Atatürk Çiftliği diye biliniyordu (Gökçen, 1983:53). 1968 yılında bu bölgeden arsa olarak buraya yerleşen

kişilerden biri olan bölgede esnaflık yapan Haydar Beysülen'den alınan bilgilere göre, 1968 yılında bölge Küçükköy'e bağlı Atatürk Çiftliği olarak bilinen yeni gelişmekte olan kırsal bir yerdi. 1968 yılında bölgede toplam 26 ev vardı ve evler bugünkü mahallelere göre dağınık ve birbirinden uzaktı. O dönemde bölge de arsa fiyatlarının İstanbul'daki diğer yerlere göre ucuz olması, köyden kente göçler nedeniyle nüfusu gün geçtikçe arttı ve Küçükköy'ün yeni gelişen bir mahallesi haline geldi (H.Beysülen ile kişisel iletişim, 16 Ocak 2015).

1970'li yıllarda, Atatürk Çiftliği çiftlik ve tarlalardan oluşmaktaydı. Atatürk Çiftliği Semtinde 50-60 kadar gecekondulu bulunmaktaydı (Türkdoğan 2002:410).

Küçükköy bölgesi göç alarak Atatürk Çiftliği çevresinde yayılmaya devam etmiştir. "Atatürk çiftliği'nin yeri mahalle olunca Atatürk'e Sakarya Zaferi'nden sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce verilmiş olan *Gazi* unvanı mahalleye verilmiştir" (Gökçen, 1999:71; Türkdoğan, 2002:410). Gazi Mahallesi, 1970'lerde Alibeyköy Barajı Havzası'nda küçük bir gecekondulu bölgesi olarak kurulmuştur. Anadolu'daki köylerden göçlerin yoğunlaşmasıyla, Sivas, Çorum, Tokat, Giresun illerden yoğun olarak ve diğer de illerden göçler alarak hızla büyümüştür.

Küçükköy Beldesi'nin 1975 yılı nüfusu içinde Gazi Mahallesi'nin nüfusu beş bine yaklaşmış 4.989 olmuştur (Tablo 15). Küçükköy'ün sanayi alanı olması ve diğer sanayi alanlarının yakınında yer alması, ucuz arsa temini nüfusunun sürekli artmasında etkili olmuştur (Gökçen, 1983:6; Uyan, 1985:12).

Gazi Mahallesi de nüfus patlaması 1975-1976 yıllarında yaşanmıştır. Türkiye'de köyden kente göçlerin yoğun olduğu bu dönemde ilk önce ağırlıklı olarak Sivas, Erzurum, Erzincan, Muş ve Tunceli'den yoğun göç almıştır. 1980'lerde doğudaki terör olaylarının etkisiyle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan göçler artmaya başlamıştır (www.sendika.org).

Sultangazi İlçesi'ni oluşturan bölgeye olan göçler özellikle 1975 sonrası artmaya başlamıştır. Bu dönemden 1980'li yılların sonuna kadar Küçükköy Gazi Mahallesi, Cebeciköy Sultançiftliği Mahallesi, Atışalanı Köyü Sultançiftliği Mahallesi, Habipler Köyü, Mahmutbey Köyü Malkoçoğlu Mahallesi, Pirinççi Köyü'nde nüfus artışı ve yerleşme hız kazanmıştır. Bölgedeki mahalleler yol, su, elektrik gibi alt yapı hizmetlerinden yoksun şekilde büyümeye devam etmiştir.

3.2.2.3. 1980-2000 Yılları Arası

1980 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Cebeciköy'ün toplam nüfusu 9517'ye yükselmişti. Bunun 5120'sini erkek, 4397'ini kadın nüfus oluşturuyordu. Cebeciköy'ün en yoğun yerleşim bölgesi köy içi değil, arazinin geniş düzlüklerden oluşması nedeniyle Sultançiftliği Mahallesiydi. Habibler Köyü'nün ise 1980 yılı toplam nüfusu 4.283'e yükselmiştir (Tablo 15). Habibler Köyü nüfusun 3549'unu erkekler, 734'ünü kadınlar oluşturuyordu. Bu dönemde Habibler, Mahmutbey ve Esenler çevresinde sanayinin gelişmesi bölgeye işçi göçlerini arttırmıştır (Gökçen, 1987:37-40). Erkek nüfusun fazlalığı işçi göçlerinin göstergesidir. Bu dönemde Atışalanı Köyü'nün nüfusu da 1975 yılına üç kat artmış ve 42.264'e yükselmiştir. 1980 yılında ayrıca Küçükköy'ün nüfusu yaklaşık iki kat artarak 100.406'ya yükselmiştir (Tablo 15).

Tablo 15: Sultangazi İlçesi'ni Oluşturan Köy ve Mahallelerin Nüfuslarının Değişimi (1975-1997)

KÖY/MAHALLE	1975	1980	1985	1990	1997
Cebeci	2245 (KÖY)	9517 (KÖY)	7.623 (Cebeci Sultançiftliği Mahallesi)	13.809	27.844
Cumhuriyet	-	-	-	-	7.112
Esentepe	-	-	-	-	17.956
Bakırköy:Esenler Habibler (Eski Habibler)	1.038 (KÖY)	4.283 (KÖY)	2.196	2.819	2.652
Gazi	4.989	19.278	19.230	18.000	28.681
Habibler	-	-	3.861	4.072	6.526
İsmetpaşa	-	-	-	-	24.791
Malkoçoğlu	-	-	743 (Malkoçoğlu+ Beyaz Kule)	3.554	6.554
Sultançiftliği	-	-	13.038 (Bakırköy: Esenler Sultançiftliği)	27.396	18.983
Uğur Mumcu	-	-	-	-	22.339
Yayla Köyü	-	-	-	-	4.550
Yunusemre	-	-	-	-	-
Zübeydehanım	-	-	21.528	16.757	26.604
50. Yıl	-	-	14.773	38.140	38.647
75. Yıl	-	-	-	-	-
TOPLAM	8.272	33.078	82.992	124.547	233.239

Kaynak: 1975-1980 Yılları Bakırköy ve Gaziosmanpaşa Köy Nüfusları: DİE (TÜİK); 1975- 1980 Yılları Gaziosmanpaşa Mahalle Nüfusları Gökçen, 1983:6 ve Uyan, 1985:12; 1985 Yılı Bakırköy İlçesi Mahalle Nüfusları Bakırköy Belediyesi, 1987:13-14; 1985-1990 Yılları Bakırköy, Esenler, Gaziosmanpaşa İlçeleri Mahalle Nüfusları: Kılıç, 1996:62-76; 1990-1997 Bakırköy ve Gaziosmanpaşa İlçeleri Mahalle Nüfusları: DİE (TÜİK).

Küçükköy Beldesi'nin mahalleleri'nden biri olan Gazi Mahallesi'nin nüfusu 1980 yılında rekor bir artışla 19.278'e yükselmiştir (Gökçen, 1983:6; Uyan, 1985:12; Tablo 15). Gazi Mahallesi geniş bir araziye yayılmış olduğundan bu dönemde kurulmasını henüz tamamlamamıştı. Yapılan evler bir çok yerde gelişi güzel yerlere konurmuş durumda olup, yollar çoğunlukla dar, kıvrımlı çarpık biçimler almış, bazı yerlerde yolların önü büsbütün kapanmıştı. İmar ve inşaat işletmeleri yeterli denetim altına alınmamış plansız şekilde gelişmeye devam ediyordu. Büyük oranda geniş boş araziler bulunuyordu. Mahalle daha çok Orta Anadolu ve Doğu Anadolu'dan göçler almıştır (Gökçen, 1983:53; Gökçen, 1999:71).

Mahalle'de 1970'den 1984'e kadar elektrik, 1987'ye kadar su 1988'e kadar da belediye otobüsü yoktu. Gazi Mahallesi göçlerle büyüyüp geliştikçe, yeni cadde, sokak ve bulvarlar (İsmetpaşa Caddesi, Kıbrıs Caddesi gibi) dönemin siyasi dokusuna uygun olarak verilmiştir. Gazi Mahallesi'nin ilk zamanlarında iş alanları çok kısıtlıydı (www.etha.com.tr).

Küçükköy Belediyesi 1976 sonrası feshedilerek Gaziosmanpaşa Belediyesi'ne bağlanmıştır. 1980 askeri darbesi belde statüsünü geri almış oldu (tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%BC%C3%A7%C3%BCkk%C3%B6y,_Gaziosmanpa%C5%9Fa). Küçükköy'de 1981 yılına kadar müstakil bir belediye örgütü vardı. Kasaba, bu tarihten sonra mahalleleri ile birlikte Gaziosmanpaşa Belediyesi sınırlarına dahil edildi (Gökçen, 1983:34; Uyan, 1985:31). Ancak Gaziosmanpaşa Belediyesi'nin ilk seçimi 1984 yılı'nda yapılmıştır.

Birinci Ordu ve İstanbul, Çanakkale, Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ İlleri Sıkı Yönetim Komutanlığı bu illerdeki bazı mahalle ve köylerin 1 Nisan 1981'tarihinden itibaren geçerli olmak üzere, belediyelere bağlanmasına karar vermiştir. Birinci Milli Güvenlik Konseyi'nin 34 Numaralı kararı uyarınca İstanbul İl hudutları içindeki çevre belediyelerin şube müdürlükleri haline dönüştürülmesini içeren, Komutanlığın 57 numaralı bildirisindeki teşkilatlanmaya paralel olarak köy olma niteliğini kaybetmiş ana belediyelere bitişik mücavir saha içinde kalan ve esasen her türlü belediye hizmetleri hali hazırda İstanbul Belediyesi'nce yürütülmekte olan bazı mahalle ve köyler belediyelere bağlanmıştır. Bu kararı doğrultusunda İstanbul'da bir çok ilçede idari değişim olmuştur. Araştırma Sahası olan Sultangazi İlçesi'ni ilgilendiren değişim ise şöyledir. Bakırköy İlçesine bağlı Atışalanı Köyü ve Habipler Köyü Güngören Belediye

Şube Müdürlüğü'ne, Mahmutbey Köyü ise Kocasınan Belediye Şube Müdürlüğü'ne, Gaziosmanpaşa İlçesi'nde Cebeci Köyü ve bu köye bağlı Sultançiftliği Mahallesi Gaziosmanpaşa Belediye Şube Müdürlüğü'ne bağlanmıştır (15/03/1981 Milliyet Gazetesi:12). 1984 ara seçimlerle Küçükköy, Gaziosmanpaşa Belediyesi'ne bağlandı. Cebeci Köyü de Sultan Çiftliği Mahallesi ile birlikte Cebeci Sultançiftliği Mahallesi ismiyle Gaziosmanpaşa İlçesi'nin bir mahallesi olmuştur (Uyan, 1985:33). Cebeci Sultançiftliği Mahallesi'nin nüfusu Göztepe semtinde (Habipler) ve Küçükköy'e doğru artmaya devam etmiştir.

Cebeci Sultançiftliği Mahallesi, geniş ve düzlük bir iskan bölgesine sahip olduğu için, başlangıçta dağınık bir yerleşim alanına dönüşmüş gün geçtikçe gelişmiş ve hızla kentleşmiştir. 1975-1980 arasında dört kat büyümüştür. Eski Edirne Asfaltı boyunca bir baştan bir başa yoğun yapılaşma görülmüştür. Bölgeye yerleşen halkın çoğunu Bulgaristan'dan gelen göçmenler, daha sonraki yıllarda ise Trakya İlleri'nden ve yurdumuzun çeşitli yerlerinden gelenler oluşturmuştur (Gökçen, 1983:54; Uyan, 1985:47). Plansız şekilde gelişmiş bölgede uzun süre elektrik, su, yol sıkıntısı çekilmiştir.

1985 yılında Gaziosmanpaşa Merkez ve Küçükköy çevresi İstanbul ve Türkiye'nin büyük sanayi kuruluşlarının bulunduğu bir yerdi. 500'den fazla fabrika, 1400'den çok küçük sanayi tesisi vardı. İşçi kesiminin yoğun yaşadığı bir bölgeydi (Uyan, 1985:14). Gaziosmanpaşa'daki sanayileşme bölgeye göçlerin artmasında etkili olmuştur.

Gaziosmanpaşa'da nüfus ve çalışma sahaları artınca bir takım sorunlara yol açmıştır. Konut ve iş yerlerinin sağlığa daha elverişli hale getirilmesi, yeni kurulmakta olan mahallelerde iskan yerleri geleceğe dönük, iyi hazırlanmış şehir planı uygulamasına geçilmiştir. Caddeler ve sokaklar hızla asfaltlanmış, çöp bidonları konulmuş. geniş yollar açarak sokaklar çamurdan, kurtarılmaya başlanmış, şehir suyu, elektrik, telefon gibi hizmetlerin karşılanması için çalışılmıştır. Yeni uygulamaya geçilen şehir planında cadde boylarında 5, arka sokaklarda 4 kat imar planı verilmiştir (Gökçen, 1983:35; Uyan, 1985:26).

10 Ağustos 1985 tarihinde yapılan ara seçimlerle, Gaziosmanpaşa İlçesi'nde kurulan 5 yeni mahallenin 3 tanesi bugün Sultangazi İlçesi'nin mahallelerindedir. Bunlar 50. Yıl, Habipler ve Zübeyde Hanım Mahallesi'dir (Gökçen, 1983:13; Kılıç, 1996: 74).

Cebeci-Sultançiftliği Mahallesi'nin nüfusu artması sonucu mahalle üçe bölünmüş Göztepe semtinde Bakırköy–Esenler Habipler'e komşu olan yerde Habipler Mahallesi, Küçükköy'e doğru olan yerde 50. Yıl Mahallesi olmak üzere iki yeni mahalle kurulmuştur. Sultançiftliği kısmı da Cebeci Mahallesi olmuştur (Gökçen, 1983:13).

1985 yılında Cebeci Sultançiftliği Mahallesi'nin nüfusu 7623 iken, bu mahalleden ayrılarak kurulan Ellinci Yıl Mahallesi'nin nüfusu 14.773 ve Habipler Mahallesi'nin nüfusu 3.861 idi (Kılıç, 1996:76; Tablo 15). Ellinci Yıl Mahallesi, Küçükköy'ün Karadeniz Mahallesi ile Cebeci Sultançiftliği Mahallesi arasındaki kısımda kurulmuştur. Mahalle Cumhuriyetin 50. Yılında kurulduğu için bu ismi almıştır (Çam, 2012:221).

Gaziosmanpaşa Habipler Mahallesi'nde 1983 yılında kadastro çalışmaları başlamış, sonuç alınamamıştır ve bu mahalle alt yapı hizmetlerinden yoksun gecekondular bölgesine dönüşmüştür. Bölge Kars, Tokat, Erzurum, Tunceli ve Kastamonu'dan daha fazla göç almıştır.

Gazi Mahallesi'nin bu dönemde gelişmeye elverişli olması aldığı göçleri arttırmış mahalle nüfusu sürekli artmış. 1985 yılında Gaziosmanpaşa İlçesi'nin en kalabalık mahallelerinden biri olmuştur. Bunun sonucunda mahalle sınırlarının yeniden düzenlenmiştir.

Gazi Mahallesi'ndeki nüfus artışı sonucunda 1985'te mahalle ikiye bölünmüş Zübeyde Hanım Mahallesi kurulmuştur (Gökçen, 1983:13). Mahalle adını Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün annesinin ismi olan Zübeyde Hanım'dan almıştır.

1985 yılında Gazi Mahallesi'nde üç ilkokul, bir ortaokul, bir polis karakolu, bir dispanser, bir cami bulunuyordu (Uyan, 1985:46). 1985 yılında Gazi Mahallesi'nin nüfusu 19.230, Zübeyde Hanım Mahallesi'nin nüfusu ise 21.528 olmuştur (Kılıç, 1996:62; Tablo 15).

Gaziosmanpaşa İlçesi'nin imar planı yapıp tatbika konulduktan sonra ilçede inşaat faaliyetleri hızlanmış, tek katlı yapıların yerini çok katlı binalar almış, 1980'den itibaren hızlı bir şehirleşme dönemine girilmiştir. Buna bağlı çok sayıda yapı kooperatifi kurulmuş olup halk kooperatifler vasıtasıyla kat karşılığı inşaat sözleşmesi yapmak

suretiyle ev sahibi olmuştur. Böylece bugünkü çağdaş görünümlü mahalleler meydana gelmiştir.

50.Yıl Mahallesi'nde ve Cebeci Mahallesi'nde yapılaşma artmış siteler yapılmaya başlanmıştır. 1982-1983'te 50.Yıl Mahallesi'nde SANKO Sanayi Sitesi Kooperatifi kurulmuş ve SANKO Sanayi Sitesi 1986'da hizmete girmiştir (www.sankootosanayi.com). Bölgede önemli bir iş sahası açıldığı için buraya göçler sürekli artmıştır.

1980'li yıllarda Bakırköy İlçesi'nde kısmen kırsal nitelikler taşıyan yerleşmeler arasında Atışalanı ve Habibler de vardı. Bakırköy'de ruhsatsız yapılaşma, hisseli tapu ve gecekondulaşmanın arttığı bölgeler arasında buralar da yer alıyordu. Bu bölgeler Atışalanı ve Habipler Köyleri 1981'de Güngören Belediye Şube Müdürlüğü'ne bağlanmıştı. Atışalanı 1985'te Esenler ve Gaziosmanpaşa'nın etki alanı içinde hızla gelişmekte olan bir yerleşmeydi (Bakırköy Belediyesi, 1987:39). Atışalanı'nda 1970'lerin sonların oluşmaya başlayan Cebeci Sultançiftliği'ne komşu alan, bu dönemde hızla nüfuslanmıştır. Atışalanı Köyü'nün bir mahallesi olarak gelişen Atışalanı Sultançiftliği Mahallesi'nin 1985 yılı nüfusu ise 13.038'dir. 1985'e gelindiğinde Habibler'de tarım, temel uğraş olmaktan çıkmıştır. Habibler'in 1985 yılı nüfusu ise 2.196'olmuştur (Bakırköy Belediyesi, 1987:13-14). Habibler ve Sultançiftliği 1987 yılında Güngören Belediye Şube Müdürlüğü'nden alınarak Esenler Belediye Şube Müdürlüğü'ne devredildi.

1985 yılından sonra Bakırköy ilçesi İstanbul'da en fazla nüfus artışı olan ilçedir. Esenler Bölgesi'nde yer alan Atışalanı ve Habipler de nüfus artışının fazla olduğu yerlerdendir (Kılıç, 1996:70).

Bakırköy İlçesi'nde hızlı kentleşmenin yaşandığı 1970-1980 döneminde uzun yıllar kırsal yapısını koruyan Mahmutbey'de kentleşme olgusunun içine girmiştir. Tarla ve bahçeler tümüyle tükenme noktasına gelmiş, tarım tarihe karışmış Mahmutbey Yenibosna'nın etkisinde sanayi alanı olarak gelişmiştir (Bakırköy Belediyesi, 1987:39; E.Demir, 1992:23). Mahmutbey Köyü'nün 1981'de mahalle olmasıyla, çevresindeki arsa satışı çok artmış ve gecekondulaşma görülmüştür. 1970'li yıllardan beri bölgede düzenli arsa satışının olması, 1982 yılında İstanbul'daki sanayi alanının bu bölgeye kayması ve 1984-1985 yıllarında oto yolun yapılmaya başlanmasıyla ulaşım ağı gelişmesi Mahmutbey'de gecekonduyunun ortaya çıkmasındaki başlıca nedenlerdir.

Göçlerle gelenler hemşerilerine ön ayak olmuştur. Gelenler buralardan küçük toprak parçası satın alarak sonra imkanları sağlayınca gecekondular yapıp yerleşmişlerdir. Zamanla imar affının çıkması, İstanbul'un merkezinde ev ve arsa bulunmaması, şehir merkezine fazla uzak olmaması gibi nedenlerle bölgeye yerleşmeler artmış ve nüfus artışı yükselmiştir (Çağdaş, 1990:14-19) Mahmutbey 1981'de Kocasinan Belediye Şube Müdürlüğü'ne bağlanmıştır.

Bakırköy'ün en büyük köyü olan Mahmutbey Köyü'nün bir mahallesi olarak gelişen Malkoçoğlu Mahallesi, köyün merkezine uzak bir konumda askeriyenin kuzeyinde, Sultançiftliği'nin kuzey batısında, Edirne Asfaltı'nın batısında yer alır. Mahmutbey'e göre ulaşım daha az gelişmişti. Mahmutbey Köyünün en son yerleşime açılan mahallesidir. Malkoçoğlu çevresi en çok Karadeniz ve Doğu Anadolu'dan göç almıştır. Malkoçoğlu Mahallesi'nde kentleşme mahallede 1970'li yılların sonrasında başlamış ve bu dönemde de devam etmiştir. 1985'te yüksek ve tek katlı evlerin bir arada olduğu yeni gelişen bir mahalleydi. Mahallede yer yer iş alanları ve gecekonduların iç içe geçtiği bir görünüm kazanmıştı. Güney kesiminde atölye ve küçük sanayi tesisleri vardı. Aynı odada 8-10 nüfusun barındığı 1-2 odalı gecekonduların yanında apartmanların da sayısı artıyordu. Mahmutbey Köyü'nün başka bir mahallesi olan Beyazkule Mahallesi de 1985 yılında Malkoçoğlu Mahallesi ile birleştirilmiştir. Malkoçoğlu Mahallesi'nin Mahmut bey ile idari işler dışında bağlantısı zayıftı. Mahmutbey Bucak Merkezi kaldırılınca mahalle doğrudan Bakırköy'e bağlanmıştır (Çağdaş, 1990:2-17). 1985 yılında Malkoçoğlu Mahallesi'nin (Beyazkule) nüfusu 743'tür (Bakırköy Belediyesi, 1987:14; Çağdaş, 1990:13; Tablo 15).

Malkoçoğlu Mahallesi adını "Yıldırım Beyazıt Han'ın beylerinden Malkoçoğlu Bey'in oğlu Malkoçoğlu Ali Bey'den almıştır" (Çam 2012:285). Malkoçoğlu Mahallesi'nin de içinde bulunduğu Mahmutbey Bölgesi 1987 yılında Kocasinan Belediye Şube Müdürlüğü'nden alınarak Güneşli Belediye Şube Müdürlüğü'ne devredildi.

Eyüp İlçesi Kemberburgaz Bucağı'nda yer alan Pirinççi Köyü'ne 1970 sonrasında başlayan göçler, 1980 yılından sonra artmaya başlamıştır. Pirinççi Köyü'nün 1985 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre toplam nüfusu 1.546 olmuştur.

Yayla Mahallesi'ne 1984 yılı'nda yerleşen Yayla Köyü'nün ilk muhtarı olan Muammer Coşkun ve aynı dönemde bölgeye yerleşen şimdiki Yayla Mahallesi Muhtarı'nın babası olan Abdullah Kibar'dan alınan bilgiye göre; Bölge Pirinççi Köyü'nün hayvancılık yapılan yayla alanıyken 1970 yılından sonra göç almaya başlamıştır. 1984 yılında burada 50-60 hane kadar ev vardı. 1984'te Okul, cami yapıldı. Ucuz arsa olması buraya göçleri arttırmıştır. Özellikle Karadeniz illerinden daha yoğun göç almıştır. Bölgede nüfus artınca burada yaşayanlara Pirinççi Köyü'ne bağlı kalınmasını mı, yoksa Pirinççi Köyü'nden ayrı bir köy olmak mı istediklerini belirlemek için halk oylaması yapılmıştır. Halk oylamasından ayrılma yönünde karar çıkmış ve 1992 yılında Eyüp İlçesi Kemberburgaz Bucağı'nda Yayla Köyü kurulmuş ve ilk yerel seçimlerle muhtar göreve başlamıştır (M. Coşkun ve A. Kibar ile kişisel iletişim, 24 Aralık 2014) Kemberburgaz Bölgesi o dönemde Eyüp'e bağlı Göktürk Belde Belediyesi'nin hizmet alanı içindeydi.

Gaziosmanpaşa İlçesi'nin bütün mahallelerinde 1975 sonrasında artan aşırı plansız büyüme sonraki yıllarda da devam etmiştir. 1990'lı yıllarda alt yapısı olan büyük çarpık kentlere dönüşmüşlerdir (Tümertekin, 1997:252). Gaziosmanpaşa İstanbul'un en hızlı büyüyen ilçelerinden olmuştur.

1990'lı yılların başlarında doğudaki karışıklık ve terör olaylarının etkisiyle Gazi Mahallesi ve Zübeyde Hanım Mahallesi Şırnak ve Ağrı İlleri'nden yoğun göçler almaya başlamıştır. 1990 yılında Sultangazi İlçesi'ni oluşturan bölgenin nüfusu ise 393.667'ye yükselmiştir (Sultangazi Kaymakamlığı, 2011).

Bugün Sultangazi'nin en büyük bölümünü oluşturan Gaziosmanpaşa İlçesi'nde ve Bakırköy, İlçesi'nde 1990 yılında da nüfus artışı devam etmiştir. Bu dönemde yeni bir mahalle kurulmamıştır. En fazla nüfuslu mahalle 38.140 ile 50.Yıl Mahallesi olmuştur. Bakırköy'e bağlı Esenler Sultançiftliği Mahallesi 27.396 ile ikinci sırada yer almış onu 18.000 ile Gazi Mahallesi izlemiştir. Zübeyde Hanım Mahallesi 16.757 kişi ile dördüncü sırada yer alırken, Cebeci Mahallesi 13.809 ile beşinci sırada yer almıştır. Gaziosmanpaşa, Habipler 4.072 kişi ile altıncı sırada, Malkoçoğlu Mahallesi 3.554 kişi ile yedinci sırada yer almıştır. Bakırköy'e bağlı Esenler ve Habibler ise 2.819 kişi ile en az nüfuslu mahalle olmuştur (TÜİK 1990, Bakırköy ve Gaziosmanpaşa İlçeleri Mahalle Bazında Nüfus Verileri; Tablo 15).

1992 yılında Bakırköy İlçesi'nin bölünmesi ve yeni ilçelerin kurulması ile, Habibler Mahallesi yeni kurulan Güngören İlçesi'ne bağlandı. 1993 yılında da Güngören İlçesi'nden ayrılarak kurulan Esenler İlçesi'ne bağlandı. Sultançiftliği ve Malkoçoğlu Mahallesi ise 1993 yılında Bakırköy İlçesi'nden Gaziosmanpaşa İlçesi'ne katıldı. Sultançiftliği Mahallesi, bu yıldan sonra Gaziosmanpaşa İlçesi'nin düzenli gelişen bir mahallesi olmuştur.

1994 yılında yerel seçim sürecinde Gaziosmanpaşa İlçesi'nde mahallelerde nüfus artışı sonucu mahalle sınırları yeniden değişmiş ve mevcut mahalleler bölünerek yeni mahalleler kurulmuştur. Cumhuriyet, Esentepe, İsmetpaşa ve Uğurmumcu Mahalleleri de bu süreçte kurulan bugün Sultangazi'yi oluşturan mahallelerdendir.

50. Yıl Mahallesi'nden ayrılarak Cumhuriyet Mahallesi, 50. Yıl ve Cebeci Mahalleleri'nden ayrılarak Esentepe Mahallesi, Sultançiftliği Mahallesi'nden ayrılarak İsmetpaşa Mahallesi, Cebeci Mahallesi'nden ayrılarak Uğurmumcu Mahallesi kurulmuştur.

İsmetpaşa Mahallesi adını Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk başbakanı ve ikinci Cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü'nün isminden almıştır. Uğur Mumcu Mahallesi ise adını 1993'te öldürülen gazeteci yazar Uğur Mumcu'nun isminden almıştır.

Cumhuriyet Mahallesi ve Uğurmumcu Mahallesi sitelerin yoğun olduğu mahallelerdir (Şekil 23).

Şekil 23: Sultangazi İlçesi Cumhuriyet Mahallesi'nde Yer Alan Sitelerden Bir Görünüm

Cumhuriyet Mahallesi'ndeki sitelerin bir bölümü 30 yıl önce Gaziosmanpaşa Belediyesi tarafından belediye binası yapma isteğiyle Gaziosmanpaşa Merkez Mahallesi'ndeki evlerinin bulunduğu alan kamulaştırılıp evleri yıkılan 300 kişinin Gaziosmanpaşa Merkez'den bu bölgeye yerleşimiyle kurulmuştur. Mahalledeki siteler halkın kooperatifler aracılığıyla aldığı arsalar üzerine kurulmuştur. İlk binalar 1982'de bitmiş ve iskana açılmıştır. Daha sonrada 1989'a kadar inşaat ve iskan devam etmiş, sonrasında da kooperatifler ferdileştirilerek kat mülkiyetine geçilmiştir. Siteler 110 blokta toplam 1168 daire bulunmaktadır. Hepsi beş katlıdır ve geniş bahçeleri vardır. Tapuları, imarları ve iskanları vardır (emlakkulisi.com).

Gaziosmanpaşa İlçesi'nde nüfus artışı devam etmiş ve 1935-1997 yılları arasında, 60 yılda olağanüstü büyümüş toplam nüfus tam 165 misli artmıştır. Dünya'nın çok az yerinde görülen hızlı kentleşme örneği yaşanmıştır.

Gaziosmanpaşa İlçesi'nden Sultangazi İlçesi'ni oluşturan mahalleler arasındaki 1997 yılı nüfus dağılımı ise şöyledir: 50. Yıl Mahallesi 38.647 kişi ile en kalabalık mahalledir. Gazi Mahallesi 28.681 kişi ile ikinci sırada yer alırken, Cebeci Mahallesi ise 27.844 ile üçüncü sırada yer almıştır. Zübeyde Hanım Mahallesi 26.604 ile dördüncü sırada, İsmetpaşa Mahallesi 24.791 ile beşinci sırada, Uğur Mumcu Mahallesi 22.339

kişi ile altıncı sırada, Sultançiftliği Mahallesi 18.983 kişi ile yedinci sırada, Esentepe Mahallesi 17.956 kişi ile sekizinci sırada, Cumhuriyet Mahallesi 7.112 kişi ile dokuzuncu sırada, Malkoçoğlu Mahallesi 6.554 kişi ile onuncu sırada, Gaziosmanpaşa Habipler Mahallesi 6.526 kişi ile onbirinci sırada yer alıyordu (Tablo 15).

Eyüp İlçesi'ne bağlı Yayla Köyü 4.550 kişi ile onikinci sırada yer alırken, Esenler İlçesi'ne bağlı Habipler Mahallesi ise 2.652 kişi ile en az nüfuslu mahalle olmuştur (Tablo 15).

Gaziosmanpaşa İlçesi'nde nüfus artışı devam etmiş 1999 yılında da yerel seçim sürecinde mahalle sınırları tekrar değişmiş ve yeni mahalleler kurulmuştur. Gazi ve Zübeyde Hanım Mahalleleri bölünmüş ve bu mahallelerden ayrılarak Yunus Emre Mahallesi ve 75. Yıl Mahallesi kurulmuştur.

75. Yıl Mahallesi, Türkiye Cumhuriyetin 75.Yılında kurulduğu için bu ismi almıştır. Yunus Emre Mahallesi ise adını Mevlana Celalettin Rumi, Hacı Bektaş-ı Veli ve Taptuk Emre'nin müritliğini yapmış olan büyük Türk mutasavvıfı Yunus Emre'den almıştır (Çam, 2012:371).

3.2.2.4. 2000 Yılı ve Sonrası

2000 yılına gelindiğinde bölgedeki tek köy yerleşmesi Eyüp İlçesi Kemberburgaz Bucağı'nda yer alan Yayla Köyü'dür. Yayla Köyü'nün 2000 yılı toplam nüfusu 5.361'dir. Bu dönemde bölgedeki en az nüfuslu yerleşme olan Yayla Köyü'nün 2000 yılı sonrasında köy statüsü kalkmış ve Eyüp İlçesi'nin bir mahallesi olmuştur. Nüfusu artmaya devam etmiştir.

Esenler İlçesi Habibler Mahallesi de 2000 yılında 5.613 kişi ile bölgedeki en az nüfuslu mahalleydi. Gaziosmanpaşa İlçesi Habipler Mahallesi de 6.606 kişi ile en az nüfuslu ikinci mahalleydi. Malkoçoğlu Mahallesi ise 7.786 kişi ile nüfus azlığı bakımından üçüncü sırada, Cumhuriyet Mahallesi ise 8.55 kişi ile dördüncü sırada yer alıyordu. Sultangazi'yi oluşturan bölgedeki mahalleler içinde 2000 yılında en fazla nüfuslu mahalle 48.270 kişi ile 50. Yıl Mahallesi'ydi. Cebeci Mahallesi 33.972 kişi ile en fazla nüfuslu ikinci mahalle olurken, İsmetpaşa Mahallesi 30.920 kişi ile en fazla nüfuslu üçüncü mahalleydi. Esentepe Mahallesi 27.507 ile dördüncü sırada, Uğur Mumcu

Mahallesi 26.999 ile beşinci sırada, Sultançiftliği Mahallesi 23.641 ile altıncı sırada, Yunus Emre Mahallesi 19.628 ile yedinci sırada, Zübeyde Hanım Mahallesi'nin 19.506 ile sekizinci sırada, Gazi Mahallesi 16.435 ile dokuzuncu sırada ve 75. Yıl Mahallesi 15.135 ile onuncu sırada yer alıyordu (Tablo 16). 1999 yılında mahalle sınırlarının değişmesi ile bazı mahallelerin nüfuslarında önceki yıllara göre azalma oluşmuştur.

2000 yılından 2007 yılına gelindiğinde nüfus hızla artmaya devam etmiş, mahalle nüfusları yükselmiştir. Mahalle nüfusları yükselmiştir. 2007 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine göre, nüfus büyüklüğü bakımından ilk 8 mahalle 2000 yılı ile aynı kalmıştır. Sırayla 50. Yıl, Cebeci, İsmetpaşa, Esentepe, Uğur Mumcu, Sultançiftliği, Yunus Emre, Zübeyde Hanım en fazla nüfuslu ilk 8 mahalle olmuştur. 75. Yıl Mahallesi'nde nüfus artışı olmuş ve Gazi Mahallesi'ni geçmiş dokuzuncu olmuştur, bu mahalleyi sırayla Gazi Mahallesi, Cumhuriyet, Malkoçoğlu, Yayla, Gaziosmanpaşa Habipler Mahallesi izlemektedir. Esenler Habibler Mahallesi 2.685 kişi ile bölgedeki en az nüfuslu yerleşmedir. 2000 yılında bölgedeki en az nüfuslu yerleşme olan Yayla'nın nüfusu bu dönemde hızla artmıştır. Cumhuriyet ve Malkoçoğlu Mahallelerinde de nüfus önemli oranda artmış mahalle nüfusları onbini geçmiştir (Tablo 16).

2008 yılında Gaziosmanpaşa İlçesi'ne bağlı Cebeci, Cumhuriyet, Esentepe, Gazi, Habipler, İsmetpaşa, Malkoçoğlu, Sultançiftliği, Uğur Mumcu, Yunus Emre, Zübeyde Hanım, 50.Yıl ve 75.Yıl Mahalleleri; Esenler İlçesi'ne bağlı Habipler Mahallesi ve Eyüp İlçesi'ne bağlı Yayla Mahallesi'nin birleştirilmesiyle Sultangazi İlçesi kurulmuştur. Sultangazi ilçesinde Esenler İlçesi'nden katılan Esenler Habibler ve Gaziosmanpaşa İlçesinden katılan Habipler Mahallesi olmak üzere aynı isimli iki mahalle bulunduğundan kuruluş tarihi daha eski olan Esenler Habibler Mahallesi'nin ismi Eski Habipler olarak değiştirilmiştir.

Sultangazi İlçesi'nde 2008 yılından 2014 yılına kadar ilçenin en fazla nüfuslu mahalleleri sırayla 50.Yıl Mahallesi, Esentepe Mahallesi ve Cebeci Mahallesi'dir. Eski Habipler Mahallesi ise bu dönemde de ilçenin en az nüfuslu mahallesidir. 2013 yılından 2014 yılına gelindiğinde Yayla, 50.Yıl ve 75.Yıl Mahalleleri nüfuslarında küçük bir azalma olmuş, diğer mahallelerin nüfusları artmıştır (Tablo 16).

Tablo 16: Sultangazi İlçesi'nde Mahalle Nüfuslarının Değişimi (2000-2014)

Mahalle	2000	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Cebeci	33.972	49.856	50.729	51.301	53.106	54.184	54.860	56.624	58.544
Cumhuriyet	8.555	12.064	11.800	11.744	11.662	11.983	12.694	13.243	13.898
Esentepe	27.507	48.212	50.821	52.740	54.867	57.409	59.664	61.607	62.787
Eski Habipler (Esenler)	5.613	2.685	2.775	2.958	3.057	3.130	3.085	3.235	4.061
Gazi	16.435	24.932	25.879	27.029	28.580	30.151	31.425	32.275	32.845
Habipler (G.Osmanpaşa)	6.606	7.260	7.290	7.191	7.193	7.094	6.926	6.807	6.829
İsmetpaşa	30.920	48.191	48.732	48.245	49.652	51.559	52.468	53.600	54.138
Malkoçoğlu	7.786	11.004	11.088	10.905	11.303	11.663	11.904	12.296	12.690
Sultançiftliği	23.641	34.177	34.105	34.633	35.455	36.278	36.963	37.793	38.314
Uğur Mumcu	26.999	36.383	36.503	38.637	40.407	41.331	39.808	40.249	40.648
Yayla	5.361	7.837	7.841	7.800	7.893	8.021	8.112	8.262	8142
Yunusemre	19.628	33.186	34.160	35.503	37.370	39.813	42.001	44.059	45.007
Zübeydehanım	19.506	27.094	27.707	28.117	29.374	30.312	30.847	31.715	31.987
50. Yıl	48.270	68.729	68.947	69.116	70.320	71.128	71.531	72.567	72.322
75. Yıl	15.135	25.295	25.918	26.644	28.035	29.169	29.924	30.858	30.810

Kaynak: DİE 2000 Yılı Mahalle Nüfusları; www.tuik.gov.tr/28/01/2015, TÜİK-ANDKS Veri Tabanı: 2007-2014.

2014 yılı verilerine göre, 50. Yıl Mahallesi İlçe nüfusunun %14,1'ini oluşturur. Nüfus büyüklüğü bakımından ikinci sırada yer alan Esentepe İlçe nüfusunun %12,2'sini, üçüncü sırada yer alan Cebeci ise %11,4'ünü oluşturur. En az nüfuslu Eski Habipler Mahallesi ise İlçe nüfusunun %0,8'dir. Nüfusun %1,3'ünü oluşturan Habipler Mahallesi ile nüfusun %1,6'sını oluşturan Yayla Mahallesi az nüfuslu olan diğer mahallelerdir.

Sultangazi İlçesi'nin büyük bir bölümü Alibeyköy Barajı Su Havzası içinde yer alır. Alibeyköy Barajı İlçe'nin doğusunda yer alır. Havza içinde ilçenin kuzeyinde ve doğusunda ormanlar yer alır. Ormanlar ve su havzaları ilçedeki planlama alanının dışında kalan yerlerdir.

Alibeyköy Barajı Su Havzası'nda kalan mahalleler de imar dışı alanlardır. Yayla ve Habipler Mahalleleri planlama alanına dahil olmayan bu kesimde yer alır. Cebeci Mahallesi'nde Cebeci Köyü mevki, Esentepe, Gazi, Yayla, Zübeyde Hanım Mahallesi'nin bir bölümü ve Habipler Mahallesi Alibeyköy Barajı Su Havzası'nda yer almaktadır.

Planlama alanında 7'si meri, 3'ü kısmen meri olmak üzere 10 tane 1/5000 ölçekli plan bulun maktadır (Tablo 18). Bu planlardan, Cebeci NİP, Küçükköy İlave kısım Gazi Mahallesi NİP ve Gaziosmanpaşa 1256 Ada 66-72-73-74-75 Parsel, 16784 Parsel, 3596 Ada 1-2 Parsel NİP kısmen meri planlardır. 18.12.2007 tasdik tarihli TEM kuzeyi NİP,

Küçükköy İlave kısım Gazi Mahallesi NİP ve Gaziosmanpaşa Cebeci Nazım İmar Planını kısmen kapsamaktadır. Söz konusu planların TEM Kuzeyi Planı sınırları dışında kalan kısımları meri durumdadır (İBB, 2012).

Tablo 17: Sultangazi İlçesi'ni oluşturan Bölgenin 1/500.000 Ölçekli Meri Planları

Nazım İmar Planları	Onay Tarihleri
Cebeci NİP	14.02.1996
Gaziosmanpaşa Malkoçoğlu Toplu Konut Yerleşmesi NİP	22.03.1996
Sultançiftliği-Atışalan NİP	04.06.1996
Küçükköy İlave Kısım Gazi Mahallesi NİP	23.10.1996
Eyüp Yayla Köyü NİP	16.05.2001
Esenler Habipler NİP	25.04.2002
Gaziosmanpaşa Habipler NİP	14.08.2002
Gaziosmanpaşa 1256 Ada 66-72-73-74-75 Parsel, 16784 Parsel, 3596 Ada 1-2 Parsel NİP	02.01.2006
Gaziosmanpaşa TEM Kuzeyi Planı	18.12.2007
Gaziosmanpaşa İlave TEM Kuzeyi Revizyon NİP	11.08.2008

Kaynak: İBB, 2012.

Sultangazi İlçesi'nin 2008 yılında kurulmasıyla, Sultangazi Belediyesi'nin altyapı, ulaşım ve peyzaj çalışmaları ile bölge her geçen gün gelişmeye başlamıştır. Yeni yapılanmakta olan ilçede Sultangazi Belediye'si birçok alanı kamulaştırarak, çok amaçlı spor kompleksleri, dev alışveriş ve kültür merkezleri, kavşak çalışmaları, toplu konut alanları ve rekreasyon alanlarının, projelendirme çalışmasına başlamıştır. İmar Planlarını yeniden düzenlenmeye başlamış ve imar sorununun çözümü için çalışmaya başlamıştır. Sultangazi Belediye'si büyük yatırımcıları bu bölgeye sevk etmiş ve Sultangazi de İstanbul'un kentli unsurlarını taşıy hale gelmeye başlamıştır (İBB, 2012).

2014 yılı nüfusuna göre de ilçede üçüncü sırada yer alan Cebeci Mahallesi, yüz ölçümü bakımından Sultangazi İlçesi'nin en geniş yüz ölçümlü mahallesidir. Yerleşim alanı küçüktür ancak, taş ocakları ve ormanlar geniş yer kaplar. Cebeci Mahallesi'nde Bulgaristan göçmenlerinin nüfusu en fazladır. İkinci sırayı Kastamonu, Samsun, Sinop, Trabzon, Ordu gibi Karadeniz Bölgesi İleri nüfusuna kayıtlı insanlar oluşturur. Mahallede Doğu Anadolu Bölgesi'nden daha az insan vardır. Doğu Anadolu'dan en fazla nüfusu Ardahan İli nüfusuna kayıtlı olanlar oluşturur. Cebeci Mahallesi'nde hızlı nüfus artışı sonucu yerleşmeler artmıştır. Mahalle günümüzde taş ocaklarının çevresine kadar yayılmıştır. Mahallede apartmanlar yoğundur, site türü yapılaşmalar daha azdır.

Cebeci Mahallesi'nde iş merkezleri, özellikle de tekstil sektörü yoğundur. Mahallede çeşitli dernekler, marketler ve zincir işletmeler de bulunmaktadır (Sultangazi Belediyesi, 2015a:37).

Sultangazi Kaymakamlığı Cebeci Mahallesi'ndedir. İdari fonksiyona sahiptir. Mahalle ulaşım yönünden gelişmiştir. Avrupa Yakası'nın büyük bir bölümüne ulaşım bu mahalleden tek bir otobüsle sağlanabilmektedir. Ayrıca Topkapı-Mescid-i Selam tramvay hattı da mahalleden geçmektedir.

Cebeci Mahallesi'nde yer alan Cebeci Köyü mevki, Alibeyköy Barajı Su Havzası'nda yer alır. Cebeci Köyü'nün çevresinde o zamanlar boş olan sahada 1950'lerde taş ocakları açılmaya başlamıştır. O günlerden günümüze Cebeci Köyü'nün etrafı taş ocakları tarafından sarılmıştır. Cebeci Köyü Cebeci Mahallesi'ne yaklaşık 3 km uzaklıkta yer alan, ulaşımına uzak, taş ocakları nedeniyle imar dışı bir alandır (Şekil 24). Cebeci Mahallesi fazla nüfuslu bir mahalledir ancak Cebeci Köyü'nde yaşayan nüfus azdır ve evlerin büyük bölümü kırsal nitelikler taşır (Şekil 25).

Şekil 24: Sultangazi İlçesi Cebeci Mahallesi Cebeci Köyü çevresindeki taş ocaklarından bir görünüm

Şekil 25: Sultangazi İlçesi Cebeci Mahallesi Cebeci Köyü'ndeki evlerden bir görünüm

Cebeci Köyü mevkiinin nüfusu 500-600 civarındır. Cebeci Köyü'nde bahçıvanlık, hayvancılıkla uğraşanlar giderek azalmıştır. Nüfusun büyük bölümü emeklilerden oluşmaktadır. Çalışanların büyük bölümü çalışmak için köy içinden başka yerlere gitmektedir (Z.Yıldız ile kişisel iletişim, 3 Mart 2015).

2013 yılında Sultangazi Belediyesi, 1500 yıllık tarihi olan Cebeci Köyü'nde meydan ve çevre düzenlemeleri yapmıştır. Cebeci Köyü eski dokusuna yeniden kavuşturulmuştur. Cebeci Köyü girişinden mezarlık yoluna kadar olan bölgede küp taşı döşemesi yapılmış, binaların dış cephelerine kayrak taşı kaplaması yapılarak görüntü kirliliği ortadan kaldırılmıştır. Cebeci Köyü Köprüsü'nden Alibey Deresi'nin bitimine kadar olan bölgede 300 metre yağmur suyu kanalı döşenmiş, dere ıslahı ve yağmur suyu kanaletlerinin ıslahı yapılmıştır. Park alanları revize edilmiştir (Sultangazi Belediyesi, 2015b:6).

Cumhuriyet Mahallesi site türü yapılaşmanın yoğun olduğu bir mahalledir. Sultangazi İlçesi'nin güneyinde yer alır. Cumhuriyet Mahallesi'nin siteler mevki, İBB Meclisi tarafından 2013 yılında kentsel dönüşüm ve gelişim alanı ilan edildi. Cumhuriyet Mahallesi'nin siteler mevkiinde 1168 daireyi kapsayan bölge 2013 yılında

riskli alan ilan edilmiştir. İBB tarafından siteler için yeni bir imar planı hazırlanmıştır (emlakkulisi.com). Cumhuriyet Mahallesi, Esentepe Mahallesi'ndeki Küçük Sanayi Sitesi sınırına kadar uzanmaktadır. Bu alan mahalledeki önemli iş sahasıdır. Cumhuriyet Mahallesi, Yunus Emre ve 75.Yıl Mahalleleri ile birlikte ilçenin güneyinde yer alır. Bu mahalleler ile Gaziosmanpaşa İlçesi ile arasında O2 Otoyolu (TEM) vardır (Şekil 26). Cumhuriyet Mahallesi'nde ikamet eden vatandaşlar sosyo-ekonomik açıdan ilçedeki bir çok mahalleye göre daha üst seviyede yer almaktadır (Sultangazi Belediyesi, 2015a:37). Cumhuriyet Mahallesi'nde günümüzde Adıyaman ve Malatya nüfusuna kayıtlı insanlar daha yoğundur.

Şekil 26: Sultangazi İlçesi'nin güney sınırında yer alan Cumhuriyet Mahallesi'nin TEM Otoyolu'ndan görünümü

2014 yılı nüfusuna göre ilçenin en kalabalık ikinci mahallesi olan Esentepe mahallesi İstanbul'un merkezine biraz uzak iç kısımda yer aldığı için 2005 yılına kadar yeteri kadar gelişmemiştir. Mahalle İlçenin önemli bir iş sahasıdır. Mahalledeki dört adet küçük sanayi sitesi vardır. Mahallede yer alan küçük sanayi siteleri buranın göç

almasında ve nüfusunun giderek artmasında etkili olmuştur. Sanko Oto Sanayi Sitesi (Gaziosmanpaşa Oto Sanayi Sitesi), Gamas Mobilyacılar sitesi (Gaziosmanpaşa Mobilyacılar sitesi), Avizeciler sitesi (Gaziosmanpaşa Avizeciler sitesi) ve Gaziosmanpaşa Küçük Sanayi Sitesi (Serbest Çalışanlar) dır. Esentepe Mahallesi'nde günümüzde Batman, Siirt ve Bitlis illeri nüfusuna kayıtlı insanlar daha yoğundur.

Esentepe Mahallesi'nin Alibeyköy Havzası'nda kalan kısmı imar dışı bir yerdir. Burası kaçak yapılaşmanın yoğun olduğu bir yerdir. Burası iki bölüme ayrılabilir. Birinci bölüm, Gazi-Cebeci Caddesi'ndeki Gazi Mahallesi Polis Karakolu'nun arkasındaki taş ocaklarının yakınındaki bölümdür. Burası halk arasında Adana Mahallesi olarak da bilinmektedir. İkinci bölüm ise Mimar Sinan Bulvarı'nın Cebeci Halk Ekmek Fabrikası'na yakın mevkide yolun karşısındaki taş ocaklarının yakınındaki arazideki evlerden oluşur (Şekil 27). Havza dışındaki alanda ise yoğun yapılaşma vardır. Esentepe Mahallesi'nin Hoca Ahmet Yesevi Caddesi üzerindeki bir bölümünde de kentsel dönüşümün gerçekleşmesi beklenmektedir. Küçük Sanayi Sitesi yakınındaki boş alan kentsel dönüşüm alanı ilan edilmiştir.

Şekil 27: Sultangazi İlçesi Esentepe Mahallesi'nde Cebeci Halk Ekmek Fabrikası yakınındaki gecekonduardan bir görünüm

İlçenin en az nüfuslu mahallesi olan Eski Habipler Mahallesi'nin Eyüp İlçesi Pirinççi Mahallesi ile arasında Eski Edirne Asfaltı yer alır. Ayrıca Eski Habipler Mahallesi'nin Başakşehir İlçesine de sınırı vardır. Eski Habipler Mahallesi'nde İlçe Sağlık Müdürlüğü, İtfaiye ve PTT gibi kurumlar bulunmaktadır.

Mahallede en çok Malatya, Erzurum, Trabzon, Ordu, Rize illerinden göçlerle gelenler ile Trakya İlleri'nden gelenler yaşamaktadır (O.Avcılar ile kişisel iletişim, 3 Şubat 2015).

Eski Habipler Mahallesi'nde, 2009-2010 yıllarında imar çalışması başlamış 2012 yılının son aylarında imara açılmıştır. Mahallede kırsal nitelikli evler giderek azalmaktadır. Arsası olanlar müteahhitlerle kat karşılığı anlaşarak yerlerini vermişler ve mahallede özel kentsel dönüşüm başlamıştır. Daha önce mahallede inşaat firması bulunmazken, şu anda 15 tane inşaat firması mahallede büro açmıştır. Kat karşılığı yapılan inşaatlarla mahalle adeta şantiyeye dönmüştür (Şekil 28). Önceden gecekonduların çok olduğu bu mahalle yüksek katlı modern binaların yoğun olarak yapılmasıyla, yakın bir zamanda çok farklı bir görünüme kavuşacaktır.

Şekil 28: Sultangazi İlçesi Eski Habipler Mahallesi'ndeki inşaatlardan bir görünüm

Gazi Mahallesi nüfusu hızla artan bir mahalledir. 2014 yılında ise mahallenin nüfusu 32.845'e yükselmiştir. İlk kurulduğu günden bugüne nüfus artışı sonucunda sınırları giderek küçülmüş zamanla dört mahalleye (Gazi, Yunus Emre, Zübeyde Hanım, 75.Yıl) bölünmüştür. Ancak, bu dört mahalle hala eski adıyla anılmaktadır. Bu mahalleler Gazi Mahallesi semtini oluşturmaktadır.

Bölgede önceleri yoksul kesim fazlayken orta tabaka giderek artmıştır (Türkdoğan 2002:410).

Gazi Mahallesi bir bölümü Alibeyköy Barajı Su Havzası'nda kalmaktadır. Bu bölge gecekondulaşmanın yoğun olduğu bir yerdir. Gazi Mahallesi Sultançiftliği Mahallesi ile birlikte Sultangazi İlçesi'ne ismini vermektedir. Gazi Mahallesi'nde günümüzde en fazla Sivas, Erzurum, Tokat ve Kastamonu İlleri nüfusuna kayıtlı insanlar yaşamaktadır. Mahallenin büyük bölümünde de yoğun apartman yerleşmesi vardır (Şekil 29).

Şekil 29: Sultangazi İlçesi Gazi Mahallesi'nden bir görünüm

Habipler Mahallesi de ilçedeki en az nüfuslu ikinci mahalledir. Habipler Mahallesi Alibeyköy Havzası'nda yer alan, taş ocakları ve ormanların bulunduğu bir mahalledir. İSKİ su toplama havzasında yer aldığından bölge imara aykırı kabul edilmekte, bunun için bölgedeki evlerin tapuları yoktur. 1983'te bölgede kadastro çalışması yapılmış sonuç alınamamış sonra İBB'ye devredilmiştir. Mahallenin imar izni olmadığından tamamen gecekondulara yerleşmesine dönüşmüştür (Şekil 30). Mahalledeki evlerin bir bölümü de kırsal nitelikler taşımaktadır. Mahallede az da olsa hayvancılık yapılmaktadır. Habipler Mahallesi'nde günümüzde en fazla Kastamonu, Erzurum, Kars, Rize, Tunceli ve Tokat İlleri'nin nüfusuna kayıtlı insanlar yaşamaktadır. Mahalle'de A1 Caddesi'nin girişinde İBB Evleri yapılmaya başlanmış 2014 yılında tamamlanmıştır (Şekil 31). Habipler Mahallesi'nin yakın zamanda imara açılacağı belirtilmiştir. Mahalle'de İBB Asfalt Fabrikası ve İBB Hayvan Barınağı bulunmaktadır. Mahalle'nin iç kesimleri ulaşımına uzak kalmaktadır. İş imkanları kısıtlıdır.

Şekil 30: Sultangazi İlçesi Habipler Mahallesi'ndeki gecekondulardan bir görünüm

Şekil 31: Sultangazi İlçesi Habipler Mahallesi'ndeki İBB Evlerinden bir görünüm

İsmetpaşa Mahallesi 2014 yılında, Sultangazi'nin en yüksek nüfuslu dördüncü mahallesi olmuştur. Mahalle'nin toplam nüfusu 54.138'dir. Yoğun göç alan bir mahalledir. Tekstil sektörü mahallede yaygın olan önemli iş alanlarından biridir. İsmetpaşa Mahallesi'nde günümüzde en fazla Malatya, Adıyaman, ve Kastamonu İlleri nüfusuna kayıtlı insanlar yaşamaktadır. Mahallede apartmanlar yaygınken gecekonduların sayısı ise çok azdır. İsmetpaşa Mahallesi Eski Edirne Asfaltı'nın batısında yer alır. Cadde üzerinde çeşitli dükkanlar vardır.

Malkoçoğlu Mahallesi'de yoğun göçlerle büyüyen bir mahalledir. Günümüzde K.Maraş, Trabzon ve Ordu İlleri nüfusuna kayıtlı kişilerin bu mahallenin nüfusu içindeki oranı artmıştır. 2014 yılında Malkoçoğlu Mahallesi'nin nüfusu 12.690 olmuştur. Mahallenin nüfusu az olmasına rağmen yüz ölçümü küçük olduğu için nüfus yoğunluğu fazladır. Tekstil sektörü bu mahallede de önemli bir yere sahiptir. Mahallede Mescid-i Selam tramvay durağının bulunduğu yerde de tekstil atölyeleri yoğunudur. Mahallede apartmanlar yaygındır (Şekil 32).

Şekil 32: Sultangazi İlçesi Malkoçoğlu Mahallesi'nden bir görünüm

Sultançiftliği Mahallesi'nin nüfusu 2014 yılında 38.314'e yükselmiştir. Mahalleye göçler artmıştır. Sultançiftliği Mahallesi 1994 yılından sonra bölünmüş İsmetpaşa Mahallesi bu mahalleden ayrılarak kurulmuştur.

Mahalle adını, yörede bulunan askeri kışlaya ve Osmanlı sarayına hayvan yetiştirilen ve tarım yapılan Osmanlı Sultanı'na ait çiftliklerden almıştır. Eski Edirne asfaltının T4 Tramvay hattının batısında yer alır (Çam, 2012:332). Ancak çiftliğin esas bulunduğu yer Cebeci Köyü'nün mahallesi olan Cebeci Sultançiftliği idi. Burası da Uğur Mumcu ile Cebeci arasındadır. Sultançiftliği Semtini, Sultançiftliği Mahallesi, İsmetpaşa Mahallesi, Uğur Mumcu Mahallesi, Cebeci Sultançiftliği (Cebeci Köyü'nün eski mahallesi) ve kısmen 50.Yıl Mahallesi oluşturmaktadır. Bu bölge ilçedeki en düzenli yapılaşmanın olduğu gelişmiş bir yerdir (Şekil 33).

Şekil 33: Sultangazi İlçesi Cebeci ve Uğur Mumcu Mahalleleri'ni ayıran Atatürk Bulvarı civarından Sultançiftliği semtinin görünümü

Kaynak: www.turkiye-rehberi.net/sultangazi-İstanbul, Erişim Tarihi:20.05.2015.

1990 yılından sonraki planlama da İstanbul'da yeni kurulacak ilçeler arasında *Sultançiftliği* isminde bir ilçe olması düşünülmüştür (Gökçen, 1999:72). Bu planında etkisiyle bu bölgede, 2008 yılında Sultangazi İlçesi kurulmuştur. Sultançiftliği Mahallesi de Gazi Mahallesi ile birlikte ilçeye ismini vermektedir. Mahallede site türü yapılaşmalar daha az, apartmanlar yoğundur (Şekil 34). Sultançiftliği Mahallesi'nde günümüzde en fazla Sinop, Kastamonu, Adıyaman, ve Malatya İlleri'nin nüfusuna kayıtlı insanlar yaşamaktadır.

Şekil 34: Sultangazi İlçesi İsmetpaşa ve Sultançiftliği Mahalleleri'ni ayıran Atatürk (Gazi Mustafa Kemal) Caddesi'nden bir görünüm

Uğur Mumcu Mahallesi, 2014 yılı toplam nüfusu olan 40.648 ile Sultangazi İlçesi'nin mahalleleri arasında nüfus büyüklüğü bakımından altıncı sırada yer alır. Uğur Mumcu Mahallesi'nde yaşayanların büyük bölümünü Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu'dan göçlerle buraya gelenler oluşturmaktadır. Mahallede en fazla Kastamonu, Sinop, Diyarbakır, Adıyaman ve Sivas İlleri nüfusuna kayıtlı insanlar yaşamaktadır. Mahallede siteler yoğundur (Şekil 35). Düzenli gelişmiş bir mahalledir. Sultangazi Hükümet Konağı, Sultangazi Belediyesi Ek Hizmet Binası ve Sultangazi Belediyesi bu mahallede yer alır (Şekil 36). Belediye ve Hükümet Konağı Cebeci Mahallesi ile Uğur Mumcu Mahallesi arasında Atatürk Bulvarı üzerindedir. Cebeci Spor Kompleksi ve Cebeci Şehir Parkı bu mahallededir (Şekil 37). Ayrıca Lütfiye Nuri Burat Devlet Hastanesi bu mahalle de yer alır. Mahallede tekstil, ticaret gibi iş alanları yaygındır. Tramvay yolunun çevresinde iş merkezleri yoğundur.

Şekil 35: Sultangazi İlçesi Uğur Mumcu Mahallesi'nde yer alan sitelerden bir görünüm

Şekil 36: Sultangazi İlçesi Uğur Mumcu Mahallesi'nde yer alan Sultangazi Belediye Binası'nın görünümü

Şekil 37: Sultangazi İlçesi Uğur Mumcu Mahallesi'nde yer alan Cebeci Şehir Parkı'ndan bir görünüm

Uğur Mumcu Mahallesi, Cebeci ve Cumhuriyet Mahalleleri ile birlikte orta sınıfın yoğun olduğu mahalledir (Sultangazi Belediyesi, 2015a:37).

Yayla Mahallesi Sultangazi İlçesi'nin en az nüfuslu 3. Mahallesidir. 2013 yılında mahallenin nüfusu 8262 iken, 2014 yılında mahallenin nüfusu 8.142'ye düşmüştür. Alibeyköy Havzası içinde yer alan Yayla Mahallesi'nin ormanları arazisi 2B arazileri içinde olduğundan planlama alanı dışındadır. Günümüzde Yayla Mahallesi'de yaşayanların büyük bölümünü önceki yıllarda Sinop, Giresun, Sivas ve Rize İlleri'nden buraya gelip yerleşenler oluşturmaktadır. 2000 yılı sonrasında köy statüsü kaldırıldığı için mahallede kırsal nitelik taşıyan evler fazladır (Şekil 38). Henüz şehirleşmenin başlangıç aşamasındadır. Evlerinin yanında yada alt katında ahırlar bulunmaktadır. Hayvancılığın yaygın olduğu bir mahalledir. Birbirinden uzakta yer alan evler de vardır. Yayla Mahallesi'nin Habipler'in kuzeyindeki Pirinççi Köyü Yolu üzerindeki bölümü Araba Konağı mevki Yayla Mahallesi'nin merkezine uzak kalan bir yerdir. Burası Eski Habipler Mahallesi'ne yakındır. Yayla Mahallesi'nin merkezi buraya göre daha gelişmiştir. Mahallede iş imkanları azdır ve şehirsiz fonksiyonlar sınırlıdır. Mahallenin güneyinde Habipler Mahallesi ile arasında taş ocakları yer alır. Havza içinde kaçak yapılar bu mahallede de oluşmuştur.

Mahalle ufak akarsular tarafından derin biçimde yarılmış, parçalanmış üzerinde düzlüklerin belirgin olarak bulunduğu deniz yüzeyinden yüksekte bir platoda yer aldığı için Yayla adı verilmiştir (Çam, 2012:359). Zaten mahalle kurulmadan önce Pirinççi Köyü'nün hayvancılık faaliyetlerinin yapıldığı yayla alanıydı (M. Coşkun ve A. Kibar ile kişisel iletişim, 24 Aralık 2014). Yayla Mahallesi, ilçe merkezine uzak bir bölgede olup ekonomik olarak en yoksul mahallelerdendir (Sultangazi Belediyesi, 2015a:37).

Şekil 38:Sultangazi İlçesi Yayla Mahallesi’de yer alan kırsal nitelikli evlerden biri

Yunus Emre Mahallesi'nin nüfusu 2014 yılında 45.007'ye yükselmiştir. Mahalle 2014 yılında nüfus büyüklüğü bakımından ilçede beşinci sırada yer almaktadır. Mahallede günümüzde en çok Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu İlleri'nden gelenler yaşamaktadır. Siirt, Sivas, Muş ve Van İlleri nüfusuna kayıtlı kişiler mahallede önemli bir çoğunluktadır. Mahallenin büyük bölümü apartmanlardan oluşmaktadır. Siteler çok azdır. Gecekondu alanları giderek azalmış yerini modern binalara bırakmıştır. Muhtarlık yakınındaki Menekşe Parkı'nın karşısındaki alanda büyük bir gecekondu bölgesi vardır (Şekil 39). Burası da yakında kaldırılacak yerine apartmanlar yapılacaktır.

Şekil 39: Sultangazi İlçesi Yunus Emre Mahallesi’de Menekşe Parkı’nın karşısındaki gecekondulardan bir görünüm

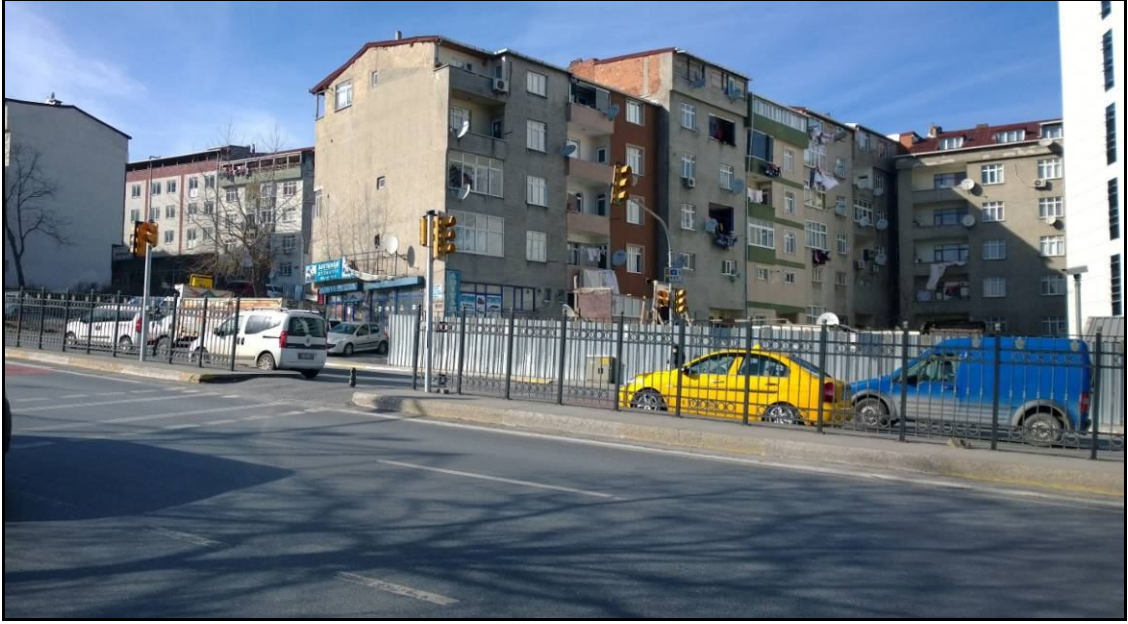
Zübeyde Hanım Mahallesi'nin büyük bölümü Alibeyköy Barajı Havzası'nda yer alır. Alibeyköy Barajı çevresinde gecekondulaşmanın yoğun olduğu bir mahalledir (Şekil 40). Bu bölgeye Sekizevler denilmektedir. Mahallede yaşayan çoğu kişinin evlerinin tapusu bulunmamaktadır. Kent ormanı civarındaki bölgede azda olsa hayvancılık yapan kişiler bulunmaktadır. 2014 yılında Zübeyde Hanım Mahallesi'nin nüfusu 31.987'ye ulaşmıştır. Zübeyde Hanım Mahallesi'nde günümüzde en fazla Sivas, Kastamonu, Tokat ve Şırnak İlleri nüfusuna kayıtlı insanlar yaşamaktadır.

Şekil 40: Sultangazi İlçesi Zübeyde Hanım Mahallesi’de Alibey Barajı’nın çevresindeki gecekondulardan biri

50.Yıl Mahallesi’nin nüfusu 2013 yılında 72.567 iken, 2014 yılında 72.322’ye düşmüştür. Yine de mahalle Sultangazi İlçesi’nin en fazla nüfuslu mahallesidir. Mahallenin Esentepe’deki Küçük Sanayi Sitesi’nin bulunduğu bölgeye ve Sultançiftliği semtine yakın olması sürekli göç almasında etkili olmuştur. Mahallede iş imkanları fazladır, ticaret yoğundur. Mahallede yoğun yapılaşma olmuştur, apartmanlar yaygındır (Şekil 41). 50.Yıl Mahallesi’nin Hoca Ahmet Yesevi Caddesi üzerindeki bir bölümü İBB Meclisi tarafından 2013 yılında kentsel dönüşüm ve gelişim alanı ilan edilmiştir. 50.Yıl Mahallesi’n de günümüzde Adıyaman, Malatya, Sivas ve Sinop İlleri nüfusuna kayıtlı insanlar daha fazladır.

Şekil 41: Sultangazi İlçesi 50.Yıl Mahallesi’den bir görünüm

75. Yıl Mahallesi’nin nüfusu 2013 yılında 30.858 iken, 2014 yılında ise 30.810’a düşmüştür. Mahallede apartmanlar yaygındır (Şekil 42). 75.Yıl Mahallesi’nde günümüzde en fazla Sivas ve Kastamonu İleri nüfusuna kayıtlı insanlar yaşamaktadır.

Şekil 42: Sultangazi İlçesi 75.Yıl Mahallesi Lütfi Aykaç Bulvarı’ndaki Apartmanlar ve Tarihi Su Kemerinden bir görünüm

Sultangazi Belediyesi, 2012 yılı ve sonrasında, Sultangazi İlçesi'nin 23 km² lik bir bölümünde kentsel dönüşüm gerçekleştirmeyi planlamıştır. Kentsel dönüşüm özellikle su havzaları ve taş ocaklarının bulunduğu bölgeyi kapsamaktadır. Kentsel dönüşüm sonrasında ilçeye fuar, kongre merkezi, üniversite, 3000 dönümlük hayvanat bahçesi organik tarım yapılan bahçeler ve çok sayıda yeşil alan kazandırmayı hedeflemektedir (makine-market.com.tr).

3.3. Arazi Kullanımı

Yeryüzünde yerleşilmiş mekânın tümü fonksiyona göre kullanım alanları halinde örgütlenmiştir (Tümertekin ve Özgüç, 2013: 361). Bu örgütlenme sonucunda yerleşme alanlarında ekonomik ve sosyal açıdan birbirinden farklı özelliklere sahip bölgeler oluşmaktadır. Sultangazi'de birbirinden farklı fonksiyonlara göre toplanmış alanlar oluşmuştur.

Sultangazi İlçesi arazi kullanım analizi, 2006 yılında İstanbul İli Avrupa Yakası'nın tamamı için yapılan arazi tespit çalışmalarında elde edilen veriler doğrultusunda hazırlanmıştır (Şekil 43).

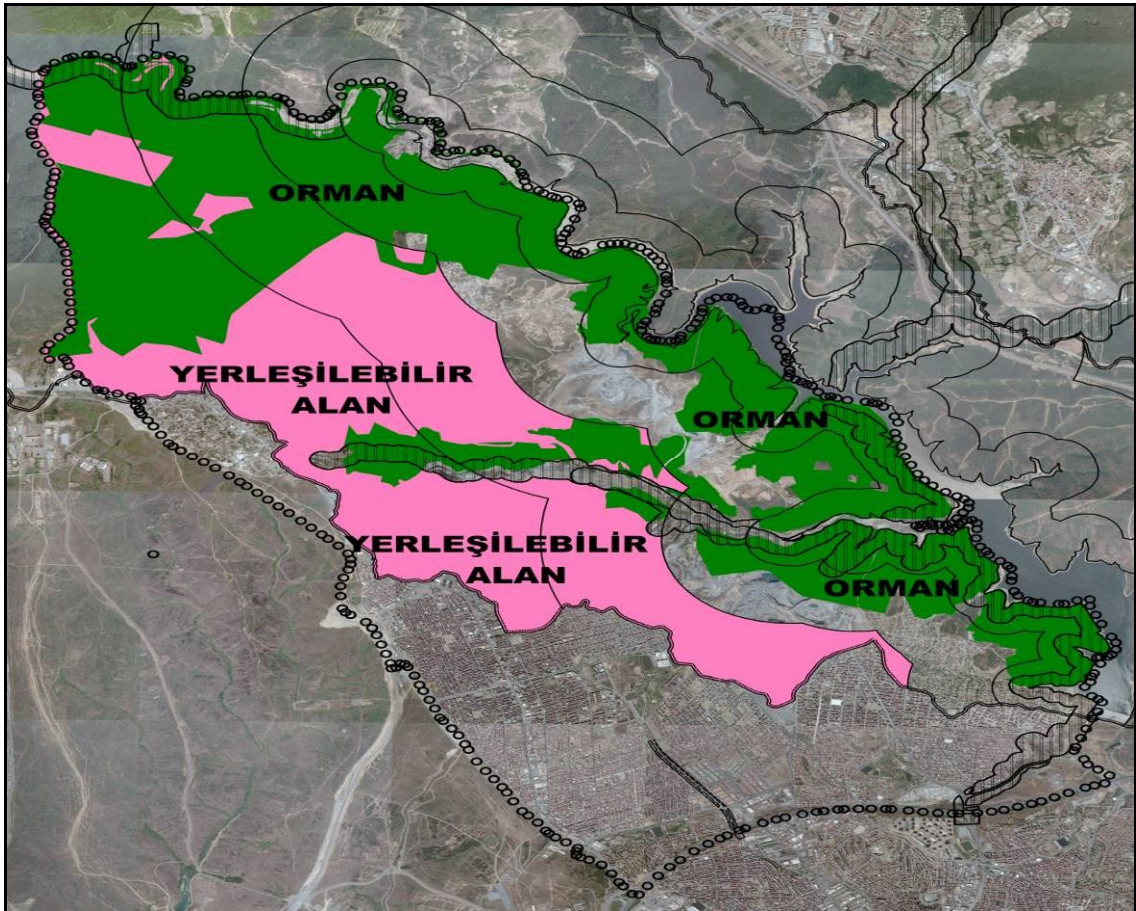
Sultangazi İlçesi ve Eyüp İlçesi Pirinççi Mahallesi'nin planlama alanı toplam 4552 ha olup yaklaşık %75'i (3428 ha) alan Alibeyköy Havzası Sınırları içerisinde kalmaktadır. Planlama alanının mevcut arazi kullanımını incelendiğinde yerleşim alanlarının hemen yanında yer alan maden ocakları, konut alanları açısından tehdit oluşturmakta ve görüntü kirliliğine neden olmaktadır. Ayrıca İSKİ İçme Suyu Havzaları Yönetmeliğinde yapı yasaklı alanlar olarak tanımlanan mutlak ve kısa mesafe havza koruma alanındaki yapılaşmalar havza alanlarının korunması açısından risk oluşturmaktadır (Tablo 18, Tablo 19, Şekil 44). Havza içi yapılaşmalar Zübeyde Hanım Mahallesi, Gazi Mahallesi, Yayla Mahallesi ve Cebeci Mahallesi'nin bir bölümünde yer almaktadır. Bu mahalleleri kapsayan 3201 ha alan, planlama alanının %70,32'sini oluşturur. Burası havza içi proje alanı olarak belirlenmiştir. Planlama alanında yalnızca meskun alanda arazi kullanım kararları üretilmiş olup, havza içi proje alanında planlanacak fonksiyonlar ve yapılaşma şartları İSKİ İçmesuyu Havzaları Yönetmeliği'ne aykırı olmamak kaydıyla İSKİ görüşü doğrultusunda 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planında belirlenecektir (İBB, 2012).

Tablo 19: Sultangazi’de Yerleşilemez Alanlar

A:Planlama Alanından Çıkarılacak Alanlar	ALAN (ha)
Göl	121
Mutlak Mesafe	561
Dere Mutlak	166
Kırkçeşme Galerî Hattı	271
Kısa Mesafe	836
Tarım-Mera Alanı	-
Askerî Alan	-
Orman Alanı	1316
Toplam (İski Yönetmeliği’ne Göre Yerleşilemez Alan)	2244
B:İski Yönetmeliği’ne Göre Yerleşme Alanı	1136
Orta Mesafede Kalan Yerleşme Alanı	579
Uzun Mesafede Kalan Yerleşme Alanı	557
Nazım İmar Planındaki Toplam Havza Alanı (A+B)	3380
İski Yönetmeliği’ne Göre Maksimum Nüfus	56580

Kaynak: İBB, 2012.

Şekil 44: İSKİ İçme Suyu Havzaları Koruma Yönetmeliğine Göre Yerleşilebilir Alanlar

Kaynak: İBB, 2012.

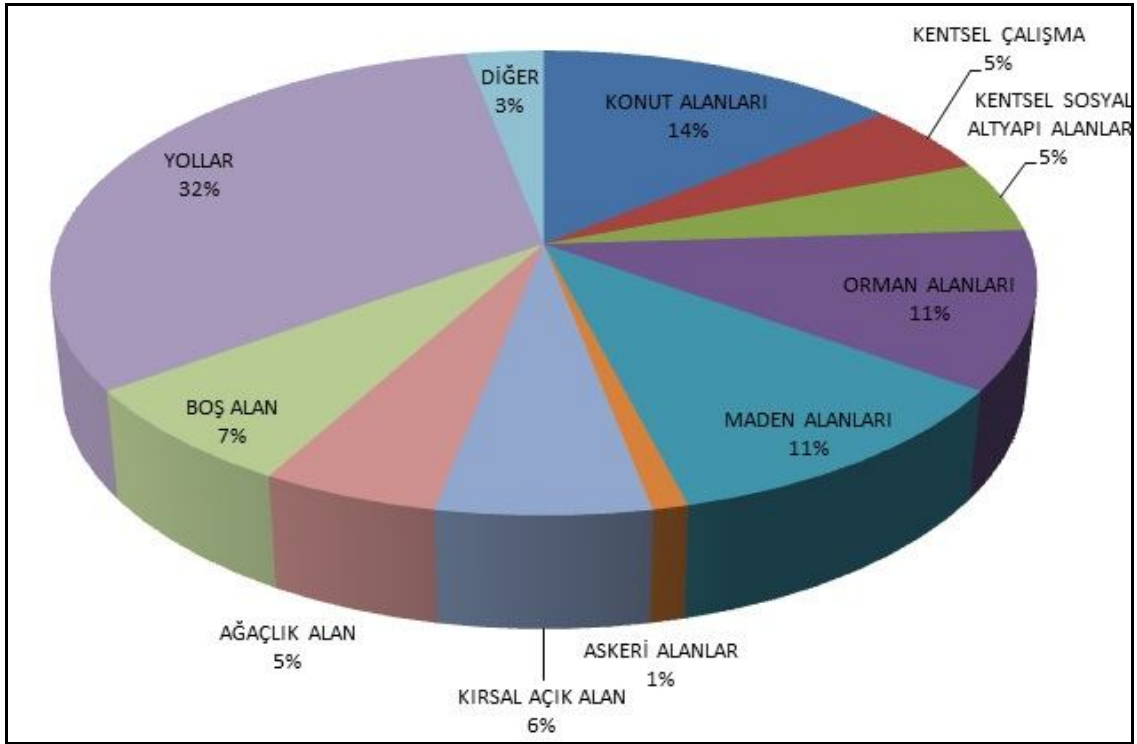
Arazi kullanım değerlerinin alan dağılımına bakıldığında toplam 4552 ha olan planlama alanının %32'sini yolların oluşturduğu görülmektedir. Konut Alanları %14 ile en yüksek orana sahiptir. Arazi kullanım alan dağılımında maden alanları %11 oranla konut alanlarından sonra gelmektedir. Orman alanları toplam alanın %10,75'ini oluştururken, kentsel ve sosyal altyapı alanları planlama alanının %5'ini oluşturmaktadır. Toplam alanın %5'ini oluşturan kentsel çalışma alanları ise (Ticaret, imalat, konut + ticaret) yerleşim alanının büyük ölçüde konut alanlarından oluştuğunu göstermektedir (İBB, 2012; Tablo 20, Şekil 45).

Tablo 20: İBB Arazi Tespit Çalışmalarına Göre Sultangazi İlçesi ve Eyüp İlçesi Pirinççi Mahallesi'nin Mevcut Arazi Kullanımı (2006)

		ADET	ALAN (ha)		ORAN (%)
KONUT	BİRİNCİ KONUT ALANI	-	606.92	627.99	13.20
	KIRSAL KONUT ALANI	-	21.07		0.46
TİCARET	TİCARET ALANI	-	22.79	214.99	0.5
	İMALAT ALANI	-	85.94		1.87
	KONUT +TİCARET	-	106.26		2.31
EĞİTİM TESİSLERİ ALANI	EĞİTİM KURS	14	12.06	31.46	0.26
	MESLEK LİSESİ	1	0.81		0.02
	ORTA ÖĞRETİM TESİSİ	5	3.32		0.07
	EĞİTİM YURT	2	0.49		0.01
SAĞLIK TESİSİ ALANI	İLK ÖĞRETİM TESİSİ	28	14.79	1.14	0.32
	HASTANE	4	0.51		0.01
	SAĞLIK OCAĞI	8	0.63		0.01
	DİNİ TESİS ALANI	50	9.51	212.98	0.21
	İDARİ TESİS ALANI	16	7.64		0.17
	KÜLTÜREL TESİS ALANI	1	0.32		0.01
YEŞİL ALANLAR	ŞEHİR PARKI	1	14.79		141.61
	ÇOCUK BAHÇESİ	47	6.35	0.14	
	KENTSEL SPOR ALANI	2	18.15	0.39	
	SEMT SPOR ALANI	14	6.95	0.15	
	MEZARLIK	13	23.73	0.52	
	PASIF YEŞİL ALAN	19	60.10	1.31	
	SEMT PARKI	23	11.54	0.25	
KENTSEL ALT YAPI ALANLARI	OTOPARK	10	1.85	21.30	0.04
	TEKNİK ALT YAPI	8	19.45		0.42
	ORMAN ALANI	-	494.24		10.75
	MADEN ALANI	-	519.75		11.31
	ASKERİ ALAN	3	36.61		0.80
	TARIM ALANI	-	125.40		2.73
	KIRSAL AÇIK ALAN	-	281.99		6.13
	AĞAÇLIK ALAN	-	248.71		5.41
	BOŞ ALAN	-	314.26		6.84
	HAYVANCILIK	-	1.41		0.03
	BOŞ YAPI	-	4.81		0.010
	İNŞAAT ALANI	-	11.71		0.025

Kaynak: İBB, 2012.

Şekil 45: İBB Arazi Tespit Çalışmalarına Göre Sultangazi İlçesi ve Eyüp İlçesi Pirinççi Mahallesi'nin Mevcut Arazi Kullanımı Grafiği (2006)

Kaynak: İBB, 2012.

Konut Alanları Sultangazi İlçesi'nde en geniş alanı oluşturmaktadır. Konut, insanların ihtiyaçlarını gidermek amacıyla inşa etmiş olduğu yapılardır. Coğrafi açıdan konut “köydeki en basit kulübeden, şehirlerdeki en gelişmiş ev ve apartmana kadar sadece ikametgah olarak kullanılan yapılar değil, atölye, mağaza, okul, camii, kilise, tiyatro, sinema gibi ticari, sınai, dini, askeri ve kültürel veya eğlence ihtiyacını karşılamak üzere meydana getirilen bütün binalardır” (Denker, 1977:59-60). Konut alanları %14 ile en yüksek orana sahip olup Alibeyköy Havzası Koruma alanı sınırları dışında kalan bölgeler ile Gazi Mahallesi'nin havza içerisinde kalan bölgesinde yoğunlaşmış durumdadır. Genel olarak konut dokusu incelendiğinde ızgara sistemde inşa edilmiş ortalama 4-5 katlı betonarme yapılardan oluştuğu görülmektedir. Kırsal karakterli konut dokusuna da rastlanmaktadır. Planlama alanındaki mülkiyet yapısı incelendiğinde Havza dışında kalan yapılaşmanın yoğun olduğu bölgede parsel büyüklükleri 100 m² ye kadar düşebilmektedir. Havza içerisinde ise parsel büyüklükleri artmakta olup bu alanların korunması havza, tarım ve orman alanları için önemlidir.

Alibeyköy Havzası sınırları kimi bölgelerde parselleri ikiye ayırmaktadır. Nüfus yoğunluğu açısından yoğun alanlar havza dışında görülmekte olup bu alanlar aynı zamanda yapı yoğunluğunun da en fazla olduğu bölgelerdir. Yapıların neredeyse tamamı parsellerin üzerine tamamen oturmakta ve parselasyon yapısı çok bölünmüş durumdadır. Sultançiftliği Bölgesi gerek nüfus gerekse yapı yoğunluğu açısından en yoğun bölgedir (İBB, 2012).

Cumhuriyet ve Uğurmumcu Mahalleleri'nde siteler yaygındır. Habipler ve Yayla Mahallesi'nde konutlar genellikle tek katlı, iki katlı veya üçer katlı binalardan oluşmaktadır. Mahallede konut yoğunluğu diğer mahallelere göre azdır. Çünkü bu mahalleler Alibeyköy Havzası'nda ve orman sınırında yer aldıkları için, planlama dışındaki yerlerdir. Ancak imar planının tekrar düzenlenmesiyle gelecekte bu bölgedeki yapılarda değişimin gerçekleşmesi beklenmektedir.

Arazi kullanım alan dağılımında maden alanları %11 oranla konut alanlarından sonra gelmektedir. Maden ocakları Cebeci Mahallesi'nde Alibeyköy Havzası orta ve uzun mesafe koruma alanı içerisinde konumlanmış olup faaliyetlerini halen sürdürmektedirler. Orman alanları toplam alanın %10,75'ini oluşturmakta olup Alibeyköy Havzası kısa ve kısmen orta mesafe havza koruma alanında süreklilik göstermiş olup Cebeci ve Habipler Mahalleleri arasında önemli eşik oluşturmaktadır. Orman alanları hiçbir surette yapılaşmaya açılmayacak olup sürdürülebilir ekolojik dengenin korunmasını ve sağlıklı bir kentsel çevre oluşmasını sağlamak amacıyla olduğu gibi korunacak veya 6831 sayılı Orman Kanunu'nda belirtilen koşullara uymak kaydıyla ekolojik park alanları düzenlenebilecektir.

Kentsel ve sosyal altyapı alanları planlama alanının %5'ini oluşturmaktadır. Sosyal altyapı alanlarını oluşturan yeşil alanlar, eğitim tesisi alanları, kültürel tesis alanları ve teknik altyapı alanları nüfusun ihtiyaçlarına karşı yetersiz kalmaktadır. 2006 yılı arazi tespit çalışmalarına göre mevcuttaki donatı alanları (eğitim, sağlık, dini, idari, kültürel tesisler, yeşil alanlar ve kentsel teknik alt yapı alanları) İmar Yönetmeliği'nde belirtilen standartlarla karşılaştırıldığında da standartların oldukça altındadır. Özellikle yeşil alanlar ve eğitim tesisi alanları standartları çok düşüktür. Genel olarak yapılaşmasını tamamlamış, nüfus yoğunluğu yüksek meskun bir alan olması nedeniyle açık ve yeşil alanlar oldukça yeterlidir. Yeşil alanlar, şehir parkı, çocuk bahçesi, kentsel spor alanı, semt spor alanı, mezarlık, pasif yeşil alan ve semt parkından oluşmaktadır

(İBB, 2012). Sultangazi Belediyesi'nin planlamaları sonucunda yeşil alanların sayısı her geçen artmaktadır. Uğur Mumcu Mahallesi'nde Cebeci Şehir Parkı ve Yunus Emre Mahallesi'nde Gazi Şehir Parkı vardır. Bunların dışında ilçede toplam 185 park bulunmaktadır. Yunus Emre, Cebeci, Esentepe, Uğur Mumcu ve 50.Yıl Mahallesi parkların en fazla olduğu mahallelerdir.

İlköğretim alanlarının erişim mesafeleri incelendiğinde yeterli gibi gözükse de yaşayan nüfusun yoğunluğu dikkate alındığında oldukça yetersiz olduğu görülmektedir. Planlama alanında mevcut sağlık tesislerinin yürüme mesafeleri incelendiğinde ise; sağlık tesislerinin yeterli olmadığı görülmektedir. Boş alanlar ile ağaçlık alanlar ve kırsal açık alanlar da büyük yer kaplamakta olup ağaçlık alanlar Cebeci ve Habipler Mahalleleri'nin iç kısımlarında yer almaktadır. Boş alan olarak tanımlanan alanlar, kent dokusu içinde kalmış, henüz üzerinde yapılaşma olmamış ancak kısmen de olsa mevcut planlara göre altyapısı, yolları arazi üzerinde hazırlanmış alanlardır. Kırsal açık alanlar ise boş alanların dışında kalan, kırsal özellik gösteren, üzerinde hiçbir yapılaşmaya gidilmemiş alanlar olup kırsal nitelik gösteren Yayla Mahallesi'nde yer almaktadır. Toplam alanın %5'ini oluşturan kentsel çalışma alanları ise (ticaret, imalat, konut, ticaret) yerleşim alanının büyük ölçüde konut alanlarından oluştuğunu göstermektedir (İBB, 2012).

İş ve ticaret alanları merkezi iş alanı, bir şehirde dükkân ve başka iş yerlerinin en yoğun olarak bulunduğu yerdir. Merkez iş alanının büyüklüğü şehrin nüfusuna göre değişir. Küçük şehirlerde dükkânlar ve diğer iş yerleri, arada bir konutlar ve hatta küçük sanayi tesisleri tarafından kesintiye uğratılarak, daha çok bir sıra halinde uzanmaktadır (Tümertekin ve Özgüç, 2004:371).

Sultangazi'de ticaret alanları genel olarak konut ve ticaret şeklinde olup ilçenin önemli ulaşım yolları üzerin de yol boyu ticaret şeklinde gelişmiştir (İBB, 2012). Sultangazi'de iş ve ticaret alanlarını mahallelere göre değişmektedir. Cebeci Yolu Caddesi, Eski Edirne Asfaltı, Fevzi Çakmak Caddesi, Gazi Mustafa Kemal Caddesi, Hoca Ahmet Yesevi Caddesi, İsmet İnönü Caddesi, Ordu Caddesi, Orhangazi Caddesi, Muhsin Yazıcıoğlu Caddesi ve 1.Cebeci Yolu gibi caddelerde çeşitli dükkanlar, iş yerleri, alışveriş yerleri bulunmaktadır. Eski Edirne Asfaltı'nın Cebeci, İsmetpaşa, Sultañçiftliği ve Uğur Mumcu Mahalleleri yakınında iş merkezleri bulunmaktadır.

Cebeci ve Uğur Mumcu Mahalleleri ticaretin yoğun olduğu yerlerdir. Bu alanlarda ticari hizmet veren yapılar, bürolar, iş hanları, lokanta, çarşı, banka, mağaza vb. fonksiyonlara sahip yerler bulunmaktadır. Uğur Mumcu Mahallesi kent meydanı, şehir parkı ve çevresindeki idari tesislerle bir bütün olarak düşünülmüş, ulaşılabilirliği açısından da ilçenin ana merkezi olarak planlanmıştır. Yunus Emre Mahallesi de TEM Otoyolu yakınında yer alan kültür, ticaret ve alışveriş merkezi alanı olarak planlanmıştır. İlçe merkezine uzak kalan Habipler Mahallesi ise bir alt ticaret merkezi olarak planlanmıştır. Cebeci Mahallesi'nde 2,57 ha alan pazar alanı olarak planlanmıştır. Pazar alanı olarak gösterilen alan, çok amaçlı açık kamusal kullanım alanı olup, sosyal, kültürel, eğlence ve açık ticaret aktivitelerinin yapıldığı tören alanı, açık konser alanı ve yerel ürünlerin pazarlandığı alanlardır (İBB, 2012).

Esentepe Mahallesi'nde 4 adet küçük sanayi sitesi vardır. Bu tesisler Sanko Oto Sanayi Sitesi, Gamas Mobilyacılar Sitesi, Avizeciler Sitesi ve Serbest Çalışanlar Sitesi'dir. Sultangazi Küçük Sanayi Sitesi'nde 10.000'e yakın iş gücü istihdam edilmektedir. Habipler Mahallesi'nde de imalat alanları bulunmaktadır. Küçük sanayi sitesi ve imalat alanı Toplam 36,64 ha alan kaplamaktadır (Sultangazi Belediyesi, 2015a:37).

S.S SANKO Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi'nin kurulması ve yapılması 1982-1983 yıllarında başlanmıştır. Bu yıllarda Gaziosmanpaşa Belediye Başkanlığı Gaziosmanpaşa'daki oto tamircileri esnaflarının iş yeri çalışma ruhsatlarını vermemekte ve geçici ruhsat alanların da ruhsatlarını uzatmama kararı almıştır. O tarihteki çalışan esnaflarda iş yerlerini kapatmaya başlamışlardır. Esnaflar çaresizlik içerisinde ne yapacaklarını düşünürken Gaziosmanpaşa Küçükköy Esnaf Odası Başkanlığı öncülüğü ile isteyen esnafları da ortak yaparak kooperatif kurulması gerçekleştirilmiştir. SANKO'dan sonra üç kooperatifin kurulmasına yani Marangozlar, Avizeciler ve Gop Küçük Sanayi Kooperatiflerinin kurulmasına sebep vermiştir. Bu gerekçeden yola çıkarak 04.02.1976 tarihinde BAĞ-KUR Sigortalıları Toplu İşyeri Yapı Kooperatifi (SANKO) olarak bölge için faaliyete geçmiştir. 16.03.1986 tarihinde olağan genel kurulda Kooperatifin kısaltılmış adı SANKO, genişletilmiş kapsamlı S.S. Gaziosmanpaşa Oto Tamircileri, Boyacıları ve benzerleri Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi statüsüne kavuşmuştur. SANKO'nun ticari toplam birimi 29892.00 m² dir (www.sankooto sanayi.com).

Resmi ve idari alanlar Sultangazi'yi oluşturan mahallelere göre eşit dağılmamıştır. Uğur Mumcu Mahallesi'nde, Uğur Mumcu Mahallesi ve Cebeci Mahallesi'ni ayıran Atatürk Bulvarı üzerinde Sultangazi Belediyesi ve Sultangazi Hükümet Konağı yer alır. Belediye hizmet kompleksi, idari bina, hizmet binası, düğün sarayı, alış veriş ve yaşam merkezi ve zemin altı otoparkından oluşur. Sultangazi Belediyesi Ek Hizmet Binası ve Lütfiye Nuri Burat Devlet Hastanesi de Uğur Mumcu Mahallesi'ndedir.

Sultangazi Kaymakamlığı Cebeci Mahallesi'nde 1.Cebeci Yolu üzerindedir. Ayrıca 1.Cebeci Yolu üzerinde İlçe Emniyet Müdürlüğü ve PTT yer alır. 1.Cebeci Yolu Cebeci Mahallesi'nin ve ilçenin en işlek caddelerindedir (Şekil 46).

Şekil 46: Sultangazi İlçesi Cebeci Mahallesi'nde yer alan 1. Cebeci Caddesi'nden bir görünüm

Cebeci Mahallesi'nde Selçuklu Bulvarı üzerinde Sultangazi Zabıta Müdürlüğü yer alır. Cumhuriyet Mahallesi'nde İGDAŞ Beyoğlu Bölge Müdürlüğü ve Sultangazi Belediyesi Ulaşım Hizmetleri Müdürlüğü yer alır. Malkoçoğlu Mahallesi'nde İSKİ Sultangazi Şubesi ve İSKİ Cebeci Pompa İstasyonu yer alır. Eski Habipler Mahallesi'nde İtfaiye, PTT ve Sultangazi Sağlık Grup Başkanlığı vardır. Esentepe Mahallesi'nde Esentepe Polis Karakolu, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ve PTT vardır. Cebeci Mahallesi'nde Cebeci Mahallesi ile Gazi Mahallesi'ni ayıran Gazi-Cebeci Caddesi üzerinde Gazi Polis Karakolu yer alır. 50.Yıl Mahallesi'nde Muhsin Yazıcıoğlu Caddesi üzerinde Sultangazi Belediyesi Kültür Merkezi vardır. Ayrıca Eski Edirne Asfaltı üzerinde Kaymakamlığa bağlı Tapu Müdürlüğü vardır. 50.Yıl ve Zübeyde Hanım Mahalleleri'nde de PTT şubesi vardır. Sultançiftliği Mahallesi'nde Eski Edirne Asfaltı üzerinde Halk Eğitim Merkezi vardır. Ayrıca Sultançiftliği Mahallesi'nde Sultançiftliği Belediye Hizmet Tesisleri bulunmaktadır. Sultançiftliği Hizmet Tesisleri'nde mahalle pazar yeri, bilgi evi, gençlik merkezi, hanımlar lokali, çok amaçlı salon, PTT iletişim noktası, otopark ve sosyal donatı alanları yer almaktadır. İsmetpaşa Mahallesi'nde de Cevher Dudayev Belediye Hizmet Tesisleri bulunmaktadır. Bu tesislerde de pazar yeri, İSMEK, bilgi evi, aile sağlığı merkezi, kafeterya yeşil alanlar, amfi tiyatro ve otopark gibi hizmetler bulunmaktadır. İsmetpaşa Mahallesi'nde ayrıca Kaymakamlığa bağlı ilçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü de vardır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SULTANGAZİ İLÇESİ'NDE UYGULANAN ANKET ÇALIŞMASININ ANALİZİ

Bu bölümde Sultangazi İlçesi'nde yapılan anket çalışmasının sonuçları paylaşılmıştır. Anket 15 mahallede toplam 1400 örneklem üzerinde gerçekleştirilmiştir. Anket bütün mahalleler dolaşarak uygulanmıştır. Ayrıca Sultangazi İlçesi'nde MEB'e bağlı olan EK 1'de gösterilen okulların bazılarında öğrenci velilerine de uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Microsoft Office Excel 2010 programı ile değerlendirilmiştir.

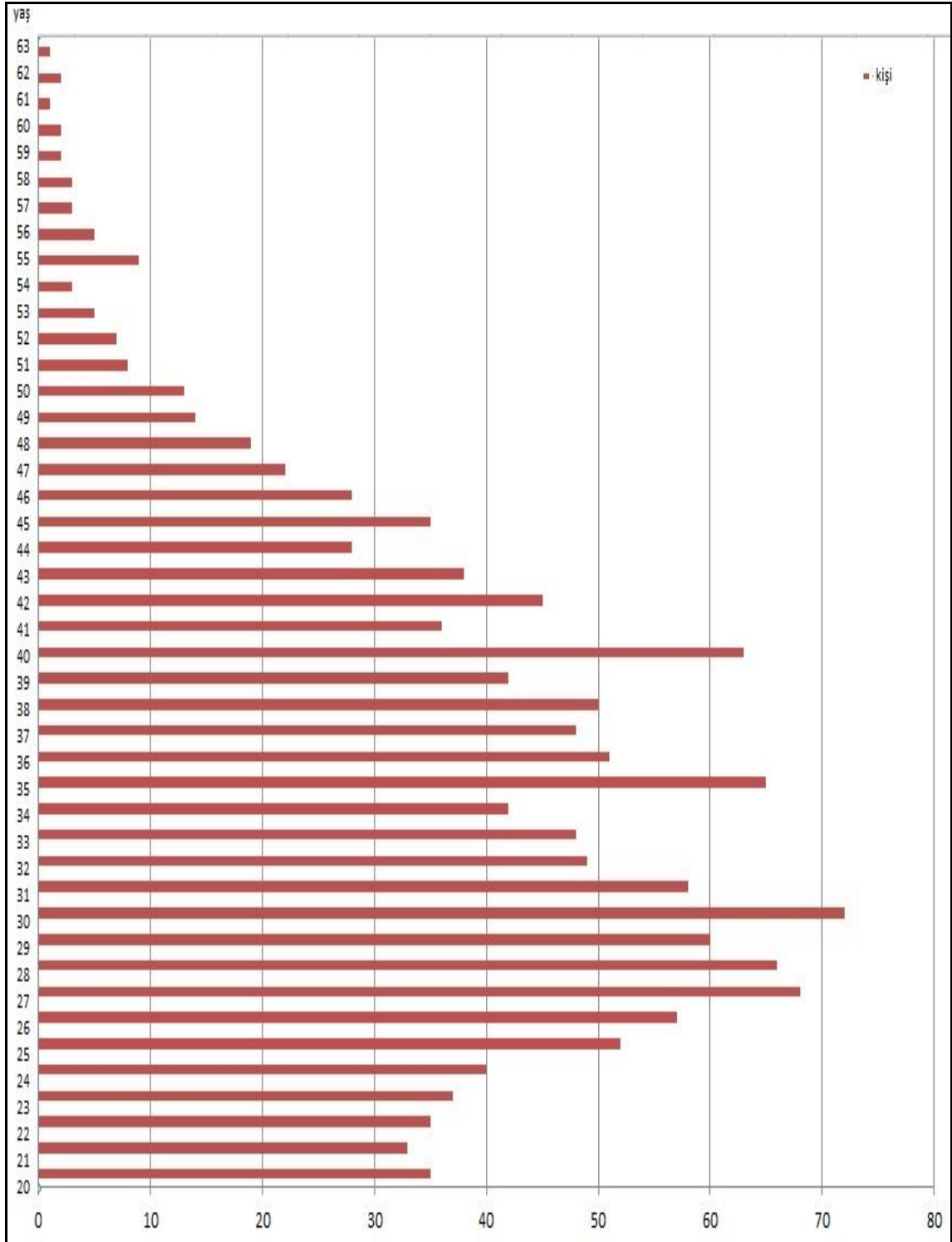
Çalışmada bölgede yaşayan insanların burayı seçme sebepleri, ne zamandır burada ikamet ettikleri, günlük yaşamlarında nereleri tercih ettikleri, daha önce ikamet ettikleri yer ile ilgili düşünceleri, bölgeye nerelerden göç alındığı, Sultangazi İlçesi'nin eğitim, kültür ve altyapı problemlerine bakış açıları, hane halklarının gelir durumları, yapısı gibi sorulara cevap aranmıştır. Anket çalışması 18+ yaş grubunda bulunan insanlara uygulanmıştır.

4.1. Anket Çalışmasının Analizi

4.1.1. Ankete Katılanların Demografik Özellikleri

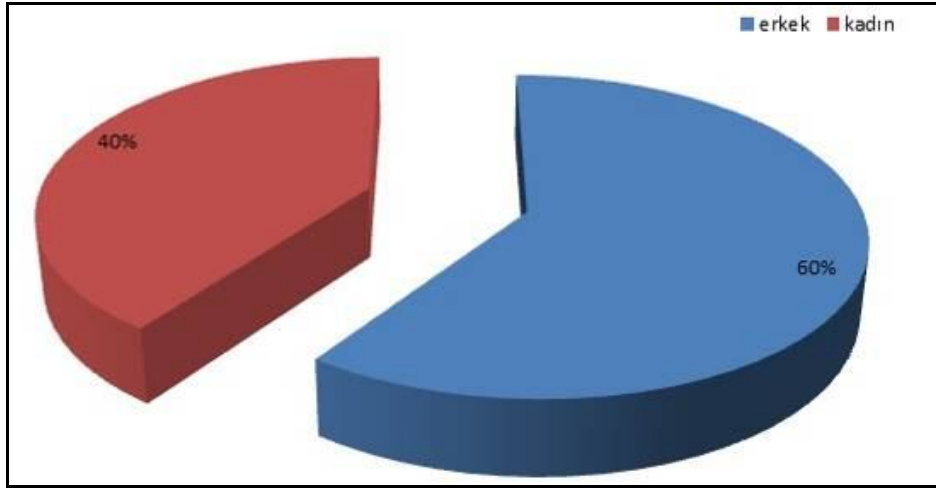
Ankete katılanların genelinde mahalleler arasında yaş grubu dağılımlarında göze batan farklılık gözlemlenmiştir. Ankete en yoğun katılım 25-30 yaş grubu arasında olmuştur. Ankette 30 yaş, 35 ve 40 yaş değerlerinin biraz daha fazla seçildiği fark edilmiştir. Bunun sebebi olarak örneklemelerinin bazılarının yaşlarını yuvarladığı düşünülmektedir (Şekil 47).

Şekil 47: Ankete Katılanların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

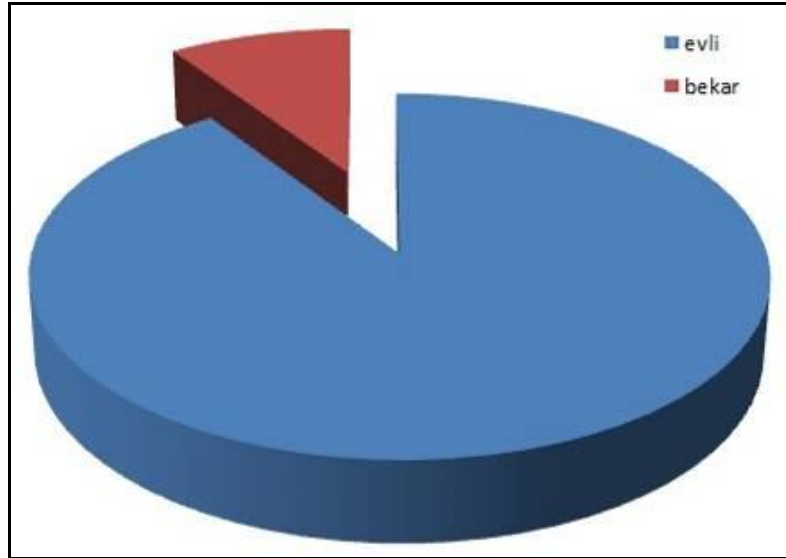
Ankete katılanların cinsiyet üzerinden dağılımı incelendiğinde erkek sayısının 838 iken, kadın sayısının 562 olduğu gözlemlenmektedir. Bu da hane halkı içerisinde söz hakkının daha çok erkeğe bırakıldığını bize göstermektedir (Şekil 48).

Şekil 48: Ankete Katılanların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Ankete katılanlar medeni hallerine göre incelendiğinde 1268 kişinin %91 oranında evli oldukları gözlemlenmektedir. Ankete katılanların 132 kişi %9 oranında bekar insanlardır. Ankete katılanların büyük bir çoğunluğunun yaş grubunun 30 altında gözlemlenmesi bölgede erken evliliklerin gerçekleştiğini düşündürmektedir (Şekil 49).

Şekil 49: Ankete Katılanların Medeni Durumu

Eğitim durumlarını öğrenmek için bölgede yapılan anket çalışmasına verilen cevaplardan ilkokul 5 mezunu cevabını işaretleyenlerin oranı %37 iken, ortaokul cevabını işaretleyenlerin oranı %25'tir. Lise mezunu olanların oranı %22'dir. Ankete katılanların eğitim durumları ile ilgili soruya verdikleri cevapta okuma yazma

bilmeyenlerin oranı %4, ön lisans mezunu olanların oranı %3, lisans mezunu olanların oranı %5'tir. Okula gitmediği halde okuma yazma bilenlerin oranı ise %3 olarak belirlenmiştir. Anket çalışmasında Lisans üstü mezunlarının oranı %1 olarak belirlenmiştir (Tablo 21).

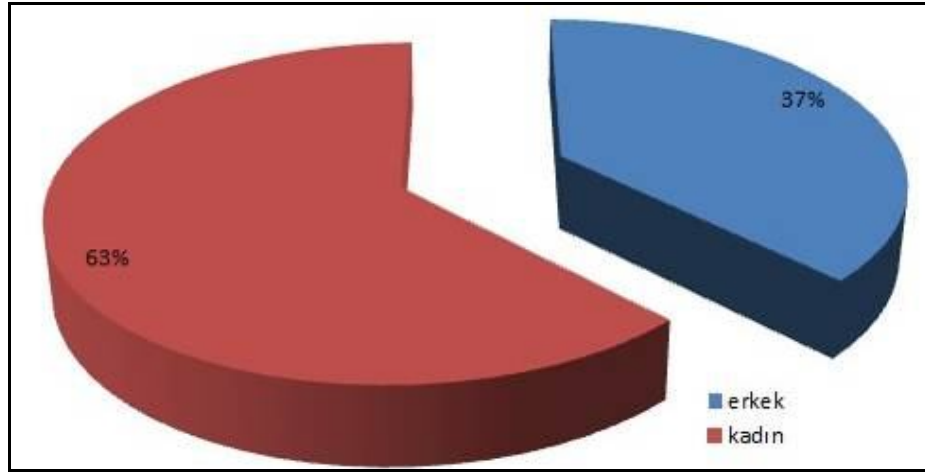
Eğitim seviyesinin genel anlamda düşük gözlemlenmesine bağlı olarak bölge halkı olarak eğitimin yeterli öneme sahip olmadığını söylemek mümkündür. Bunun yanında okuma yazma bilmeyenlerin sayısı da oran olarak oldukça fazladır. Lisans ve lisans üstü eğitim düzeyi de oldukça düşüktür.

Tablo 21: Ankete Katılanların Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Frekans	(%)	Geçerli (%)
Okuma yazma bilmiyor	54	3,9	4
Herhangi bir okul bitirmediği halde okuma yazma biliyor	44	3,2	3
İlkokul 5	518	37	37
Ortaokul	352	25,1	25
Lise	307	21,9	22
Ön lisans	44	3,2	3
Lisans	66	4,7	5
Lisans üstü	15	1	1
Toplam	1400	100	100

Ankette okuma yazma bilmeyenlerin oranı kendi içerisinde cinsiyetlere göre incelendiğinde okuma yazma bilmeyen erkekler 20 kişi ile %37 oranında, kadınlar ise 34 kişi ile %63 oranında olarak nerdeyse erkeklerin iki katı seviyesinde belirmiştir (Şekil 50).

Şekil 50: Okuma Yazma Bilmeyenlerin Cinsiyetlere Göre Dağılımı

4.1.2. İlçede Çalışma Durumu Analizi

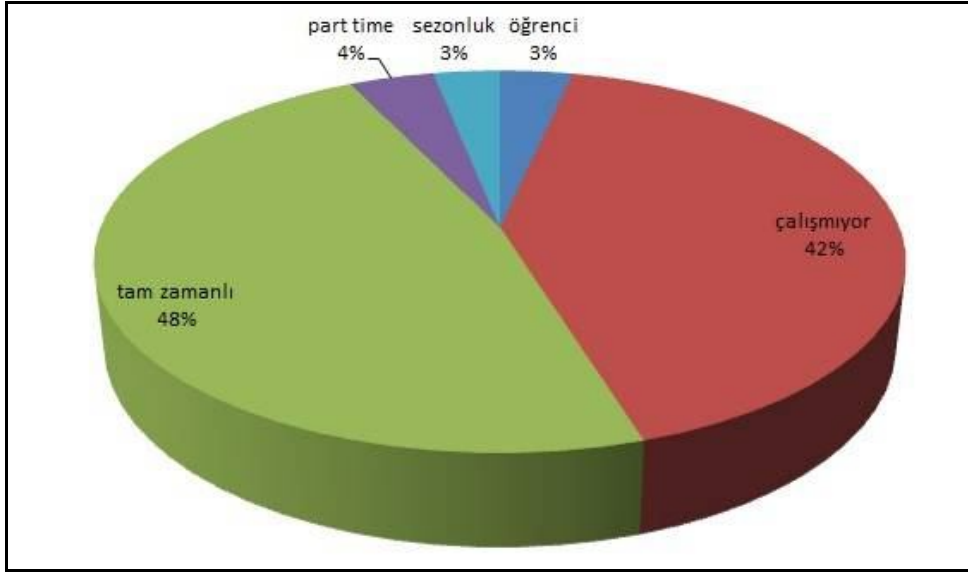
Ankete katılanlara sorulan sorular içerisinde çalışma durumları ile ilgili sorulara verilen cevaplarda çalışma durumunu tam zamanlı çalışıyor olarak işaretleyenler 662 kişi ile %48 ile en fazla oranda belirlenirken bu durumu 580 kişi ile %42'lik oran ile çalışmıyor tercihi takip etmiştir. Ancak bu çalışmıyor oranı içerisinde bulunanların büyük bir kısmı işgücü kapsamında olmayan ev hanımları yaşlılar gibi grupları kapsamaktadır. 66 kişi part time ve 48 kişi ile öğrenci seçenekleri takip etmektedir. Ankete katılanlar arasında sezonluk çalışanların sayısı ise 44 kişidir (Tablo 22).

Tablo 22: Ankete Katılanların Çalışma Durumu

Çalışma Durumu	Frekans	(%)	Geçerli (%)
Öğrenci	48	3,4	3
Çalışmıyor	580	41,5	42
Tamzamanlı	662	47,2	47
Parttime	66	4,8	5
Sezonluk	44	3,1	3
Toplam	1400	100	100

Bunların yanında %47 oranında gibi yüksek bir paydayı tam zamanlı çalışıyor seçeneğinin alması bölgede aile hayatlarının da düzenli olduğunu hane içerilerinde ki düzenin de stabil bir şekilde sürdüğünü izlenimi vermektedir (Şekil 51).

Şekil 51: Ankete Katılanların Çalışma Durumlarının Oranı

4.1.3. Çalışanların Çalışma Pozisyonlarının Analizi

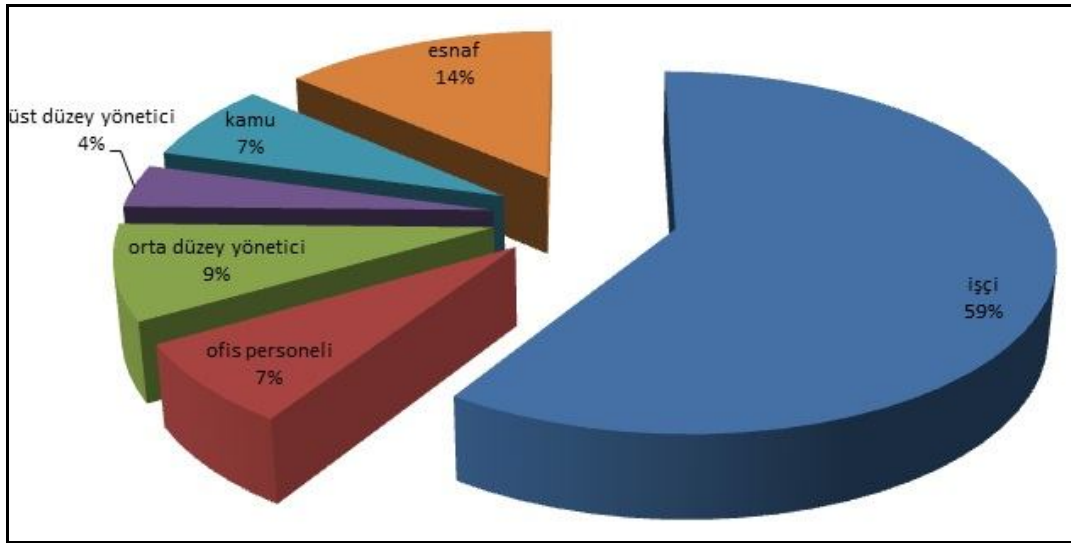
Sultangazi İlçesi'nde yapılan ankete katılan çalışanlar içerisinde çalışma pozisyonları incelendiğinde verilen cevaplara göre en yüksek oran %59 ile 459 kişinin verdiği işçi seçeneği olarak işaretlenmiştir. Bu cevabı sırası ile %14 oran ve 107 kişi ile esnaf ve %9 orta düzey yönetici cevapları takip etmiştir. %7 oranını ise ofis personeli ve kamu çalışanı takip etmektedir. Ankette çalışma pozisyonu olarak alınan cevaplar içerisinde %4'lük seçenek ile üst düzey yönetici en son sıradadır (Tablo 23).

Tablo 23: Çalışanların Çalışma Pozisyonları

Çalışma Pozisyonu	Frekans	(%)	Geçerli (%)
İşçi	459	59,4	59
Ofis personeli	57	7,4	7
Orta düzey yönetici	66	8,6	9
Üst düzey yönetici	29	3,8	4
Kamu	54	6,9	7
Esnaf	107	13,9	14
Toplam	772	100	100

Bu durum bize bölgede yaşayanlarının %59 oranında işçi ailesi olduğunu ve bölgeye yakın yerlerde birçok fabrika ve imalathane bulunduğunu göstermektedir. Ayrıca eğitim seviyesi ve gelirlerinin oranının yüksek olmamasını da söylemek mümkün olmaktadır (Şekil 52).

Şekil 52: Çalışanların Çalışma Pozisyonlarının Oranı

4.1.4. Çalışanların Aynı Yerde Çalışma Sürelerinin Analizi

Anket çalışmasında çalışanlara sorulan ne kadar süredir aynı pozisyonda çalışıyorsunuz sorusuna 191 kişi 5-10 yıl cevabı verirken bu cevabı 159 kişi ile 3-5 yıl cevabı takip etmiştir. Daha sonra 150 kişi tarafından 1-3 yıl cevabı verilmiştir. Bunun yanında 10-20 yıl seçeneğini tercih edenler 118 kişi, 20 yıldan fazla seçeneğini 65 kişi tarafından seçilmiştir. Bu veriler bize bölgede oturanların sürekli iş değiştirmediklerini ve oturmuş düzenli bir yaşantılarının olduğunu göstermektedir (Tablo 24).

Tablo 24: Çalışanların Aynı Yerde Çalışma Süreleri

Aynı Pozisyonda Çalışma Süresi	Frekans	(%)	Geçerli (%)
1 yıldan az	69	8,9	9
1-3 yıl arası	150	19,4	19
3-5 yıl arası	159	20,4	20
5-10 yıl arası	191	24,8	25
10-20 yıl arası	118	16,9	17
20 yıldan fazla	65	9,6	10
Toplam	772	100	100

4.1.5. Gelir Analizi

4.1.5.1. Çalışanların Aylık Gelirlerinin Analizi

Sultangazi İlçesinde yapılan anket çalışmasında çalışanlara aylık gelirleri sorulduğunda cevap olarak 260 kişi 1000-1499 TL arası seçeneğini tercih ederken, ikinci sırada 164 kişinin tercih ettiği 1500-1999 TL arası gelmektedir. Üçüncü sırada 120 kişinin 501-999 TL arası seçeneğini tercih ettiği görülmüş, dördüncü sırada ise 103 kişinin tercih ettiği 2000-2500 TL arası seçeneği gelmektedir (Tablo 25). Genel olarak baktığımızda bölgede yaşayanların büyük çoğunluğunu düşük gelirli insanların oluşturduğunu, az sayıda insanın orta gelirli olduğunu ve yüksek gelirli kişilerin bölgede yok denecek kadar az ikamet ettiklerini söylemek mümkündür.

Tablo 25: Çalışanların Aylık Gelir Durumu

Çalışanların Aylık Gelir Durumu	Frekans	(%)	Geçerli (%)
500 TL altı	22	2,8	3
501-999 TL arası	120	15,6	16
1000-1499 TL arası	260	33,7	34
1500-1999 TL arası	164	21,2	21
2000-2499 TL arası	103	13,3	13
2500-2999 TL arası	63	8,2	8
3000-4999 TL arası	26	3,4	3
5000-10000 TL arası	14	1,8	2
Toplam	772	100	100

4.1.5.2. İlçede Oturanların Hane Halkı Gelirlerinin Analizi

Çalışanların aylık gelirlerinin yanında Sultangazi İlçesinde yapılan anket çalışmasında bunun yanında hanenin aylık gelirleri sorulduğunda en çok alınan cevabı 448 kişi ile 1000-1499 TL arası seçeneği oluştururken, ikinci sırada 1500-1999 TL arası seçeneği 259 kişi ile tercih edilmiştir. 501-999 TL arası seçeneği ise 164 kişi tarafından tercih edilmiş ve daha yüksek gelirlere oldukça az rastlanmıştır (Tablo 26).

Tablo 26: Hane Halkı Aylık Gelir Durumu

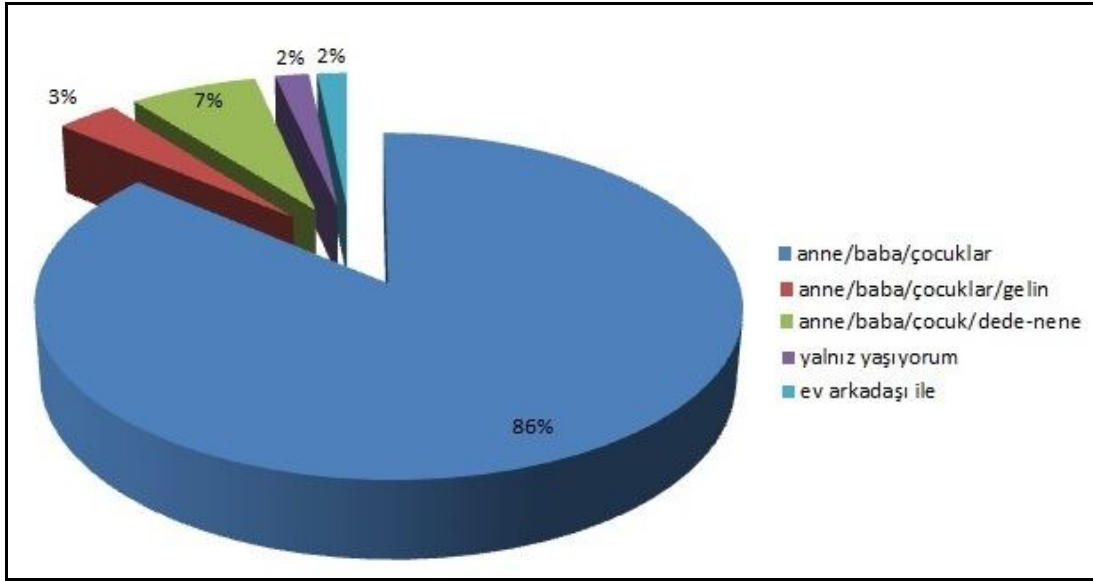
Hane Halkı Aylık Gelir Durumu	Frekans	(%)	Geçerli (%)
500 TL altı	35	2,5	3
501-999 TL arası	164	11,8	12
1000-1499 TL arası	448	32	32
1500-1999 TL arası	259	18,8	18
2000-2499 TL arası	205	14,3	15
2500-2999 TL arası	142	10,2	10
3000-4999 TL arası	106	7,4	7
5000-7499 TL arası	22	1,7	2
7500-9999 TL arası	12	0,9	1
10000-14999 TL arası	3	0,2	0
15000-19999 TL arası	2	0,1	0
20000 den fazla	2	0,1	0
Toplam	1400	100	100

Hane halkı gelirlerinin oranının da çok az olması sebebi ile bölgede çalışanların düşük ücretlere çalıştıklarının yanı sıra hanede çalışan sayısının bir kişi veya iki kişi gibi az sayıda olduğu sonucun çıkarmak da mümkün olmaktadır.

4.1.6. İlçede Oturanların Aile Yapısının Analizi

Anket çalışmasında örneklere hanelerinin aile yapısı sorulduğunda %86 gibi yüksek oranda anne/baba/çocuklar cevabı seçilirken anne/ baba/çocuk/dede-nene cevabı %7 oranı ile ikinci sırada yer almış bunun yanında ev arkadaşı ve yalnız yaşıyorum seçenekleri de az oranda olmasına rağmen tercih edilmiştir (Şekil 53). Buradan bölgede yaşayanların aile bağlarının kuvvetli ve birbirlerinden kopamadan bütün olarak yaşadıklarını söylemek mümkündür.

Şekil 53: Ankete Katılanların Aile Yapısı ile İlgili Soruya Verdikleri Cevap

Anketten bekar insanların %85’lik bir kısmı ailesi ile yaşadığı gibi %10’luk bir kısmı ise yalnız veya ev arkadaşı ile yaşadığı sonucuna ulaşılmaktadır. %10’luk kesimin yalnız yaşamasının bir çok sebebi olabilir ilk akla gelenler aile hayatına düşkün olmalarından dolayı oranın düşük olması veya bölgede bulunan bir üniversite sebebi ile ailelerinden uzak olanların yalnız yaşamaya mecbur kalmasıdır (Tablo 27).

Tablo 27: Ankete Katılan Bekarların Kiminle Yaşadığının Analizi

Bekarlar Kiminle Yaşıyor	Frekans	(%)	Geçerli (%)
Ailesi ile yaşıyor	115	86,9	87
Ev arkadaşı/yalnız	17	13,1	13
Toplam	132	100	100

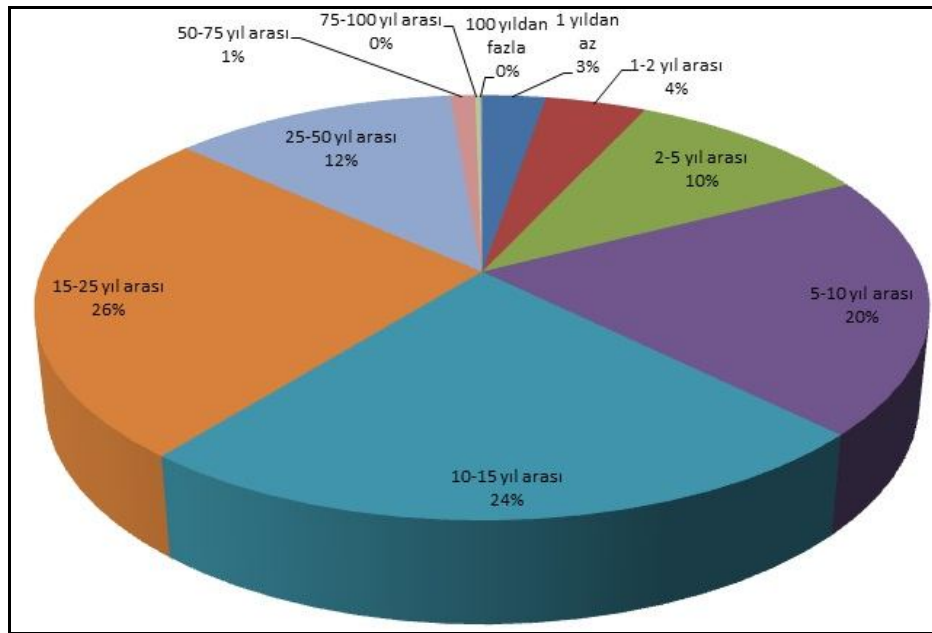
4.1.7. İlçede İkamet Edenlerin Zaman ve Geldikleri Yer ve Mahallelere Göre Analizi

4.1.7.1. İlçedekilerin İkamet Sürelerinin Analizi

Anket çalışmasında saha uygulaması gerçekleştirilirken Sultangazi İlçesinin her mahallesinde örneklem sayısı ortalama olarak aynı adette tutulmuştur. Bu sebepten örneklemelerin hangi mahallede oturdukları oran olarak farklılık göstermemektedir.

Sultangazi İlçesinde ikamet edenlerin ne kadar süredir bu bölgede oturdukları ile ilgili yöneltilen soruya gene mahallelerden farklı yanıtlar gelmiştir. Ortalama olarak bakıldığında 15-25 yıl seçeneği %26 seçilme oranı ile ilk sırada yer almıştır. Daha sonra %24 oranında 10-15 yıl seçeneği gelmiştir. Bunları sırası ile 5-10 yıl ve 25-50 yıl seçenekleri takip etmiştir. Bölgede dikkat çeken 75-100 yıl ve 100 yıldan fazla seçeneklerini seçenlerin sayısının azlığı nedeni ile oranlama yapıldığında %0 oranında kalarak paydaya girememiş olmasıdır (Şekil 54). Bölgede yaşayanların hanelerinde oturma sürelerine bakıldığında 1990'lı yıllarda nüfusun artması ile doğru orantılı olarak hanelere yerleştiğini ve kalıcı bir düzen kurduklarını görmekteyiz. Daha öncesinden bölgede yaşayanların oranının oldukça düşük olması bu bölgede genelde ikinci kuşak boyunca insanların yaşadığını göstermektedir.

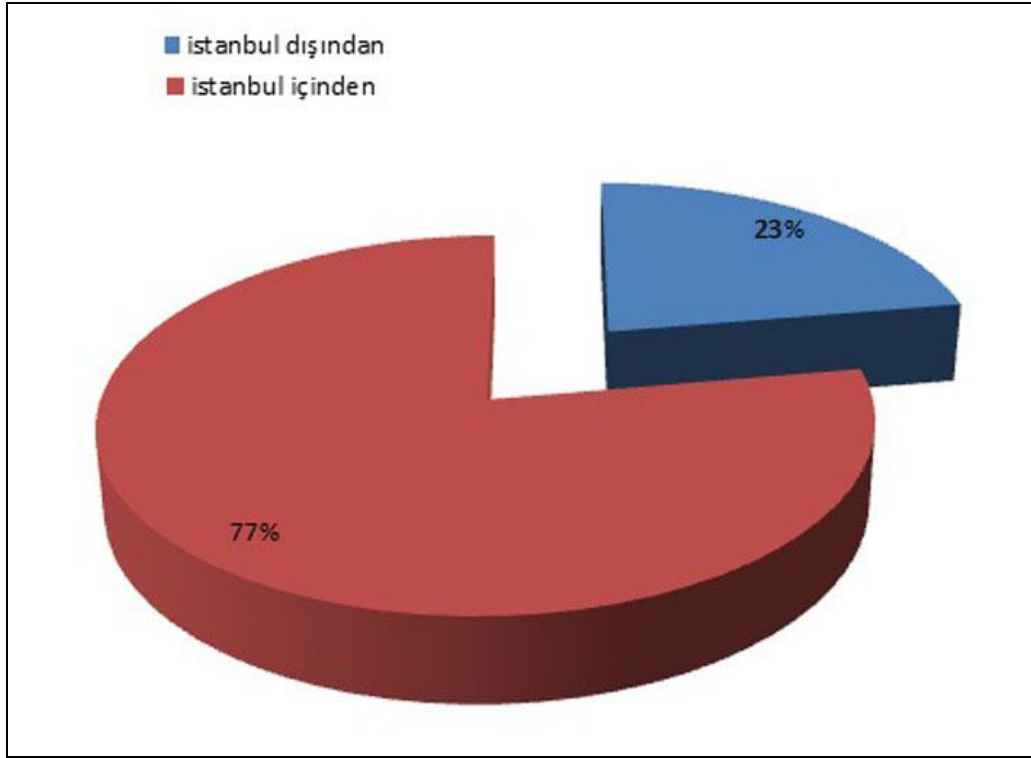
Şekil 54: Sultangazi İlçesi'nde Hanelerin Oturma Süreleri

4.1.7.2. İlçeye Taşınmadan Önce Oturulan Yerlerin Analizi

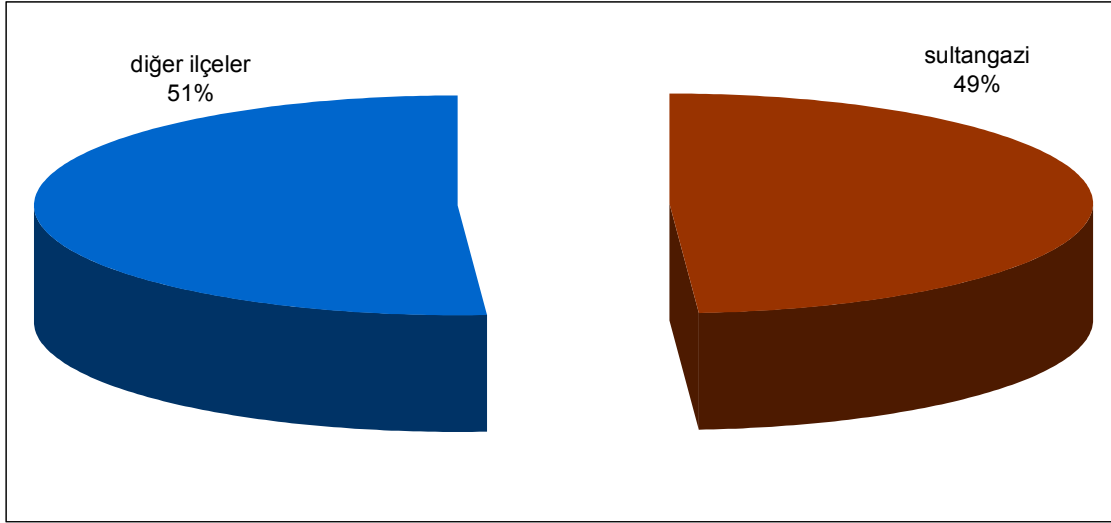
Sultangazi İlçesinde oturanların buradan daha önce nerelerde oturdukları ile ilgili sorulan soruya %77 İstanbul içi seçeneği cevaplanırken İstanbul dışında da farklı bölgelerden gelenler seçeneği %23 oranındadır (Şekil 55). Bu durum bölgenin dış göçten ziyade iç göç aldığını bize göstermektedir.

Şekil 55: İstanbul'a Göre Nüfusun Önceden Oturduğu Yerler

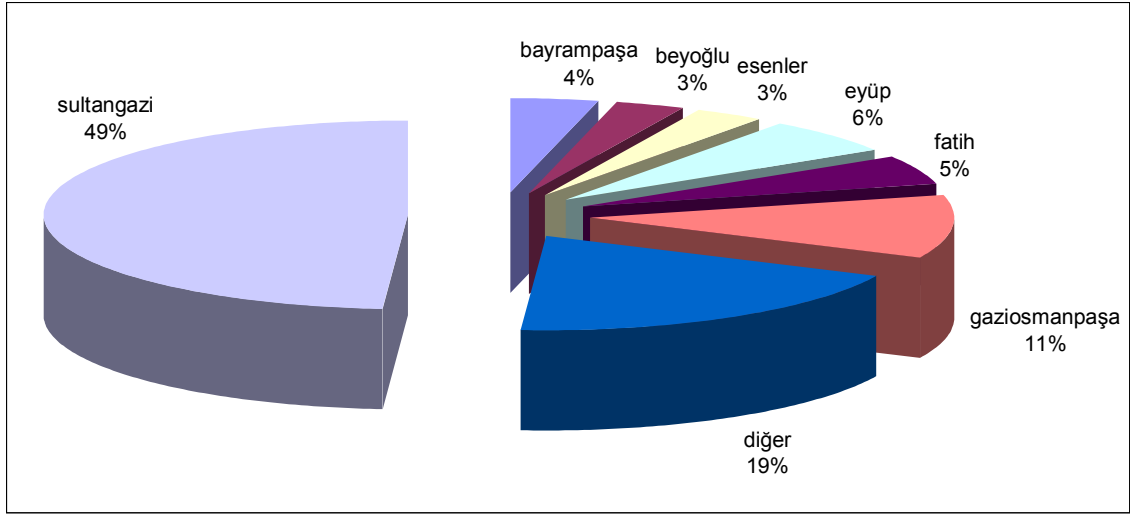
Anket verilerini incelediğimizde, İstanbul içi seçeneğini tercih edenler arasında geldikleri yeri İstanbul'un İlçeleri arasından belirtmeleri istendiğinde, %49'luk oran ile Sultangazi İlçesi'ni seçenler, kalan %51'lik oran İstanbul'un diğer ilçelerinden gelenler olarak ayırmak mümkün olmaktadır (Şekil 56). Bu durum İstanbul'un başka bölgelerinden Sultangazi İlçesi'ne taşınanlarda bölgenin tercih edildiğini göstermektedir. Bunun yanında Sultangazi ilçesi'nde oturanların bölgeden memnun oldukları taşınmaları gerektiğinde başka bir ilçeye gitmeyerek tekrar Sultangazi İlçesi'nde oturmayı tercih ettiklerini göstermektedir.

Şekil 56: İlçelere Göre Önceden Oturulan Yerler

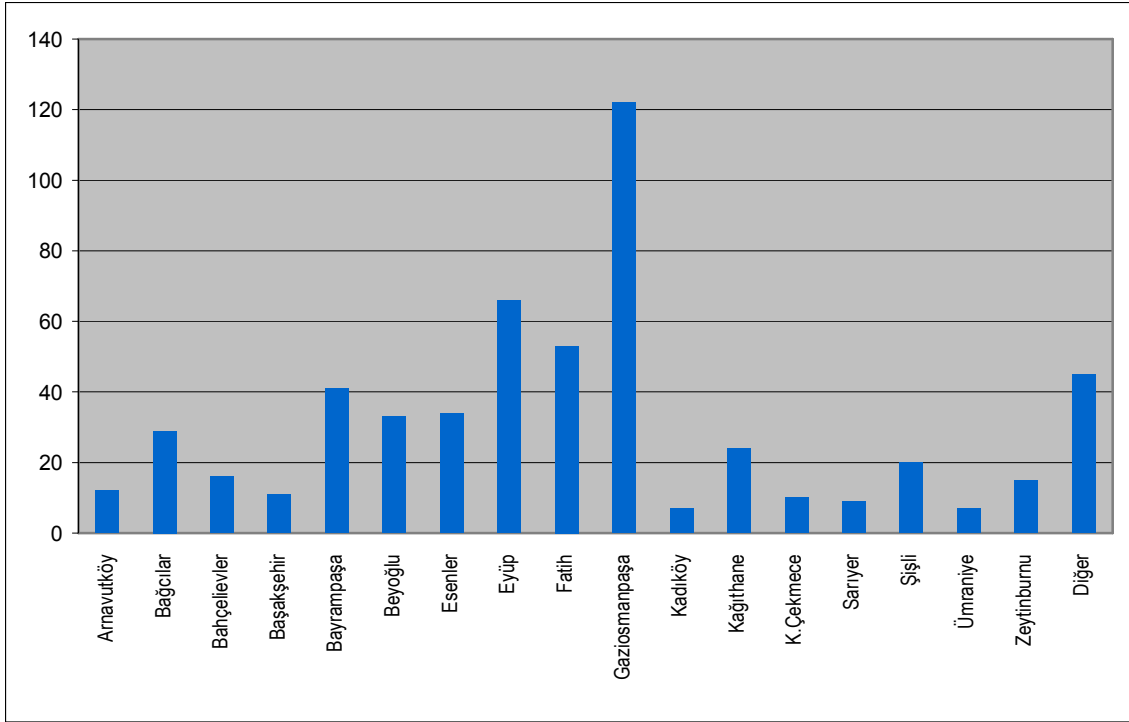
Ayrıca İstanbul'un İlçelerinden Sultangazi dışarısında başka ilçeler arasında oranlama yapıldığında %51'lik oran içerisinde Gaziosmanpaşa %11, Eyüp %6, Fatih %5, Bayrampaşa %4, Beyoğlu %3, Esenler %3 ve diğer ilçeler %19'luk orana sahiptir (Şekil 57). Başka ilçelerden gelen yüzde 51'lik kısmın %11'i Gaziosmanpaşa İlçesi'ndendir. Bu durum Sultangazi İlçesi kurulmadan önce ilçenin büyük bölümünün Gaziosmanpaşa İlçesi'nin sınırlarında olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca Gaziosmanpaşa İlçesi'nden Sultangazi İlçesi'ne doğru bir göç yaşandığını da göstermektedir. Diğer ilçelere bakıldığında İstanbul'un bir çok ilçesinden az miktarda da olsa göç almıştır.

Şekil 57: Gaziosmanpaşa İlçesi baz alınarak Önceden Oturulan İlçeler

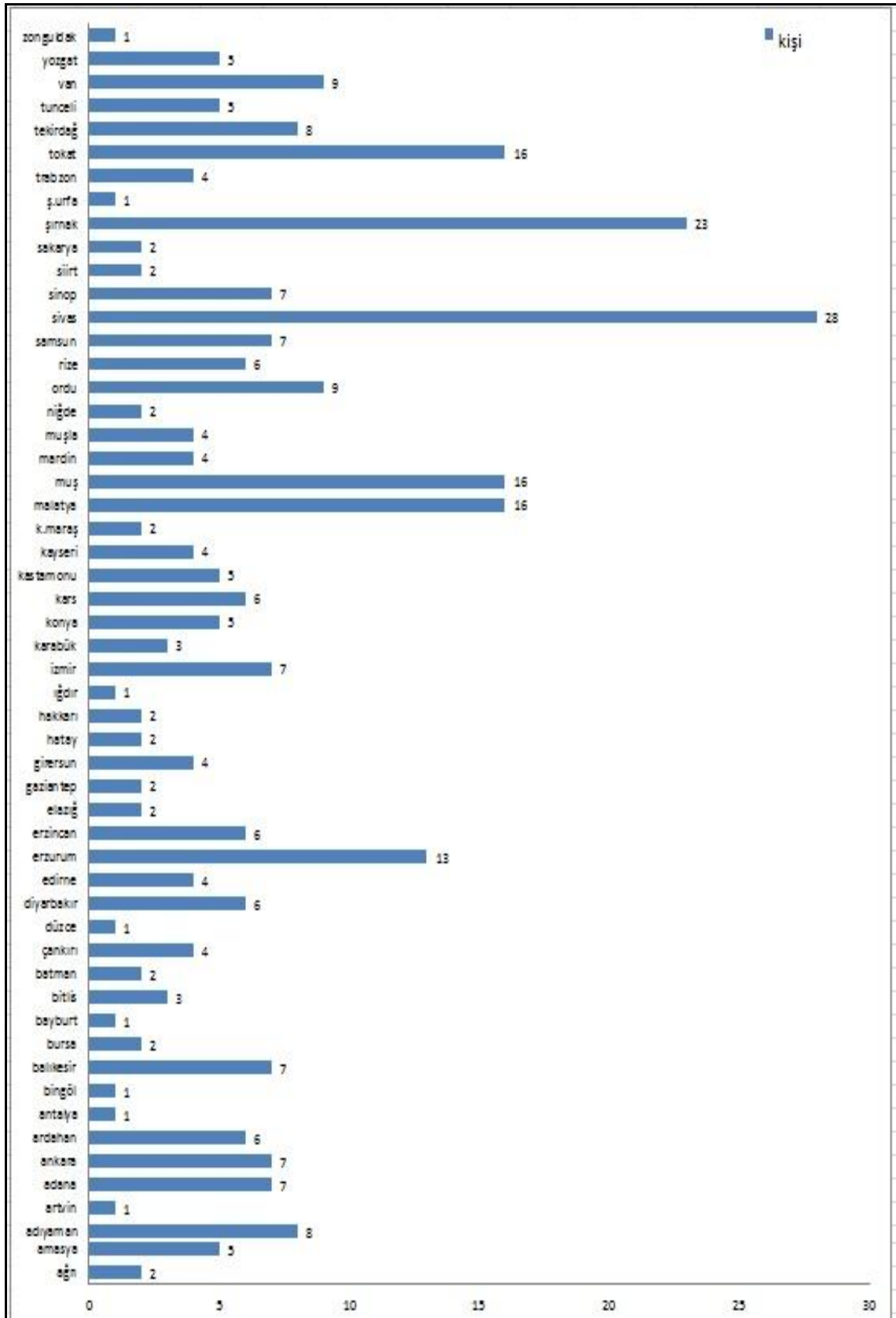
Ankette 521 kişi ile Sultangazi seçeneğini ayırdığımız zaman %51'lik oranla diğer ilçelerin dağılımında ilk sırada 122 kişi ile Gaziosmanpaşa ilçesini 66 kişi ile Eyüp İlçesi daha sonra ise 53 kişi ile Fatih İlçesi takip etmektedir (Şekil 58). 41 kişi Bayrampaşa, 34 kişi Esenler, 33 kişi Beyoğlu, 29 kişi Bağcılar ve 20 kişi Şişli cevabını vermiştir. Sultangazi İlçesi'nin iç göçü kendisine en yakın ilçelerden aldığını görülmektedir. Diğer ilçeler cevabını veren 6'şar kişi Beşiktaş ve Pendik, 4'er kişi Güngören ve Üsküdar, 3'er kişi Avcılar, Bakırköy, Beylikdüzü, Esenyurt, Sultanbeyli ve Tuzla, 2'şer kişi Beykoz ve Sancaktepe, 1'er kişi de B.Çekmece, Çekmeköy ve Kartal ilçelerini belirtmiştir.

Şekil 58: İstanbul İlçeleri Genelinde Önceden Oturulan Yerler

Sultangazi İlçesi'nde oturanların daha önce nerede oturdukları ile ilgili soruya verilen cevaplardan %77'si İstanbul içi seçeneğidir. Bunun yanında cevap verenlerden %23'lük bir kısım da İstanbul dışı seçeneğini tercih etmiştir. İstanbul dışını tercih eden toplam 325 kişiden en çok tercih alan il 28 kişi ile Sivas olmuştur. İkinci sırada 23 kişi ile Şırnak seçilmiştir. Üçüncü olarak da 16 kişi ile seçilen Malatya, Muş ve Tokat aynı sayıda tercih edilmiştir. Bunun yanında diğer bazı illerde çeşitli oranlarda tercih almıştır (Şekil 59). Yüksek oranlarda aynı illerden gelenlerin olması bize bölgeyi benzer yaşam biçimlerinden gelen insanların oluşturduğunu göstermektedir.

Şekil 59: Türkiye Geneline İller Bazında Önceden Oturulan Yerler

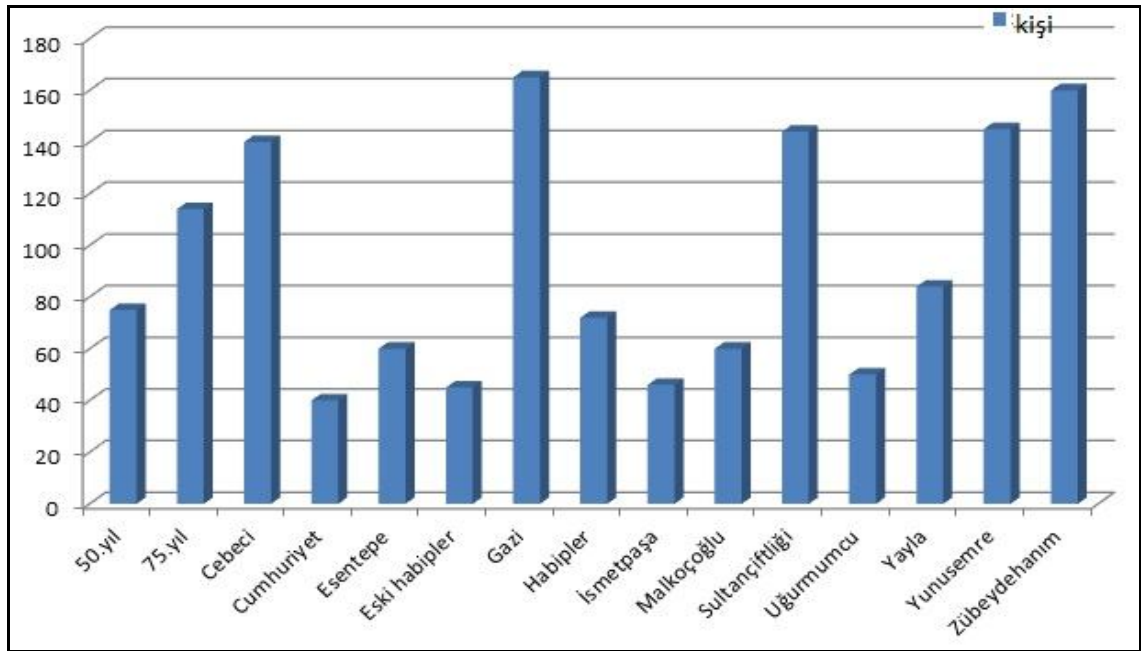

4.1.7.3. Ankete Katılanların Oturduğu Mahallelere Göre Dağılımının Analizi

Sultangazi İlçesinde oturan ve ankete katılanlara hangi mahallede oturdukları sorusu yöneltildiğinde en çok cevabı 165 kişinin verdiği Gazi Mahallesi seçeneği almıştır. İkinci olarak oturan mahalle 160 kişi ile Zübeyde Hanım Mahallesi tercih edilmiştir. Daha sonra ise sırası ile Yunus Emre 145 kişi ile, Sultançiftliği 144 kişi ile, Cebeci Mahalleleri 140 kişi ile tercih edilen şıklar olmuştur (Şekil 60).

Ancak anket çalışmasının genel anlamda analizlerinin sağlıklı oluşturulabilmesi için bölgede yapılan saha çalışmasının mahalle bazında eşit sayıda kişilere uygulanmasına özen gösterilmiş ancak bazı mahallelerde katılımcı sayısı planlananın altında olmuştur.

Şekil 60: Mahallelere Göre Ankete Katılan Kişi Sayısı

4.1.7.4. İlçeye Yerleşme Sebeplerinin Analizi

Ankete katılanlara Sultangazi İlçesine yerleşme sebepleri sorulduğunda en çok tercih edilen cevap 550 kişi ile ekonomik sebepler seçeneği olurken ikinci en çok tercih edilen cevap olan aile bağları seçeneği 530 kişi ile birinci sebebe oldukça yakın bir

grafik çizmektedir. Bunun dışında kalan şıklar oldukça az tercih alırken göz doldurmamışlardır (Tablo 28).

Ekonomik sebepler seçeneğinin en çok tercih edilmesinden bölgenin az bütçe ile yaşanılabilen bir yer olduğunu bize göstermekle birlikte bu sebepten bölgeyi seçen örneklemelerinde geçim güçlerinin düşük olduğunu söylemek mümkün olmaktadır. Bunun yanında aile bağları seçeneğinin yüksek oranda seçilmesi ekonomik gücün yanında bölge insanların da başka bölgede yaşayacak gücü olmasına rağmen o bölgedeki ailelerinden kopmak istememeleri sebebiyle başka bir ilçeye taşınmayarak burada ikamet ettiklerini gözlemleyebilmekteyiz.

Tablo 28: Ankete Katılanların Sultangazi İlçesi'ne Yerleşme Sebepleri

Sultangazi İlçesi'ne Yerleşme Sebebi	Frekans	(%)	Geçerli (%)
Ekonomik sebepler	550	39,2	39
Aile bağları	530	37,9	38
Tanıdık aracılığı ile	162	11,6	12
Tayin atama	96	6,9	7
Diğer	62	4,4	4
Toplam	1400	100	100

4.1.8. İlçede Oturanların Hane Mülkiyeti Analizi

Ankete katılanlara şuanda oturdukları evin mülk durumu sorulduğunda mülk sahibi seçeneği 890 kişi ile en çok tercih edilen şık olmuştur. İkinci sırada kira seçeneğini seçenlerin sayısı 510 kişi olmuştur. Ankette diğer şikkı seçeneği işaretleyenler bulunmamıştır. Bu durum diğer durumda hiçbir ailenin bulunmadığı anlamına gelmemekle birlikte Ankete katılanlar içerisinde diğer seçeneğinde hiç kimsenin bulunmadığını ifade etmektedir (Tablo 29).

Mülk sahibi seçeneğinin fazla çıkmasının sebebi bölgede köy yerleşiminden beri gelen bir eski bir düzenin olmasıdır. Bunun yanında yerleşim bölgede plansızdır ancak bu durum ikamet edenlerin oturulan bölge olarak tercihlerini değiştirmelerine neden olmamaktadır. Ayrıca kirada oturanların oranının yüksek olduğu gözlenmektedir. Kirada oturanlar isteseler başka ilçelerde de oturabilecekleri gibi ikamet için burayı

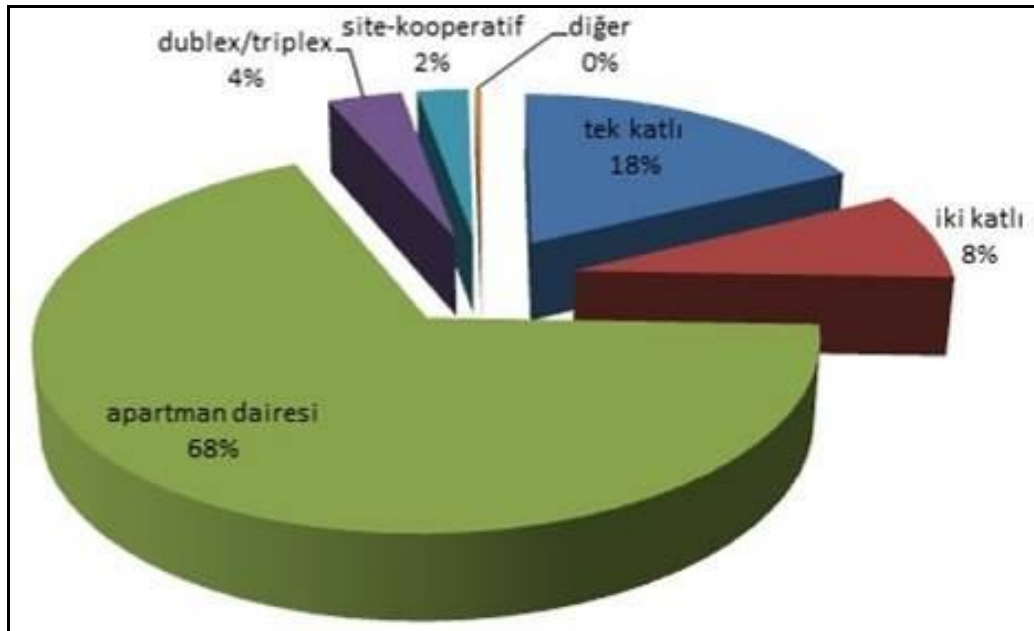
tercih etmişlerdir Bunun sebebi ise bölgenin plansız olmasına rağmen ekonomik açıdan uygun oluşu ve aile bağları gibi sebepler nedeni ile ilçenin tercih edildiğini göstermektedir.

Tablo 29: Ankete Katılanların Mülkiyet Durumu

Mülkiyet Durumu	Frekans	(%)	Geçerli (%)
Kendi evi	890	63,6	64
Kira	510	36,4	36
Diğer	0	0	0
Toplam	1400	100	100

Ankete katılanların oturdukları evin özellikleri sorgulandığında %68 oranında apartman dairesi seçeneği ilk sırayı almıştır. İkinci olarak %18 oranında tek katlı ev seçeneği işaretlenmiş ve %8 oranında iki katlı ev seçeneği işaretlenerek takip etmiştir. Dublex/triplex %4 tercih edilmiştir (Şekil 61).

Şekil 61: Ankete Katılanların Evlerinin Özellikleri

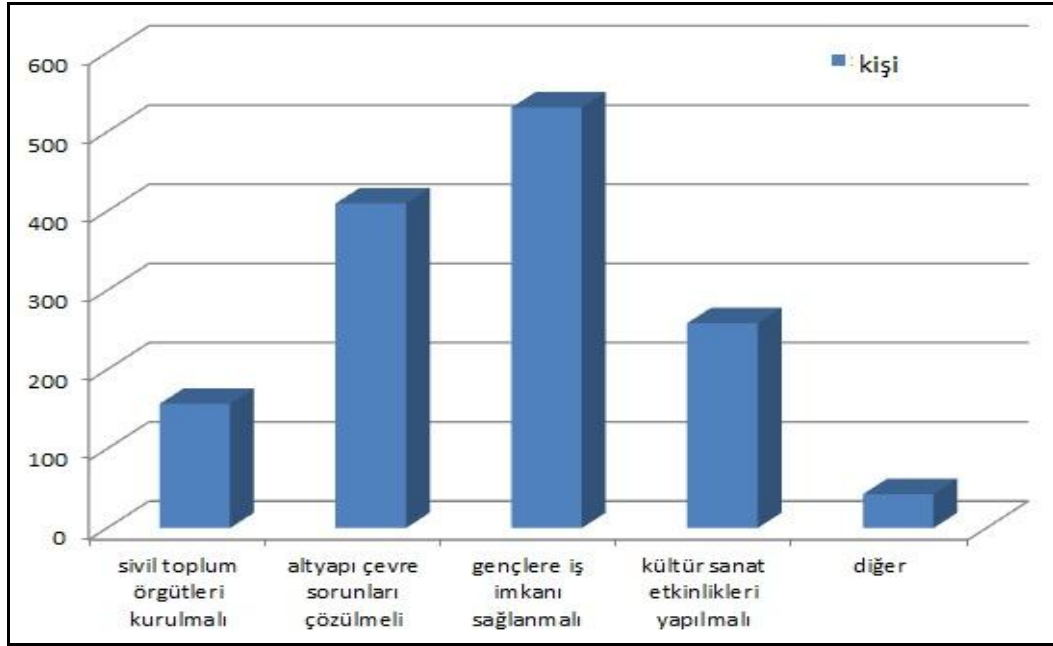

4.1.9. Ankete Oturanların İlçe Hakkında Düşündükleri

4.1.9.1. Ankete Katılanların İlçenin Gelişimi İçin Neler İstediklerinin Analizi

Ankete katılanlara Sultangazi İlçesinin gelişimi için neler yapılması gerektiği sorulduğunda 531 kişi ile en fazla işaretlenen cevap gençlere iş imkanlarının artırılması olmuştur. İkinci sırada 410 kişilik cevap ile altyapı çevre sorunlarının çözülmesi seçeneği tercih edilirken kültür sanat etkinlikleri yapılmalı seçeneği ise 259 kişi ile üçüncü sırada tercih edilmiştir (Şekil 62).

Şekil 62: Ankete Katılanların Sultangazi İlçesi'nin Gelişimi İçin Düşündükleri

Gençlere iş imkanı sağlanması seçeneğinin en çok tercih edilen seçenek olması bölgede işsiz fazla sayıda genç bulunduğunu göstermektedir. Özellikle oranın yüksek çıkmasından ise anketin her haneden bir kişiye yapıldığını göz önüne aldığımızda bu işsiz genç nüfusun yüksek oranda her haneye dağıldığını görebilmekteyiz. Zaten bu sonucu hane halkı geliri sorusunda aldığımız cevaplar ile karşılaştırdığımızda ortalama her hanede bir kişinin çalıştığını gözlemleyebilmekteyiz. Hanenin büyüklüğü fazla olsa da çalışan sayısının azlığını gözlemlemek mümkün olmaktadır.

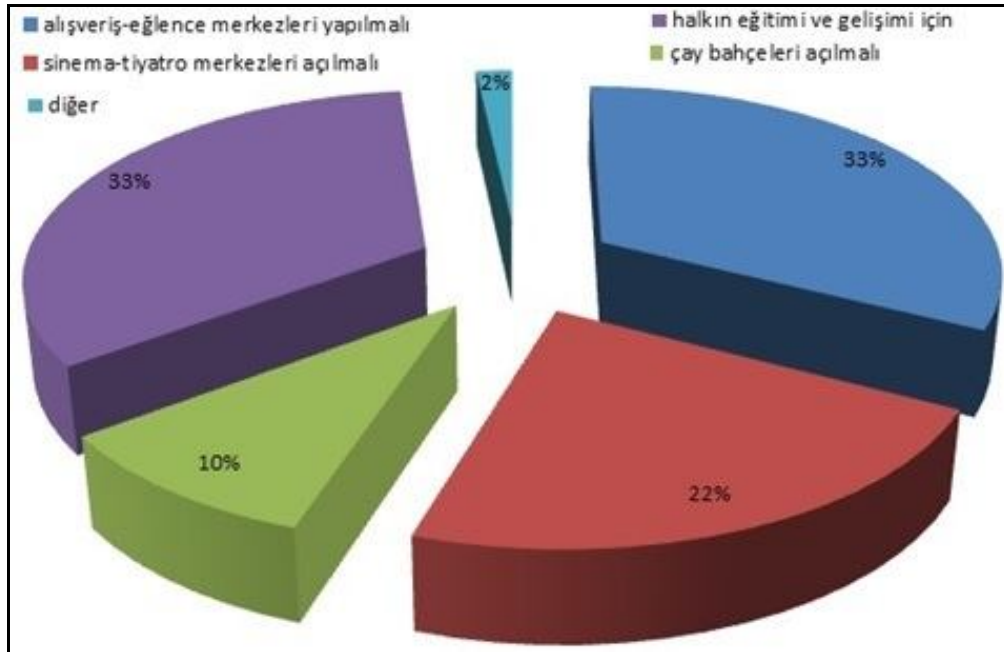
Bunun yanında gelişim için altyapı ve çevre sorunlarının iyileştirmesi seçeneğini de yüksek oranda işaretleyen olmuştur. Buda bize bölgenin altyapısından ve çevre sorunlarından şikayetçi insanların sayısının oldukça çok olduğunu göstermektedir.

4.1.9.2. Sosyo-Kültürel Yapıyı Geliştirmek İçin Yapılması Gerekenlerin Analizi

Ankete katılanlara Sultangazi İlçesi için sosyo-kültürel yapıyı geliştirmek için neler yapılmalıdır sorusu yöneltildiğinde, halkın eğitimi ve gelişimi ve alışveriş-eğlence merkezleri yapılmalı seçeneklerinin ikisi de %33'lük pay ile ilk sırada yer almaktadır. İkinci sırada %22'lik bir oran ile sinema tiyatro merkezleri açılmalı seçeneği yer almaktadır. Daha sonra %10'luk pay ile çay bahçeleri açılmalı seçeneği tercih edilmiştir (Şekil 63).

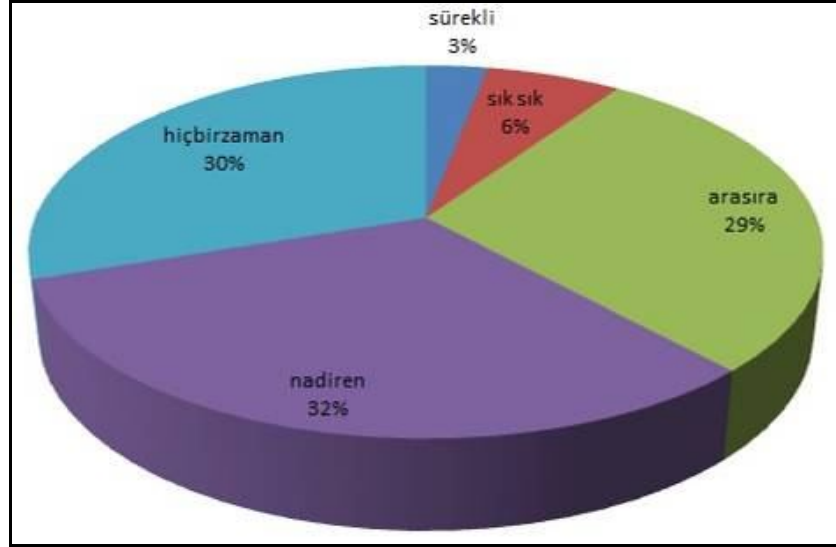
Bu durumda bölgede oturanların hem alışveriş ve eğlence merkezlerinin yetersiz sayıda olduğunu düşündüğünü ve isteklerinin bu yönde olduğunu söylemek mümkün olmaktadır. Aynı zamanda halk eğitimi ve gelişimi için organizasyonlar yapılmasını istemelerinin oranının çokluğunu göz önüne alarak bölge sakinlerinin kültürel anlamda da öğrenme ihtiyacı hissettikleri anlaşılmaktadır.

Şekil 63: Ankete Katılanların Sultangazi İlçesi'nde Sosyo-Kültürel Yapıyı Geliştirmek İçin Düşündükleri

Ankete katılan örneklerin sosyal imkanlardan yararlanma sıklıkları incelendiğinde en fazla oran %32 ile nadiren seçeneğidir. İkinci en çok tercih edilen seçenek olarak %30 ile hiçbir zaman seçeneği gelirken üçüncü sırada seçilen seçenek ara sıra olmuştur (Şekil 64).

Şekil 64: Ankete Katılanların Sosyal İmkanlara Katılma Sıklığı

İlçede genel olarak gelir seviyesinin düşük ve ihtiyaç sahibi olduğu gözleniyorken bölge sakinlerinin sosyal imkanlardan yararlanma periyodlarına bakıldığında sunulan imkanlardan yararlananların sayısının oldukça düşük olduğunu görmekteyiz. Bu durum akla ilçede ikamet edenlerin sağlanan sosyal imkanlardan yeterince haberdar olmadıklarını getirmektedir. Bunun yanında bu imkanlardan haberdar olmaları ancak imkanları kullanmak istememeleri de olasılık dahilindedir.

Ankete katılanlara diğer ilçelere ulaşımında kullandıkları araçlar sorulduğunda en çok tercih edilen seçenek 681 kişinin tercih ettiği belediye otobüsü seçeneği olmuştur. Daha sonra sırası ile 324 kişi minibüs/dolmuş, 195 kişi özel araç, 182 kişi tramvay seçeneklerini tercih etmiştir (Tablo 30).

Tablo 30: Diğer İlçelere Ulaşımında Kullanılan Araçlar

Diğer İlçelere Ulaşımında Kullanılan Araçlar	Frekans	(%)	Geçerli (%)
Belediye otobüsü	681	48,7	49
Minibüs/dolmuş	324	23,1	23
Özel araç	195	13,9	14
Taksi	14	1	1
Tramvay	182	13	13
Diğer	4	0,3	0
Toplam	1400	100	100

İlçede taksi kullananların oranının %1 olarak saptanması ve özel araç kullananların oranının %14 seviyesinde kalması göz önüne alındığında bölge halkının gelir seviyesinin düşük ve orta seviyede olduğunu söylemek mümkündür.

Bunun yanında belediye otobüsü kullanımının %49 oranına kadar yükselmesi komşu ilçelere ulaşımında belediyenin hizmet sağlamasının yeterli olduğunu da göstermektedir.

4.1.9.3. İlçede Temel İhtiyaçların Nereden Karşılandığının Analizi

Temel ihtiyaçlarını nerelerden karşıladıkları sorulan örneklem %65 ile en çok oranda kendi mahallemden seçeneğini işaretlerken daha sonra sırası ile %28 ile diğer ilçeler tercih edilirken diğer mahallerden seçeneği %7 oranında tercih edilmiştir (Tablo 31).

Tablo 31: Ankete Katılanların Temel İhtiyaçlarını Karşıladığı Yerler

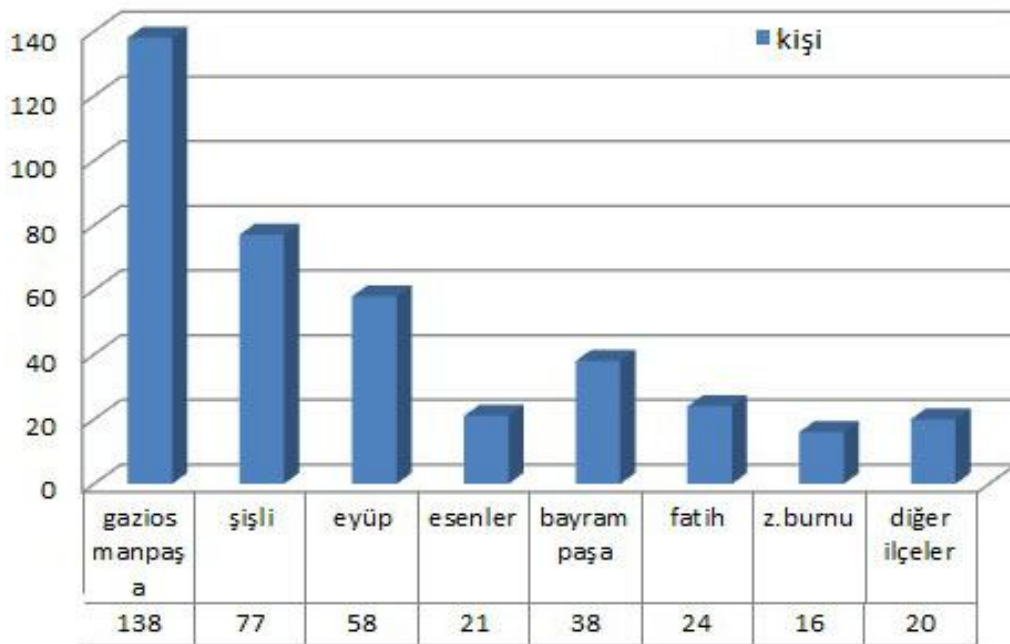
Temel ihtiyaçların karşılandığı Yerler	Frekans	(%)	Geçerli (%)
Kendi mahallemden	914	65,2	65
Diğer mahallelerden	96	6,9	7
Diğer ilçelerden	390	27,9	28
Toplam	1400	100	100

Kendi mahallemden seçeneğinin oranının yüksek olmasından ilçedeki her mahallenin temel ihtiyaç karşılama konusunda yeterli işletmeye sahip olduğunu göstermektedir. Bunun yanında bu işletmelerin hanelere yakınlığı ile de tercih sebebi olduğunu söylemek mümkün olmaktadır.

Diğer yandan diğer ilçeler seçeneğinin %28 gibi yüksek oranlarda seçilmesi, bu bölgelerde çalışanların akşamları evlerine giderken işyerleri civarında bu temel ihtiyaç maddelerini temin ettiğini ihtiyaçlarını bu şekilde karşıladıklarını düşündürmektedir.

Soruda diğer ilçelerden seçeneğini işaretleyenlerin dağılımında en çok tercih edilen seçenek 138 kişi ile Gaziosmanpaşa İlçesi olmuştur. İkinci sıra da 77 kişi ile Şişli İlçesi, üçüncü sırada da 58 kişi ile Eyüp İlçesi gelmektedir (Şekil 65).

Şekil 65: Temel İhtiyaçların Karşılandığı Diğer İlçeler

İlçenin büyük bölümünün 2008 yılına kadar Gaziosmanpaşa İlçesi'ne bağlı olduğunu ve İlçeye İstanbul içi göçün en çok Gaziosmanpaşa İlçesinden alındığını düşündüğümüzde aynı şekilde temel gıda alışverişlerinin de diğer ilçeler seçeneği incelendiğinde Gaziosmanpaşa'nın en çok tercih almasını yorumlamamız gerektiğinde Gaziosmanpaşa'nın ilçeye yakın daha büyük bir alışveriş merkezi olması, İlçeye buradan yapılan göçler öncesinde oturmuş bir alışveriş düzeni ve burada alışveriş kültürünün bulunduğu insanların bu kültürlerinden vazgeçmeyerek aynı işletmeleri tercih ettikleri ve alışveriş için Gaziosmanpaşa'ya gittiklerini söylemek doğru olmaktadır.

4.1.9.4. Çalışanların İşyerlerine Gitme Sürelerinin Analizi

Çalışanlara oturdukları evden işyerine ortalama olarak ne kadar sürede gittikleri sorulduğunda 31-45 dakika arası cevabını 281 kişi vermiştir. Sırası ile daha sonra 1 saatten fazla cevabı 221 kişi, 16-30 dakika cevabı 194 kişi ve 15 dakikadan az cevabını 76 kişi vermiştir (Tablo 32).

Tablo 32: Çalışanların Oturduğu Yerden İşyerine Gitme Mesafesi

Çalışanların İşe Gitme Süresi	Frekans	(%)	Geçerli (%)
15 dk' dan az	76	9,8	10
16-30 dk arası	194	25,1	25
31-45 dk arası	281	36,4	36
1 saatten fazla	221	28,7	29
Toplam	772	100	100

Çalışanların büyük bir kısmının işçi olduğu düşünüldüğünde işçilerin fabrika ve imalathanelerde çalıştıklarını analiz edebilmekteyiz. Bunun yanında ve işe gitme süreleri incelendiğinde büyük oranda işe gitme sürelerinin orta zaman aldığı izlenmektedir. Bu da bize bu çalışılan imalathanelerin İlçe içerisinde değil de yakın ilçe civarlarında olduğu izlenimini vermektedir.

4.1.9.5. Örneklemelerin Boş Zamanlarında Yaptıklarının Analizi

Boş zamanlarınızda neler yaparsınız sorusuna ankete katılanlardan en fazla cevap alan seçenek %50 oranında 694 kişi ile evde dinlenirim cevabı olmuştur. İkinci tercih edilen seçenek %20 oranında gezerim seçeneği olurken arkadaş/akraba ziyareti seçeneği %14 ile ikinci en çok tercih edilen seçenek olmuştur (Tablo 33).

Tablo 33: Ankete Katılanların Boş Zamanlarında Yaptıkları Tercihleri

Boş Zamanlarını Değerlendirme Tercihleri	Frekans	(%)	Geçerli (%)
Evde dinlenirim	694	49,5	50
Tatil yaparım	197	14,1	14
Gezerim	286	20,4	20
Arkadaş/akraba ziyareti	187	13,5	14
İkinci bir işte çalışırım	17	1,2	1
Diğer	19	1,3	1
Toplam	1400	100	100

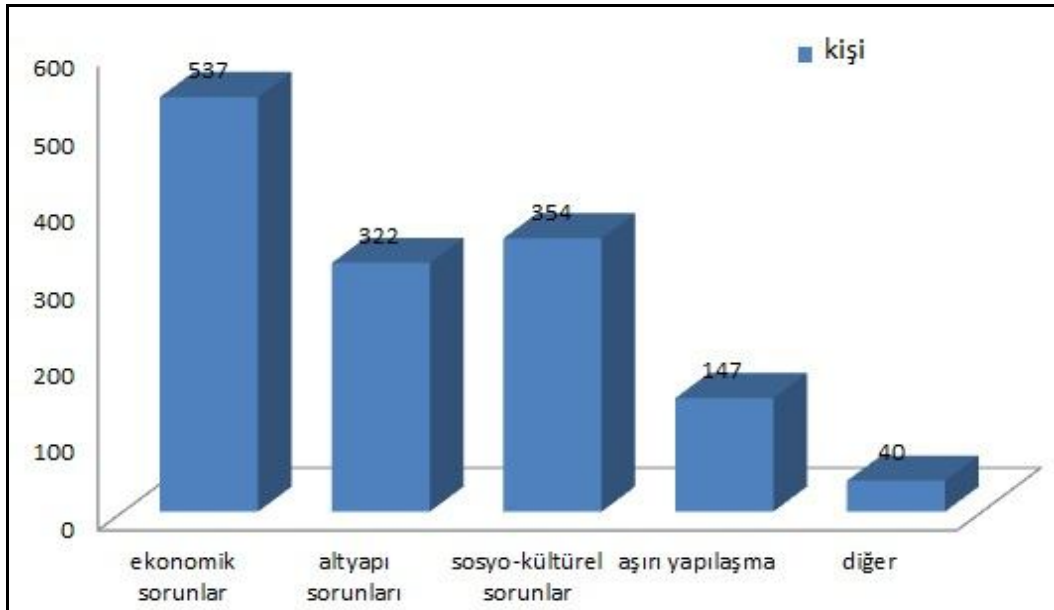
İlçe halkının boş zamanlarında yaptıkları incelendiğinde sosyal ve kültürel faaliyetlerin oldukça düşük sıklıkla tercih edilmelerinin yanı sıra çalışanların da gelir seviyelerinin düşük olmasına rağmen ikinci bir iş de çalışmayı düşünmedikleri/tercih etmedikleri görülmektedir. Gelirlerine de bakarak buradan yaşam standartlarının düşük olmasına rağmen bu durumdan hoşnut oldukları ve yükseltmek için çaba sarf etmedikleri sonucu çıkarılabilmektedir.

4.1.9.6. İlçedeki Temel Sorunların Analizi

Sultangazi İlçesinde ki temel sorunları ankete katılan insanlara yönelttiğimizde 537 kişi ekonomik sorunlar seçeneğini seçmiştir. 354 kişi sosyo-kültürel sorunlar seçeneğini seçmiş, 322 kişi ise altyapı sorunlarını temel sorunlar olarak nitelendirmiştir (Şekil 66).

İlçede yaşayanların büyük çoğunluğu temel sorunlar olarak ekonomik sebepleri görmesi ilçede işsizlik sorununun olduğunu, gelir düzeyinin az olduğunu ve göstermektedir. Bunun yanında sosyo-kültürel sorunlarında yüksek oranda seçilmesi ilçede bu anlamda yeterli ölçüde yatırımlar yapılmadığını bize göstermektedir.

Şekil 66: Ankete Katılanlar İçin Sultangazi İlçesi'nin Temel Sorunları

4.1.9.7. Ankete Katılanların Semtlerinde Karşılaştığı Sorunların Analizi

Sultangazi İlçesinde semtinizde karşılaştığınız sorunlar nelerdir sorusu ankete katılanlara yöneltildiğinde 397 kişi ile en çok seçeneği gürültü ve çevre kirliliği almıştır. 272 kişi elektrik kesintisi cevabını verirken ulaşım seçeneğini seçenlerin sayısı 243 dür. 180 kişi kalabalık seçeneğini seçerken 160 kişi ise kamu hizmetlerinin eksikliğini ilçede karşılaştıkları sorun olarak görmekte-dirler (Tablo 34).

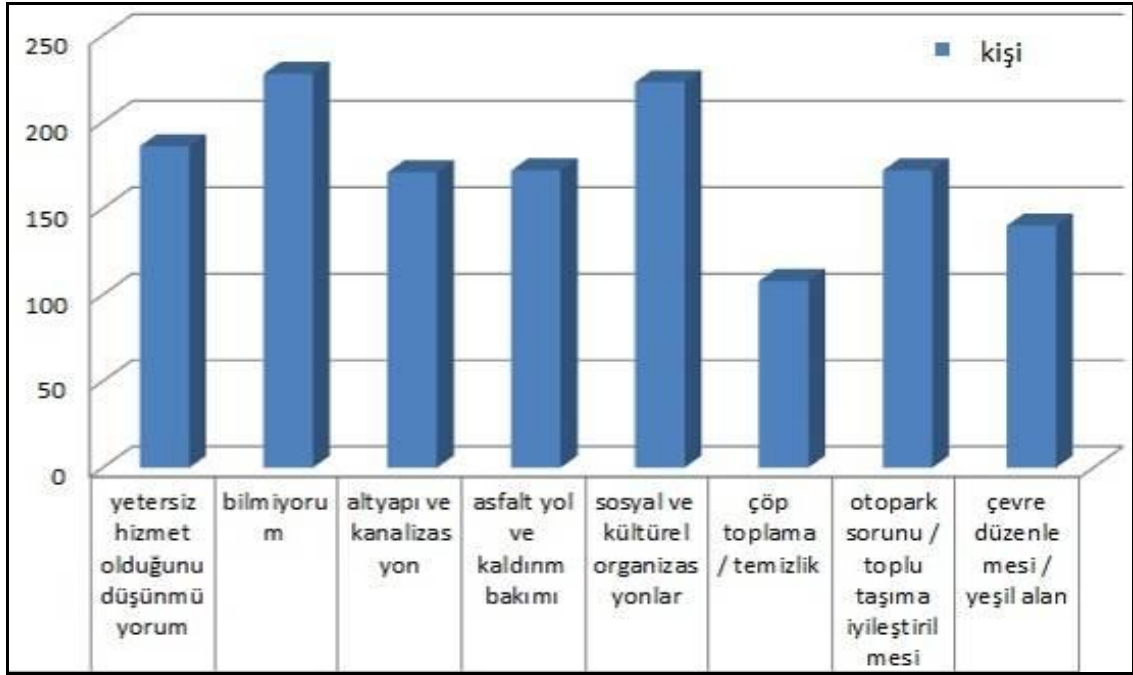
Tablo 34: Ankete Katılanların Semtlerinde Karşılaştığı Sorunlar

Semtinizde Karşılaştığınız Sorunlar	Frekans	(%)	Geçerli (%)
Elektrik kesintisi	267	19,1	19
Su kesintisi	129	9,2	9
Gürültü/Çevre kirliliği	394	28,1	28
Kalabalık	184	13,1	13
Ulaşım	243	17,3	17
Kamu hiz. Yetersizliği	149	10,7	11
Diğer	34	2,5	3
Toplam	1400	100	100

4.1.9.8. İlçede Hangi Hizmetlerin Yetersiz Olduğunun Analizi

Sultangazi İlçesinin hangi hizmetlerinin yetersiz olduğunu düşünüyorsunuz sorusuna ankete katılanların verdiği cevaplardan bilmiyorum ve sosyal ve kültürel organizasyonlar cevabı birbirine çok yakın ve en çok verilen cevaplar olmuştur. 228 kişi bilmiyorum cevabını tercih etmiştir. Daha sonra sırası ile 223 kişi sosyal ve kültürel organizasyonlar, 186 kişi yetersiz hizmet olduğunu düşünmüyorum, 172 kişi asfalt yol ve bakım seçeneğini, gene 172 kişi otopark sorunu/toplu taşıma iyileştirilmesi seçeneklerini seçmiştir. 171 kişi altyapı ve kanalizasyon seçeneğini seçmiştir. Bunun yanında 140 kişi çevre düzenlemesi ve yeşil alan ve 108 kişi çöp toplama ve temizlik seçeneklerini seçmiştir (Şekil 67).

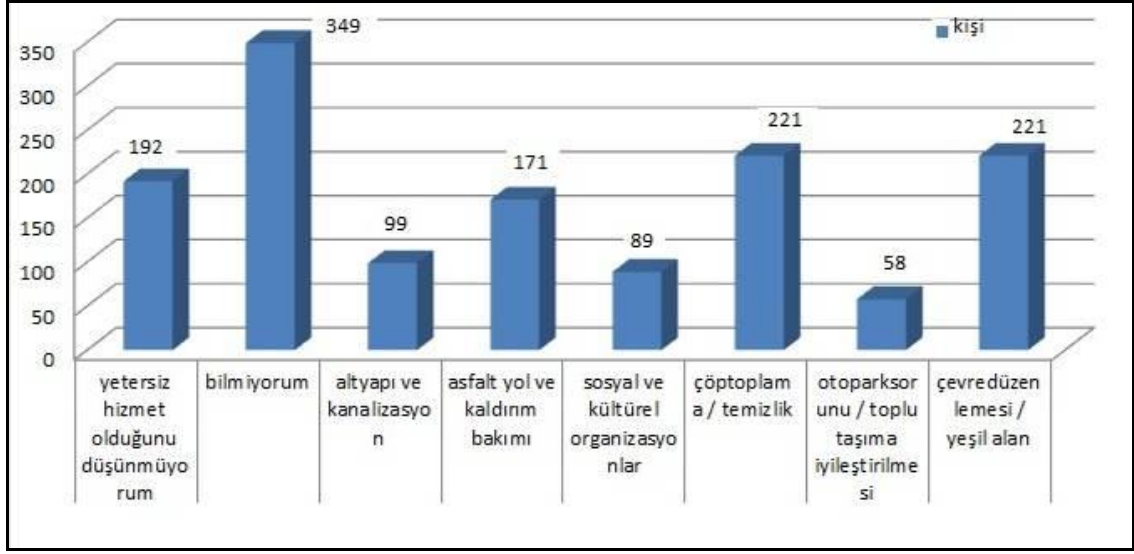
Şekil 67: İlçede Yetersiz Olduğu Düşünülen Hizmetler

Genel olarak bakıldığında bütün cevapların oranının birbirine yakın olmasından dolayı ilçe halkının bu konuda belirgin bir fikri olmadığını söylemek mümkündür. Özellikle bilmiyorum cevabının en yüksek oluşu bu düşüncüyü doğrular niteliktedir. Ancak verilen cevaplara bakıldığında en belirgin olarak çöp toplama/temizlik seçeneğinin en az tercih edilen seçenek olması bu konuda bölgede sorun yaşanılmadığını göstermektedir.

4.1.9.9. Sultangazi Belediyesi Hizmetlerinden Memnuniyetin Analizi

Sultangazi Belediyesinin hangi hizmetlerinden memnunsunuz sorusu ankete katılanlara yöneltildiğinde en çok cevabı 349 kişi ile “bilmiyorum” seçeneği almıştır. İkinci olarak 221 kişi ile çöp toplama/temizlik seçeneği ve çevre düzenlemesi / yeşil alan seçenekleri yer almıştır. Üçüncü olarak en çok tercih edilen cevap ise yetersiz hizmet olduğunu düşünmüyorum seçeneği olmuştur (Şekil 68).

Şekil 68: Sultangazi Belediyesi'nin Memnun Olunmayan Hizmetleri

Belediyenin verdiği hizmetler için en yüksek oranda bilmiyorum seçeneğinin tercih edilmesi ile belediyenin halkını, yaptığı hizmetler konusunda bilgilendirmediğini söyleyebiliriz. Belediyenin PR çalışmaları yaparak halkının nabzını ölçmede ve gerekli medya iletişim araçları ve birebir çalışmalarla halkını yaptığı hizmet konusunda bilgilendirmesi gerekmektedir.

4.1.9.10. İlçenin Gelişimi İçin Neler Yapılması Gerektiğinin Analizi

Ankete katılanlar Sultangazi İlçesinin gelişimi için sizce neler yapılmalıdır sorusuna en çok 49 kişi ile iş olanakları artırılmalı cevabını vermişlerdir. İkinci olarak 458 kişi ile doğal çevre korunmalı seçeneği gelmiş ve 308 kişi ile yerel yönetim çok çalışmalı seçeneği üçüncü sırada tercih edilmiştir. Bunların yanında yok denecek kadar az sayıda eğitim ve ulaşım gibi seçenekler tercih almıştır (Tablo 35).

Tablo 35: İlçenin Gelişimi İçin Yapılması Gerekenler

İlçenin Gelişimi İçin Neler Yapılmalı	Frekans	(%)	Geçerli (%)
Yerel yönetim çok çalışmalı	311	22,2	22
Doğal çevre korunmalı	457	32,6	33
İş olanakları artırılmalı	489	34,9	35
Sivil toplum örgütleri artırılmalı	99	7,1	7
Diğer	44	3,2	3
Toplam	1400	100	100

Ankette bu soruya verilen cevaplardan da anlaşılacağı gibi en çok tercihe dilen cevap olan İş olanakları arttırılmalı seçeneği ilçenin gelişimini engelleyen ve halkın büyük bir kısmı için her alanda gelişime engel olan bir sorundur. Daha önceden de bahsettiğimiz gibi işsizlik bölge halkının başlıca sorunlarındadır. İşsizlik beraberinde ekonomik açıdan kısıtlılığı getirdiği için ilçe halkı gelişmek için hiçbir etkinliğe dahil olamamaktadır.

Bunun yanında bir diğer seçenek olan doğal çevre korunmalı seçeneğini tercih edenlerin oranı da oldukça yüksektir. İlçede genel olarak yapılaşmanın hızlı bir şekilde artması ilçe halkını rahatsız eder boyutlara gelmiştir. Ayrıca ilçe sınırları içerisinde bulunan ormanlar ve su havzalarının çeşitli yollarla kirletilmesi ve bozulması bu bölgede oturan halkın tepkisine neden olduğu anlaşılmaktadır.

4.1.9.11. Oturulan Yer ile İlgili Memnuniyetin Analizi

Örneklere Oturduğunuz yere taşındığınız için memnun musunuz sorusu sorulduğunda 584 kişi %42 oranında memnun olduklarını söylemişlerdir. Bunun yanında az memnunum seçeneğini 295 kişi %21 oranında tercih ederken 290 kişi de gene %21 oranında oldukça memnunum seçeneğini tercih etmişlerdir. Ancak memnun değilim cevabını işaretleyenlerin sayısı da 231 kişi ile %16 oranında izlenerek az denemeyecek kadar fazla belirlenmiştir (Tablo 36).

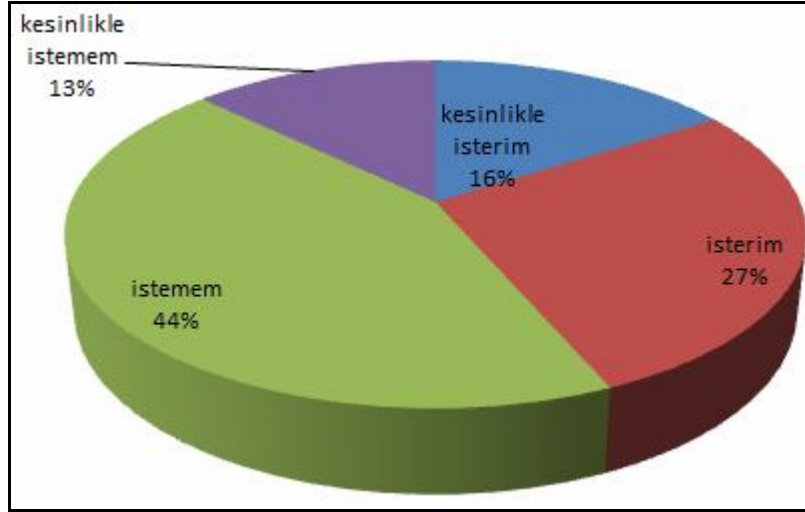
Tablo 36: Oturulan Yerden Memnun Olma Durumu

Oturulan Yere Taşınmaktan Duyulan Memnuniyet	Frekans	(%)	Geçerli (%)
Oldukça memnunum	290	20,7	21
Memnunum	584	41,8	42
Az memnunum	295	21,1	21
Memnun değilim	231	16,4	16
Toplam	1400	100	100

% 42 oranında tercih edilen Memnunum seçeneği ile bölgede oturanların daha önce ki yaşam standartlarının şu anki durumlarından daha düşük seviyede olduklarını söylemek mümkündür. Genel olarak az veya çok memnunum seçenekleri de eklendiğinde kümülatif olarak %84'e çıkan memnuniyet oranı örneklemelerin yaşamlarının şikayetçi olmalarına rağmen eskiye oranla daha iyi olduğunu göstermektedir.

“İmkanınız olsa önceden oturulan yere geri dönmek ister misiniz” sorusu ankete katılanlara yöneltildiğinde %44 oranında istemem cevabı alınmıştır. Bunun yanında kesinlikle istemem diyenlerin oranı %13 olarak gözlemlenmiştir. Genel olarak baktığımızda kümülatif olarak %57 oranında oturdukları yere geri dönmek istememektedir (Şekil 69).

Şekil 69: Oturulan Yerden Memnuniyet

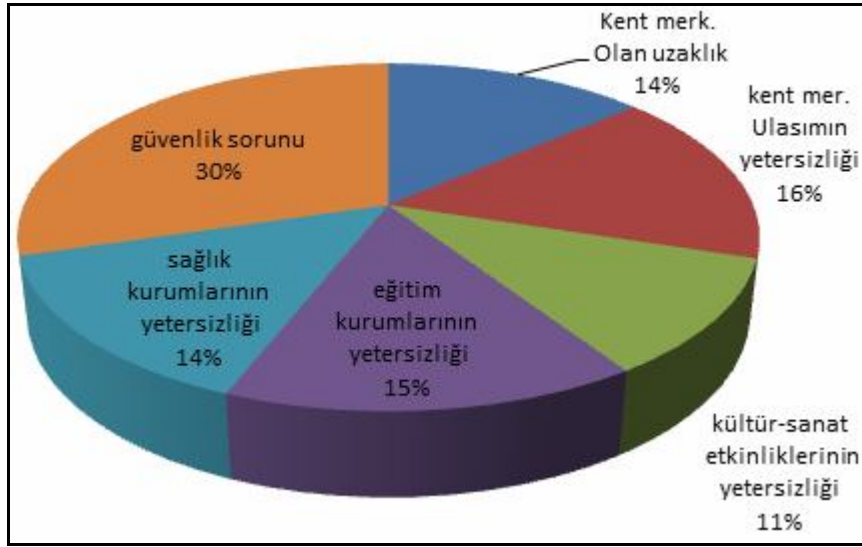

Oturulan yere taşınma memnuniyetinin memnun olma durumu %84 oranında belirlendiğinden ve önceden oturulan yere geri dönmek istemeyenlerin oranının %54 oranında gözlemlenmesinden arada kalan %30 olan fark için; bu fark da kalan insanların daha önce oturdukları yerden memnun olmadıklarını ancak taşınılan yer içinde memnun gözükmelerine rağmen bu oturduğu yerin yaşamak için çok iyi olmadığını düşündüklerini analiz edebiliriz.

5.1.9.12. Sultangazi İlçesi’nde Karşılaşılan Sorunların Analizi

“Sizce Sultangazi İlçesinde yaşarken en önemli sorun hangisidir” sorusu ankete katılanlara sorulduğunda 415 kişi ile %30 oranında güvenlik sorunu cevabı alınmıştır. Bunun yanında diğer cevap seçeneklerinin oranları kent merkezine ulaşımın yetersizliği %16 ile ikinci sırada, eğitim kurumlarının yetersizliği %15 ile üçüncü sırada, sağlık kurumlarının yetersizliği ve kent merkezine olan uzaklık %14 ile üçüncü sırayı paylaşmışlardır. Kültür sanat etkinliklerinin yetersizliği seçeneği ise %11 oranında tercih edilmiştir (Şekil 70).

Şekil 70: İlçede Karşılaşılan En Önemli Sorunlar

Güvenlik Sorununun %30 oranında öne çıkması dışında bütün seçeneklerin oranlarının birbirlerine çok yakın olarak gözlemlenmesi ile bu seçeneklerin yüksek oranda sorun olarak herkesçe vasat düzeyde özellikle rahatsız olunan konular olmadığını söylemek mümkündür. Bunun yanında güvenlik sorununu daha çok sayıda kişinin sorun olarak görmesi güvenlik alanında ilçede genel olarak kaygı duyulduğunu bize göstermektedir. Güvenlik sorunu siyasi eylemlerin fazla olduğu Gazi, Yunus Emre, Zübeyde Hanım ve 75. Yıl Mahalleleri'nde daha fazla kişi tarafından belirtilmiştir.

“Sizce Sultangazi İlçesinde yaşanan en önemli Çevre Sorunu nedir” sorusuna ise ankete katılan örneklemelerin verdiği cevaplar incelendiğinde 463 kişi ile %33 oranında taş ocaklarının çevreyi kirletmesi en büyük çevre sorunu olarak görülmektedir. Bunun yanında 215 kişi ile %15 oranında gürültü kirliliği çevre sorunları içerisinde ikinci sırada gelmektedir. Çöp sorunu ise çevre sorunları içerisinde 166 kişi ile %12 oranında seçilen üçüncü en çok tercih edilen cevap olmuştur (Tablo 37).

Tablo 37: İlçedeki Çevre Sorunları

İlçedeki Çevre Sorunları	Frekans	(%)	Geçerli (%)
Taş ocaklarının çevreyi kirletmesi	463	33,1	33
Ormanların tahrip edilmesi	127	9,1	9
Su havzalarının kirletilmesi	65	4,4	4
Sel ve su taşkınları	54	3,9	4
Sanayi tesislerinin meydana getirdiği kirlilik	95	6,9	7
Gürültü kirliliği	215	15,3	15
Taşıtların egsoz kirliliği	94	6,8	7
Çöp sorunu	166	11,9	12
Gecekondulaşma ve altyapı sorunu	121	8,6	9
Toplam	1400	100	100

Sultangazi İlçesinde konumdan ötürü mahallelerin sorunları farklılık göstermektedir. Yukarıda ki değerlendirmeler genel olarak elde edilen sonuçlar olmakla birlikte mahalleler baz alınarak çevre sorunları incelendiğinde bu sorunlar değişik mahallelerde bulunan örneklemeler için farklı değerlendirilmiştir (Şekil 71).

Örneğin Cebeci mahallesine bakıldığında belirgin oranda taş ocakları sorununun öne çıktığını bunun karşısında 50.Yıl Mahallesi'nde de en önemli sorun olarak gürültü kirliliğinin görüldüğünü gözlemlemekteyiz. Bunun sebebi Cebeci mahallesinin taş ocaklarına yakın konumda olması ve 50.Yıl Mahallesinin ise kalabalık oluşundan kaynaklanmaktadır. Örneklemeler kendi konumlarını baz alarak soruya cevap verdikleri için bu farklılıklar ortaya çıkmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

İLÇEDE ŞEHİRLEŞMEDEN KAYNAKLANAN PROBLEMLER

Ülkemizde şehirleşme sürecinde birçok problem ile karşılaşılmaktadır. Bunun sebebi şehirleşmenin plansız gerçekleşmesidir.

“Kalkınmada belli süreler içinde varılması istenen amaçları önceden belirleme bu amaçlara varmak için kullanılacak araç ve mali kaynakların hazırlanması tedbirlerinin hepsine birden planlama denir. Kentlerin artan nüfusuna karşılık, kent belirleyicileri diye tanımlanan bütün alt yapı hizmetleri (yollar, su dağıtım şebekesi, kanalizasyon şebekesi, açık ve yeşil alanlar gibi) ile kent mimarisi ve sanayi, ticaret, ulaşım, mesken fonksiyon bölgelerinin, nüfusla orantılı bir biçimde büyütülmesi anlamına gelen fiziki planlama demektir. Bütün bu ihtiyaçlar, belli bir nazım imar planı (bir kentin bütün bayındırlık işlerini bir bütün olarak ele alan kent planı) ve o planın plan kararlarına bağlı olarak uygulanan, kent yerleşim alanı uygulama planına bağlı kalınarak karşılanır. Kentlerdeki dikey ve yatay büyüme belli bir plan dahilinde olmalıdır. Kent içi arazi kullanışı yönünden konut yerleşim bölgeleri, sanayi kullanım bölgeleri, ulaşım, park ve yeşil alanlara ayrılmış bölgeler, ihtiyaçla orantılı bir şekilde planlanmış olmalı ve planlı büyütülmelidir. Bu nedenle planlar beşeri çevreye egemen olmalıdır” (Doğanay, 1997:418).

Şehirleşmenin gelişme ile doğru orantılı olarak büyümesi gerekirken şehirleşme hareketlerinin gelişmenin önüne geçmesi ile bu problemler ortaya çıkmaktadır. Sultangazi İlçesi’nde şehirleşme sürecinde ortaya çıkan problemler gecekondular problemi, trafik problemi, sağlık problemi, eğitim problemi, işsizlik problemi, alt yapı problemi ve çevre sorunları problemi olarak alt başlıklarda incelenecektir.

5.1. Gecekondular Problemi

“İmar mevzuatına aykırı olarak yapılan bütün yapılar kaçak olarak tanımlanmaktadır. Kamu mülkiyetinin olduğu yerlerdeki kaçak yapılar gecekondular (775 sayılı yasaya göre) ve ruhsatsız kamu binaları olarak ikiye ayrılır. Özel mülkiyetin

olduğu parsellerdeki kaçak yapılar 6 gruba ayrılır. Bunlar kendi mülkiyeti olmayan parselde yapılaşma (gecekondu), tamamen ruhsatsız yapılar, ruhsat almış ancak ruhsatı tartışmalı yapılar (ÇED Raporu olumsuz vs.), ruhsat almış ancak ruhsata aykırı yapılar, fonksiyon aykırılığı olan yapılar (konut yerine ticari vs.) kat ilaveleri ve büyük oturma alanları olduğu yapılar” (İTO, 2001:5).

“Kent dokusu içinde, devletçe (hazine) ya da başka bir şahsa ait arsa-arazi üzerinde imar yasalarına, sağlık ve fen kurallarına aykırı olarak alelacele yapılmış izinsiz binaya gecekondu denir. Gecekondu, modern şehircilikle bağdaşmaz fakat, dünyanın hemen hemen bütün modern kentlerinin çevresi gecekonduyla kuşatılmıştır” (Güney, 2002b:257).

Dünyada gecekondulaşmanın geçmişi 1910'lara kadar uzansa da dünya ölçüsünde önem kazanışı II.Dünya savaşı sonrası olmuştur. Gecekondu başlangıçta basit kulübe toplulukları şeklinde başlamış, zaman ilerledikçe bakımlı ve devamlı olmuştur. Türkiye’de gecekondu problemi 1950’li yıllardan beri tartışılan bir konudur (Aliağaoğlu ve Uğur, 2012:84). Türkiye’de ilk gecekondulaşma hareketi 1946’da İstanbul Zeytinburnu’nda başlamıştır.

Türkiye’de gecekondulaşma olgusu sanayileşmeye bağlı olarak gelişme göstermiştir. Ülkemizde gecekondulaşmayı arttıran başlıca nedenler ise bölgeler arası kalkınmışlık farkı sonucu oluşan iç göçler, gelir dağılımındaki eşitsizlik, uygun bedelli arsa ve konut üretiminin yetersizliği ve gecekondulaşmayı caydırıcı tedbirlerin yetersizliğidir. 1940’lı yıllarda siyasi iktidarlar olayı önemsememiş, çok partili siyasi yaşama geçildikten sonra gecekondu oy deposu olarak görülmüş, verilen ödünlerle her seçim öncesi gecekondu mahalleleri büyümüş, büyük metropollerini kuşatmıştır. Yasalar 1948’den başlayarak çıkarılmış ancak gecekondulaşmayı önleyememiştir. Tarımda makineleşme, tarım topraklarının bölünmesi gibi nedenler kırsal kesimden kente göçleri arttırmıştır. Devlet bir yandan gecekondulaşmayı önlemeye çalışırken, belediyeler de öte yandan o mahallelerde alt yapıyı kurmaya, hizmet götürmeye başlamıştır. 1950 yılından sonra da gecekonduların kapladığı alan giderek büyümüşür (Güney, 2002b:257-258). 1960’lı yıllarda Türkiye’de 240 bin kişi gecekonduya yaşıyordu. Bu şehirlerde yaşayan nüfusun %33, 92’sini oluşturuyordu. 1985’lerde ise bir milyon gecekonduya 5 milyondan fazla insan yaşıyordu (Güney, 2002a:196).

1990 yılında Türkiye’de gecekondu nüfusu 8.750.000 iken, 2002 yılında ise Türkiye’de iki milyon iki yüz bin civarında olan gecekonduda 11.000.000 insan yaşıyordu. 1990 yılında gecekondular kentsel nüfusun %33,9’unu oluştururken 2002 yılında gecekonduda yaşayanların kentsel nüfus içindeki oranı ise %27’dir. Özellikle Ankara, İstanbul ve İzmir gibi büyük yerleşim merkezlerinin etrafını kaplayan gecekondular, kentlerin çevresini bozmakta, oralarda yaşayanlara sağlıklı yaşama imkanı sunmamaktadır. Büyük kentlerde imar planlarından kaçarak konut yapılmayacak alanlar, dereler, su havzaları ve yeşil alanların yok edilerek yapıldığı gecekondular, pek çok doğal felaketin sebebi olduğu gibi, barındırdıklarına da yeteri kadar imkan sunmaktan uzak konumdadırlar (Görmez, 2010:57-58).

1957 yılında İstanbul Belediyesi sınırlarında 40.000 gecekonduda tespit edilmiştir. 1960’lı yılların sonlarında sanayinin fazla artmasıyla şehrin gelişimi alt üst olmuş, tahribat artmış kompleks bir yapı oluşmuştur (Baydaş, 1973:20). 1965’te İstanbul’da bulunan 120.000 gecekondunun 80.000’inde elektrik, su ve tapu yoktu (İpekçi, 1-2.09.1976:29). İstanbul’da 1965-1975 yılları arasında geçen on yıllık sürede sanayi kuruluşlarının yer aldığı alanda sanayi ile ilişkili olarak ticari faaliyetlerin gelişmesi, binaların artmasına, gecekonduların artmasına neden olmuştur. İstanbul Türkiye’nin hemen her yerinden göç almıştır. Zamanla bahçe içindeki gecekondular çok katlı apartmanlara dönüşmüş, sanayi faaliyetleri veya başka ekonomik faaliyetleri barındıran binalar haline dönüşmüştür. Binaların çevresinde atölye tipi sanayi gelişmiş, gecekonduda alanlarında kırsal kesimden gelenlerin çok çocuklu olması ailelerin akrabaları da içermesi, kalabalık aile yapısı tek katlı evlerde yaşandığı için zorluğa şehir hayatına uyumda zorluğa zamanla az çocuk sahibi olmaya teşvik etmiştir. 1955 yılında açılan Topçular-Maltepe sanayi bölgesinin ve Küçükköy’de gelişen sanayinin etkisiyle Gaziosmanpaşa’ya özellikle 1965- 1975 yılları arasında göçler artmış ve gecekonduların yoğun olduğu bir yer haline gelmiştir (Tümertekin, 1979:16).

İstanbul’da gecekonduların oluşmasında köyünü terk edip İstanbul’a iş aramak için gelen kişilerin, Anadolu’dan daha önce gelen hemşerileri aracılığıyla hazine arazilerini parselleyip yerini satan gecekonduda ağalarından bir parsel arsa alıp, briketle kulübe yapmaya başlamasıyla artmış, daha sonra yapılan kulübelerin yıkılıp daha büyük evlerin yapılmasıyla devam etmiştir. Göçlerle gelen insanlar su, elektrik, yol yokken

buralarda yaşamaya başlamıştır. Sayıları artmış büyük bir baskı sonucu seçim öncesi yol yapılmış, elektrik bağlanmış, diğer bir seçim öncesi yolları asfaltlanmış, su verilmiş, otobüs verilmiş, beş yıl sonra da bir kısmının tapusu verilmiştir. Bazı aileler, onbeş yıl sonra şehir ortasında kalan hazine arazisine yaptığı bu gecekondularını 5-10 daire karşılığı apartman yapılmak üzere müteahhide vermiş, dairelerinin bir kısmını satarak gelir elde etmişlerdir (E.Kaya, 2007:33-34).

“Çeşitli dönemlerde çıkarılan ve her defasında son olacak denilen bugüne kadar toplam 14 imar affi yasası kaçak yapılaşma ve gecekondular sorununu büyütmüş, göçü, gecekondulaşmayı ve kaçak yapı yapmayı özendirmiştir. İmar affi yasaları, bu güne kadar yapılan yanına kar kaldığı anlayışının insanların kafalarına yerleşmesine, devletin kaçak yapılaşmayla mücadele sürecinde yetersiz olarak algılanmasına sebep olmuştur. İlk olarak 1949’da çıkarılan gecekondular affi o sırada sayıları henüz 5 bin olan gecekondulara meşrulaştırmıştır. 1953 ve 1963 yıllarını izleyen 1966 affıyla beraber ıslah imar planı uygulamasını da getirilerek bu bölgelere ileride belediye hizmetleri getirileceği belirtilmiştir. 1976’da yeni bir gecekondular affi gündeme geldiğinde İstanbul’daki gecekondular sayısının 190 bine ulaştığı söylenmektedir. Kaçak yapılaşmanın en yoğun olduğu dönem de imar affi yasalarının en sık çıkarıldığı 1983-1987 dönemi olmuştur. 1983 sonrası yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılmasıyla özellikle ıslah imar planları yapma ve onama yetkisi ilçe belediyelere verilmesiyle birlikte birkaç kez de imar affinin da çıkması (2805, 2981, 3290 ve 3366 sayılı yasalar) 146 önü alınamayan bir dönemin başlamasına ve afların bir çözüm olma yerine yeni sorunların doğmasına neden olmuştur. 1983’te, yani 1984 yerel seçimlerinden önce kabul edilen 2805 sayılı yasayla ise Haziran 1981’e kadar yapılan gecekondular affedilmiştir. Aynı yıl çıkarılan 2960 sayılı yasayla Boğaziçi alanındaki gecekondular da af kapsamına alınmıştır. 1984’te çıkarılan 2981 sayılı af yasası sadece gecekondulara af sağlamak ve tapu sahibi olmalarını kolaylaştırmakla kalmamış, aynı zamanda uygulamada yönetmelikler yoluyla gecekondular sahiplerine, kendi parselleri üzerinde 4 kata kadar bina yapma hakkı veren bir hüküm getirmiştir. 3194 sayılı İmar Kanunu’nda kaçak yapılaşmanın önlenmesi, yıkılması ve cezai müeyyidesi ile ilgili 32 ve 42’nci maddeleri vardır. Ancak kaçak yapılaşma ile ilgili çıkarılan yasaların yapı üretiminin koşullarına uygun olmadığı konusunda fikir birliği vardır. Çünkü uygulamada bu yasal düzenlemelerin kaçak inşaatın yapımına yardımcı konumda olduğu belirtilmektedir.

32'nci maddeye göre görevli teknik eleman gördüğü anda kaçak inşaatı durdurur, mühürler ve yapı tatil tutanağı tanzim eder. Yapının kesin olarak ruhsata bağlanamayacağı bilirse bile encümen kararı olmadan yıkılamaz. Yine aynı yasaya göre 30 gün beklemeden encümen kararı alınmaz. Encümen kararının alınmasının ve ilgisine tebliğ edilmesinin en az 50-60 günü bulduğu belirtilmektedir. Bu süre içinde halen mevcut yapı teknolojisi ile inşaat kolaylıkla bitirilmekte, hatta içine yerleşilerek işgal edilmektedir. Bitirilen, işgal edilen kaçak inşaatın yıkılması çok zor hatta imkansız hale gelmektedir.3194 sayılı İmar Kanunu'nda İşgal edilen kaçak inşaatın kimin tarafından tahliye edileceği açık değildir. Adli makamlar, mülki amirler, belediye zabıtası arasında bir belirsizliğin olduğu özellikle yerel yönetim birim yöneticilerince belirtilmiştir Belediye Başkanları, kaçak yapıyı yıkmaya yetkisine ve gücüne sahip olmadıklarını vurgulamıştır. Tahliye yetkilerinin olmadığını, yargı ve polisin inisiyatifine bağlı olduklarını belirtmiştir. 42. maddedeki para cezalarının kazanılan rant karşısındaki azlığı gibi kaçak yapılaşma sadece belediyelerin gücü ile kontrol altına alınamayacağı konusundaki yaygın fikir birliği vardır. Kaçak inşaatların veya ruhsat ve eklerine aykırı yasal olmayan yapıların satışlarının tapu idarelerince rahatlıkla yapılması yine kaçak yapılaşmayı teşvik eden bir etken olarak vurgulanmıştır. Belediye Başkanları tarafından Cumhuriyet Savcılıklarına kaçak yapılaşma ile ilgili her müracaatın Belediye Başkanı için mülkiye müfettişlerince soruşturma olarak geri gelmesi yaygın bir eleştiri konusudur. Özellikle ekonomik ve sosyal açıdan gelişmemiş ve yoğun göç baskısı altındaki bölgelerde yetersiz zabıta güçleri yetersiz araç, gereç ve eleman ile kaçak yapılaşmaya engel olunamadığı yerel yöneticilerce itiraf edilmiştir. İBB gecekonducuların (ve kaçak yapıların) yapılmasına engel olması ve yapılanları yıkması gerekirken, değişik dönemlerde insancıl nedenlerle yol, su ve kanalizasyon şebekesi gibi hizmetleri götürmüş, otobüs seferi koymuştur. TEK ve AKTAŞ ise elektrik bağlamıştır. Belediye ve altyapı hizmetlerinin binaların kaçak olup olmadığına bakılmaksızın götürülmesi sonucu iskan belgesinin bir anlamı kalmamıştır. Bu durum bir anlamda kaçak yapıları da meşrulaştırmıştır. İstanbul'da birinci kuşak gecekonducular, önce büyük ölçüde hazine toprakları üzerinde kurulurken ikinci ve üçüncü kuşaklar hisseli tapulu alanlarda gelişmiştir. İlk gecekonducular, daha çok, tek katlı derme çatma, kullanılmış malzemelerden, kısmen de olsa gecekonduların kendi emekleriyle bazen dayanışmayla yapılmıştır. Bunlar zaman içinde nitelik değiştirmiş, çok katlı apartmanlar

halinde, kaliteli malzemelerle, piyasa mekanizması içinde inşaat işçisi ve usta kullanılarak inşa edilmeye başlanmıştır. 1990'lı yıllarda gecekondulaşma iskan amacından çıkıp tamamen rant amaçlı bir olgu haline gelmiştir. İstanbul'daki ilk gecekondulaşma örneğinde olduğu gibi, eski gecekondular yıkılıp yerlerine apartman şeklinde çok katlı binalar yapılmıştır. Artık gecekonduyu yapanların önemli bir kısmı kiraya vermek veya satmak amacıyla bina inşa etmekte ve genellikle kendisi de bu binada oturmamaktadır. Başta arsa maliyeti olmak üzere sürecin içinde yapılması gereken ödemeler ve inşaat maliyetleri gecekonduyu pahalı bir konut durumuna getirmiştir. Bu da gecekonduda kiracılığı yaygınlaştırmış; ikinci gecekondusu kirada olan gecekondusu sahiplerini ortaya çıkarmıştır" (İTO, 2001:17-19).

İstanbul sınırları içerisinde bulunan tüm belediyelerin verilerine göre, İstanbul'da 2000 yılı sonuna kadar verilmiş inşaat ruhsatı sayısı 206.050, tespiti yapılmış olan gecekondusu sayısı 94.176, tespiti yapılan ruhsatsız bina sayısı ise 79.670 adettir. 2000 yılında toplam bina sayısının %93'ünün imar mevzuatına aykırı olduğu İstanbul'da; tespit edilen gecekondusu oranının %11, ruhsatsız yapı oranının %9 olarak görünmesi, devlet kuruluşlarının bina inşaatları alanındaki hakimiyetinin %27 seviyelerinde olduğunu göstermiştir (İTO, 2001:2). 2000 yılında, Gaziosmanpaşa İlçesi'nde de beldeler hariç 1980 yılı ve sonrasında yapılan gecekondusu sayısı 4.069 iken, iskan izni alınmış bina sayısı 1.808'dir (İTO, 2001:34).

İstanbul'da 1.000.000'a yakın yapı olduğu tahmin edilmektedir. Bu yapılardan yaklaşık 600.000 adetinin gecekondusu veya imara aykırı yapı olduğu sanılmaktadır. Kayıtlı gecekondusu sayısı 257.904 olmakla beraber, gerçekte bu rakamın çok daha fazla olduğu tahmin edilmektedir. İstanbul İli'nde mevcut gecekonduların %17'si doğrudan hazine arazileri üzerine, %56'sı da bu tür arazilerin başkalarından kanunlara aykırı olarak gayrimenkul satış vadi ile satın alınarak inşa edilmesi ile oluşmuştur. Gecekondulaşma yoğunluğu bakımından kayıtlı 87.369 adet gecekondusu ile Zeytinburnu ilçesi birinci sırada yer almaktadır. Kayıtlı gecekondusu sayısının 10.000'in üzerinde olduğu diğer ilçeler Kağıthane, Gaziosmanpaşa, Beykoz, Maltepe, Sarıyer, Eyüp ve Ümraniye'dir. Diğer ilçelerdeki kayıtlı gecekondusu sayısı 10.000'in altında bulunmaktadır. İBB, İstanbul'u tehdit eden gecekondulaşmayı önlemek, yeni gecekonduların yapımını engellemek, mevcut gecekonduların sağlıklı kentsel çevrelere

dönüşmesi ve kentte yaşayan dar gelirli nüfusun sağlıklı çevrelerde yerleşimlerinin sağlanması için şehir genelinde kentsel dönüşüm projelerini hayata geçirmeye başlanmıştır (İstanbul Valiliği, 2011:261-262).

2000 yılında İTO tarafından İstanbul'daki gecekondu bölgelerinde yaşayanlar arasında yapılan anket çalışmasında görüşülen aile reislerinin %78,5 İstanbul'a geliş nedeni olarak ekonomik sebepleri göstermişlerdir. Bu sonuç da gecekondulaşmanın başlıca sebebinin ekonomik olduğunu göstermektedir. Gecekondu bölgelerinde yaşayanların çoğunluğunu kalabalık aileler oluşturmaktadır. Buralarda yaşayanları %60'ı 5 ve daha fazla kişilik ailelerden oluşmaktadır. Başlangıçta sadece barınak amacıyla ortaya çıkan gecekondular artık bu amaçtan uzaklaşarak rant amacına yönelmeye başlamıştır. Ankette görüşülen gecekondu sakinlerinin yaklaşık 1/4'ü oturduğu yerin kendine ait olmadığını belirtmiştir. Gecekondu sakinlerinin %42'si evin bulunduğu arsasını başkasından aldığını, %18'i arsayı bina ile birlikte satın aldığını bildirmiştir. Bu durum hazine arazilerinin yaygın olarak ticaret konusu yapıldığını göstermektedir. Gecekondularda yaşayanların %77'si gecekondu yapma nedeni olarak ekonomik yetersizliği göstermiştir. Ruhsat maliyetlerinin yüksekliği ve bürokratik zorluklar da %21 oranında gecekondu yapma sebebi olarak gösterilmiştir. Gerçekten ülkemizde ruhsatlı inşaat yapmak oldukça zor olduğu gibi maliyeti de yüksektir. Ekonomik zorluklarla mücadele eden insanların bu maliyetleri de karşılaması imkansız denecek kadar zordur (İTO, 2001:2).

Gecekondulaşma şehirleşme evresinde oluşan göç ve bunun getirdiği sonuçlardan olmakla beraber şehirleşmenin en büyük sorunudur. Gecekondulaşma, ekonomik, sosyal ve kültürel sorunları da beraberinde getirmektedir. Gecekondu, şehir merkezlerinin etrafında kurulan ancak ekonomik ve sosyal bakımdan şehir hayatına bağlı olarak biçimlenen bir yerleşme şeklidir. Sosyal anlamda çözülmesi zor birçok ağır problemi de beraberinde getirmiştir. Gecekondu bölgeleri, kenar semt olarak kalmayarak ekonomik ve sosyal anlamda kalkınmanın bir parçası olmuştur. Gecekondu bölgelerine göç ile değişik bölgelerden çeşitli insanlar gelmekte ve yapısı kozmopolit bir hal oluşturmaktadır. Gecekondularda yaşayan insanların gelir durumunun kırsal alanda yaşayanlara oranla yüksek ancak şehirlerde yaşayanlara oranla daha düşük olduğu düşünülmektedir. Ekonomik olarak ortaya çıkan sorunlar, kırsal kesimden göç yolu ile

gelen insanların işsiz kalması ve iş bulma sorunları ile yasal olmayan yollarla yapılan bu gecekonduların yıkımında karşılaşılan zorluklarla bu yıkımlardan doğan ekonomik kayıp olarak ele alınabilir. Kırsal kesimlerden şehirlere doğru oluşan göçün en büyük sebebi şehirlerde iş imkanlarının fazla oluşudur. Göç yolu ile şehirlere gelen insanlar gecekondulaşma bölgelerine yerleşmekte genellikle vasıf olarak yetersiz oldukları için modern sanayide istihdam bulamayarak geleneksel sanatlar, küçük sanatlar ve enformel işlerde istihdam edilmektedirler. Bunun yanında işsiz kalanlar şehir hayatına uyum sağlayamayarak gelir kazanmak için gayri resmi işlerde çalışmaktadırlar. Bu durum ülke ekonomisine de zarar veren faktörlerden bir tanesidir (Es ve Ateş, 2004:221-223).

Gecekondulaşmanın yol açtığı sosyal problemlerin kaynağı gecekondulaşma bölgelerinin yoğun göç almasıdır. Gecekonduların bulunduğu şehirler yoğun göç olarak alt yapıdan yoksun plansız yerleşim bölgelerine dönüşmüştür. Göç olayının ortaya çıkardığı çarpık kentleşmeye gelişmiş ülkelerde rastlanmaz. Çünkü gelişmiş ülkelerde alt yapı hizmetleri ve gelir dağılımı ülkenin her köşesine eşit olarak yayıldığı için göç olayı yoktur. Gecekonduları önleyebilmek için öncelikle göçü önlemek gerekmektedir. Gecekondulaşma bölgelerinde eğitim, sağlık ve ulaşım hizmetleri yetersiz kalmaktadır. Gecekondulaşma ile şehirlerde ormanlar, otlaklar, verimli tarım alanları ve su havzaları yok olmakta görüntü kirliliği ve çevre sorunları oluşmaktadır. Gelir azlığı nedeniyle kaliteli yakıt kullanamamaktan hava kirliliği oluşmaktadır. Zamanında toplanamayan katı atıkların yarattığı çöplerden sağlık sorunları ortaya çıkmaktadır. Ayrıca gecekondulaşma bölgelerinde yaşayan nüfusun artması ile şehirlerdeki güçleri de siyasi bir anlam kazanmıştır. Alt yapısı olmayan yerlerde, her türlü çağdaş olanaktan yoksun yaşayan gecekondulaşma insanları, aynı zamanda, her türlü illegal gelişmelere de açık toplumları oluşturmaktadırlar. Gecekondulaşmanın yol açtığı kültürel problemler, kültür değişimi ve boşluğu ile şehir hayatına uyum sağlayamamıştır. Kırsal kesimden şehre gelen kişinin önceden yaşadığı ve yerleştiği yerlerin farklılığı bulunmaktadır. Sosyo-kültürel ilişkiler açısından da yaşanan farklılıklar kişinin şehre uyum sağlamasını zorlaştırmaktadır. Gelir düzeyindeki düşüklükten dolayı konforlu evlerde barınamayan, düzensiz derme çatma konutlarda yaşayan insanlar köyden kopsalar da geleneklerini, tarımsal alışkanlıklarını sürdürürler. Yaşayışlarında birden bire bir kentleşme evresine geçiş görülmez (Güney, 2002b:257-258).

İTO tarafından 2001 yılında yapılan çalışmaya göre, İstanbul'da kaçak yapılaşmanın önüne geçilebilmesi belirtilen çözüm önerileri şunlardır: İstanbul'da bina envanteri çıkarılmalı ve kent bilgi sistemine geçilmelidir. Yapılacak envanter çalışması ile şehirdeki gecekondu, ruhsatsız yapı, imar mevzuatına aykırı yapı ve imar mevzuatına uygun yapıların dökümü kesin olarak belirlenmelidir. Bilişim teknolojisi kullanılarak dijital platformda bütün yapılar ve boş arsalar kayıt altına alınmalı ve insanlara olduğu gibi yapılara da bina kütüğü oluşturularak dijital fotoğraflı kimlik kartları düzenlenmelidir. Her yıl envanter güncellemesi çalışması yapılmalıdır. Kent Bilgi Sistemi ile kent içinde yer alan tüm gayrimenkul kayıtları, İmar planları ve tüm harita bilgileri tapu kayıtları ile online bağlantılı olarak sisteme girilmelidir. Kaçak yapılaşmanın önlenmesi ile ilgili olarak sivil toplum örgütleri ağırlıklı özel bir komisyon kurulmalıdır. Valilik bünyesinde kurulacak bu komisyonda; belediyeler, üniversiteler, Ticaret ve Sanayi Odaları ve diğer meslek kuruluşları ve sivil toplum örgütlerinden temsilciler yer almalıdır. Bu komisyon, şehirdeki yapılaşma durumunu değerlendirmeli, imara açılacak alanlar, ıslah edilecek ve yıkım yapılacak bölgeler hakkında görüş bildirmeli, idareye imar ile ilgili çalışmalarında gereken desteği sağlamalıdır. Bina envanteri belirlendikten sonra İstanbul'un ıslah imar planı hazırlanmalıdır. Bu planlar hazırlanırken ön koşul olarak orman alanları, baraj havzaları, SİT alanları, dere yatakları gibi kesinlikle bina yapılmaması gereken alanlarda yapılmış binalar mutlaka yıkılmalıdır. Milli Emlak ve Hazine başta olmak üzere devletin elindeki araziler fiziki olarak koruma altına alınarak bu arazilerin gaspı önlenmelidir. Kamu kurumlarının arsaları belediyeye devre dileyebilir. Belediye kamu kurumlarına ait arsaları imar planlarıyla konut alanına alarak konut planlamasını gerçekleştirip; modern düşük maliyetli konut üretmelidir. Boğaziçi bölgesi ve diğer SİT alanları ile ilgili düzenlemeler gözden geçirilmelidir. Kesinlikle inşaat yapılmaması gereken alanlar dışında gecekonduların bulunduğu alanlar arazi gibi değerlendirilerek Özelleştirme İdaresi'ne devredilmelidir. Bu araziler, üzerlerinde oturanların kullanım alanları da dikkate alınarak kadastro işlemleri tamamlanarak rayiç bedelle kullananlara satılmalı ve buralardaki yapılar ruhsatsız bina statüsüne sokulmalıdır. Belli bir sürede buraları satın alamayanlar ve yasallaştırma işlemlerini yapmayanlar parsellerinden çıkarılmalı ve bu arsalar Özelleştirme İdaresi tarafından satılmalıdır (İTO, 2001:21-28).

Kentsel dönüşüm projelerinin gecekonduların halkın beklentilerine, çalışma koşullarına, inanç ve değerlerine uygun olarak ve müteahhitlerin sömürsünden kurtararak uygulanması gerekmektedir. Anadolu insanının büyük kentlere göçünü teşvik eden çılgın projeler yerine işsizlik sorununa yerinde çözüm arayan daha gerçekçi projelerin üretilmesi gereklidir. Gerçekçi projeler işsizlik sorunu azaltarak göçü önleyebilir ve kentlerin önemli bir problemi olan gecekondular ve yoksulluk sorununun çözümlenmesine katkı sağlar (Çakır, 2011:222).

Gelir düzeyi düşüklüğüne rağmen Sultangazi İlçesi'nin yaklaşık %70' i evlerinde mülkiyet sahibidir. Bunun sebebi, pek çok gecekonduların tapu tahsis belgesinin olmasıdır (İBB, 2012). Sultan gazisi'nde Gazi, Habipler, Yayla ve Zübeyde Hanım Mahalleleri gecekondular bölgesinin yoğun olduğu mahallelerdir. Cebeci, Esentepe ve Yunus Emre Mahalleleri'nin bir bölümünde de gecekondular vardır.

Sultangazi İlçesi'nin büyük bir bölümü Alibeyköy Barajı Su Havzası'nda yer almaktadır. İlçede mutlak koruma alanı 567 ha, kısa mesafeli koruma alanı 838 ha, orta mesafeli koruma alanı 1243 ha, uzun mesafeli koruma alanı ise 935 ha alan kaplamaktadır. Alibeyköy Barajı Su Havzası'nda kalan mahalleler imar dışı alanlardır. İlçede orta ve uzun mesafe koruma alanında önemli miktarda nüfus bulunmaktadır. Ancak havza dışındaki alanlarda nüfus yoğunluğu daha fazladır (İBB, 2012; Tablo 38).

İSKİ İçme Suyu Havzaları Yönetmeliği'nde yapı yasaklı alanlar olarak tanımlanan mutlak ve kısa mesafe havza koruma alanındaki yapılaşmalar havza alanlarının korunması açısından risk oluşturmaktadır. Havza içi yapılaşmalar Zübeyde Hanım Mahallesi, Gazi Mahallesi, Habipler Mahallesi ve Yayla Mahallesi'nde yoğunur. Esentepe Mahallesi ve Cebeci Mahallesi'nin bir bölümü de havza içinde kalmaktadır. Ayrıca Malkoçoğlu Mahallesi'nin küçük bir bölümü de kısmen havza içinde yer almaktadır. Sultangazi'de Alibeyköy Barajı Su Havzası içindeki parsel büyüklükleri, havza dışındakilere göre fazladır. Bu alanların korunması havza, tarım ve orman alanları için önemlidir.

Tablo 38: Sultangazi İlçesi'nde Alibeyköy Barajı Su Havzası Konut Alanlarındaki Nüfus ve Yoğunluklar (2006)

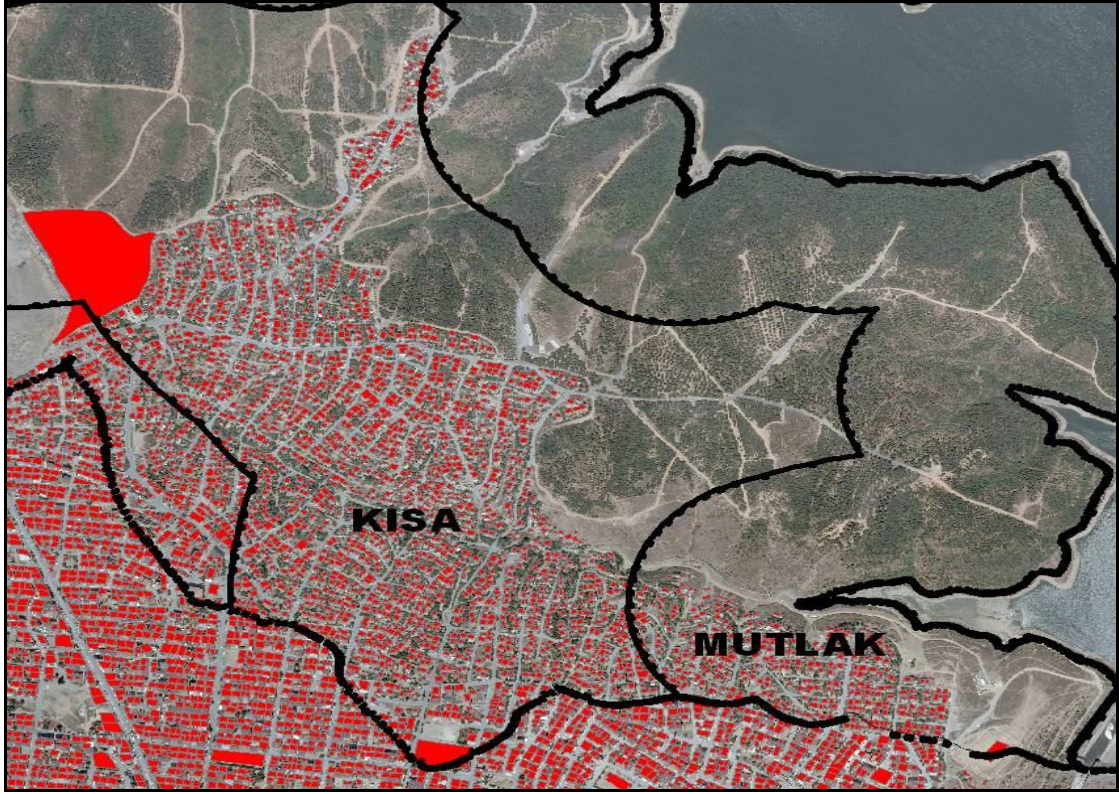
Alan	Kişi/ha Yoğunluk	Baraja Uzaklık	Alan (ha)	Nüfus	Toplam Nüfus
Meskun	200	Orta Mesafe	2.13	426	426
		Uzun Mesafe	-		
		Havza Dışı	-		
	300	Orta Mesafe	-		5.469
		Uzun Mesafe	15.06	4518	
		Havza Dışı	3.17	951	
	500	Orta Mesafe	-		16.735
		Uzun Mesafe	0.13	65	
		Havza Dışı	33.34	16.670	
	600	Orta Mesafe	5.16	3.096	97.212
		Uzun Mesafe	15.12	9.072	
		Havza Dışı	141.74	85.044	
	700	Orta Mesafe	2.03	1421	89376
		Uzun Mesafe	7.34	5138	
		Havza Dışı	118.31	82817	
800	Orta Mesafe	1.13	904	204152	
	Uzun Mesafe	-			
	Havza Dışı	254.06	203248		
Gelişme	200	Orta Mesafe	-	-	1034
		Uzun Mesafe	-	-	
		Havza Dışı	5.17	1034	
TOPLAM			603.89	414404	414.404

Kaynak: İBB, 2012.

Sultangazi İlçesi'nde, Cebeci Mahallesi'nin Cebeci Köyü mevki, Esentepe Mahallesi'nin Gazi-Cebeci Caddesi'ndeki Gazi Mahallesi Polis Karakolu'nun arkasında taş ocaklarının yakınındaki bölümü ile, Mimar Sinan Bulvarı'nın Cebeci Halk Ekmek Fabrikası'na yakın mevkide taş ocaklarının yakınındaki arazide yer alan evler havza içi kaçak yapılaşmanın olduğu yerlerdir. Gazi Mahallesi'nin bir bölümü Alibeyköy Barajı Su Havzası'nda kalmaktadır. Bu bölge gecekondulaşmanın yoğun olduğu bir yerdir.

Habipler Mahallesi İSKİ su toplama havzasında yer aldığından bölge imara aykırı kabul edilmekte, bunun için bölgedeki evlerin tapuları yoktur. 1983'te bölgede kadastro çalışması yapılmış sonuç alınamamış sonra İBB'ye devredilmiştir. Mahallenin imar izni olmadığından tamamen gecekondulaşma yerleşmesine dönüşmüştür. Alibeyköy Havzası içinde yer alan Yayla Mahallesi'nin ormanları arazisi 2B arazileri içinde olduğundan planlama alanı dışındadır. Zübeyde Hanım Mahallesi'nin büyük bölümü Alibeyköy Barajı Havzası'nda yer alır. Alibeyköy Barajı çevresinde baraj üstü Sekizevler bölgesi gecekondulaşmanın yoğun olduğu bir bölgedir (Şekil 72, Şekil 73).

Şekil 72: Alibeyköy Havzası Mutlak ve Kısa Mesafe Koruma Alanındaki Yapılaşmalar

Kaynak: İBB, 2012.

Şekil 73: Sultangazi İlçesi Zübeyde Hanım Mahallesi Sekizevler gecekondü bölgesinden bir görünüm

Sultangazi İlçesi planlama alanı tamamında mutlak ve kısa mesafeli koruma alanında ve dere mutlak koruma alanlarındaki yapılaşmanın önlenmesi, havza alanlarının korunarak İSKİ İçmesuyu Havzaları Koruma Yönetmeliği doğrultusunda nüfusun dengeli bir şekilde dağılması amacıyla havza içerisinde kalan Yayla, Habipler ile Gazi, Zübeyde Hanım ve Cebeci Mahalleleri'nin bir bölümünü kapsayan ve planlama alanının %70,32'sini kaplayan 3201 ha alan havza içi proje alanı olarak belirlenmiştir. Eyüp İlçesi Pirinççi Mahallesi de havza içi proje alanına dahildir.

Habipler ve Yayla Mahallesi'nde orman alanları geniş yer kaplamaktadır. 2B arazileri de orman alanları arasında yer almaktadır. Orman ve 2B alanlarında 6831 sayılı Orman Kanunu şartları geçerlidir.

2006 yılında İBB arazi tespit çalışmalarında Sultangazi'de bina durumu incelenen toplam 31987 yapıdan %42.91'i kötü durumdadır. Gazi, 75.yıl ve Zübeyde Hanım Mahalleleri ile Cebeci ve Habipler Mahalleleri'nde yoğun olmakla birlikte alanın genelinde kötü durumda yapılara rastlanmaktadır. Orta durumdaki yapılar %35.71 ve iyi durumdaki yapılar %20.88 orana sahip olup alanın geneline dağılmış durumdadır (İBB, 2012; Tablo 39).

Tablo 39: İBB Arazi Tespit Çalışmalarına Göre Sultangazi İlçesi Bina Durum Analizi (2006)

Bina Durumu	Bina Sayısı	%
İyi	6679	20.88
Orta	11424	35.71
Kötü	13727	42.91
Harap	142	0.44
Yıkık	15	0.05
TOPLAM	31987	100

Kaynak: İBB, 2012.

2006 yılında İBB arazi tespit çalışmalarında Sultangazi'de çok yüksek katlı yapılaşmanın bulunmadığı 6 ve yukarı kat adedinde yapıların yaklaşık %2 oranında olduğu görülmektedir. Sultangazi genelinde kat yükseklikleri incelendiğinde %36.49 ile dört katlı yapıların, %32.39 ile tek katlı yapıların yüksek orana sahip olduğu

görülmektedir. İlçenin genelinde 4 katlı yapılara rastlanılmakta olup; tek katlı yapılar Gazi, Cebeci, Habipler ve Yayla Mahalleleri'nde ayrıca küçük sanayi sitesinde yoğunluk göstermektedir. İlçenin tamamında mahalle aralarında az da olsa tek katlı yapılara rastlanmaktadır (İBB, 2012; Tablo 40). Sultangazi'deki gecekonduların büyük bölümü tek katlı ve iki katlı yapılardan oluşmaktadır.

Tablo 40: İBB Arazi Tespit Çalışmalarına Göre Sultangazi İlçesi Bina Kat Adeti Analizi (2006)

Kat Adeti	Bina Sayısı	%
1	10.652	32.39
2	3.496	10.63
3	3.452	10.50
4	11.999	36.49
5	2.694	8.19
6	500	1.52
7	87	0.26
8	3	0.01
TOPLAM	32.883	100

Kaynak: İBB, 2012.

Sultangazi genelinde bina yapım cinsleri incelendiğinde betonarme yapıların ağırlıkta olduğu görülmektedir. Betonarme yapılar tespit edilen 32.830 adet yapının %73.43'ünü; yığma yapılar ise %25, 83'ünü oluşturmaktadır. Ahşap ve taşınabilir yapılar ise yaklaşık %1 orana sahiptir. Betonarme yapılar planlama alanının tümüne dağılmış durumda olup; yığma yapılar Habipler ve Cebeci Mahalleleri ile Zübeyde Hanım ve Gazi Mahalleleri'nin kuzeyinde yoğunlaşmıştır (İBB, 2012; Tablo 41).

Tablo 41: İBB Arazi Tespit Çalışmalarına Göre Sultangazi İlçesi Bina Yapım Cinsi Analizi (2006)

Bina Yapım Cinsi	Adet	%
Betonarme	24.108	73.43
Yığma	8.481	25.83
Ahşap	7	0.02
Taşınabilir	234	0.71
Toplam	32.830	100.00

Kaynak: İBB, 2012.

Gazi ve Zübeyde Hanım Mahallesi'nin bulunduğu bölge günümüzden 50 yıl öncesine kadar mera alanıyken günümüzde kent ormanları dışında mera vasfını tamamen yitirmiş ve konut alanlarına dönüşmüştür. Bu mahallelerin İSKİ Su Havzası'nda yer alan bölümlerinde oturanlar için tapu ve imar sorunu vardır. Bölgede 10.000 kişi bu sorunlardan dolayı mağdur durumdadır. Alibeyköy Barajı Havzası'nda olan evlerin bir kısmı yıkılmaktadır. Vergilerini ödeyen alt yapı hizmetlerine kavuşan 30 yıl ve daha fazla süredir aynı evlerde oturan insanlar bugün evlerinde işgalci konumdadır. Tapu almaları için çok yüksek bedeller istenmektedir. Gazi ve Zübeyde Hanım Mahallesi'nde İSKİ Su Havzası'nda yer alan ve Milli Emlak'a ait arazide yer alan gecekondularda oturanlara 1500 kişiye 4000 ile 40.000 TL para cezası verilmiştir. Zübeyde Hanım Mahallesi mesire alanı ilan edilmiştir. Zübeyde Hanım Mahallesi sakinleri İSKİ orta mesafeli ve uzun mesafeli baraj koruma havzasının kaldırılmasını istemektedir (www.etha.com.tr). İSKİ Su Havzası'nda yer alan Habipler ve Yayla Mahallesi'nde de tapu ve imar sorunu yaşanmaktadır.

Habipler Mahallesi'nde, 2001 yılında başlayan kentsel dönüşüm ile, orman alanına giren 18 gecekondur, 2006 yılında mezarlık alanına giren 48 gecekondur, 2010 yılında da sel felaketi ile de dere yatağında bulunan 35 gecekondur için boşaltılma kararı gelmiştir. 2012 yılında da Habipler'in girişindeki 15 ev halk pazarı yapılacağı belirtilerek yıkılmış o alanında KİPTAŞ'a verilerek 120 ev boşaltılmıştır (arsiv.gercekgundem.com). Habipler A1 Caddesi üzerinde ve mezarlık alanı yakınındaki gecekondular için yıkım kararı olduğundan, buradaki gecekondulara 2014 yılının sonuna kadar tahliye süresi verilmiştir (www.gercekgundem.com). Günümüzde gecekondular hala tahliye edilememiş olup bu bölgenin en önemli sorundur.

Gazi, Habipler ve Zübeyde Hanım Mahallesi'nin de konut sorunu en önemli sorundur. Gece kondular da Kiralar 400-500-600 TL civarındadır. İstanbul ortalamasına göre ucuz da olsa burada yaşayanlar dar gelirli, düşük ücretlerle çalışan insanlar olduğu için onlara göre pahalı sayılmaktadır.

Gecekondur bölgelerinde tapu sorunu dışında işsizlik, yoksulluk, eğitimsizlik, sağlık sorunları, sosyal sorunlar, güvenlik sorunu ve çevre sorunları da yaşanmaktadır. Ayrıca gecekondur alanlarında çarpık yapılaşma, sıvasız ve boyasız yapılar görüntü kirliliğine sebep olmaktadır.

Sultangazi Belediyesi planlama ve alt yapı çalışmaları ile gecekondular ve imar sorunlarının çözülmesi için çalışmaktadır. İmar planları yeniden düzenlenmektedir. Bazı parsellerde imar sorunu çözülmeye başlanmıştır. Cebeci, Gazi, Habipler, Malkoçoğlu ve Zübeyde Hanım Mahalleleri'nde su toplama havzası içinde orta ve uzun mesafe koruma kuşağında kalan yüzlerce parsel imarlı hale getirilmiştir. Ancak gecekondular sorunu ilçenin gelişme sürecinde hala önemli temel sorunlardan biridir.

5.2. Trafik Problemi

İstanbul dünyanın önemli metropollerindedir. Yıllardır İstanbul'un hızlı ve büyük oranda göç alması beraberinde çarpık yapılaşmayı getirmiş ve nihayetinde kentsel yapılaşmadaki yanlışlar İstanbul'da ulaşım ağının oluşturulmasında olumsuz etkiler bırakmıştır. İstanbul'a ait nüfus ile ilgili projeksiyonlarda metropolün göç alarak bu hızda büyüyeceğinin, otomobil kullanan sayısının bu derecede artacağı planlanmamış olması ve toplu taşımacılık sistemlerinin ihtiyaç olabilecek derecede geliştirilmemesi, gerekli yatırımların yapılmaması, İstanbul'un ulaşım sisteminin çökmesine sebep olmuştur. Son 10 yıllık dönem içerisinde ulaşımaya yönelik etkin uygulama projeleri geliştirilmiş ve son 5 yıllık periyotta metro uygulamalarının kullanılmasıyla il trafik yoğunluğu rehabilite edilmeye başlanmıştır. Buna karşın İstanbul'da henüz ulaşım, trafik sorunu etkili biçimde çözümlenmiş değildir. Üretilmiş olan çözümler, mevcut sorunu kontrol altına alabilme yönünde yavaş yavaş etkili olmaya başlamıştır. Günlük turistik ziyaretçilerin yoğunluğu, iş merkezlerinin ilin belli alanlarında yoğun olması gibi sebeplerden ötürü ulaşım sorunu daimi bir problem olarak yerel yönetimlerin önünde durmaktadır (İBB, 2009:275-276; İstanbul Valiliği, 2011:227-228).

İstanbul, Türkiye'nin nüfus, ticaret, spor, motorlu araç vb. pek çok konuda en büyük ve en hızlı büyüyen şehridir. Ancak bu büyümesini dengeli arazi kullanımı ve planlı bir altyapı ile birlikte gerçekleştirememiştir. Yetersiz altyapı koşulları ve hızlı nüfus artışı göz önüne alınırsa, İstanbul metropolü için üretilecek çözümler, karayolu altyapısını geliştirmekten çok, deniz taşımacılığının ve raylı sistemlerin etkin kullanımına yönelik, özel araç kullanımını caydırıcı ve toplu taşımacılığı özendirici yönde politikalar geliştirmeye yönelik olmalıdır. İstanbul'da yaşanan ulaşım ve trafik sorunlarını oluşturan etkenlerin başında; nüfus ve taşıt yığılması gelmektedir. İstanbul İli alan olarak ülkenin yaklaşık %1'ini kaplarken toplam nüfusun %15'i, motorlu taşıtların %25'i, otomobillerin

ise %30'a yakın kısmını barındırmaktadır. Türkiye'deki tüm ticari kuruluşların %50'den fazlası İstanbul'da faaliyet göstermektedir. Ulusal vergi gelirlerinin yaklaşık %40'ı da burada toplanmaktadır. Uzun yıllar ihmal edilen yatırımlar, yanlış uygulamalar ve plansız çalışmalar sonucunda İstanbul ulaşımı, kentin ihtiyaçlarına cevap veremez hale gelmiştir. Şehirde gerçekleştirilen tüm faaliyetlerin ulaşım ile doğrudan veya dolaylı olarak bir bağlantısı olduğundan, ulaşım sistemleriyle ilgili bu durum kentin bütününe yansımıştır. Yeterli karayolu altyapısı sağlandıktan sonra, mevcut trafik sisteminin idaresi, ulaşım talebinin yönetimi ve güvenilir bir toplu taşıma sisteminin kurulması gerekmektedir (İBB, 2009:277; İstanbul Valiliği, 2011:227-228).

Sultangazi İlçesi'nin TEM otoyolunun hemen kuzeyinde konumlanmış olması erişilebilirliği arttırmaktadır. TEM otoyoluna 4 ayrı noktadan giriş yapılabilmektedir. Ayrıca Habipler üzerinden Arnavutköy'e bağlanan Eski Edirne Asfaltı ve üzerinde yer alan tramvay hattı, meskun alanı kuzeyde sınırlayan Cebeci yolu ile ilçenin batısında yer alan askeri alanla sınır oluşturan aks önemli ulaşım bağlantılarını oluşturmaktadır.

İlçe'de birinci derece kentsel ve bölgesel otoyollar olarak belirlenen iki önemli ulaşım bağlantısı bulunmaktadır. Bu yollar, ilçenin güney sınırını oluşturan TEM Otoyolu ve meskun alanın kuzeyinde havza içerisinden geçen 3.köprü bağlantı yoludur. Bu akslar kentin ulaşılabilirliği ve çevresiyle bağlantısı açısından büyük önem taşımaktadır.

İkinci ve üçüncü derece kentiçi yollar ise kent içi toplayıcı nitelikte olan akslardır. Tem otoyolu'ndan Habipler'e uzanarak Arnavutköy'e bağlanan Eski Edirne Asfaltı, planlama alanını batıda sınırlayan Sultançiftliği-Boğazköy yolu, üçüncü köprü bağlantı yolundan ilçe merkezine ve Eski Edirne Asfaltı'na bağlanan Atatürk Bulvarı, TEM Otoyolu'ndan çıkışla Atatürk Bulvarı'na bağlanan Hoca Ahmet Yesevi Caddesi, Gazi bölgesinde yer alan İsmet İnönü Caddesi ve Yunus Emre Bulvarı ile meskun alanı çevreleyen Cebeci yolu önemli kent içi aksları oluşturmaktadır.

Sultangazi de ulaşım sistemi, alternatif kaynakların da olmaması sebebiyle ağırlıklı karayolu taşımacılığı üzerine kurulmuştur. Kentin merkezlerinden geçen hafif raylı sistemde kent ulaşımında etkin bir yere sahiptir. Sultangazi İlçesi'nden diğer şehir merkezlerine ya da diğer şehir merkezlerinden Sultangazi'ye toplu taşımacılık sistemleri dahilinde ulaşım, hafif raylı sistem ve karayolu ile gerçekleşmektedir. Kısıtlı ulaşım yollarının olması sebebiyle ilçenin gelişimi de olumsuz etkilenmiştir.

Bölgenin batısında bulunan, tarihi süreç içinde bölgenin Edirne ile bağlantısını sağlayan, kuzey ve güney istikametinde bölgeyi Tarihi Yarımada'ya bağlayan Edirne Asfaltı ilçenin en önemli ulaşım ağıdır. Eski Edirne Asfaltı üzerinde yer alan tramvay hattı ve ticaret ve imalat alanlarının yoğunluğu trafik yoğunluğunu arttırmakta ve yayalar açısından tehlike arz etmektedir. Meskun alanda yapı ve nüfus yoğunluğunun fazla olması otopark ihtiyacını beraberinde getirmektedir.

17 Eylül 2007 tarihinde hizmete giren ve Şehitlik-Mescid-i Selam arasında hizmet veren T4 Topkapı Habibler Tramvay Hattı, 18 Mart 2009 tarihinde Edirnekapı-Topkapı etabının hizmete alınmasıyla birlikte 15,3 km'lik hatta hizmet vermeye başlamıştır. T4 hattında 7'si yer altı olmak üzere toplam 22 istasyon bulunmaktadır. İstasyonlar; Mescid-i Selam, Cebeci, Sultançiftliği, Yeni Mahalle, Hacı Şükrü, 50.Yıl/Baştabya, Cumhuriyet Mah, Metris, Karadeniz, Taşköprü, Ali Fuat Başgil, Bosna/Çukurçeşme, Sağmalcılar, Uluyol/Bereç, Rami, Topçular, Demirkapı, Şehitlik, Edirnekapı, Vatan, Fetihkapı, Topkapı'dır. T4 Tramvay Hattı'nın Sultangazi İlçesi'nde olan istasyonları Cumhuriyet Mahallesi'nden hattın son istasyonu olan Mescid-i Selam'a kadar olan 7 istasyondur. Kentliler, bir merkezden başka bir merkeze ulaşım için tramvay hattı haricinde otobüs ve minibüs hatların dan faydalanmaktadır. Tramvay ile Sultangazi ilçesi Gaziosmanpaşa, Bayrampaşa ve Eyüp ve Zeytinburnu İlçeleri'ne bağlanmaktadır.

Tramvay hattının önemli bir kısmının ilçenin ana güzergahındaki şeritleri daraltması nedeniyle, özellikle akşamları mesai saatleri bitiminde yoğun trafik yaşanmaktadır. Eski Edirne Asfaltı tıkanmaktadır. Sultangazi Belediyesi, Eski Edirne Asfaltı'ndaki trafiği alt ve üst caddelere Ordu ve M Caddeleri aktararak ilçe içi trafiği rahatlatmaya çalışmıştır.

Çevre yolundan Sultangazi mahallelerine bağlantı yolları oluşturularak genel ulaşım rehabilite edilmiş durumdadır. Eski Edirne asfaltının çift yönlü olarak tamamlanmış olması bölgeye ulaşım anlamında önemli fayda sağlamıştır. Bölgedeki bazı kavşakların birleştirilmesiyle önemli ve işlek caddeler birleşmiş durumdadır. Osman Gazi Katlı Kavşağı uzatılarak Muhsin Yazıcıoğlu Caddesi ile Çanakkale Şehitleri Caddesi birleştirilmiş durumdadır. Bu çözümlerin de kent ulaşımına katkıları oldukça önemlidir. Mevlana Caddesi ve Necip Fazıl caddesi Eski Edirne Asfaltı'na bağlanmakta ve bu yolun trafik yükünü hafifletmektedir. Necip Fazıl Caddesi, Lütfü

Aykaç Caddesi'ne bağlantı sağlayan önemli bir ulaşım arteridir. Lütfü Aykaç Caddesi de düzgün yapısı ile bölgenin en önemli akslarından biridir.

Sultangazi'nin diğer kent merkezlerine ve metropoldeki önemli alanlara (fuar merkezi, havaalanı, iş merkezleri) bağlantısı ağırlıklı olarak TEM ve bağlantı yollarından gerçekleşmektedir.

Metropoldeki önemli ana arterlerde ve merkezi iş alanlarının bulunduğu yollarda park yasağı olmasına rağmen denetimin çok zayıf olması nedeniyle sağ şeritlerde park yapma durumları olmakta, bu da zaten yoğun olan trafik sirkülasyonunu tıkamasına ve duraklama zamanlarının uzamasına sebep olmaktadır. Bu nedenle yolun kullanım kapasitesi de azalmaktadır.

Başka ilçelerde çalışanların mesai saati bitiminde ilçeye dönüşü sırasında gerek Eski Edirne Asfaltı'nda gerekse diğer caddelerde de önemli trafik sorunu yaşanmaktadır. Bunun nedenleri arasında yollara park edilmiş araçların olması yanında ilçeye ulaşmak için geçilen Gaziosmanpaşa, Eyüp, Bayrampaşa gibi diğer ilçelerde de trafiğin tıkanmış olması etkilidir.

Belediye yoğun bir biçimde yol ve alt yapı çalışmalarını tamamlama gayretindedir. Çarpık kentleşmenin getirdiği olumsuz etkiler yol ve alt yapı çalışmalarının arzu edildiği hızda tamamlanamamasına etki etmektedir.

Ulaşım ve alt yapı çalışmaları kapsamında; asfalt serimi, asfalt yama işlemleri, bordür döşeme, kilit taşı döşeme, yağmur suyu kanalları yapılması, yağmur oluğu tamirleri, güvenlik amaçlı demir korkulukların yapılması, hız kesicilerin monte edilmesi, su, elektrik, telekomünikasyon şebekelerinin tamiri ve kurulumu için ilgili çalışmaların etkin bir biçimde gerçekleştirilmesiyle 2009 yılı öncesine göre göre hızlı gelişim sağlanmışsa da henüz ilçeye ait alt yapı sorunu tam anlamıyla çözümlenmiş değildir (Sultangazi Belediyesi, 2014:17-21).

Cebeci Mahallesi'nde Cebeci Köyü Mevkiinde İETT otobüs hattı 2014 yılında hizmete girmiştir ve sefer sayısı yetersizdir. Bölgede başka toplu taşıma aracı olmadığından ulaşım sorunu büyüktür. Zübeyde Hanım Mahallesi'nin bir bölümünde de İETT otobüs hattı yoktur. Bu bölgede de ulaşım önemli bir sorundur.

Sultangazi Belediyesi ulaşım sorununu çözmek için yeni İETT hatları oluşturmuş, tramvay hattına ulaşımı sağlayan bağlantı hatları oluşturmuş, toplu taşımaya önem vermiş, kapalı otoparkların sayısını arttırmış, köprülü kavşak ve yol yapımına önem vermiş, yollara adres panoları ve haritalar yerleştirilmiştir. Trafik ve ulaşım sorunu geçmişe göre azalmıştır. Cebeci Mahallesi son duraktaki İETT Garajı'ndan İstanbul Avrupa Yakası'ndaki bir çok noktaya İETT seferleri yapılmaktadır. Burası Arnavutköy İlçesi'nin kırsal alanlarını da İstanbul'a bağlayan önemli bir merkezdir (Şekil 74). Sultangazi İlçesi, 2010 yılında İstanbul'un İlçeleri arasında yapılan araştırmada ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 13. sırada yer almıştır (Şeker, 2011:131).

Şekil 74: Sultangazi İlçesi Cebeci Mahallesi İETT Garajı'ndan bir görünüm

5.3. Sağlık Problemi

Ülkemizin en fazla nüfuslu şehri olan İstanbul'un bir çok ilçesinde sağlık hizmetlerinin yetersizliğine bağlı sorunlar yaşanmaktadır. Sağlık kuruluşları il genelinde ilçelere göre eşit dağılmamıştır ve nüfusun ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır (Tablo 42, Şekil 75).

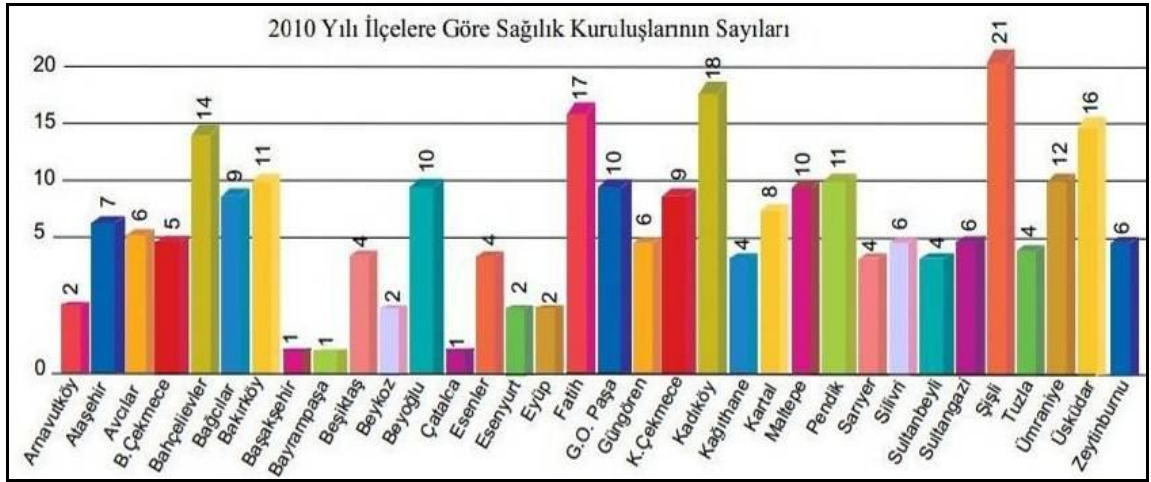
Tablo 42: İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü Verilerine Göre, 2010 Yılında İstanbul İli'ndeki Sağlık Kurumlarının İlçelere Göre Dağılımı

İlçe	D.Hastanesi ve S. Poliklinikleri	Ö. Poliklinikler Ve Tıp Merkezleri	Aile Sağlığı Merkezleri	Toplum Sağlığı Merkezleri	Ü. Hastaneleri	Ö. Hastaneler	Acil Yardım	Ağız ve Diş Sağlığı Merkezleri
Adalar	-	-	4	1	-	-	1	-
Avclar	1	7	18	1	-	3	3	-
Arnavutköy	3	3	14	1	-	1	2	-
Ataşehir	1	9	23	1	1	4	4	1
Bağcılar	2	17	51	1	-	5	6	-
Bahçelievler	2	7	31	1	-	12	6	1
Bakırköy	6	6	19	1	-	6	6	-
Başakşehir	3	4	20	1	-	-	-	-
Bayrampaşa	2	7	18	1	-	2	3	-
Beşiktaş	2	26	16	1	-	7	3	-
Beykoz	1	6	25	1	-	-	3	-
Beylikdüzü	-	4	12	1	-	2	2	-
Beyoğlu	3	8	21	1	-	5	3	-
B.Çekmece	1	5	13	1	-	1	2	-
Çatalca	1	-	10	1	-	-	1	-
Çekmeköy	-	3	12	1	-	-	2	-
Esenler	1	6	33	1	-	4	3	-
Esenyurt	1	8	25	1	-	1	2	-
Eyüp	1	6	23	1	-	1	4	-
Fatih	6	14	32	1	5	10	10	-
Gaziosmanpaşa	2	9	27	1	-	7	4	-
Güngören	1	4	19	1	-	5	3	-
Kadıköy	7	26	48	1	-	12	7	1
Kağıthane	2	13	32	1	-	2	4	1
Kartal	6	10	28	1	-	3	5	1
K.Çekmece	4	6	39	1	-	7	6	-
Maltepe	4	9	40	1	1	3	4	-
Pendik	5	9	37	1	-	5	5	-
Sancaktepe	-	4	23	1	-	1	2	-
Sarıyer	3	7	27	1	-	1	4	-
Silivri	2	1	25	1	-	4	3	-
Sultanbeyli	4	2	23	1	-	2	3	-
Sultangazi	1	10	42	1	-	3	3	-
Şile	1	-	2	1	-	-	2	-
Şişli	4	25	27	1	1	14	4	-
Tuzla	3	5	18	1	-	1	3	-
Ümraniye	4	11	39	1	-	6	6	-
Üsküdar	6	14	49	1	1	10	6	-
Zeytinburnu	3	3	18	1	-	4	3	-
Toplam	99	203	983	39	9	154	145	5

(Verem Savaş Dispanserleri, Özel Dal Merkezler, S.G.B Kan Merkezleri, Halk Sağlığı Laboratuvarları hariç, D: Devlet, Ö: Özel, Ü:Üniversite).

Kaynak: İstanbul Valiliği, 2011:271.

Şekil 75: İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü Verilerine Göre, 2010 Yılında İstanbul İli'ndeki Sağlık Kurumlarının İlçelere Göre Dağılımı

Kaynak: İstanbul Valiliği, 2011:277.

Sultangazi İlçesi nüfus miktarı bakımından İstanbul'un kalabalık yerleşim merkezlerindedir. İlçede bulunan sağlık kuruluşları yoğun nüfusun ihtiyaçlarını karşılamaya yetmemektedir (Tablo 43). Dolayısı ile kentte etkili ve yeterli sağlık hizmetlerinin verilebilmesi için sağlık kuruluşlarının sayısının artırılması gerekmektedir.

Tablo 43: İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü Verilerine Göre Sultangazi İlçesi'ndeki Sağlık Kurum ve Kuruluşları Sayısı (2015)

Sağlık Kurumu/Kuruluşu	Sayı
Devlet Hastanesi	1
Aile Sağlığı Merkezi (ASM)	31
Toplum Sağlığı Merkezi	1
Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlama Merkezi	1
Ağız ve Diş Sağlığı Polikliniği (Ö)	9
Protez-Ortez Üretim ve Uygulama Merkezi (Ö)	1

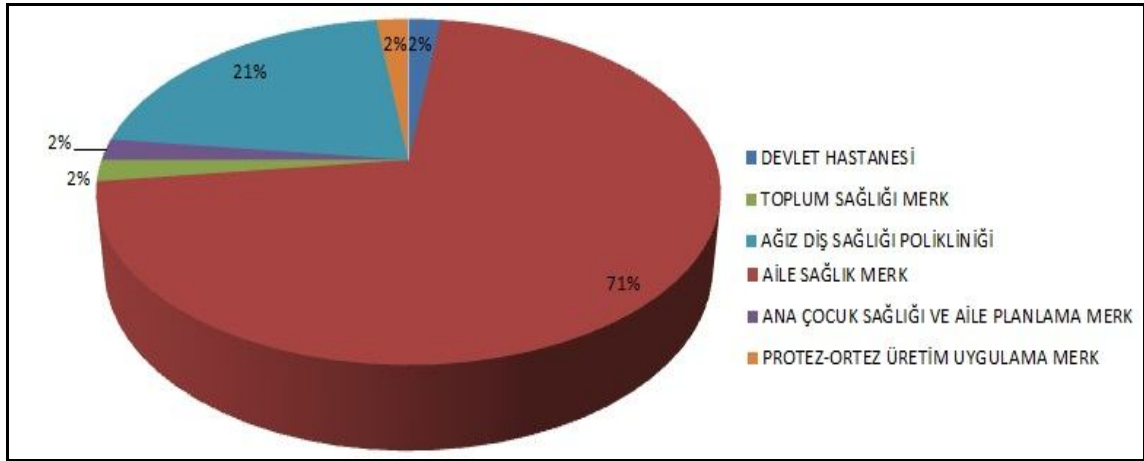
Kaynak: Sultangazi Belediyesi, 2015a:42.

Sultangazi'de sağlık hizmetleri eskiye göre gelişme göstermektedir. İlçede Sağlık Grup Başkanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren 31 aile sağlığı merkezi, 1 devlet hastanesi (Lütfiye Nuri Burat Devlet Hastanesi), 1 anne çocuk sağlığı ve aile planlama merkezi, 1 verem savaşı dispanseri bulunmaktadır (Tablo 43). Ayrıca Şişli Etfal

Hastanesi'ne bağlı Nevzat Ayaz Semt Polikliniği, özel poliklinik ve özel tıp merkezleri ile birlikte poliklinik sayısı 12'dir. 3 özel hastane, 2 özel diyaliz ünitesi, 90 civarında eczane, 1 ecza deposu ve 15 optik merkezi bulunmaktadır (www.istanbulsaglik.gov.tr).

İlçedeki sağlık kuruluşlarının %71'ini aile sağlığı merkezleri, %21'ini ağız ve diş sağlığı poliklinikleri, %2'sini devlet hastanesi, %2'sini toplum sağlığı merkezi, %2'sini ana çocuk sağlığı ve aile planlama merkezi, %2'sini ise protez-ortez üretim ve uygulama merkezi oluşturmaktadır (Sultangazi Belediyesi, 2015a:42; Şekil 76).

Şekil 76: İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü Verilerine Göre Sultangazi İlçesi'ndeki Sağlık Kurum ve Kuruluşlarının Kategorilerine Göre Dağılımı (2015)

Kaynak: Sultangazi Belediyesi 2015a:42.

Sultangazi İlçesi genelinde kentli ihtiyaçlarını karşılayabilecek tam donanımlı sağlık kurum, kuruluşlarının azlığı, araştırma (üniversite) hastanesinin olmaması sebebiyle ilçedeki mevcut hastanede ve sağlık merkezlerinde sınırlı konularda sağlık hizmetleri verilmektedir. Bölgesel ekonomik gelişime paralel Sultangazi ilçesinde tam donanımlı özel hastane bulunmamaktadır. Özel sağlık kuruluşları genel olarak ağız ve diş sağlığı konusunda hizmet veren sağlık kuruluşlarıdır.

Aile sağlığı merkezleri, tüm mahallelerde vardır (Şekil 77). Bu merkezler halkın genel sağlık sorunlarına çözüm aramaktadır. Sultangazi İlçesi, 2010 yılında yapılan

araştırmaya göre sağlıklı yaşam endeksinde İstanbul'un 39 ilçesi arasında 31. sırada yer almıştır (Şeker, 2011:131).

Şekil 77: Sultangazi İlçesi Zübeyde Hanım Mahallesi Aile Sağlığı Merkezi'nden bir görünüm

Sürekli artan nüfusun tedavisini yapabilmek için gerekli tesis ve yatak kapasitesi sağlanamayınca var olan sistem bozulmakta, ülke genelinde çağdaş sağlık hizmeti yaygınlaşmamaktadır. Bu standartlardaki tıp teknolojisi bazı büyük merkezlerde, üniversite hastanelerinde kullanılmakta sonuçta Türkiye'nin her yanından bu birimlere hasta akımı olmaktadır.

İlçe halkı sağlık hizmetlerinin büyük bir kısmını yakın çevresindeki diğer ilçelerden karşılamaktadır. Genel olarak gelir düzeyi düşük olan insanların yoğun olduğu Gazi Mahallesi bölgesinde (Esentepe, Gazi, Yunus Emre, 75.Yıl, Zübeyde Hanım Mahalleleri), devlet hastanesinin olmaması burada yaşayanlar için önemli sorun olmaktadır. Özel hastane ücretlerinin fazla olması, devletin sağlık hizmetlerinden yararlanmak için bölgede yaşayanları çevre ilçelere yöneltmektedir. Bölgeden tercih

edilen başlıca hastaneler Eyüp Devlet Hastanesi, Şişli Okmeydanı Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Şişli Hamidiye Etfal Hastanesi, Kağıthane Okmeydanı Ağız ve Diş Hastanesi'dir. Sultançiftliği bölgesinden de bu donanımlı devlet hastanelerine gelenler fazladır. Habipler ve Yayla Mahallelerinde de sağlık hizmetleri yetersizdir.

Eski Habipler Mahallesi'nde yer alan Sultangazi İlçe Sağlık Müdürlüğü ve Fatma Bedir Akman Aile Sağlığı Merkezi, buraya yakın olan Yayla Mahallesi Araba Konağı mevkiinde yaşayanlarında yararlandığı sağlık kurumlarıdır. Ayrıca Başakşehir İlçesi'ne bağlı Kayaşehir Mahallesi- Fenertepe mevkiine, Arnavutköy İlçesi İstiklal Mahallesi Sincan mevkiine, Eyüp İlçesi Pirinççi Mahallesi Asfaltboyu mevkiine de hizmet etmektedir. Zübeyde Hanım Mahallesi'nde ana çocuk sağlığı ve aile planlama merkezi vardır.

İlçe kimliğine 2008 yılında kavuşmuş olan Sultangazi'de belediye sağlık alanında girişimler başlatmıştır. Sağlık tesisi yapılacak elverişli alanların olması, ulaşım alt yapı çalışmalarının yoğunlukla gerçekleşmesi, bölgeye kontrollü göç alınmasına yönelik politikalar geliştiriliyor olması, bölgede üniversite yapılanması hakkında projelerin üretiliyor olması, İBB'nin bölgeye verdiği destek, merkezi hükümetin bölgeye yönelik projeleri destekleyecek yapıda olması, bölgenin sağlık konusunda çok zaman geçmeden gelişme göstereceğinin işaretidir. İnsan sağlığını tehdit eden çevresel faktörlerle mücadele, gıda üretimi ve pazarlaması konusunda üretim yerlerinin denetimi, koruyucu ve önleyici sağlık hizmetleri, hayvan sağlığı ve ıslahı çalışmalarını aktif biçimde yürütmektedir. Kentin ihtiyacı olan, teşhis ve tedavi edici sağlık hizmetleri ile engelli rehabilitasyon merkezi hizmetlerine ilişkin yatırım planlarının yapılması bölgenin gelişimini arttırmaktadır (Sultangazi Belediyesi, 2015a:43).

Sağlık tesisleri sağlık hizmetlerinin mahalle, semt ve ilçe ölçeğinde verilmesine imkan sağlayacak biçimde kademelenmeye imkan verecek şekilde planlanmaktadır. Sultangazi Belediyesi tarafından, ilçenin kuruluşundan bugüne 10,09 ha sağlık tesisi alanı, yani 15 adet yeni sağlık tesisi planlanmış bunların bir kısmı hizmete girmiştir. Bu alanlar hastane, dispanser, sağlık merkezi ve doğumevi gibi tesislerin bulunduğu alanlardır. 75.Yıl Mahallesi'nde de huzur evi, yaşlılar bakımevi yapımı bitmek üzeredir.

50. Yıl Mahallesi'nde ağız ve diş sağlığı hastanesinin yapımı devam etmektedir. Uğur Mumcu Mahallesi'nde yapılmakta olan ikinci devlet hastanesinin inşaatı devam etmektedir. Ancak bu devlet hastanesi tamamlanıp hizmete girdiğinde bile, ilçe nüfusunun fazla olmasından sağlık hizmetlerinin yetersizliği sorununu tam anlamıyla çözülmüş olmayacaktır.

5.4. Eğitim Problemi

Nüfus artışının yüksek olduğu Türkiye her yıl 1-1,5 milyon çocuğa yeni derslikler üretmek, öğretmen kadrosunu genişletmek zorunda kalmaktadır. Artan öğrenci sayısına karşılık olarak, sağlıklı üstün nitelikli eğitim verilmemekte, iyi eğitilmiş öğretmen sayısında da artış olmamaktadır. Bir köyün beldeleşmesi, bir beldenin metropol, bir metropolün megapole dönüşmesi de yerleşim birimlerinde kültürel sorunların doğmasına yol açar. Yanlış ve sağlıksız şehirleşme, sanayileşme şehirlerin kültürel kimliğini yok eder. Maddi yetersizlikler, teknik bilgi eksikliği, kazanç hırsı bunu arttırmaktadır (Güney, 2002a:175-193).

Sultangazi İlçesi'nde 30 ilkokul, 29 ortaokul ve 3 imam hatip ortaokulu olmak üzere toplam 32 ortaokul, 3 özel ilkokul ve ortaokul bulunmaktadır. Toplam 14 resmi lise vardır. 1 genel lise, 3 anadolu lisesi, 3 meslek lisesi (kız meslek lisesi dışındaki ticaret meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi bünyesinde anadolu meslek lisesi olmak üzere 2 anadolu meslek lisesi bulunmaktadır. Toplam 10.758 öğrenci eğitim ve öğretimini sürdürmektedir. İlçedeki liselerde öğrenim gören öğrencilerin şube başına ortalaması da 41'dir (Sultangazi Belediyesi, 2015a:41). Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı 2 anaokulu, 6 özel lise, 1 halk eğitim merkezi, 8 özel eğitim okulu vardır. Ayrıca 1 özel üniversite bulunmaktadır.

Sultangazi İlçesi nüfusuna göre okul sayısı yetersizdir (Tablo 44, Tablo 45). Okullar mahallelere göre eşit dağılmamıştır (Tablo 46). Cebeci Mahallesi'nde Cebeci Köyü mevkiinde sadece ilk okul bulunmaktadır (Şekil 78). Ortaokul için öğrenciler Cebeci Mahallesi'ndeki okullara gitmektedir. Sultangazi Belediyesi Cebeci Köyü mevkiinden ücretsiz olarak öğrencilere servis imkanı sağlamaktadır. Habipler Mahallesi'nde oturan evleri okula uzak olan öğrenciler de ücretsiz servislerle okullara taşınmaktadır. Yayla Mahallesi'nde de anaokulu, ilkokul ve ortaokul vardır. Öğrenciler

lise eğitimi için başka mahallelerdeki okullara gitmek zorundadır. Esentepe, Gazi Mahallesi, Yunus Emre Mahallesi, 75.Yıl Mahallesi ve Zübeyde Hanım Mahallesi'nde de okul sayısı yetersiz kalmaktadır. Sınıfların çok kalabalık olması eğitim kalitesini düşürmektedir. Atatürk Çiftliği İlkokulu bölgenin en eski okuludur. Özellikle Gazi ve Zübeyde Hanım Mahallesi'nin okulları yetersiz kalmaktadır. Sınırları geniş olan bu mahallelerde oturanların büyük bölümünün evleri okullara uzakta kaldığı için her gün uzun mesafe yol yürümek zorunda kalmaktadırlar. Gazi Mahallesi bölgesinde lise sayısı da azdır, bölgedeki liseler Yunus Emre Mahallesi'ndedir. Okullar yüksek puanla öğrenci aldığı için ve bölgedeki siyasi olaylar nedeniyle bölgedeki öğrenciler, lise eğitimi için başka ilçelere yönelmek zorunda kalmaktadır. Eski Habipler, İsmetpaşa, Malkoçoğlu ve Sultançiftliği Mahalleleri'nde de okullar yetersiz kalmaktadır. Okulların büyük bölümü Cebeci ve Uğur Mumcu ve 50.Yıl mahallelerinde toplanmıştır. Liselerin en fazla olduğu mahalle Uğur Mumcu Mahallesi'dir (Tablo 46, Şekil 79).

Tablo 44: Sultangazi İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Verilerine Göre Sultangazi İlçesi'ndeki Özel Okullar Haricindeki Eğitim Kurumları ve Dersliklerin Genel Dağılımı

Bölüm	Sayı/Adet
Okul Kurum Sayısı	82
Derslik Sayısı	1.301
Öğrenci Sayısı	91.885
Öğretmen Sayısı	2.197
Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı	
İlköğretim	74
Ortaöğretim	69
Mesleki ve Teknik Eğitim	61

Kaynak:Sultangazi Belediyesi 2015a:41.

Tablo 45: İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü Strateji Geliştirme Şubesi Verilerine Göre Sultangazi İlçesi'nde Okul Türlerine Göre Öğrenci Sayısının Dağılımı

Okul Türü	Öğrenci Sayısı
İlkokul Bünyesinde Anasınıfı	2.698
Resmi Anaokulu	498
Özel Anaokulu	145
Resmi İlkokul	43.278
Özel İlkokul	425
Resmi Ortaokul	37.370
Özel Ortaokul	283
Özel Eğitim Sınıfları	500
Özel Eğitim I.Kademe	37
Özel Eğitim II.Kademe	62
Genel Lise	4.958
İmam Hatip Lisesi	2.518
Meslek Lisesi	3.428
Anadolu Lisesi	1.299
Özel Lise	382
TOPLAM	97.881

Kaynak:Sultangazi Belediyesi 2015a:40.

Tablo 46: Sultangazi İlçesi'ndeki Resmi ve Özel Okulların Sayısının Mahallelere Göre Dağılışı (2015)

Mahalle	Anaokulu		İlkokul		Ortaokul		Lise		Özel Eğitim Uygulama Merkezi	
	Resmi	Özel	Resmi	Özel	Resmi	Özel	Resmi	Özel	Resmi	Özel
Cebeci	-		4	-	4	-	2	-	-	-
Cumhuriyet	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-
Esentepe	-	-	4	-	4	-	-	-	-	-
Eski Habipler	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-
Gazi	-	1	2	-	2	-	-	-	-	-
Habipler	-	-	1	-	1	-	1	-	1	-
İsmetpaşa	-	-	2	-	3	-	-	-	-	2
Malkoçoğlu	-	-	1	1	1	1	-	1	-	-
Sultançiftliği	-	2	2	-	2	-	-	-	-	2
Uğur Mumcu	1	1	2	-	2	-	5	1	-	1
Yayla	1	1	1	-	1	-	-	-	-	-
Yunus Emre	-	3	2	-	3	-	3	-	-	2
Zübeyde Hanım	-	-	2	-	2	-	-	-	-	-
50.Yıl	-	1	3	1	3	1	3	3	-	-
75.Yıl	-	2	2	1	2	1	-	1	-	1
TOPLAM	2	12	30	3	32	3	14	5	1	8

Kaynak: sultangazi.meb.gov.tr/08/04/2015.

Şekil 78: Sultangazi İlçesi Cebeci Mahallesi Cebeci Köyü İlkokulu'ndan bir görünüm

Şekil 79: Sultangazi İlçesi Uğur Mumcu Mahallesi'nde yer alan Sultangazi Çok Programlı Anadolu Lisesi'nden bir görünüm

Sultangazi Halk Eğitim Müdürlüğü Sultançiftliği Mahallesi'nde yer alır. Sultangazi 75.Yıl Mahallesi'nde bulunan bilgi evinde, belediye başkanlığı, halk eğitim müdürlüğü ve 75.Yıl Derneği işbirliği ile bilgisayar işletmenliği, kuaförlük, hazır giyim, makine-nakış ve okuma-yazma kursları düzenlenmektedir. Çeşitli branşlarda düzenlenen bu kurslara katılan vatandaşlar, meslek sahibi olmaktadır (sultangazi.meb.gov.tr).

Sultangazi İlçesi'nde Uğur Mumcu Mahallesi Eski Edirne Asfaltı'nda Murat Hügavendigâr Vakıf Üniversitesi vardır. Bu üniversitenin fen edebiyat, iktisadi ve idari bilimler, mühendislik ve mimarlık fakültelerinde bir çok bölümde eğitim verilmektedir.

Sultangazi İlçesi'nde nüfus yoğunluğunun fazla olması nedeniyle eğitim tesisi alanları yetersiz kalmaktadır. Sultangazi Belediyesi okul sayısını arttırmaya yeni okulların yapılmasına önem vermektedir.

Sultangazi Belediyesi tarafından yeni eğitim tesisi alanları planlanmıştır. Planda toplam 56.6 ha eğitim alanı önerilmiştir. Meri Planda öngörölmüş olan, görüşü istenen kurumlarca belirtilenler ile hazine mülkiyetindeki parsellerde yer alan eğitim tesisleri korunmuş; gerek göröldüğü yerlerde yeni eğitim alanları önerilmiştir. Bu alanlar 40 adet ilköğretim alanı (30, 26 ha), 1 adet anaokulu alanı (0,65 ha), 1 adet özel anaokulu alanı (0,32 ha), 1 adet özel ortaöğretim alanı (2.72 ha), 1 adet yüksek öğretim tesisi alanı (3.49), 7 adet meslek lisesi (7,87 ha), 11 adet ortaöğretim alanı (10,34 ha)'dır. Planlanırken yürüme mesafeleri ve mülkiyet de göz önünde bulundurulmuştur (İBB, 2012). Bu planlama çerçevesinde Gazi Mahallesi'nde yapılmaya başlanan turizm ve otelcilik meslek lisesinin inşaatı tamamlanmıştır.

İlçede okuma yazma bilenlerin sayısı, okuma yazma bilmeyenlerin sayısından fazladır. 2014 yılı verilerine göre Sultangazi İlçesi'nde toplam okuma yazma bilen kişi sayısı 425. 687'dir. Okuma yazma bilmeyen kişi sayısı toplamı 14.739, okuma yazma durumu tespit edilemeyen toplam kişi sayısı ise 9.808'dir (Tablo 47).

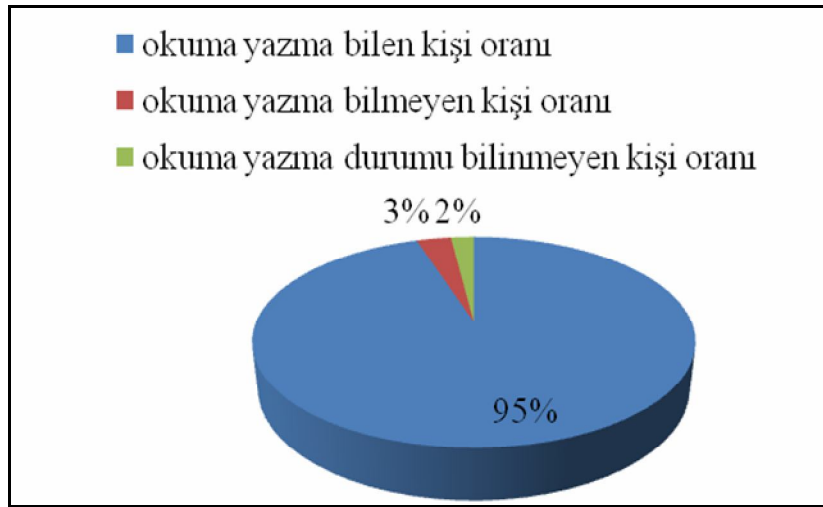
Tablo 47: 2008-2014 Yılları Arasında Sultangazi İlçesi'nde Okur Yazar Sayısının Değişimi

Yıl	Okuma Yazma Bilen Kişi Sayısı			Okuma/Yazma Bilmeyen Kişi Sayısı			Okuma Yazma Durumu Bilinmeyen Kişi Sayısı		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
2008	175.362	155.241	330.603	3.641	17.515	21.156	20.021	16.850	36.871
2009	184.607	163.220	347.847	3.460	16.960	20.421	14.954	12.008	26.962
2010	193.871	173.818	367.699	2.672	13.875	16.547	13.920	11.428	25.348
2011	203.475	182.923	386.398	2.420	13.011	15.431	12.149	9.689	21.838
2012	207.414	188.732	396.146	2.325	12.727	15.052	11.170	8.929	20.099
2013	213.496	194.764	408.260	2.241	12.363	14.604	11.203	8.676	19.879
2014	222.907	202.780	425.687	2.295	12.444	14.739	5.549	4.259	9.808

Kaynak: www.tuik.gov.tr/22/10/2015.

2014 yılı verilerine göre okuma yazma bilen kişiler toplam nüfusun %95'ini, okuma yazma bilmeyenler toplam nüfusun %3'ünü, okuma yazma durumu tespit edilememiş olanlar ise toplam nüfusun %2'sini oluşturur (Şekil 80).

Şekil 80: Sultangazi İlçesi Nüfusunun Okur Yazar Oranı (2014)

Kaynak: www.tuik.gov.tr/22/10/2015.

2014 yılı verilerine göre okuma yazma bilen kişilerin 222.907'si erkek (%52), 202.780'i de kadın (%48)'dir. Okuma yazma bilmeyenlerin 2.295'i erkek, 12.444'ü ise kadındır. Okuma yazma durumu tespit edilemeyen kişilerin 5.549'u erkek, 4.259'u ise kadındır (Tablo 47).

2008 yılından 2013'e bütün tarihlerde okuma yazma bilen erkek sayısının, okuma yazma bilen kadın sayısından fazla olduğu görülmektedir. Okuma yazma bilmeyenlerin en büyük bölümünün kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Bunun en önemli nedeni ilçenin sosyo kültürel yapısındadır.

İlçe nüfusu geçmişte özellikle göçlerle arttığından okuma yazma bilmeyenlerin yoğun olarak ilçeye göç etmesi etkilidir. Özellikle 65 yaş ve üstündekilerde okuma yazma bilmeyenlerin sayısı oldukça fazladır. Ancak okuma yazma bilmeyenlerin oranı giderek azalmaktadır.

2008 yılından 2013 yılına kadar bütün tarihlerde ilçede ilköğretim mezunlarının sayısının en fazla olduğu görülmektedir. Yine 2008-2013 yılları arasında lise ve üniversite mezunlarının sayısının giderek arttığı görülmektedir. İlçede mezuniyete göre bitirilen okul düzeyinin giderek yükseldiği görülmektedir (Tablo 48).

Tablo 48: 2008-2014 Yılları Arasında Sultangazi İlçesi Nüfusunun Bitirilen Okul Düzeyine Göre Dağılımı

Yıl	İlkokul Mezunu Kişi Sayısı	İlköğretim Okulu Mezunu Kişi Sayısı	Ortaokul veya Dengi Okul Mezunu Kişi Sayısı	Lise Veya Dengi Okul Mezunu Kişi Sayısı	Yüksek okul Veya Fakülte Mezunu Kişi Sayısı	Yüksek Lisans Mezunu Kişi Sayısı	Doktora Mezunu Kişi Sayısı	Okuma Yazma Bildiği Halde Herhangi Bir Okul Bitirmeyen Kişi Sayısı	Eğitim Durumu Bilinmeyen Kişi Sayısı
2008	132.068	37.870	17.285	40.938	7280	393	30	94.739	36.871
2009	135.195	45.731	17.300	44.102	9588	425	53	95.453	26.962
2010	114.956	75.039	20.157	49.857	10.651	566	164	96.309	25.348
2011	111.793	88.929	17.861	54.545	13.812	631	184	98.643	21.838
2012	110.129	95.921	17.576	54.911	15.471	645	181	101.312	20.099
2013	108.347	102.457	17.448	55.386	19.900	933	212	103.577	19.879
2014	146.058	89.205	41.045	59.544	22.628	1.009	217	65.981	9.808

Kaynak: www.tuik.gov.tr/22/10/2015.

2014 nüfus verilerine göre Sultangazi İlçesi'nde 146.058 kişi ilköğretim mezunu, 89.205 kişi ilköğretim okulu mezunu, 41.045 kişi ortaokul veya dengi okul mezunu, 59.544 kişi lise veya dengi okul mezunu, 22.628 kişi yüksek okul veya fakülte mezunu, 1.009 kişi yüksek lisans mezunu, 217 kişi doktora mezunudur. İlçede yaşayan 65.981 kişi ise okuma yazma bildiği halde herhangi bir okul bitirmemiştir (Tablo 48).

2014 nüfus verilerine göre ilçede okuma yazma bilenlerin %34,30'u ilkokul, %21'i ilköğretim okulu, %9,60'ı ortaokul veya dengi okul, %14'ü lise ve dengi okul, %5,30'u yüksek okul veya fakülte, %0,20'si yüksek lisans, %0,10'u doktora mezunudur. Okuma yazma bildiği halde herhangi bir okuldan mezun olmayanlar ise nüfusun %15,50'sini oluşturmaktadır (Şekil 81).

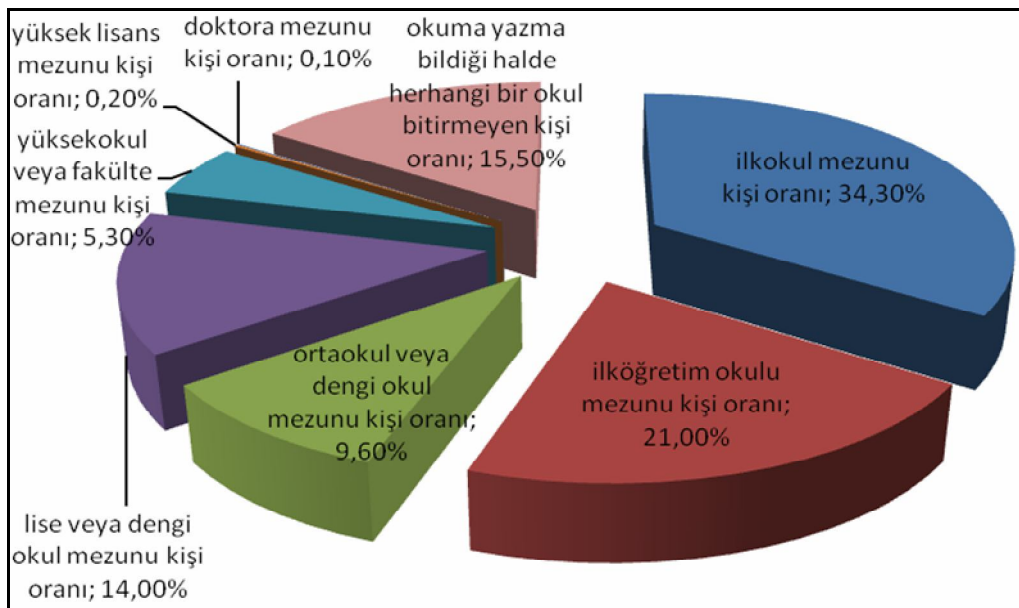
2014 yılı bitirilen okul düzeyine göre bakıldığında sadece ilkokul mezunu kişi sayısında kadın nüfus fazla iken diğer okul düzeylerinde erkek nüfus fazladır (Tablo 49).

Tablo 49: Sultangazi İlçesi'nde Bitirilen Okul Düzeyinin Cinsiyete Göre Dağılımı (2014)

2014 YILI	İlk okul Mezunu Kişi Sayısı	İlköğretim Okulu Mezunu Kişi Sayısı	Orta okul veya Dengi Okul Mezunu Kişi Sayısı	Lise Veya Dengi Okul Mezunu Kişi Sayısı	Yüksek okul veya Fakülte Mezunu Kişi Sayısı	Yüksek Lisans Mezunu Kişi Sayısı	Doktora Mezunu Kişi Sayısı	Okuma Yazma Bildiği Halde Herhangi Bir Okul Bitirmeyen Kişi Sayısı	Eğitim Durumu Bilinmeyen Kişi Sayısı
ERKEK	67.918	52.770	23.818	35.554	12.352	679	114	29.702	5.549
KADIN	78.140	36.435	17.227	23.990	10.276	330	103	36.279	4.259
TOPLAM	146.058	89.205	41.045	59.544	22.628	1.009	217	65.981	9.808

Kaynak: www.tuik.gov.tr/22/10/2015.

Şekil 81: Sultangazi İlçesi'nde Okur Yazar Nüfusun Bitirdiği Okula Göre Dağılımı (2014)

Kaynak: www.tuik.gov.tr/22/10/2015.

Türkiye, sayısal olarak geniş kitlelerin çok kısa bir döneme büyük göç hareketlerini sığdırmış olduğu ülkelerdendir. Bu yoğun göç hareketlerinin en büyük çekim merkezi olan İstanbul'un en fazla göç alan semtlerinden biri de Sultangazi'dir. Göç yoluyla yaşanan geometrik nüfus artışına karşın, şehirde yaşayanların kentleşmemesi, ilçe için de önemli sorunların başında gelmektedir. Kente göç eden yoksul katmanlar için kentsel deneyim, kentte tutunma (konut edinme) ve yaşama (iş bulma) ile başlamakta; eğitim göç edenler için ikinci planda kalmaktadır.

Ailelerin, okul çağındaki çocuklarını, özellikle de kız çocuklarını sekiz yıllık eğitimin zorunlu olduğu dönemlerde, okula gönderme konusunda yeterince duyarlı olmamaları, eğitim düzeyinin yükselmesini engelleyen en büyük sorunlardan birisi olmuştur. Eğitim konusunda eksik olan bu bilincin ailelere kazandırılması, ilçedeki yerel yönetimin öncelikli hedefleri arasındadır. Okul öncesi eğitim kurumlarının da artırılması gerekmektedir.

18-21 yaş aralığında lise mezunlarının sayısı en yüksek sayı olup umut vericidir. Kadın nüfusunun eğitim hayatında erkek nüfusa oranla eşdeğer katılımda olması da umut veren verilerdendir. Sultangazi İlçesi'nde 2008 yılından bu yana gerçekleştirilen nitelikli eğitim kurumlarının sayısının artırılması çalışmaları, ilçenin genel eğitim düzeyinin iyileşeceğine işaret etmektedir.

5.5. İşsizlik Problemi

İşsizlik sorunu 1950'lerden beri ülkemiz gündemindedir. Türkiye'de şehirlerde sanayi tesislerinin kurulmasıyla kırsal alanlarda geçim sıkıntısı çeken kişiler şehir merkezlerine göç etmeye başlamıştır. Sanayileşmenin ülke içerisinde eşit dağılmayarak belli merkezlerde yığılması büyük şehirlerin daha fazla göç almasına yol açmıştır. Göçler istihdam kapasite sinin üstünde gerçekleştiği için göç ile şehirlere gelenlerin hepsine istihdam sağlanamamıştır. İstihdam sağlanmamasına rağmen göç ile gelenler kırsal alandaki yaşam merkezlerine geri dönmemiş ve göçler devam etmiştir. İşsizlik 1970'li yıllarda yüksek düzeye ulaşmıştır (A.Yılmaz, 2005:43). Her yıl gittikçe artan işsizlik günümüzde de ülkemizin önemli problemlerindendir (Tablo 50). İşsizlik aynı zamanda bir çok sosyal problemin de kaynağını oluşturmaktadır.

Tablo 50: Ülkemizde Nüfusun İşgücü Durumu

Yıllar	15 ve daha yukarı yaştaki nüfus	İş gücü	İstihdam edilenler	İşsiz	İş gücüne dahil olmayan nüfus	İşgücüne katılma oranı (%)	İşsizlik oranı (%)	Tarım dışı işsizlik oranı (%)	İstihdam oranı (%)
2005	48.356	21.691	19.633	2.058	26.665	44,9	9,5	12,0	40,6
2006	49.275	21.913	19.933	1.980	27.362	44,5	9,0	11,1	40,5
2007	50.177	22.253	20.209	2.044	27.925	44,3	9,2	11,2	40,3
2008	50.982	22.899	20.604	2.295	28.083	44,9	10,0	12,3	40,4
2009	51.833	23.710	20.615	3.095	28.124	45,7	13,1	16,0	39,8
2010	52.904	24.594	21.858	2.737	28.310	46,5	11,1	13,7	41,3
2011	53.985	25.594	23.266	2.328	28.391	47,4	9,1	11,3	43,1
2012	54.961	26.141	23.937	2.204	28.820	47,6	8,4	10,3	43,6
2013	55.982	27.046	24.601	2.445	28.936	48,3	9,0	10,9	43,9
2014-AY									
OCAK	56.571	27.261	24.456	2.805	29.310	48,2	10,3	12,1	43,2
ŞUBAT	56.648	27.824	24.999	2.825	28.824	49,1	10,2	12,1	44,1
MART	56.718	28.330	25.583	2.747	28.388	49,9	9,7	11,6	45,1
NİSAN	56.795	28.773	26.194	2.579	28.022	50,7	9,0	10,8	46,1
MAYIS	56.869	29.089	26.538	2.551	27.780	51,2	8,8	10,7	46,7
HAZİRAN	56.946	29.240	26.586	2.654	27.706	51,3	9,1	11,1	46,7
TEMMUZ	57.021	29.276	26.410	2.867	27.745	51,3	9,8	12,0	46,3

Kaynak:<http://www.tuik.gov.tr/22.10.2015/UstMenu.do?metod=temelist>.

TÜİK verilerine göre Türkiye genelinde 15 ve daha yukarı yaştakilerde işsiz sayısı 2015 yılı Temmuz döneminde geçen yılın aynı dönemine göre 103 bin kişi artarak 2 milyon 970 bin kişi olmuş. işsizlik oranı ise değişim göstermeyerek %9,8 seviyesinde kalmıştır. Bunun yanında içinde bulunduğumuz 2014 yılı içerisinde genel olarak ülke nüfusu içerisinde istihdam edilenlerin çalışma durumlarına bakıldığında şubat ayında toplam %66,3 olan oranın Temmuz ayında %65,2'ye yükseldiği görülmektedir. Bunun yanında kendi hesabına çalışanların Şubat ayında %17,6 oranından Temmuz ayında %17,0 oranına gerilemiştir (Tablo 51).

Tablo 51: Ülkemizde 15 Yaş ve Üstü İstihdam Edilenlerin İş Durumu (2014)

Aylar 2014	Bin kişi					(%)				
	Toplam	Ücretli veya Yevmiyeli	İşveren	Kendi Hesabına	Ücretsiz aile işçisi	Toplam	Ücretli veya Yevmiyeli	İşveren	Kendi Hesabına	Ücretsiz aile işçisi
ŞUBAT	24.999	16.572	1164	4398	2865	100,0	66,3	4,7	17,6	11,5
MART	25.583	16.786	1191	4518	3088	100,0	65,6	4,7	17,7	12,1
NİSAN	26.194	17.232	1123	4568	3271	100,0	65,8	4,3	17,4	12,5
MAYIS	26.538	17.389	1167	4603	3379	100,0	65,5	4,4	17,3	12,7
HAZİRAN	26.586	17.384	1168	4573	3462	100,0	65,4	4,4	17,2	13,0
TEMMUZ	26.410	17.226	1211	4494	3479	100,0	65,2	4,6	17,0	13,2

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/22.10.2015/UstMenu.do?metod=temelist>.

TÜİK 2015 yılı Temmuz verilerine göre Türkiye’de istihdam oranı %47,2 olmuş, istihdam edilenlerin sayısı bir önceki yılın aynı dönemine göre 932 bin kişi artarak 27 milyon 342 bin kişi, istihdam oranı ise 0,9 puanlık artış ile %47,2 olmuştur. Bu dönemde, tarım sektöründe çalışan sayısı 104 bin kişi, tarım dışı sektörlerde çalışan sayısı ise 827 bin kişi arttı. İstihdam edilenlerin %22’si tarım, %19,5’i sanayi, %7,4’ü inşaat, %51,1’i ise hizmet sektöründe yer aldı. İşgücüne katılma oranı %52,4 olarak gerçekleşti. İşgücü 2015 yılı Temmuz döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre 1 milyon 35 bin kişi artarak 30 milyon 311 bin kişi, iş gücüne katılma oranı ise 1,1 puan artarak %52,4 olarak gerçekleşmiştir.

Kırsal alanlardan şehir merkezlerine göç eden insanlar buralarda işsiz ve gizli işsizleri medyana getirmektedir. Türkiye bugün hem 8-9 milyondan az olmayan işsiz insana, hem de her yıl çalışma yaşına gelen genç nüfusa iş sağlamak zorundadır. Artan nüfusa koştur olarak yeni iş alanı yaratılmamakta, sorun her yıl giderek büyümekte ve toplumsal bir bunalıma dönüşmektedir.

2000 yılı verilerine göre, İstanbul %12,7 işsizlik oranı ile %6,5 olan Türkiye ve %8,9 olan Marmara Bölgesi işsizlik oranlarının oldukça üstünde yer almaktadır ve Türkiye’deki işsizlerin %20’sini barındırmaktadır. Konu bölge düzeyinde değerlendirildiğinde ise Türkiye’deki işsizlerin %30’unun Marmara Bölgesi’nde, bunun da %67’sinin İstanbul’da bulunduğu görülmektedir. İşgücüne katılım oranı Marmara Bölgesi’nde %54,7 iken, İstanbul’da %52,7’dir (Murat, 2007:399; İBB, 2009:206).

Sultangazi İlçesi kurulmadan öncede işsizlik bu bölgedeki önemli problemlerden biridir. İlçenin büyük bir bölümünün önceden bağlı olduğu Gaziosmanpaşa İlçesi işsizlik oranının yüksek olduğu ilçelerden biriydi. TÜİK 2000 verilerine göre Gaziosmanpaşa İlçesi nüfusunun %13'ünü işsiz nüfus oluşturmaktaydı ve ilçenin toplam nüfusunun %39'unu ise iş gücünde olmayan nüfus oluşturuyordu. İş gücünde olmayan nüfusun çoğunluğunu da ev hanımları oluşturuyordu. TÜİK 2000 verilerine göre Gaziosmanpaşa İlçesi'nin aylık ortalama geliri 883 TL olup, İstanbul İlçeleri arasında düşük gelir seviyesine sahip ilçelerden olduğu görülmektedir. Ayrıca bu değer 973.84 TL olan Avrupa yakası ortalama gelir durumu değerinin de altındadır.

İBB tarafından, 2009 yılının son çeyreğinde Sultangazi İlçesi'nde 1400 kişi ile yapılan ön veri araştırmalarında hane halkı gelirleri ile ilgili sonuçlar elde edilmiştir. Ankete katılan Sultangazililer'in aylık toplam hane halkı gelirlerinin bir hayli düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Ankete katılan yaklaşık her üç kişiden ikisinin hanesine ayda en fazla 1500 TL girdiği görülürken her iki kişiden birinin evine de 1000 TL'den fazla gelir girmediği ortaya çıkmıştır (Tablo 52). Buna karşın hanelerine aylık 3000 TL'den fazla gelir giren kesimin oranı %3 ve 4000 TL'den fazla gelir giren kesimin oranı da %1,5 düzeyindedir. Gelir düzeyi düşüklüğüne rağmen Sultangazi'nin %68,5'i evlerinde mülkiyet sahibidirler. Bunun sebebi, Tapu Tahsis Belgesi ile pek çok gecekondü sahibininin mülk sahibi oluşudur (İBB, 2012).

Tablo 52: İBB Ön Veri Araştırmasına Göre Sultangazi İlçesi Nüfusunun Aylık Gelir Düzeyi Dağılımı (2009)

Aylık Gelir düzeyi	(%)	Geçerli (%)
500 TL'den Az	5,4	6,4
501-1000 TL	44,1	53,0
1001-1500 TL	17,4	20,8
1501-2000 TL	8,1	9,7
2001-2500 TL	2,9	3,4
2501-3000 TL	2,5	3,0
3001-4000 TL	1,5	1,8
40001-5000 TL	0,8	0,9
5000 TL'den Fazla	0,7	0,9
Yanıt Yok	16,7	-
Toplam/Baz	1400	1166

Kaynak: İBB, 2012.

Aynı araştırmalarda hane halkı çalışma durumlarıyla ilgili sonuçlar ise şoyledir. Ankete katılan Sultangazililerin beşte ikisinin çalışıyor, beşte uünün ise alışmıyor olduğu ortaya çıkmıştır. Buna karşın ankete katılan her dört Sultangazili'den uünün hane halkı reisinin çalıştığı ve dörtte birinin de çalışmadığı öğrenilmiştir (İBB, 2012; Tablo 53).

Tablo 53: İBB n Veri Araştırmasına Göre Sultangazi İlçesi Nüfusunun alışma Oranı (2009)

	Görüşülen Kişi		Hane Halkı Reisi	
	Frekans	(%)	Frekans	(%)
alışıyor	551	39,4	1079	77,1
Çalışmıyor	849	60,6	321	22,9
Toplam	1400	100,0	1400	100,0

Kaynak: İBB, 2012.

alışan nüfus içinde erkek nüfus oranı kadınlara göre daha fazladır. İlçedeki doğum oranının yüksek olması, çocukların bakımı ile ilgili tüm sorumlulukların aile içi iş bölümünde kadına bırakılıyor olması, iş gücündeki kadınları eve bağımlı kılmaktadır. Ayrıca ilçenin özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden yoğun göç alması ve aile yapısının ataerkil olması da, kadınlara istihdama katkıda bulunmalarını engelleyen faktörlerden biridir. Bu sebeple, ilçedeki kadınlara büyük bir çoğunluğunun ev hanımı olduğu kadının aile ekonomisi içinde hazır tüketicisi olduğu değerlendirmesine varılmıştır (İBB, 2012).

2013 yılında N. Oktik tarafından Maltepe niversitesi'nde hazırlanan Sultangazi'de Genç Olmak: Gençliğin Yaşam Kalitesi ve Yaşam Beklentisi Proje Raporu'na göre Sultangazi İlçesi'nde en yoğun işsizlik lise ve altındaki okul mezunları arasında 25-34 yaş grubunda yaygındır. İşgücüne katılma oranının %26,2 ile 15-19, %57,5 ile 20-24 ve %67 ile 25- 34 yaş grubunda olduğu görülmektedir (Oktik, (2013)'ten Aktaran: Sultangazi Belediyesi, 2015a:41; Tablo 54).

Eğitim durumuna göre işgücüne katılım oranına bakıldığında lise altındaki okul mezunları %58 ile ilk sırada yer alır. Lise ve dengi meslek okulu mezunları %21 ile ikinci sırada, yükseköğretim mezunları %19 ile unc sırada yer alır. Okuma yazma bilmeyenlerin işgücüne katılım oranı ise %2'dir (Oktik, (2013)'ten Aktaran: Sultangazi Belediyesi, 2015a:41).

Tablo 54: Sultangazi’de Genç Olmak: Gençliğin Yaşam Kalitesi ve Yaşam Beklentisi Proje Raporu’na göre Sultangazi İlçesi Nüfusunun Geniş Yaş Grubuna Göre İş Gücüne Katılma Oranı (2013)

Yaş Grubu	15-19	20-24	25-34	35-54	55+
İş Gücüne Katılma Oranı (%)	26.2	57.5	67	56.1	11.1

Kaynak: Oktik, (2013)’ten Aktaran: Sultangazi Belediyesi, 2015a:41.

İlçenin büyük bölümünün Alibeyköy Barajı İSKİ Su Havzası içinde olması ve havza dışında yeni sanayi tesislerinin açılması için geniş alanların olmaması nedeniyle sanayinin gelişmesi pek mümkün görünmemektedir. Bütün mahallelerde önemli bir sorun olan işsizlik, iş imkanlarının daha sınırlı olduğu Gazi Mahallesi, Zübeyde Hanım Mahallesi, Habipler Mahallesi ve Yayla Mahallesi’nde de belirgindir. Özellikle ulaşım imkanlarının daha sınırlı olduğu Cebeci Mahallesi Cebeci Köyü mevki, Habipler Mahallesi ve Yayla Mahallesi’nde yaşayan insanların büyük bir bölümü çalışmak için başka mahallelere ve diğer ilçelere gitmek zorundadır.

5.6. Altyapı Problemi

2000 yılında İstanbul’da merkezden uzak alanlarda kanalizasyon, temiz su ve doğalgaz gibi altyapı tesisleri bakımından büyük yetersizlikler yaşanmıştır. 2000 yılında özellikle doğalgaz kullanımındaki yetersizlik nedeniyle, bu alanlarda hava kirliliği oluşmuş ve yaşam kalitesi düşmüştür. Yaşam kalitesi ile bağlantılı olarak İstanbul’un altyapı tesisleri incelendiğinde, merkeze yakın ilçelerdeki binaların büyük oranda kanalizasyon sistemine bağlı oldukları, ancak bu oranın kent merkezi dışındaki ilçeler de düştüğü görülmektedir. Sultanbeyli (%80), Silivri (%59), Şile (%52) ve Gaziosmanpaşa (%25) kanalizasyona bağlı olmayan bina oranlarıyla en problemlilerdir. Temiz su tesisatına bağlı olmayan bina oranı kent merkezinden uzaklaştıkça düşmektedir. Temiz su tesisatına bağlı olmayan bina sayısının yüksek olduğu ilçeler arasında %12 ile Çatalca, %10 ile Gaziosmanpaşa’da vardır (İBB, 2009:334).

İlçe yerleşime açıldığı zamanlarda özellikle 1970 ve sonrası yoğun göçler aldığı için bu dönemlerde çok önemli alt yapı sorunları yaşanmıştır. Yol, elektrik, su, kanalizasyon sorunu bunların başlıcalarındandır.

Alibeyköy Havzası içerisindeki yerleşmelerin çoğunda altyapı sorunları bulunmaktadır. Bu sorunlardan en önemlileri kanalizasyon ve ulaşım sorunudur. Ulaşım altyapısı bozuk ve yol dokusu kötü durumda olan yerleşmelerde kanalizasyon yollardan akıp gitmekte, derelere karışmakta ve halk sağlığını tehdit etmektedir. Havza içerisinde açık alanlar fazla gözüke de bu alanlar kamuya ait bölgeler olarak kullanılmamakta ve yapılaşmaya açılmaktadır. Oysa bu alanların donatı eksikliklerinin giderilmesi için kullanılması gerekmektedir. Çünkü havza içinde sosyal donatı alanları yok denecek azdır ve özellikle park, çocuk bahçesi, spor alanlarına ihtiyaç vardır. Sosyal çevre kötü fiziki çevre koşullarından olumsuz etkilenmektedir (Torun, 2008:183).

Alibeyköy Deresi Havzası'nda yer alan Gazi, Habipler, Zübeyde Hanım ve Yayla Mahalleleri'nin bir bölümünde alt yapı sorunları vardır. Gazi ve Zübeyde Hanım Mahalleleri'nin bir bölümünde su ve elektrik kesintisi sık sık meydana gelmektedir. Sokakların bir bölümünde kanalizasyon sızıntısı olmaktadır. Yolların bir bölümü yetersiz kalmakta ve sokak aydınlatmaları da yetersizdir. Benzer sorunlar Habipler ve Yayla Mahalleleri'nde de yaşanmaktadır.

Eski Habipler Mahallesi kışın çamur, yazın ise toz ve toprak içinde kalmaktadır. Eski Edirne Asfaltı yolu İBB'nin hizmet alanında yer almaktadır. Eski Edirne Asfaltı'nda yapılan çalışmaların yarım bırakılması, yolda çukurların oluşmasına, meydana gelen tozların özellikle bölgede yaşayanlar için ve esnaf için önemli sorun oluşturmaktadır. Gece sokak lambaları da yetersiz kalmaktadır. Mahallede belediye alanında birçok hizmet yetersizdir.

Sultangazi İlçesi'nde su şebekesiyle ilgili problemler mahalle bazlı projelendirilip İSKİ ile işbirliği içinde tamamlanmaya başlanmıştır. Altyapı eksikliklerinden kaynaklanan su baskınlarının önüne geçilmesi amacıyla yağmur suyu ve atık su kanalları ayrılarak altyapısı yenilenmiş durumdadır.

09.08.1996 tarihinde İstanbul'daki aşırı yağışlar nedeniyle su baskınlarının yaşandığı yerlerden olan Gaziosmanpaşa İlçesi'nde Cebeci, Gazi, Esentepe ve 50.Yıl mahalleleri zarar gören mahalleler arasındaydı. 09.06.2006 tarihinde de Gaziosmanpaşa İlçesi'nin Yunus Emre Mahallesi su baskınlarından zarar görmüştür. 28.07.2007 tarihinde İstanbul'daki aşırı yağışlar nedeniyle su baskınlarının görüldüğü Sultangazi

İlçesi'nde 50.yıl, 75.yıl, Cebeci, Cumhuriyet, Gazi, İsmetpaşa, Sultançiftliği ve Uğur Mumcu mahalleleri zarar görmüştür. 13.10.2007 tarihinde de İstanbul'daki aşırı yağışlar nedeniyle su baskınlarının olduğu Sultangazi İlçesi'nde 50.yıl, 75.yıl, Esentepe, Gazi, İsmetpaşa, Malkoçoğlu, Sultançiftliği ve Zübeyde Hanım Mahalleleri zarar görmüştür (İstanbul Valiliği, 2011:340; Tablo 55).

Tablo 55: İSKİ Verilerine Göre Sultangazi İlçesi'nde 2007 Yılında Etkili Olan Yağışlar Nedeniyle Su Baskınından Zarar Gören Konut Sayısının Mahallelere Göre Dağılışı

Mahalle	Zarar Gören Konut Sayısı
Cebeci	1
Cumhuriyet	1
Esentepe	3
Eski Habipler	-
Gazi	2
Habipler	-
İsmetpaşa	4
Malkoçoğlu	2
Sultançiftliği	2
Uğur Mumcu	1
Yayla	-
Yunus Emre	-
Zübeyde Hanım	1
50.Yıl	7
75.Yıl	5
TOPLAM	29

Kaynak: İstanbul Valiliği, 2011:341.

2009 yılında da İstanbul'da etkili olan yoğun yağış sonucu Sultangazi'de ev ve iş yerleri zarar görmüştür. Habipler'deki Cebeci Mezarlığı'nda gerçekleşen toprak kayması nedeniyle yaklaşık 100 mezar tahrip olmuştur (İstanbul Valiliği, 2011:341).

Sultangazi Belediyesi alt yapı hizmetlerini ilçenin bütün mahallelerinde arttırmaya çalışmaktadır. Atatürk Bulvarı'nın orta refüjü kapatılarak İsmetpaşa Mahallesi'nden gelen yağmur suyunun bölgede su baskınına sebep olması engellenmiştir. Buna benzer lokal ve etkili çözümlere yönelik uygulamalar Sultangazi genelinde devam etmektedir. Cebeci Mahallesi'nde Cebeci Köyü mevkiinde de yağmur suyu kanalları yapılmış alt yapı hizmetleri arttırılmıştır. Sultangazi Belediyesi ve Boğaziçi Elektrik Dağıtım A.Ş (BEDAŞ)

işbirliği ile elektrik kabloları yer altına alınmaya başlamıştır. İsmetpaşa, Uğur Mumcu Mahalleleri'nde elektrik hatlarının yer altına alınması ve aydınlatma direklerinin yenilenmesi tamamlanmış, Sultançiftliği, Cebeci, 50. Yıl ve Cumhuriyet Mahallesi'nde de çalışmalar devam etmektedir. Cumhuriyet Mahallesi Necip Fazıl Caddesi üzerindeki su ve doğalgaz hatları revize edilmiştir. İlçede ikamet eden engellilerin sosyal hayata katılımının sağlanması amacıyla kentin yürüme yollarının büyük bir kısmına plastik koruma aparatları yerleştirilmiştir (Sultangazi Belediyesi, 2015b:8-9; www.sultangazi.bel.tr).

5.7. Çevre Kirliliği Problemi

Çevre kavramı üzerine pek çok farklı tanımlama getirilmiştir: Altuğ (1990)'a göre çevre, insan ve diğer tüm canlı varlıkları ile birlikte doğanın ve doğadaki insan yapısı öğelerin bütünüdür. Çepel (1992) ise çevreyi, “canlıların yaşamasını sağlayan ve onları sürekli olarak etkisi altında bulduran faktörler kompleksidir” şeklinde açıklamaktadır. Eraydın (1993)'e göre ise çevre, yaşayan organizmaları çevreleyen tüm dışsal faktörleridir. Toplumsal çevre ise; belli bir fiziksel çevrede yaşayan insanların, içinde buldukları toplumsal, ekonomik ve siyasal sistemlerin bir gereği olarak yaratmış oldukları ilişkiler bütünüdür. Aile ve komşuluk ilişkilerinden başlayarak, eğitim, sağlık, kültür ve çalışma koşullarına, yöneten-yönetilen ilişkilerine kadar uzanan tüm davranışlar toplumsal çevrenin parçalarıdır. Keleş ve Ertan (2002)'a göre; fiziksel çevre toplumsal çevreden, toplumsal çevre de fiziksel çevreden etkilenmektedir (Aktaran: Torun, 2008:8).

Çevreyi oluşturan unsurlardan birinin dengesinin bozulması, dünya üzerindeki canlıların yaşamlarının dengesinin bozulması anlamına gelmektedir. Dünyada sanayileşme sürecinin planlı bir şekilde yürütülmemesinden dolayı çevre sorunları hızla artmıştır. Sanayileşme ile birlikte ortaya çıkan aşırı nüfus artışı, sanayileşmenin kentleşmenin önüne geçmesi, doğal kaynakların sanayileşme adına yok edilmesi gibi çeşitli çevre problemlerini ortaya çıkarmıştır. Orman alanları, meralar, tarım alanları, verimli kırsal alanlar yok edilmeye başlamıştır.

2010 yılında İstanbul'da İTO tarafından yapılan araştırmaya göre Sultangazi İlçesi, çevresel durum endeksinde 19. sırada yer almıştır (Şeker, 2011:131).

Nüfus artışı, fiziki plansızlık ve yerleşme düzensizliğinden çevrenin tahrip edilmesi ile ilçede bir çok çevre sorunu ortaya çıkmaktadır. Taş ocaklarının yol açtığı sorunlar, ormanların tahrip edilmesi, su havzalarında yapılaşma sonucu oluşan kirlilik, çöp sorunu ve gürültü kirliliği ve hava kirliliği bölgede yaşanan başlıca çevre sorunlarıdır.

5.7.1. Taş Ocaklarının Yol Açtığı Problemler

Taş ocağı, taş çıkartmak için yer kabuğunun yüzeyinde açılan ocaktır. Ocaklardan çıkarılan taş ya bloklar halinde yada küçük parçalar halindedir. Taş ocakları genellikle inşaatlarda ve sanayide gerekli olan taş, kum, mıcır, kara yolu ve demir yolu dolgu malzemesi, çimento ve beton üretimi amacıyla kurulmaktadır. Değişik amaçlar için taş ocaklarından farklı özelliklerde taş üretilmektedir. Bu üretim, ocaklarda dinamit patlatarak yada taşlar kesilerek yapılmaktadır. Taş ocaklarının patlatmalı (çeşitli patlayıcılar kullanılarak yöntemle işletilmesi, doğal çevre üzerinde bozucu, yıkıcı, tahrip edici, insan yaşamı üzerinde çok çeşitli olumsuz etkilere yaralanma ve kazalara neden olabilmektedir. Kesme yöntemiyle üretim yapanlarda patlatma yönteminin çevreye verdiği zararlar önlenmiş olur. Ses, gürültü ve hava kirliliği sorunlarını azaltmaktadır. Yüzey ve yer altı drenaj problemleri kontrol edilebilmektedir (Gültepe vd., 2008:208).

İstanbul'un Avrupa Yakası'nda belirlenen işletilebilir taş rezervi yaklaşık 950.000.000 ton'dur. Bu rezervin 500.000.000 ton'u Cebeci bölgesinde yer almaktadır. Tüketim eğilimlerinin sabit kalması durumunda, batı yakasındaki mevcut rezervler, 23 yılda tamamen tükenecektir. Cebeci ocaklarının alternatifinin belirlenmeden kapatılması halinde ise geriye kalan rezervin ömrü yaklaşık 11 yıldır. Mahmutbey ve Hasdal çevresindeki askeri alanlar ile Cendere Vadisi'ni kaplayan Paleozoyik yaşlı birimler, potansiyel agrega alanlarını oluşturmaktadır ve Cebeci bölgesinin alternatifi durumundadır. Sözü edilen bu alanlardaki işletilebilir taş rezervine ilişkin herhangi bir araştırma bulunmamaktadır. Silivri çevresindeki 10 milyar m³ dolayında rezervi olan kum-çakıl istifi, Batı yakası için önemli bir malzeme kaynağıdır. İstanbul'daki kırmataş üretiminin %82,7'si Çatalca ve Cebeci'de gerçekleştirilmektedir. Gerekli önlemler alınarak çalışan ocaklarda rezerv tükeninceye kadar üretime izin verilmelidir (İstanbul Valiliği, 2011:186-189).

Sultangazi İlçesi Cebeci Bölgesi'nde 450.000 m³ kalker (kireç taşı) rezervi bulunmaktadır. Bu da 675.000.000 tonluk ekonomik birimi ifade etmektedir. Bölgede 17 madencilik işletmesi faaliyet göstermektedir (Sultangazi Kaymakamlığı, 2011).

Cebeci taşocakları, Sultangazi İlçesi Cebeci Köyü civarında olup, Alibeyköy su toplama havzası yakın ve uzak mesafeli koruma alanı içerisindedir. 3000 hektarlık bölgede yaklaşık, 30-35.000.000 ton/yıl kaliteli beton, asfalt agregası ve stabilize mekanik temel malzemesi üretimi yapılmaktadır (Sultangazi Belediyesi, 2015a:35).

Sultangazi İlçesi'nde Cebeci-Habipler arasında yer alan taş ocakları, İstanbul'un ve yakın illerin taş ve mıcır ihtiyacını karşılamaktadır. Taş ocakları 1950'li yıllarda o zaman yerleşim alanı olmayan bu bölgede kurulmuş işletmelerdir. Göçlerle birlikte bölgede meydana gelen çarpık kentleşme sonucu, Cebeci bölgesi'ndeki taşocakları bugün tamamen yerleşim bölgeleri arasında kalmış olup, İstanbul genelinde bulunan taşocakları sahaları içerisinde çevre sorunlarının en çok yaşandığı bölge durumundadır.

Ocaklarda zorunlu olarak açık işletme yöntemi ile üretim yapılmaktadır. Taş sökümü delme patlatma yöntemi ile gerçekleştirilip elde edilen blok taşların büyük olanları ocak içerisinde hidrolik kaya kırıcı (kırıcı tabanca) ile kırılarak talebe göre boyutlandırılmaktadır. İlk işletmeye açıldığında yerleşim alanı dışında kaldığı için çevreye rahatsızlık vermeyen ocaklar bugün etrafının da yerleşime açılmış olması nedeniyle solunum yolu rahatsızlıklarına, gürültü ve çevre kirliliğine, ayrıca taş ocaklarında çalışan kamyon ve ağır iş makinelerinin sebep olduğu yol bozulmaları nedeniyle bütçeye ek yük getirmektedir (Sultangazi Kaymakamlığı, 2011).

Taş ocaklarının birçoğunda yüksek şev açılı aynalar mevcuttur. Bunlar çok çirkin görüntülere yol açmakla birlikte iş ve ekipman güvenliği açısından da tehlike arz etmektedir. Çalışan ocaklarda, tonajlı taşıma, patlayıcı madde kullanımı ve taşın kırılması sırasında açığa çıkan gürültü gibi çevresel sorunlar yaşanmaktadır. Ayrıca, kırma işlemi sırasında açığa çıkan toz ve görsel kirlilik diğer sorunlardır. Taş kırma işlemlerinde toz bastırmak için alınan tedbirler yetersizdir. Patlayıcı malzeme kullanılarak üretim yapılan ocaklarda çok yüksek ve dik şevler oluşturulmaktadır. Çevre sorunları yaratmayan patlayıcı madde kullanımı özendirilmeli; kaya ortam özelliklerine uygun delik düzeni optimizasyonu sağlanmalı ve patlayıcı şokunu ayrıştırarak azaltan ateşleyici sistemlere öncelik verilmelidir.

Kırma eleme sistemlerinde tozu bastıran düzenekler kullanılmalıdır. Kent yatayda yayılırken, yeni konut, iş alanı ve altyapı inşaatı sırasında kazılarak hafredilip, belirli yerlerde kontrollü bir şekilde depolanması gereken atık malzeme hacmi; inşaat sırasında ihtiyaç duyulan malzeme hacminden daha büyüktür. Bu nedenle; kentte, ocak üretim kurlarından daha fazla hacimde atık depolama alanlarına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu durum, gözden kaçırılmadan doğal kaynaklar için bölge planlama ilkesi kabul edilmelidir (İstanbul Valiliği, 2011:188-189).

Cebeci, Habipler ve Yayla Mahalleleri'nde taş ocakları çevresinde oturanlar taş ocaklarının patlatma çalışmaları sırasında oluşan şiddetli sarsıntılardan büyük zarar görmektedir. Ayrıca çevreye yayılan tozlardan da olumsuz etkilenmektedirler. Bu hava kirleticiler, bitki örtüsünün ve toprağın zarar görmesine neden olur. Taş ocaklarından çevreye verilen atık maddeler; çevredeki bitki örtüsüne, toprak yapısına, havaya, suya ve diğer canlılara zarar verir.

Taş ocakları Alibeyköy Su Havzası'na ve tarihi eserlere de zarar vermektedir. Habipler ve Yayla Mahallesi'nde taş ocaklarından artan molozların dere yataklarına dökülmesi 2012 yılında yaşanan çevre sorunlarından biridir. Yayla Mahallesi Araba Konağı mevki ile Yayla Mezarlığı'nın kesiştiği noktadaki alana toprak dökümü yapılmış, ve burada yapılan döküm işlerinin bölgedeki coğrafi yapının bozulmasına neden olmaktadır. Doldurulan bu hafriyat dere yatağını doldurmaktadır. Yaşanacak yoğun yağışta bölgedeki gecekonduların olduğu yerler dere yatağına çevrilerek bölge halkı hayati tehlike ile karşı karşıya kalmaktadır. Yeterli iş güvenliğinin alınmaması sonucu zaman zaman göçüklere, kazalara ve can kaybına neden olmaktadır.

Taş ocakları şuan imar tekniğine aykırı konumları, çevreye verdiği olumsuzluklar, gayri sıhhi çalışma şartlarıyla AB kriterlerinden çok uzakta bir çevre olumsuzluğu sergilemektedir. Sultangazi Belediyesi tarafından taş ocaklarının bu olumsuz yapısına çözüm aranarak bölgenin İstanbul'un tümünün yararlanacağı doğa etkinliklerinin yapıldıkları alan haline getirilmesi hedeflenmektedir. Sultangazi Belediyesi İBB'nin desteği ile Cebeci taş ocakları ve beton santrallerinin rehabilitasyonu projesi ile Cebeci çevresinde taş ocaklarını bir sorun olmaktan çıkarmayı hedeflemekte, bölgeyi sosyal alana dönüştürmeyi planlamaktadır. Yerleşim yerlerine 150 metre mesafedekilerin kapatılması, uzak mesafedekilerin ise rehabilite edilmesini planlanmıştır (www.sultangazi.bel.tr).

Sultangazi Belediyesi tarafından yapılan taş ocaklarının rehabilitasyonu kapsamında tozlu ve kirli havanın önlenmesi için, taş ocaklarının filtrelenmesi ile geçmişe göre toz oranı azaltılmıştır. Kuşaklama yolu boyunca yeşil bant ve ağaç perde projesi hayata geçirilmiştir (Şekil 82). Ocak çıkışında kamyonlar için yıkama havuzu yapılmıştır. Gerekli şartlara uymayan işletmelere cezai yaptırımlar uygulanmaktadır (Sultangazi Belediyesi, 2014:50-51; www.sultangazi.bel.tr).

Şekil 82: Sultangazi İlçesi Cebeci Mahallesi'nde taş ocaklarının çevresindeki ağaçlandırma alanı

5.7.2. Ormanların Tahrip Edilmesi

Alibeyköy Havzası'nın toplam alanı 15.885, 79 ha, Alibeyköy Havzası'ndaki toplam orman alanı 11.351,32 ha'dır. 2B Alanları: 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 2. maddesinin B fıkrası gereğince; muhtelif nedenlerle, orman vasfını kaybetmiş alanlar, Orman Kadastro Komisyonlarınca ölçülerek, gerekli yasal süreç ve prosedür sonucu orman dışına çıkartılmıştır. Alibeyköy Havzası'nda da artan nüfus baskısı, gecekondular gibi plansız ve yasal olmayan yapılaşma ve tarla açma gibi nedenlerle işgal edilmiş ve orman sınırları dışına çıkartılmış olan 2/B alanları mevcuttur. Alibeyköy Havzası'ndaki toplam 2/B alanları 488, 76 ha dır. Havza alanının %3'ü (488, 76 ha) 6831 sayılı Orman

Kanunu'nun 2. maddesinin B fıkrası gereğince orman dışına çıkartılmış durumdadır. Alibeyköy Havzası içine giren alanda yapılmış olan nazım imar plan kararları ile devlet ormanlarının sınırları ihlal edilerek bu alanlarda yapılaşmaya gidilmiştir. Alibeyköy Havzası'na giren alanda yapılmış olan nazım imar planları ile devlet ormanlarında yaklaşık olarak 184, 13 ha alana müdahale edilmiştir. Bu alanları orman alanları ile sınır oluşturan, çeperleri 2B alanları ile çevrili yerleşmelerdir. Yapılaşmış bölgeler giderek önce 2B alanlarını daha sonra da orman alanlarını ve yerleşme içerisindeki kırsal nitelikli alanları baskı altında tutarak tehdit eder durumdadır. Gerek su havzaları gerekse diğer doğal kaynaklarla ilgili mevcut yasal mevzuat yetersizdir. Özellikle İSKİ Yönetmeliği havzaları koruma değil kullanma adına açılımlar getirmekte ve her havzayı aynı statüye koyarak değerlendirmektedir. Oysa her havzanın farklı ekosistem özellikler bulunmakta ve her havza için farklı koşulların getirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte yönetmelik ve yasalarda yaptırımlar yetersizdir. Yasal mevzuat kullanılarak doğal kaynakların sömürsünün önü açılmaktadır. Bunun en çarpıcı örneği Orman Kanunu'dur. Orman Kanunu'nda gerçekleştirilen değişiklikler ve orman statüsünden çıkarılan alanlar giderek kentsel büyümeyi teşvik etmekte ve hem orman hem de havza alanlarının popülist yaklaşımlarla işgale uğramasının önünü açmaktadır. Diğer bir örnekte Mera Kanunu ile ilgilidir. Yakın dönemde yapılan değişiklik ile mera alanlarında imar affı getirilerek bu alanlardaki kaçak yapılaşmalar yasallaştırılmıştır. Oysa mera alanları yoğun yapılaşma içerisindeki havzalardaki en önemli açık yeşil alanlardır. Su toplama havzalarında yetki sorunundan kaynaklanan yönetim sorunu ile birlikte, plansızlıktan kaynaklanan yanlış arazi kullanımı hakim olmaya devam etmektedir. Ayrıca belde belediyelerinin büyükşehir belediyesine bağlanmasını sağlayan 5216 sayılı yasanın çıkarılması da bu sürecin işleyişini hızlandırmıştır (Torun, 2008:108-111).

Alibeyköy ve Kağıthane Havzaları'nda ormanlık sahalarda 1950-2006 yılları arasında %5.1'lik bir artış tespit edilmiştir. Ancak genel örtü yüzeyi bakımından havzalar ele alındığında yani ormanlık alanlarla yalancı makilik alanlardan oluşan sahalarda birlikte alındığında toplam örtü yüzeyinde %21.9 a varan bir azalma olduğu gözlenmiştir. Bunun nedeni yeni yerleşim alanları, maden sahaları ve sanayi tesisleri oluşturma gibi nedenlerle yalancı makilik alanların talan edilmesidir. Yalancı makilik alanlar 50 yıl içerisinde %27.4'lerden % 0.4'lere düşmüş buna karşın yerleşim alanları

%14.6'lara yükselmiştir. Alibeyköy ve Kağıthane Dereleri Havzaları'nda baltalık alanların koruya dönüştürülmesi ve ağaçlandırmaya verilen önemin artması toprak koruma bakımından önemli olsa da bu faaliyetler su verimini düşürmekte, sürekli artan yerleşim ve ticari amaçlı açmalar, gelişigüzel açılan maden sahaları verimli toprakların kaybına yol açmakta, baraj ve su kaynaklarına erozyon yolu ile sediment taşınımını arttırmakta, taşınan ağır metaller suların kalitesini giderek düşürmektedir (Çokoyoğlu, 2008:39).

Sultangazi İlçesi'nde geçmişte Habipler ve Yayla Mahalleleri'nin olduğu bölgede yer alan ormanlar tehdit altındaydı. Bu tehdit yüzünden kaçak yapılar orman sınırına ulaşmıştır (Şekil 83). Kaçak yapılaşma ile gecekonduların ortaya çıkması ve hayvancılık faaliyetinin ormanlara zarar vermesi bunun başlıca nedenleridir. Günümüzde orman arazilerinin korunması için önlemler artmış, ancak özellikle küçükbaş hayvanların ormanlık alanda otlatılması bölge ormanları için tehdit olmaya devam etmektedir.

Alibeyköy Barajı kenarında yer alan kent ormanları da Alibeyköy Barajı Su Havzası'nın korunması sağlamaktadır. Bölge mesire alanı olarak kabul edilmiştir. Habipler ve Yayla Mahalleleri'nde yer alan 2B alanları ise orman alanları arasında yer almaktadır. Orman ve 2B alanlarında 6831 sayılı Orman Kanunu şartları geçerlidir.

Şekil 83: Sultangazi İlçesi Habipler Mahallesi'nde orman sınırındaki gecekondulardan bir görünüm

5.7.3. Su Havzasının Kirlenmesi

Havza kavramı, her bir bilim dalı tarafından farklı şekilde tanımlanmaktadır. Konu açısından kullandığımız hidrografyanın havza tanımıdır.

“Herhangi bir akarsuyun kolları ile birlikte yayılmış olduğu sahaya veya bir akarsu tarafından suları boşaltılan sahaya akarsu havzası adı verilir” (Akkuş, 1998:96).

“Topografya üzerinde yüzeysel akışa geçen suların bir arada bulunduğu ve yağışların depolandığı ve sularını aynı yere boşaltan akarsuların oluşturduğu sahanın tamamına havza denir. İki farklı havza birbirinden su bölümü çizgisi ile ayrılmaktadır” (Şenol, 2013:76).

Akarsuların deniz, göl veya başka bir akarsuya döküldüğü yere ağız, kaynağını aldığı ilk kesime yukarı çığır, ağız kısmı ile yukarı çığır arasındaki bölüme ise orta çığır denir (Akkuş, 1998:97; Hoşgören, 2004:64).

“Havza, doğal sınırları içinde, iklim, jeoloji, topografya, flora ve faunanın havza suları ile etkileşim içinde olduğu, bu faktörlerden herhangi birinde doğal olarak ya da insan etkisiyle meydana gelecek bir değişikliğin, diğer faktörleri ve havzanın tümünü etkilediği bir birim oluşturmaktadır. Bu özellikleri ile havza, doğal sınırları içerisinde bir ekosistem oluşturmaktadır” (Levent 1999’dan Aktaran: Torun, 2008:30).

“Havza ekosistemi de; havza alanı üzerindeki orman, su, akarsu, bitki örtüsü, göl, mikroorganizma, fauna, toprak ve iklim, jeomorfoloji gibi diğer faktörlerin birlikte oluşturduğu doğal bir sistemdir” (Çepel 1995’ten Aktaran: Torun, 2008:30).

Sularını göl veya denize ulaştırabilen havzalara açık, ulaştıramayanlara ise kapalı havza denir (Akkuş, 1998:97; Şenol, 2013:76). İstanbul sınırları içerisinde yer alan akarsu havzalarının hepsi bir denize ulaştığı için İstanbul’da kapalı havza yoktur.

İstanbul’un yaşam kaynakları olan su havzaları, ormanlar ve yeşil alanlar şehrin kuzey bölümündedir. Bu alanların korunmasına rağmen hızlı kentleşme ve nüfus artışından dolayı metropol sürekli kuzeye doğru büyümektedir. Özellikle su havzaları TEM ve Boğaz Köprüsü’nün sebep olduğu plansız yapılaşma ve göç artışı ile karşı karşıya kalmıştır. İstanbul’un su havzaları 1960’lardan bu yana gecekondulaşma,

endüstriyel kirlilik, ticari tesisler ve tarımsal faaliyetler nedeniyle yağmalanmıştır. Yüzeysel su kaynakları arazi kullanımının hızla değişiminden dolayı fiziksel, kimyasal ve biyolojik kirlenme ile karşı karşıya kalmıştır. Önceki planlamalara ve mevcut yönetmeliklere karşın, bölgedeki hızlı ve denetim dışı yapılaşma sonucu her türlü alt yapıdan yoksun yeni yerleşim alanları ortaya çıkmıştır. Havzalarda kurulan belediyeler, köy statüsünden kentsel statüye geçişte yeni yerleşim alanlarına olan ihtiyacı karşılamak için çok kısıtlı yapılaşma öngörülen havzalarda yoğun yapılaşmaya sebebiyet vererek kısıtlı su kaynakları üzerinde baskı unsuru olmuştur. Su havzaları içerisinde 7.000 ha yerleşim alanı mevcuttur (Çokoyoğlu, 2008:8).

İstanbul İli'nde su havzalardaki kaynakların yönetimi ve planlanması işlerini İBB bünyesindeki İSKİ yönetmektedir. İSKİ'nin içme suyu havzalarıyla ilgili 1990 yılında yürürlüğe koyduğu ve birçok kez revize ettiği İçme Suyu Koruma ve Kullanma Yönetmeliği bulunmaktadır. Bu yönetmeliğe göre içme suyu havzaları belli mesafelere göre koruma alanlarına ayrılmış ve bu alanlarda arazi kullanımı ile ilgili bir dizi kısıtlamalar getirilmiştir. Buna göre; Mutlak koruma alanı (0-300 m) İçme ve kullanma suyu temin edilen ve edilecek olan suni ve tabii göller etrafında en yüksek su seviyesinde su ile karaların meydana getirdiği çizgiden itibaren yatay 300 m. genişliğindeki kara alanlarıdır. Bu alanlarda uyulması gereken esaslar şunlardır:

- Mutlak koruma alanlarında arıtma tesisleri hariç hangi maksatla olursa olsun hiçbir şekilde yapı yapılamaz, yerleşime açılamaz, turizm alanı kurulamaz.
- Bu alanlarda hiçbir şekilde ziraat ve hayvancılık yapılamaz.
- Mutlak koruma alanları, İSKİ tarafından bir program dahilinde kamulaştırılır.
- Bu alanda özel ve kamu kuruluşları tarafından çevre düzeni ve havza amenajman planı yaptırılarak bu planlar çerçevesinde ağaçlandırma yapılarak, İSKİ'nin tespit edeceği ölçüler dahilinde gezi, seyir ve açık spor alanları ve balık tutma cepleri teşkil edilebilir.
- Bu alanlarda mevcut gayri sihi müesseseler kaldırılır, yenilerine izin verilmez.
- Bu alanlara sıvı ve katı atıkların dökülmesi yasaktır.

- Bu alanlarda toprak, taş, kum, kil ve maden ocağı vb. açılmasına ve işletilmesine, mezarlık kurulmasına izin verilmez.

Kısa mesafeli koruma alanı (300-1000 m) mutlak koruma alanı üst sınırından itibaren yatay 700 m. genişliğindeki kara alanıdır. Bu alanlarda uyulması gereken esaslar şunlardır:

- Katı ve sıvı atık dökülemez ve depolanamaz.
- Turizm alanları, tatil köyleri, sanayi tesisleri ve serbest bölgeler kurulamaz.
- Bu alanlarda taş, toprak, kum, kil ve maden ocağı vb. açılmaz ve mezarlık kurulamaz.
- Bu alanlarda suni gübre ve zirai mücadele ilaçlarının kullanıldığı tarımsal faaliyetlere izin verilemez. Sadece İSKİ denetiminde ekolojik ziraate izin verilebilir.
- Bu alanlarda konut dahil hiçbir yapı yapılamaz. Bu alanlar tabii yapıyı bozmayacak veya iyileştirecek şekilde (sabit veya geçici herhangi bir yapı olmamak kaydıyla) mesire yerleri ve açık spor alanı olarak kullanılabilir (Çokoyoğlu, 2008:12-13).

Orta mesafe koruma alanında (1000 m- 2000 m) her türlü sanayi maksatlı yapılar, serbest bölgeler, tıp fakülteleri, akaryakıt istasyonları, laboratuvarlarında ve atölyelerinde kimyevi maddelerin işlendiği her türlü eğitim ve öğretim kurumları ile hastane, entegre hayvancılık tesisleri, mezbahalar, her türlü kimyevi madde, yakıt zehirli, zararlı ve tehlikeli madde depoları, katı atık depolama tesisleri, çöp toplama ve imha merkezleri, mezarlık vb. kirlenici yapı ve faaliyetler gibi İSKİ İçme Suyu Havzaları Yönetmeliği'nde geçen ve ekolojik yapıyı ve su kalitesini tehdit eden tesisler yer alamaz. Uzun mesafe koruma alanı 2000 metre içme suyu havza sınırında yer alır. Uzun mesafe koruma alanında; metal sertleştirme (tuz ile) metal kaplama, yüzey temizleme (asitle), tekstil boyama ve emprime baskı, hurda plastik yıkama, liftli yıkama-yağlamacılar, kimyasal madde depoları, (yanıcı, parlayıcı, patlayıcı), imalatından sanayi atık suyu kaynaklanan kimyasal madde üretim tesisleri, hurda kağıt işleme, ham deri işleme, asit imal ve dolun yerleri, zirai mücadele ilacı imal ve dolun yerleri, pil, batarya-akü imal yerleri, gres yağ fabrikaları (petrol türevi), domuz ve köpek çiftlikleri, entegre hayvancılık tesisleri, ilaç sentez fabrikaları, ağır metal

tuzu üretimi, cam yıkama, yün yıkama, çöp ayırma, depolama ve imha merkezleri, açık kömür depolama, matbaa, her türlü kimyevi madde ve yakıt depoları ile ilgili yapı ve faaliyet yapılamaz (İBB, 2012).

İstanbul'un su sorunu aslında 1990 yılından bu yana süregelen bir sorundur. Havzaların daha sıkı bir şekilde korunmasının gerçekleşmesi için İSKİ'ye bağlı bir güvenlik birimi kurulmuştur. Ancak geçen zaman göstermektedir ki bu yapılanma bile havzaların korunması için yeterli değildir. Daha önce bahsi geçen İSKİ'nin Yağış Havzaları Yönetmeliği'ne uyulmamakta bugün İSKİ tarafından sınırları çizilen koruma zonlarında dahi maden ocakları, yapılaşma, ziraat alanları ve ticari işletmeler faaliyetlerini devam ettirmektedir. Bu şekilde havzaların yağmalanmasının ardında yatan en büyük neden politik çıkarlardır. Bu nedenle yapılacak en doğru iş yağış havzalarının yönetimini politik çıkarlardan uzak tutmak ve yağmalamaya karşı yaptırımları uygulayarak caydırıcı hale getirmektir. Düşülen bir diğer yanlış ise havzaların bir bütün olarak ele alınıp korunmamasından ileri gelmektedir. Diğer bir deyişle bugünkü mevcut uygulamalar gibi havzaları mutlak koruma kuşağı, kısa-orta-uzun mesafe koruma kuşakları gibi kuşaklara ayırarak önlemler almak sakıncalı bir yaklaşımdır. Çünkü sadece barajları koruyarak kirliliğin önüne geçilemez. Nitekim; kirlenme sadece baraj gölünün çevresinde olmamakta, havzaların yukarı kısımlarındaki derelerin kirlenmesi de baraj gölündeki suyun kirlenmesine yol açmaktadır (Çokoyoğlu, 2008:10).

İstanbul Boğazı Akalanı'nda yer alan Alibeyköy (Alibey) Havzası, adını güneybatısındaki Alibeyköy yerleşim biriminden alır. Alibeyköy Barajı Su Havzası ise Arnavutköy, Eyüp ve Sultangazi İlçelerini kapsamaktadır. Alibey Deresi, havzada Haliç'e doğru kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanır. Havzanın güney sınırını ise, Alibeyköy Baraj Seti oluşturur. Alibeyköy Barajı Sultangazi İle Eyüp İlçesi arasında yer alır. Alibeyköy Havzası'ndaki ana akarsu olan Alibey Deresi'nin kuzeyden güneye doğru belli başlı kuzeydoğu yan kolları şunlardır; Balıklı Dere, Fındık Dere, Ayazma Dere, Elmalıkalan Dere, Esnaf Dere, Ayvalı Dere, Keçi Dere, Tavukçu Deresi, Taşlı Dere'dir. Alibey Deresi'nin kuzeyden güneye doğru güneybatıdan aldığı yan kolları ise şunlardır: Bağlık Dere, Büyükkemer Dere, Tavşan Dere, Kavaklık Dere, Suvat Dere, Arnavutköy Dere, Ayazma Dere, Cümer Dere, Şemseddin Deresi, Haliman Dere,

Topalların Deresi, Büyükkemer Deresi, Sarp Dere, Köroğlu Deresi, Soğuksu Deresi, Yankokeçe Deresi'dir. Köroğlu Deresi Sultangazi İlçesi'nde Alibeyköy Havzası'nda yer alan en önemli deredir.

25.05.2006 tarihinde yayımlanarak yürürlüğü giren ve 28.07.2009 tarihinde değişiklik yapılan İSKİ İçmesuyu Havzaları Yönetmeliği'ne göre Sultangazi İlçesi, Eyüp İlçesi'ne bağlı Pirinçci Mahallesi ile birlikte kısmen Alibeyköy Havzası sınırları içerisinde kalmaktadır. 4552 ha olan toplam planlama alanının yaklaşık %75'i (3428) havza sınırları içerisinde kalmakta olup; mutlak koruma alanı 567 ha, kısa mesafeli koruma alanı 838 ha, orta mesafeli koruma alanı 1243 ha, uzun mesafeli koruma alanı 935 ha alan kaplamaktadır (İBB, 2012).

Alibeyköy Barajı İstanbul'un içme suyu ihtiyacının sadece çok küçük bir bölümünü (%3,4) karşılamaktadır. Baraj suları arıtılmak üzere Kâğıthane arıtma tesislerine nakledilmekte ve oradan içme suyu şebekelerine dağıtılmaktadır. Baraj yapıldığı yıllarda çevresinde yerleşim yeri bulunmamaktaydı. Ancak günümüzde her tarafı yerleşim ve sanayi alanlarıyla kaplanmıştır. Ayrıca yapılmakta olan 3. boğaz köprüsü ve 3. havalimanı da Alibeyköy Havzası'nı tehdit etmektedir. Alibeyköy Barajı, 3. boğaz köprüsü için yapılacak olan yeni bağlantı yolları üzerindedir. 3. havalimanı ile de Alibeyköy Havzası'nı besleyen 3 adet derenin baraja ulaşımı kesilmiş olacağından barajda su toplama miktarlarında azalma beklenmektedir. Yerleşim ve sanayi alanlarındaki artış çevresel kirliliği de beraberinde getirmektedir. Alibeyköy Havzası'nın kısa mesafe koruma kuşağında yoğun yapılaşma mevcuttur ve bunun sonucunda Alibeyköy Barajı'nın su kalitesi olumsuz etkilenmektedir. Alibeyköy Barajı'nın sularında; nikel, sülfat, cıva gibi ağır metaller ve katı maddeler yüksek konsantrasyonlarda bulunmaktadır (TMMOB, 2014:22-23).

Alibeyköy Barajı'nın ile Kâğıthane arıtma tesisleri arasındaki bağlantı yerinde suda bulanıklık görülmektedir. Alibeyköy Barajı'nda çözülmüş organik karbon değeri ($322\text{mg/L} \geq 100\text{mg/L}$) ve endüstriyel kimyasallardan ve kullanılması yasak olan PCBs (Poliklorlubifeniller) ($0.145\text{mg/kg} \geq 1\text{ mg/kg}$) ile tehlikeli atık sınıfı kapsamında yer almaktadır. PCB'ler insana içme suyu, besinler ve yüzey toprakları ile bulaşabilmektedir. Bu nedenle canlılarda hastalanma ve ölümler meydana gelecektir. Gölü kirleten yalnızca

arıtma tesisi değildir çevrenin hızlı ve kontrolsüz gelişimi ile evsel atıklarla da göl kirletilmektedir (Şenol, 2013:110).

Alibeyköy Barajı'nın suyundaki bulanık görüntü, suda kirliliğin olduğunu ve canlılar üzerinde zehirlilik etki olasılığını göstermektedir. Kirlilik etkisi eşik değerini aştığı canlılarda ölüm sonucunu yaratmakta, eşik değerini henüz aşmadığı canlılarda sağlık tehdidi oluşturmaktadır. 27-29 Temmuz 2010 Tarihlerinde Alibeyköy Barajı'nda kuş ölümleri yaşanmıştır. Su havzasında mutlak koruma alanında dahi yapılaşmaya izin verildiği/önlenemediği görülmektedir. Su havzasında Sultangazi küçük sanayi sitesi, organik kimya sanayi gibi içme suyu havzasında olmaması gereken sanayi tesislerin var olduğu görülmektedir. Ayrıca Alibeyköy Barajı Havzası'na hafriyat toprağının döküldüğü tespit edilmiştir (Üstün, 2010:1-2).

“İçme suyu havzalarında kirliliği önlemek amacıyla İSKİ İçme Suyu Havzaları Yönetmeliği'nin 10. Maddesinde yer alan, içme suyu havzaları mutlak koruma alanlarındaki mevcut yapı ve arazilerin bir program dahilinde kamulaştırılması yoluyla çözüme gidilmektedir. Fakat mutlak koruma zomunda yer alan yerleşim yerlerinin sayısını fazla olması belediyenin tahliye işlerini yavaşlatmakta buda kirliliğin kontrol altına alınmasını zorlaştırmaktadır.” (Şenol, 2013:77).

Cebeci taş ocakları, Alibeyköy Barajı Su Havzası'nın koruma alanı içinde kalmaktadır. Bu durum, yağış sonucu oluşan yüzeysel akıyla sürüklenebilecek siltasyon (fiziksel kirlilik) ve kimyasal kirlilik riskine yol açmaktadır. Taş tozu elde etmek için yıkama tesislerinden çıkan yıkama suları için çökertme havuzlarının yetersizdir veya gelişigüzel yapılmıştır. Bazılarında ise bu işlemler için derme çatma suni göletler oluşturulmuştur. Yıkama eleme tesislerinde proses için kullanılan sular genellikle ocak yakınlarındaki derelerden veya sondaj kuyularından temin edilmektedir. Sondaj kuyularının bazılarının DSİ 14. Bölge Müdürlüğü'nden izin alınmadan açılmıştır. Özellikle kış aylarında ocak çukurlarında su birikimi olmaktadır. Yağıştan ve prosesten kaynaklanan kirlilik arz eden yüzeysel sular için tesislerin birçoğunda drenaj kanalı ve toplama, dinlendirme havuzu mevcut değildir. Tesislerden kaynaklanan kirliletiçi unsurdaki bu sular basit ve yetersiz göletçiklere, havuzlara gönderilmekte fazlasının ise yüzeyden kirlilik yüküyle birlikte kendi akışıyla gelişigüzel alıcı ortama verilmesi sonucu kirlilik meydana gelmektedir (İstanbul Valiliği, 2011:188).

Alibeyköy Barajı Havzası'ndaki kirliliğin en önemli nedenleri sanayi tesisleri ve taş ocaklarıdır. Alibeyköy Barajı'nın 300 metre olan mutlak koruma zonunda bile maden ocakları ve kaçak yapılaşma görülmektedir (Çokoyoğlu, 2008:60; TMMOB, 2014:22).

5.7.4. Çöp Sorunu

Katı atıklar insanların ve sanayi kuruluşlarının tüketim ve üretimleri sonucunda oluşturdukları ve kendileri için değer ifade etmeyen atıkların tümüdür. Ekonomik kalkınma ile katı atıkların miktarı artmaktadır. Bu miktar günde kişi başına 1-2 kg'dır. Türkiye'de ise bu değer 0,5-1 kg'dır. Katı atıkların tekniğe uygun bir şekilde uzaklaştırılmamaları halinde sağlık sorunları ortaya çıkmaktadır. Katı atıklar yoluyla en az 20 çeşit hastalığın taşınıp bulaştığı bilinmektedir. Bu nedenle katı atıkların zamanında toplanılması ve bertaraf tesislerine (kompost, depolama, yakma) taşınması çevrenin korunması açısından önem taşımaktadır. Katı atıkların yeniden değerlendirilmesi ve çeşitli maddelerin geri kazanılması ekonomik açıdan fayda sağladığı gibi, hem de işlem görecekt katı atık miktarını azaltmaktadır (Samsunlu, 2004:70).

Ülkemizdeki çevre sorunları arasında katı atıklar önemli bir yere sahip olup yerel yönetimlerin daima gündemindedir. Katı atıkların kontrolü ve uzaklaştırılması hakkında bir yönetmelik yürürlüktedir. Fakat Türkiye'de çoğu yerleşim biriminin arasında ve yakınında iki binden çok çöp depolama alanı çevre ve halk sağlığını tehdit etmeye devam etmektedir. Çöplerden yayılan koku ve zehirli sızıntı sularının yanında çöplüklerde metan gazının oluşması büyük tehlike yaratmaktadır. Düzenli depolama alanları olmadığından çöplüklerden kaynaklanan sızıntı sularının ve metan gazının kontrol altına alınması için çöpler dökülmeden önce depolama alanında drenaj kanallarının yapılması gereklidir (Güney, 2002b:268).

Çöpler çevreyi kirletmekte, çöp kamyonları yollara zarar vermektedir. Yerel belediyeler şehir temizliğini özen göstererek yapmalı, biriken çöplerin uygun ortamda imha edilmesi gerekmektedir.

Köylerden kentlere göçlerin artmasıyla oluşan çarpık kentleşme neticesinde İstanbul'da yaşam alanları düzensiz çöp döküm sahalarına kadar ilerlemiştir. Bunun

sonucunda bu bölgelerin düzensiz depolama alanı olarak kullanımına son verilmiş ve Habibler, Ümraniye, Hekimbaşı, Yakacık, Halkalı, Şişli-Feriköy ve Kemerburgaz-Hasdal mevkileri düzensiz depolama alanı olarak kullanılmıştır. 1970’li yıllardan beri çöplük olarak kullanılan Ümraniye Hekimbaşı’nda düzensiz depolama sonucunda 28 Nisan 1993’te metan gazı sıkışmasıyla meydana gelen patlamada can ve mal kaybı yaşanmıştır. Yaşanan bu kaza İstanbul’da katı atık yönetiminin sistematik bir şekilde yapılması gerekliliğini göstermiştir. Çevre koruma, temizlik ve katı atıkları değerlendirme projesi kapsamında 27 Mart 1994’te çöplerin çevre ve insan sağlığına zarar vermeden toplanması, ayrıştırılması, geri dönüşümü ve imha edilmesi konularında çalışmak amacıyla İBB Çevre Koruma Ve Geliştirme Daire Başkanlığı bünyesinde İstanbul Büyükşehir Çevre Koruma Ve Atık Maddeleri Değerlendirme Sanayi Ve Ticaret A.Ş. (İSTAÇ A.Ş.) kurulmuştur. İlçe belediyeleri tüm evsel atıkları, ticari atıkları, kömür küllerini, sokak çöplerini ve turizm kaynaklı atıkları toplamakta, İBB ise anayollarda, bulvarlarda, yaya yollarında ve şehir parklarında yer alan çöp kutularında biriken atıkları ve buradan süpürülen çöpleri toplamaktadır. Büyük miktarlardaki askeri atıklar ise özel ve askeri araçlarla doğrudan katı atık depolama alanlarına boşaltılmaktadır. İlçe belediyelerince toplanılan atıklar aktarma istasyonlarına getirilmektedir. İBB adına daha önce İSTAÇ tarafından preslenerek silolara yerleştirilen atıklar düzenli depolama alanlarına iletilmekteydi ancak iletim şuan Ceynak Lojistik ve Ticaret A.Ş. tarafından gerçekleştirilmektedir. İBB’ye ait Anadolu Yakası’nda 3, Avrupa Yakası’nda ise 4 katı atık transfer istasyonu vardır. İstanbul’da her gün ortalama 14.000 ton çöp söz konusu depolama alanlarında depolanmaktadır. İstanbul’un günlük ortalama çöp üretim miktarına aracıların çöplüklerden topladıkları eski eşya ve sanayide kullanılabilir hurda gibi katı atıklar ile boş alanlara kaçak dökülen inşaat artığı ve moloz eklendiğinde İstanbul’un kişi başına çöp üretim miktarının yaklaşık 1,16 kg olduğu tespit edilmiştir (İstanbul Valiliği, 2011:268-269).

Alibeyköy Havzası içinde yer alan çöp döküm ve dönüşüm alanları havzayı kirletici unsurlar arasındadır (Torun, 2008:124; Üstün, 2010:1). Alibeyköy Havzası içinde yer alan Habipler Mahallesi önceden İstanbul’daki düzensiz çöp depolama alanlarından olduğu için mahallede hala çöp yolu diye anılan bir semt vardır. Habipler Mahallesi’nde günümüzde İstanbul’un en büyük hurda parklarından biri bulunmaktadır. Park, geniş bir caddenin kenarında, bölgedeki sanayi alanlarına yakın, konut alanlarının

olmadığı, ıssız bir bölgede kurulmuştur. Burada, kullanılmış metaller, lastikler, araba ve kamyon parçaları bulunmaktadır (v3.arkitera.com/ h45566-junkistanbul.html).

Ürünlerin korunması, dayanıklılığının sağlanması, kolay taşınması ve tüketicilerin dikkatini çekmesi için kullanılan, ağaç, cam, metal, kağıt / karton gibi materyallerden yapılan ürün tamamlayıcısı araçlar olan ambalajların kullanımının artması sonucunda ambalaj atıkları da artmıştır. Bu ambalajların geri dönüşümünü gündeme getirmiştir. Ambalaj ve Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği kapsamında İstanbul İli sınırları içerisindeki ambalaj atıklarının kaynağında ayrı toplanması ve geri kazanılması işinin yöne timi İSTAÇ A.Ş.'ye verilmiştir. Bu kapsamda, İSTAÇ A.Ş. tarafından Ambalaj Atıklarının Kaynağında Ayrı Toplanması Projesi başlatılmıştır. Öncelikli olarak belirlenen bazı pilot bölgelerde uygulamaya seçilmiş olup projenin tüm İstanbul'u kapsayacak şekilde genişletilmesi için çalışmalar devam etmektedir. Bu proje ile, kullanılmış ambalajların (kağıt-karton, metal, plastik vb.) kaynağında evsel atıklardan ayrı toplanması ve tekrar kullanılması sağlanacak, böylelikle doğal kaynaklarımızın tükenmesi önleneceği gibi ülke ihtiyaçlarını karşılayabilmek için ithal edilen hurda malzemeye ödenen döviz miktarı da azaltılacaktır. Ayrıca bertaraf edilecek katı atık miktarlarındaki büyük azalma olacağından çevre kirliliği önlenecektir. Bu projenin uygulanabilmesi için İlçe Belediyeleri, İSTAÇ A.Ş' ve Lisanslı firma (Toplama-Ayırma işlemlerini fiili olarak gerçekleştirecek firma) arasında Yönetmelikte de belirtildiği üzere bir protokol yapılması gerekmektedir. Bu amaçla belediyeler ve lisanslı firmalar arasında koordinasyon sağlanarak protokoller imzalanmıştır. 2010 Yılı itibari ile İstanbul İlinde toplam 26 ilçe ile protokol imzalanmıştır. Haftanın belirli günlerinde toplanan atıklar ayırma tesislerine getirilmektedir (İstanbul Valiliği, 2011:298).

Sultangazi Belediyesi ve Özen Cam Geri Dönüşüm Kazanım ve İnş. San. Ltd. Şti arasında 03.01.2011 tarihinde bir yıllık protokol imzalanmıştır. Bakanlığın belirlediği plan formatına göre hazırlanan yönetim planı Bakanlığın ilgili birimine gönderilmiş ve 17.05.2010 onaylanan plana müteakip Haziran 2009'da başlatılan çalışmalara hız verilmiştir. Sultangazi İlçesi'nde 2011 yılı Haziran ayı itibariyle Cumhuriyet, Habipler, Eski Habipler ve Yayla Mahalleleri hariç tüm mahallelerde uygulama devam etmektedir. Kaynağında ayrı ambalaj atıkları toplanan konut sayısı 81.842'dir. Ayrıca ilçe genelinde bulunan yaklaşık 1.782 noktasal kaynak ve kamu kurumlarında planlı

olarak toplama faaliyetleri sürmektedir. Toplanan kağıt atıklar, Eren Kağıt San. ve Tic. A.Ş geri dönüşüm tesisine gönderilmektedir. Toplanan cam atıklar, Özen Cam Geri Dönüşüm Kazanım ve İnş. San. Ltd. Şti. geri dönüşüm firmasına gönderilmektedir (İstanbul Valiliği, 2011:308).

2010 yılı itibariyle Sultangazi İlçesi'nde kağıt-karton, plastik, karışık ambalaj ve cam olmak üzere 1233 ton geri dönüşüme kazandırılmıştır (İstanbul Valiliği, 2011:303; Tablo 56).

Tablo 56: İSTAÇ A.Ş Raporuna Göre 2010 Yılında İstanbul İli'nde ve Sultangazi İlçesi'nde Aylık Toplanan Ambalaj Atık Miktarları

AYLAR	İSTANBUL TOPLAM / ATIK TÜRÜ						
	Kağ / Kart	Plastk	Metal	Kompozit	Krşk Amb	Cam	TOPLAM
OCAK	2.187	102	9	0	3.274	34	5.606
ŞUBAT	1.342	112	2	0	4.084	64	5.605
MART	2.278	159	15	0	4.555	132	7.141
NİSAN	2.181	159	7	1	4.714	426	7.486
MAYIS	2.354	193	31	0	4.360	381	7.508
HAZİRAN	2.533	230	56	49	4.963	558	8.411
TEMMUZ	2.630	167	18	0	4.789	560	8.163
AĞUSTOS	2.281	149	31	0	4.678	984	8.123
EYLÜL	2.166	107	1	0	4.766	902	7.943
EKİM	2.520	227	4	0	5.074	874	8.700
KASIM	1.851	145	13	0	4.417	1.087	7.513
ARALIK	2.404	196	6	0	4.692	1.312	8.810
TOPLAM TON/ YIL	26.727	1.947	193	51	54.859	7.313	91.090
AYLAR	SULTANGAZI İLÇESİ / ATIK TÜRÜ						
	Kağ/Kart	Plastk	Metal	Kompozit	Krşk Amb	Cam	TOPLAM
OCAK	12	0	0	0	30	0	42
ŞUBAT	13	0	0	0	43	0	56
MART	0	0	0	0	59	15	74
NİSAN	0	0	0	0	58	13	71
MAYIS	0	0	0	0	56	20	76
HAZİRAN	0	0	0	0	65	12	77
TEMMUZ	0	0	0	0	49	21	70
AĞUSTOS	0	0	0	0	70	37	107
EYLÜL	0	0	0	0	80	43	122
EKİM	31	0	0	0	104	43	178
KASIM	20	8	0	0	85	43	156
ARALIK	20	0	0	0	134	49	203
TOPLAM TON/ YIL	96	9	0	0	832	296	1.233

Kaynak: İstanbul Valiliği, 2011:303.

İlçede yerleşmenin arttığı 1970 ve sonrasında çöp sorunu, çevre kirliliği önemli bir sorun iken, bugün bu sorun giderek azalmıştır. Sultangazi Belediyesi çevre temizliği hizmetlerini başarılı şekilde yerine getirmektedir. Cadde ve sokakların temizliği ile çöplerin toplanması düzenli olarak sağlanmaktadır. Ayrıca geri dönüşüm projeleri ile atık piller ve yağlar, pet şişe ve mavi kapaklar toplanmaktadır. Okullarda çevre bilincini kazandırmak için çeşitli programlar gerçekleştirmektedir (Sultangazi Belediyesi, 2014:43).

Sultangazi İlçesi'nin 2010 yılı çevresel harcamalarının toplamı 22.110.324 TL'dir. Bunun 22.108.306 TL'sini atık yönetimi hizmetleri, 2.018 TL'sini ise diğer çevresel harcamalar oluşturmaktadır. 2010 yılında Sultangazi Belediyesi tarafından veya belediye adına toplanan atık miktarı toplamı 142.625 tondur. Kişi başına düşen ortalama belediye atık miktarı günlük 0,83 kg'dır (TÜİK 2013:170-172). Sultangazi Belediyesi'nin 2012 yılındaki toplam çevresel harcamaları ise 24.892.316 TL'dir (TÜİK 2014:178).

5.7.5. Gürültü Kirliliği

Gürültünün birçok tanımı vardır. Bunların bazıları şunlardır: “İnsanların işitme sağlığını ve algılamasını olumsuz yönde etkileyen, fizyolojik ve psikolojik dengeleri bozabilen, iş performansını azaltan, çevrenin hoşnutluğunu ve sakinliğini yok ederek niteliğini değiştiren önemli bir çevre kirliliği türüdür. İstenmeyen ve dinleyene bir anlam ifade etmeyen ses. Ses dalgaları halinde yayılan bir enerji şeklidir. Yayılması havadaki moleküllerin titreşmesi vasıtası ile oluşur. Ses dalgaları havadaki moleküllerle, basınç da gene aynı şekilde havadaki moleküllerle ilgili olduğundan, ses dalgalarına basınç dalgaları da denir. Ses dalgaları kendilerini kulağa yaptıkları basınçla hissettirirler. Bu basınç sesin cinsine göre büyük değişiklikler gösterir. Çeşitli seslerin kulağa karışmasına gürültü denir. Gürültü çeşitli kaynaklardan çıkan, birbiriyle ilgisi olmayan seslerdir” (Bozyiğit ve Karaaslan, 1998:119).

Gürültü kirliliğine ses kirlenmesi de denilebilir. Gürültünün şiddetini belirtmede ses basıncının, ses şiddetinin ve yoğunluğunun logaritmik skaladaki bir ifadesi olan decibel (dB) kullanılır. Ses kirlenmesi nüfusun belli merkezlerde yoğunlaşması sonucu büyük ölçüde artmış ve sinir sistemini bozan, ruh sağlığını etkileyen bir olumsuzluk

olarak ortaya çıkmıştır. Ses kirlenmesi sanayi devrimi sonrası göçlerle başlamış, kentleşme ile paralel olarak artış göstermiştir. İnsanların birbiriyle konuşurken çıkardığı sesler, seyyar satıcıların gürültüsü, trafik, görsel-işitsel araç gereçlerin yaydığı sesler, gökyüzünde uçan hava araçlarının çıkardığı sesler ses kirlenmesine yol açmaktadır. Genel olarak, gürültünün kabul edilebilir limit seviyesi 80 dB'dir. 130 dB'lik gürültü ise tahammül edilemez sınırı oluşturur (Güney, 2002b:261-262).

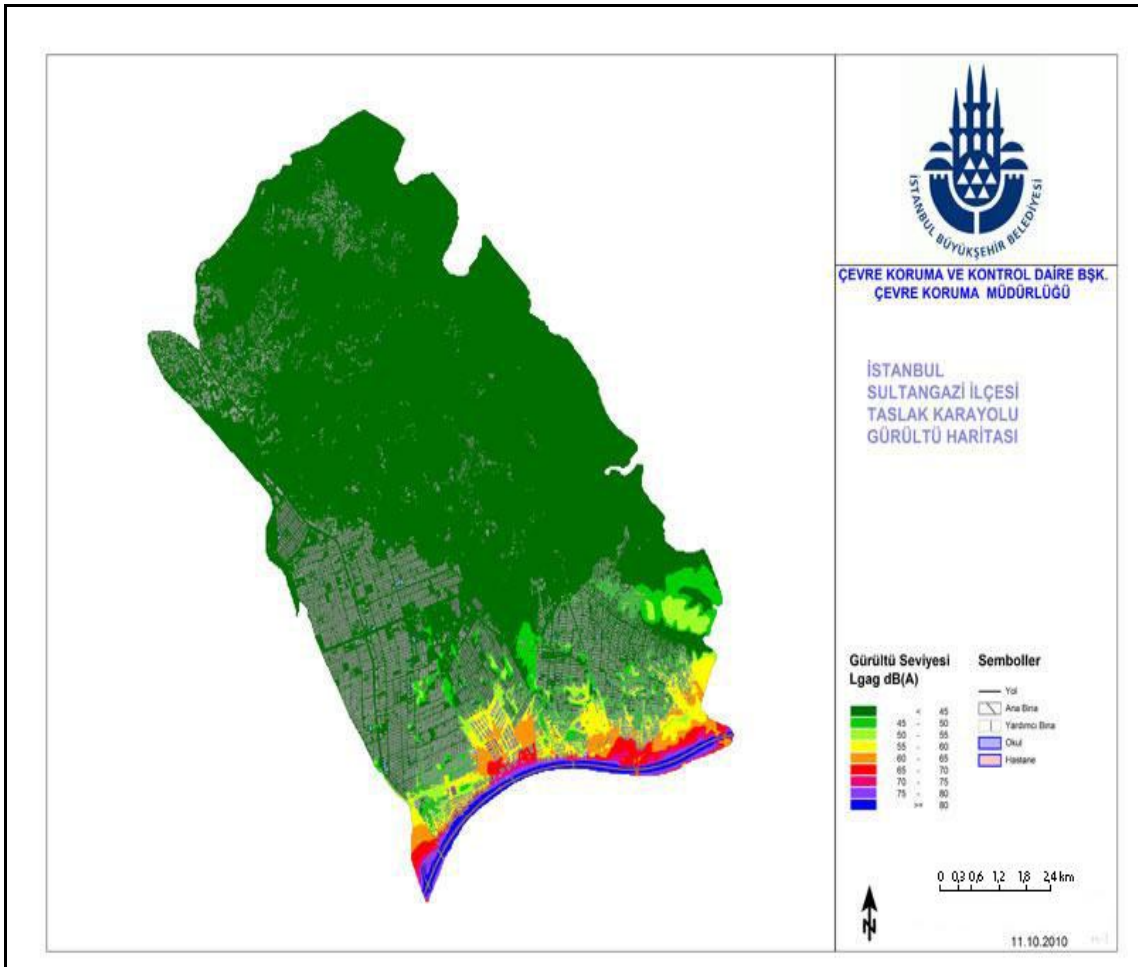
Ülkemizde özellikle büyük kentlerde gürültü düzeyi Dünya Sağlık Örgütü'nce belirlenen ölçülerin oldukça üzerindedir. Türkiye nüfusunun yaklaşık 1/6'sını, sanayinin%35'ini, 2 milyon civarında motorlu taşıtı, 5000 eğlence yerini bünyesinde bulunduran ve 39 ilçe merkezinden oluşan, uluslararası kara, deniz, hava ve demiryollarının içinden geçtiği İstanbul'da gürültü, önemli derecede çevre kirliliğine neden olmaktadır. İstanbul'un en önemli gürültü kaynakları ulaşım araçları, sanayi, şantiye ve eğlence yerleri şeklinde sıralanabilir. Yol trafiğinden kaynaklanan gürültü düzeylerinin hesaplanması amacıyla başlatılan bir çalışma kapsamında; İstanbul'da kentin içinde ve konut yapılarının bulunduğu yakın çevresinde motorlu taşıt ulaşım gürültüsünün etkili olduğu 13 örnek bölge seçilmiştir. Bu bölgelerin konut yapılarının duvarlarından 1 m. uzaklıkta bulunan en az iki noktada saatlik, 18 saatlik, 24 saatlik ve haftanın 3 günü için gürültü kayıtları yapılmış, bunlar daha sonra laboratuarda analiz edilmiş ve istatistiksel gürültü birimleri cinsinden gürültü düzeyleri ortaya konulmuştur. Bu düzeylerin, gürültü kaynaklarının özelliklerinde (ulaşım türü, ulaşım hacmi, ağır taşıt yüzdesi gibi) ve çevredeki yapılaşma, zemin yansıtıcılığı, yerden yükseklik gibi fiziksel çevre faktörüne ve zamana göre değişimleri de incelenmiştir. İstanbul'da endüstriye ait alanlar ve yapılar, küçük imalathaneler ve gürültülü işyerleri kent içinde dağılmış durumdadır. Endüstriyel gürültü kadar inşaat gürültüsü, şantiyede malzeme yığılma makinaları, dozerler, beton pompaları, mikserler, kompresörler, vinçler, kamyonlar, jeneratörler gürültü kaynağı oluşturur. Bunlara ek olarak, montaj işlerinden kaynaklanan gürültüler de vardır. Bunlar, matkapların, kırıcıların, diğer montaj işlerinin sebep olduğu gürültülerdir ki bu gürültü seviyesinin 55-60 dBA olacağı kabul edilmektedir. İstanbul'da gürültü düzeyinin kontrolü için kaymakamlıklarda denetimlerini devam ettirmektedirler yapılan denetimler ve uygulanan yaptırımlar sonucunda gürültü düzeylerinde azalmalar olmuştur. İl Çevre Müdürlüğü'ne ulaştırılan gürültü şikayet sayıları azalmıştır. Gürültünün çevreye olan etkilerini en aza

indirebilmek için öncelikle il genelinde gürültü haritalarının belirlenmesi, bu haritada gürültünün yoğun olduğu bölgelere özel stratejilerin ortaya konulması ve bu stratejiler doğrultusunda uygun araçlarla ve yöntemlerle gürültü seviyesinin azaltılması gerekmektedir. Bir yandan yoğun gürültü kaynağı olan mevcut yapılar için çözüm üretirken diğer yandan da yeni kurulacak yapılarda gürültü konusuna (gürültü kaynağı olması veya dış ortam gürültüsü için önlem alınması) gerekli önlemlerin alınması konularında zorunluluklar getirilmelidir (İstanbul Valiliği, 2011:323-327).

Sultangazi İlçesi'nin güney sınırını oluşturan TEM Otoyolu bu bölgede gürültü kirliliğinin oluşmasında bir etkidir. Ayrıca ilçedeki önemli cadde ve bulvarlarda trafikten kaynaklanan gürültü kirliliği vardır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından Sultangazi İlçesi'nin taslak karayolu gürültü haritasında da TEM Otoyolu çevresinde gürültü şiddetinin yüksek olduğu görülmektedir (Şekil 84).

İlçede en önemli gürültü kaynaklarından biride taş ocaklarının yol açtığı gürültü kirliliğidir. Taş ocaklarında kırıcı değirmenlerin bulunduğu flotasyon bölümünde işçiler, gürültüden dolayı birbirini duyamaz hale gelir. Bu bölümde kulak çınlaması, sağırılık tansiyon yükselmesi gibi, kalp ritim artması, uyku düzensizliği gibi fizyolojik ve psikolojik rahatsızlıklar ortaya çıkmaktadır. Dinamitlerin patlatıldığı sırada yalnız işçiler değil, çevresindeki yerleşmelerde sarsıntıdan etkilenmektedir.

Şekil 84: Sultangazi İlçesi'nin Taslak Karayolu Gürültü Haritası (2010)

Kaynak: www.ibb.gov.tr/ 20/08/2015.

5.7.6. Hava Kirliliği

Hava kirliliği, atmosferde gaz, parçacık, su buharı ve koku şeklinde bulunabilecek olan kirleticilerin başta insan olmak üzere, canlılara ve bütünüyle ortama zarar verecek ölçülere ulaşması şeklinde tanımlanmaktadır (Garipağaoğlu, 2011:14).

Havayı kirleten katı, sıvı veya gaz halindeki küçük bileşenlerin atmosferdeki oranı normalde % 0.01'lik bir oranı pek aşmaz. Bunlardan bazıları insanların, hayvanların ve bitkilerin fiziksel sağlığını etkileyecek miktarda bulunduğu zaman havayı kirleten maddeler olarak kabul edilir. Havayı kirleten maddelerden birincisi esas kirleticiler olan doğrudan doğruya havaya ilave edilmiş olan zararlı konsantrasyonlardır. Bu tür

kirleticilere en tipik örnek karbondioksittir. İkincisi ise tali kirleticiler olarak bilinen ve atmosferde bulunan havanın normal bileşenlerin den birinin veya birkaçının kimyasal reaksiyona uğraması sonucunda ortaya çıkan zararlı maddelerdir. Bunun en tipik örneğini fotokimyasal oksitleyiciler (ozon, peroksi, asetil nitrat (PAN) ve aldehidler) oluşturur. Karbon oksitleri, kükürt ve azot oksitleri, hidrokarbonlar, fotokimyasal oksidanlar (ozon, organik aldehitler ve peroksiasil nitratlar yada PAN'lar) ve parçacıklar hava kirleticilerin başlıcalarıdır (R. Özey, 2009:128).

Hava kirliliği ile oluşan zehirli gazların ağaçların yaşamını olumsuz etkilemesi sonucunda uzun vadede ormanlar yok olmaktadır. Hava kirliliği insanlarda başta solunum yolu hastalıkları olmak üzere birçok hastalığın görülmesine neden olur.

Hava kirliliği baraj göllerini de etkileyerek sularını kullanılamaz hale getirir. Barajların yakın çevresinden geçen otoyollarda araçlar hava kirliliğinde önemli bir paya sahiptir. Benzinli araçların yarattığı hava kirliliği özellikle kurşunlu benzin kullanımı nedeniyle artmaktadır. Ayrıca niteliksiz kömür kullanımı da hava kirliliğinin boyutlarını arttırmaktadır. İstanbul'da başta kömür olmak üzere denetimsiz bir yakıt tüketimi vardır. Kül miktarı %20'nin üzerinde, kükürt miktarı da %3 kadar olan oldukça nemli, kalori değeri 2500 civarında olan kömürün yanmasıyla ortaya çıkan kükürt dioksit ve asılı partiküller su yüzeyine çökmektedir. İstanbul Boğazı'nda üst akıntı olduğunda etkilenmesi az olmaktadır. Ancak baraj gölleri gibi durgun su yüzeyleri çökelen bu zararlı maddelerin yoğun etkisinde kalmaktadır (Güney, 2002b:43).

İstanbul'un başlıca hava kirliliği kaynakları sanayi kuruluşları, trafik, evsel ısıtmada kullanılan yakıtlar, deniz araçları, kaza ve patlamalardır. Sanayi tesislerinin hava kirliliğinin oluşmasında etkisi büyüktür. İstanbul genelinde Avrupa ve Anadolu Yakası'nda bulunan organize sanayi bölgeleri hızlı kentleşme nedeni ile yerleşim bölgeleri ile birleşmeye başlamıştır. Hava kirliliğinin % 40'ı motorlu taşıtlardan kaynaklanmaktadır. Motorlu taşıtların egzoz emisyonlarından kaynaklanan kirlilik, büyük bir problem teşkil etmektedir. Havayı kirleten madde emisyonları yoğun trafiğe sahip ana caddelerde, kavşaklarda ve karayolları çevrele rinde önemli boyutlarda olmaktadır. İstanbul'da hızlı nüfus artışı sonucu oluşan plansız kentleşmenin de hava kirliliğinin oluşmasında etkisi fazladır. Nüfusu hızla artan şehirde temiz havaya, suya ve yeni yerleşim alanlarına gereksinim her geçen gün artmaktadır. Kentsel gelişim

ormanları tehdit etmektedir. Son on yıllık dönemde, 6 bin hektara yakın orman alanı yok olmuştur. Özellikle deniz kıyılarına yakın bölgelerde yapılan yüksek katlı binalar, kirleticileri dağıtabilecek deniz meltemlerini engellemektedir. İstanbul'da kalitesiz kömür kullanımından kaynaklanan hava kirliliğinin azaltılabilmesi için, 1995 yılından itibaren alınan İl Mahalli Çevre Kurulu kararlarıyla, İstanbul'da tüketilecek kömürlere (ithal, yerli, briket kömürlere) kalite sınırlaması getirilmiş ve tüketime sunulacak kömürlerin mutlaka iyileştirme-zenginleştirme tesislerinde işleme tabi tutulan torbalanmış kömür olmaları sağlanmıştır. Dünya standartlarına göre bir metreküp havada bulunması gereken maksimum kükürt dioksit (SO₂) konsantrasyonu 150 mg iken, İstanbul'da DİE (TÜİK) verilerine göre 1994-1995 kış aylarında ortalama 250 mikrograma kadar yükselmiştir. Alınan bu önlemler sayesinde, 1995-1996 kış aylarında doğalgaz kullanımının yaygınlaşması ile bu değer 115 mg/m³'e düşmüştür. 2002 yılında ise İstanbul'da SO₂ oranı ortalama 27 mg/m³'e düşmüştür. İstanbul'un büyük bölümünde doğalgaz kullanılmaktadır. Doğalgaz kullanımının artmasıyla hava kirliliğinde azalma olmuştur ancak doğalgaz kullanımının yetersiz olduğu yerlerde hava kirliliği oluşmaktadır (İstanbul Valiliği, 2011:51-54).

Sultangazi İlçesi, İstanbul'da Eminönü, Fatih, Bayrampaşa, Gaziosmanpaşa, Eyüp, Kâğıthane, Okmeydanı, Kasımpaşa ve Beyoğlu'nu içine alan, Haliç Vadisi konut ve motorlu araç kirliliğinin yaşandığı bölgede yer almaktadır. Motorlu araçlar ve sanayi tesisleri hava kirliliğine neden olmaktadır. Taş ocaklarından yayılan tozlarda kirletici etkiye sahiptir. Ayrıca gecekondularda kışın yakıt olarak kullanılan kömür hava kirliliğine neden olmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sultangazi İlçesi her ne kadar yeni kurulmuş bir ilçe olsa da bu bölge İstanbul civarındaki en eski yerleşim yerlerindedir. Bölgenin fonksiyonel olarak tarihi ilk çağlara kadar uzanmakta olup, Bölge Osmanlı Dönemi'nde de özellikle su medeniyeti açısından çok önem taşımaktadır. 1950 yılından itibaren göçmen vatandaşların yerleştirilmesi amacıyla tek katlı bahçeli evlerle yapılaşma başlamıştır. Ancak bölge nüfusu 1970'li yıllara kadar nüfus artışı az olmuştur. Bölgeye olan göçler özellikle 1975 ve sonrası artmaya başlamıştır. Sultangazi İstanbul'da birçok yerleşmede gözükken çarpık kentleşmenin yaşandığı bir gelişme süreci yaşamıştır. 2008 yılında kurulan Sultangazi İlçesi Gaziosmanpaşa'ya bağlı 13, Eyüp ve Esenler'e bağlı birer mahallenin katılımıyla kurumuştur.

Sultangazi İlçesi İstanbul'un fazla göç alan yerlerindedir. Özellikle gelir düzeyi düşük kişiler tarafından büyük şehirde yaşama, kentte tutunma (konut edinme) ve yaşama (iş bulma) gibi nedenlerle önemli çekim merkezi konumundadır. İstanbul'daki iş imkânları ve Sultangazi İlçesi'nin bazı bölgelerinde konut kiralarının daha uygun olması bu bölgeye göçü arttıran başlıca nedenlerdir. Türkiye'de kırsal alanlardan kentlere göçü caydırıcı tedbirler alınmalı, kırsal kesim imkanları artırılarak daha yaşanabilir hale getirilmelidir.

Göç olgusunun önlenmesindeki en önemli faktör bölgeler arasındaki farklılıkların giderek en az seviyeye indirilmesidir. İlçe ülkemizin her tarafından göçler almıştır ve sosyo kültürel çeşitlilik vardır. Ancak Sivas nüfusuna kayıtlı olanlar en fazla nüfusu oluşturmaktadır. Bu kültürel çeşitliliğin iyi değerlendirilmesi, farklı kültürlerin birbirini iyi tanıyarak uyum içinde bir arada yaşamasına katkı sağlayacak, nüfusun yarıya yakınına oluşturan gençlerin ihtiyaçlarına yönelik sosyal ve kültürel etkinliklerin artırılması gerekmektedir.

Sultangazi İlçesi İstanbul'da hızlı nüfus artışının yaşandığı ilçeler arasındadır. Bunun sonucunda bölgede birçok sorun yaşanmaktadır. İlçenin bir bölümünde düzenli, modern ve planlı bir yapılaşma görülmektedir. Ancak gecekondular ve imar problemi de

hala ilçenin önemli sorunları arasındadır. Alibeyköy Havzası koruma sahasında yer alan birçok ev imar dışı durumda olup bu evlerde oturan halkın büyük bölümü mülkiyet sahibidir. Bu sorunların çözümü için imar planları yeniden düzenlenmektedir. Ormanlar ve Alibey Barajı Su Havzası koruma altındadır. Ancak ormanların ve Alibey Barajı su havzası'nın geleceği nüfus artışından tehdit altındadır. Alibey Barajı Havzası'nda kaçak ve plansız yapılaşma beraberinde alt yapı sorunlarını da getirmiştir. Çarpık kentleşme sonucu, Cebeci Bölgesi'ndeki taşocakları bugün tamamen yerleşim bölgeleri arasında kalmıştır. Çarpık kentleşmelere maruz kalmış dere yatakları ve akarsu havzaları ile ilgili imar yasalarının yürütülmesinde görülen denetim eksiklikleri giderilmelidir. İlçede plansız kentleşme önlenmeli, imar sorunu çözümlenmeli ve modern şehirleşmenin devamlılığı sağlanmalıdır.

Sultangazi İlçesi'nde uygulanan anket çalışmasına göre Tablo 34'te ankete katılanların semtlerinde karşılaştığı sorunların başlıcaları %28 ile gürültü ve çevre kirliliği, %19 ile elektrik kesintisi, %17 ile ulaşım sorunu, %11 ile kamu hizmetlerinin yetersizliğidir. Sultangazi'nin bazı noktalarda altyapı hizmetleri yetersiz kalmakta elektrik ve su kesintileri sık sık yaşanmaktadır. Alt yapı hizmetleri arttırılmalıdır. İşe gidiş geliş saatlerinde trafik sorunu oluşmaktadır. Trafik sorununun çözümü için yeni alternatif yollar oluşturulmaktadır. 50. Yıl, Cebeci, İsmetpaşa, Uğur Mumcu ve Sultancıftliği Mahalleleri'nde daha fazla olan otopark sorunu çözümlenmelidir. Toplu taşıma arttırılmalı, ulaşım imkanları geliştirilmelidir.

Sultangazi'de işsizlik de önemli problemlerdendir. Sultangazi İlçesi'nde uygulanan anket çalışmasında Tablo 22'de ankete katılanların %22'sini işsiz nüfus oluşturmaktadır. Çalışanların aylık ortalama gelir düzeyi de oldukça düşüktür. Uygulanan ankette Tablo 25'e göre çalışanların aylık gelir durumu 1000-1499 TL arasında olanlar %34'ü oluşturmaktadır. Çalışan nüfusun en büyük bölümünü erkekler oluşturmakta, çalışan kadın oranı da düşüktür. İlçede yeni istihdam alanları kurulmalıdır. Kadınlar için de iş imkanlarının arttırılması sağlanmalıdır.

Sultangazi İlçesi'nde uygulanan anket çalışmasında Şekil 70'te ilçede karşılaşılan en önemli sorunlar içerisinde ankete katılanların %30'u güvenlik sorunu, %16'sı kent merkezine ulaşımın yetersizliği, %15'i eğitim kurumlarının yetersizliği, %14'ü sağlık kurumlarının yetersizliği ve %14'ü kent merkezine olan uzaklık cevabını vermiştir.

Sultangazi İlçesi'nin özellikle Gazi Mahallesi'nde yaşanan siyasi eylemlerden güvenlik sorunu burada yaşayanlar tarafından daha fazla belirtilmiştir. İlçede bulunan eğitim ve sağlık kurumları hızla artan nüfusun ihtiyacını karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Erkeklerin okuma yazma oranının kadınlara göre yüksek olduğu görülmektedir. Bunun en önemli nedeni ilçenin sosyo kültürel yapısıdır. Halkın en büyük bölümünü ilkokul ve ilköğretim mezunları oluşturmaktadır. Sultangazi'de eğitim öğretim kurumlarının sayısı ve niteliği arttırılmalıdır. İlçe nüfusunun tamamının ihtiyacını karşılamaya yetmeyen hastane sayısının arttırılması gerekmektedir. Eğitim ve sağlık tesisleri ilçenin her tarafına eşit şekilde dağıtılması gerekmektedir.

Sultangazi İlçesi'nde uygulanan anket çalışmasına göre Tablo 37'de ilçedeki çevre sorunlarının başlıcaları %33 ile taş ocaklarının çevreyi kirletmesi, %15 ile gürültü kirliliği, %12 ile çöp sorunudur. İstanbul genelinde bulunan taşocakları sahaları içerisinde Sultangazi çevre sorunlarının en çok yaşandığı bölge durumundadır. Taş ocakları çevresinde oturanlar taş ocaklarının patlatma çalışmaları sırasında oluşan şiddetli sarsıntılardan ve çevreye yayılan tozlardan büyük zarar görmektedir. Taş ocakları Alibeyköy Su Havzası'na ve tarihi eserlere de zarar vermektedir. Taş ocakları giderek rehabilite edilmektedir. Kent planlamalarında çevre faktörünün dikkate alınması ve toplumda kent kültürünün geliştirilmesi ve korunması gerekmektedir. Çevreye duyarlı planlamalar yapılmalıdır. Yeşil alan varlığının korunması ve kişi başına düşen yeşil alan payının arttırılması gerekmektedir. Çöplerin uzun süre bekletilmesi ile ortaya çıkan çöp sorunu ile cadde ve sokakların temizlenmemesi Gazi Mahallesi, Habipler Mahallesi ve diğer mahallelerde eskiden önemli bir sorun iken bu sorunun Sultangazi Belediyesi tarafından çevre temizliğine ve geri dönüşüm projelerine önem verilmesiyle giderek azaldığı görülmektedir. Çevre sağlığı ve insan sağlığına hizmet veren yatırımların daha da arttırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Adıyaman, Kadriye (2008). *Kentleşme Sürecinde Türkiye ve Kent Kimliği*. Yüksek Lisans Tezi, SELÇUK ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Akalın, Halil, İ. (1984). *Şehirleşme Süreci ve Metropolitan Alanlar*, Yüksek Lisans Tezi, GAZİ ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akbulut, Sadık (1980). *İstanbul'da Nüfus ve Yerleşme*. Mezuniyet Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ, İstanbul.
- Akçura, Tuğrul (1971). *Türkiye'de Şehirleşme ve Bazı Şehir Örnekleri*. Türkiye Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü, 1971/187-225.
- Akkuş, Akif (1998). *GENEL FİZİKİ COĞRAFYA*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Akman, Yıldırım (2004). *Çevre Kirliliği*. Ankara: Palme Yayıncılık.
- Aksakal, Alınaz (1973). *Genel Olarak Şehirleşme Hareketleri ve Türkiye'de Durum*. Mezuniyet Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Edebiyat Fakültesi Deneysel Sosyoloji Bölümü. İstanbul.
- Aksoy, Hürrem, Alemdar, Gökhan, Arslanoğlu Asalettin, Coşkun, Muammer, Çelik, Aziz, Dicle Ebru, Göçer, Kenan, Koray, Meryem ve Kurt, Hasip (2007). *İstanbul İstihdam Raporu*. İstanbul: T.C. İstanbul Valiliği İl İstihdam Kurulu Hunlar Matbaacılık.
- Aksu, Tanju, R. (1996). *Bursa'da Kentleşme ve Hava Kirliliği Sorunu*. Yüksek Lisans Tezi, ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bursa.
- Aktan, A, Özdemir (1995). *Bayındırlık ve İskan Bakanlığı- İstanbul XIV. Bölge Müdürlüğü, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Yayın Organı, Aylık Haber Bülteni*.

- Alemdaroğlu, Bakiye (1963). *Eyüp Kazası Monografyası*. Mezuniyet Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü, İstanbul.
- Aliağaoğlu, Alparslan ve Uğur, Abdullah (2012). *Şehir Coğrafyası* (2.Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Alp, Serap (2004). *Kum, Kil ve Taş Ocakları Sektör Raporu*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Alptekin, Önder (1994). *Sosyolojik Açından Şehir ve Şehirleşme*. Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Altın, Mete, C. (1993). *Az Gelişmiş Sosyo Ekonomik Yapılarda Kentleşmenin Getirdiği Çevre Sorunları: İstanbul Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Altuner, Tuba (2009). *Kentleşme Bağlamında Göçün Yol Açtığı Toplumsal Sorunlar*. Yüksek Lisans Tezi, SAKARYA ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- APK Daire Başkanlığı Araştırma Müdürlüğü (2004). *İstanbul'da Muhtemel Göç Dalgaları. İstanbul İBB Sosyal Riskler Araştırması 2*.
- Arat, Zeynep (1975). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Sanayileşmenin Kentleşmeye Etkisi: Türkiye İçin Bir Sınama*. Ankara: DPT Yayınları. SPD, Uzmanlık Tezi.
- Arı, Oğuz ve Tütengil, Cavit, O. (1968). *İstanbul'a Göç ve Çalışma Hayatına İntibak Araştırması*. İstanbul: İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt 25, No.4'den Ayrı Baskı, Sermet Matbaası.
- Arıkan, Yunus (1996). *Avcılar İlçesi Çevre Sorunları*, Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arlı, Alim (2005). *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Şehirleşme ve Geçekondu Araştırmaları*. İstanbul: Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi 3 (6), 283-352.

- Arslan, Funda (2014). *Taşmastik, asfalt karışımlarla İstanbul çevresindeki Cebeci-Dolamitli Kireçtaşı, Gölcük-Kumtaşı ve Karatepe Bazaltlı Kullanımın İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Arslan, Rıfki (1974) *İstanbul Kentleşme Süreci'nde Yapısal Değişme. Sosyoloji Konferansları Dergisi*.12/1974, 101-124.
- Ataay, Faruk (2004). *Türkiye'de Kentsel ve Bölgesel Gelişme Dinamikleri*. Kent ve Politika. (Editör: Muharrem Güneş), Ankara: Detay Yayıncılık, 5-63.
- Atalay, İbrahim (2011). *Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya*. İzmir:Meta Basım Yayın.
- Avcı, Hüseyin (1989). *Çevre Sorunları ve Mahalli İdareler*. Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Avcı, Sedat (1993). *Türkiye'de Şehir ve Şehirli Nüfusun Dağılışı (1927-1990)*. Türk Coğrafya Dergisi, 28, 249-269.
- Avcı, Sedat (1994). *Gaziosmanpaşa İlçesi. Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi 3*, 380-381. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Ortak Yayınları.
- Ayan, Şahin (1993). *Şehirleşme ve Gecekondu*. Yüksek Lisans Tezi, SELÇUK ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Aydınlı, İbrahim, H. (1997). *1950 Sonrası Sanayileşme Sürecinde Türkiye'de Sanayileşme ve Kentleşme Sorunları Bursa Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, GAZİ ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aytaç, Nejla (1990). *Ömerli Barajı Su Toplama Havzası Çevre Kirlenmesi ve Çevre Sorunları*. Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bademci, Savaş (2006). *Antalya Şehrinin Çevre Sorunları*, Yüksek Lisans Tezi, FIRAT ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Balta, Yasemin ve Gürel, Ali (2011). *İstanbul'un Göç Olayı ve Etnik Hayat Üzerine*. Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1/2011, 10.

- Bayartan, Hatice (2003). *Geçmişten Günümüze İstanbul'da Nüfus*. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi, 11/2003, 15-20.
- Bayat, Cuma, Borat, Mehmet, Karpuzcu, Mehmet, Öztürk, Feruh, Samsunlu, Ahmet, Şengönül, Kamil ve Uyar Sıdkı T. (2004). *Nüfus-Göç-Kentleşme*. (Editör: Ahmet Samsunlu). *Çevre Bilimleri*. (2.Baskı). İstanbul:Çevre Gönüllüleri Derneği Yayını, 55-79.
- Baydaş, Vehbi (1973). *İstanbul'un Belediye Hudutları Dışında Kalan Sahanın 1965yılı Sayımına Göre Nüfus Dağılımının Nokta Metoduyla Gösterilmesi*. Mezuniyet Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Coğrafya Enstitüsü, İstanbul.
- Bayır, Önder, Gündoğdu, Raşit ve Önal, Faruk E. (2012). *Osmanlı Arşiv Belgelerinde Sultangazi*. İstanbul:Sultangazi Belediyesi Kültür Yayınları Forart Basımevi.
- Baykal, Fuat ve Kaya, Orhan (1963). *İstanbul Bölgesinde Bulunan Karboniferin Genel Stratigrafisi*. MTA Dergisi, 61/1963.
- Bayraktar, Nuray (1996). *Kentleşme-Gecekondu İlişkisi Ankara Örneği*. Doktora Tezi, GAZİ ÜNİVERSİTESİ Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Beyhan, Mehmet, A. (2012). *Türkiye'de İskan ve Şehirleşme Tarihi*. İstanbul: Kitapevi Yayınevi.
- Bilgin, Vedat (1984). *Sosyal Değişme Açısından Şehir ve Şehirleşme Olayı*. Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bozatalı, Ayten (1979). *Gaziosmanpaşa-Küçükköy-Cebeci-Arnavutköy Çevresinin Jeomor Folojisi*. Mezuniyet Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Strüktür ve Yer altı Kaynakları Coğrafyası Kürsüsü, İstanbul.
- Boztaş, Dilek (2006). *Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Çevre Sorunları*. Yüksek Lisans Tezi, CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

- Bozyiğit, Recep ve Karaaslan, Tufan (1998). *Çevre Bilgisi*. Ankara:Nobel Yayın Dağıtım.
- Bölükbaşı, Mesut, M. (1989).*Türkiye’de Kentleşme Olgusu*. Yüksek Lisans Tezi, CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Cem, İsmail (1989). *Türkiye’de Geri Kalmışlığın Tarihi*. (11.Baskı). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Ceylan, Lütfiye (2010). *İstanbul’da Atıkların Çevre Sorunları Açısından Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Cömert, Nazan (1991). *Çevre Sorunlarının Ortaya Çıkış Nedenlerinin Genel Bir Değerlendirmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Cömert, Özlem (2006). *Türkiye’de Su Kaynakları Yönetimi ve Çevre Sorunları*. Yüksek Lisans Tezi, HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çabuk, Suat ve Demir Kemal (2010). *Türkiye’de Metropolitan Kentlerin Nüfus Gelişimi*. ERCİYES ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2010/1 (28), 193-215.
- Çağdaş, Ali, H. (1990). *Mahmutbey’de Sanayi ve Gecekondu İlişkisi*.Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çağlayan, Atilla, M. ve Yurtsever, Ayhan (2012). *Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü 1/100.000 ölçekli açınsama nitelikli Türkiye Jeoloji Haritaları No:65 İstanbul F21 G21 (kısmi) Paftaları*. Ankara: Jeoloji Etütleri Dairesi.
- Çakır, Sabri (2007), *Kentleşme ve Gecekondu Sorunu*. Isparta: Fakülte Kitapevi.

- Çakır, Sabri (2011). *Türkiye’de Göç, Kentleşme /Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar*. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 23/2011, 209-222.
- Çalışkan, Zekeriya (2006). *Türkiye’de Şehirleşme ve Gecekondulaşma*. FIRAT ÜNİVERSİTESİ Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi (DAUM), 4 (2), 55-61. web.firat.edu.tr/daum/docs/42/11%20TÜRKIYEDE%20ŞEHİRLEŞME%20VE%20Z.%20Çalışkan%20-ödendi-%207%20syf--55-61.doc, Erişim Tarihi: 03.02.2014
- Çam, Faruk, Ö. (2012).*İsimler, İstanbul’daki Semt İsimleri ve Büyük İsimler*. İstanbul:Altan Basım.
- Çayhan, Necdet (1974). *Gaziosmanpaşa’da Nüfusun Menşei İlçeye Geliş Nedenleri ve Sosyo Ekonomik Durumu*. Mezuniyet Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ, İstanbul.
- Çelik, Hüseyin (2000). *Türkiye’de Gecekondu Sorunu*.Yüksek Lisans Tezi, ANKARA ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çetiner, Ayten, Türkoğlu, Handan ve Güngör, Özlem (2014).*İstanbul’da Su Toplama Havzalarında Kentleşmenin Çevresel Etkileri*. Dünya Şehircilik Günü, İTÜ 6-8 kasım 2014, İstanbul.
- Çevik, Özlem (2004). *Anadolu’da Kentleşme Süreci*. Doktora Tezi, EGE ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Çezik, Asuman (1982). *Kent Eşiği Araştırması*. Ankara:DPT Yayınları Yayın No:1938.
- Çivici, Selçuk (2014). *Kentleşme Süreci ve Kentsel Dönüşümün Gaziosmanpaşa Ölçeğinde İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, OKAN ÜNİVERSİTESİ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çokoyoğlu, Sinan (2008). *Alibey ve Kağıthane Havzaları’nda Arazi Kullanımı ve Sorunlarının 50 Yıllık Değişimi*. Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Danış, Didem (2010). *DEMOGRAFI: Nüfus Meselesine Sosyolojik Bir Bakış: Ders:12: Şehirleşme*. www.acikders.org.tr/pluginfile.php/4160/modresource/contend/1/TUBA12.pdf, Erişim Tarihi: 01.02.2014
- Darkot, Besim (1961). *Türkiye'nin Nüfus Hareketleri Üzerine Yeni Gözlemler*. Türk Coğrafya Dergisi, 17 (21), 1-14.
- Darkot, Besim (1967). *Şehir Ayrımında Nüfus Sayısı ve Fonksiyon Kriteri*. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Coğrafya Enstitüsü Dergisi, 8 (16), 3-8.
- Demir, Bünyamin (2006). *İstanbul'un İktisadi Coğrafyası (20.Yüzyılın İlk Yarısı)*. Yüksek Lisans Tezi, MARMARA ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demir, Ekrem (1992). *Bakırköy İlçesi Kentsel Gelişmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü, İstanbul.
- Demirarslan, Onur, K. (2005). *Kentleşme ve Çevre Sorunları Bağlamında Katı Atıklar ve Kocaeli Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Demirci, Ercan (2013). *Kentleşmenin Bir Sonucu Olarak Gecekondu ve Gecekonduya Alternatif Çözümler*. Yüksek Lisans Tezi, SELÇUK ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Denker, Tolun, B. (1977). *Yerleşme Coğrafyası Kırsal Yerleşmeleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. Üniversite Yayın No:2275, Coğrafya Enstitüsü Yayın No:93.
- Doğan, Mesut (2013). *Geçmişten Günümüze İstanbul'da Sanayileşme Süreci ve Son 10 Yıllık Gelişimi*. Marmara Coğrafya Dergisi, 27/2013, 511-550. e-dergi.marmara.edu.tr/marucog/article/view/1012000762, Erişim Tarihi: 18.04.2015.
- Doğanay, Hayati (1997). *Türkiye Beşeri Coğrafyası*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Yayın No: 2982, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi 877.

- Doğanay, Hayati, Özdemir, Ünal ve Şahin, Fevzi, İ. (2012). *Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya* (4.Baskı). Ankara:Pagem A Yayınları.
- Doğru, Basit, A. (2002). *İstanbul Kent Çeperinde Saçaklanma ve Sürdürülebilirlik: Eyüp Kent Çeperi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Doğrul, Coşkun (1994). *İstanbul Metropolünde Geçmişten Günümüze Su Kaynakları ve Geleceğe Yönelik Stratejiler*, Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Duman, Elami (2002). *Göç Olgusunun Kentleşme ve Metropol Oluşumuna Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, GAZİ ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Düzköylü, Ahmet (1995). *Kırsal Alandan Kente Göç ve Gecekondu Gençliğinin Sorunları (İstanbul-Sultanbeyli Gecekondu Bölgesi)*. Doktora Tezi, MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ejder, Esmâ (1979). *Esenler'de Yerleşme*. Mezuniyet Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ, İstanbul.
- Ekinci, Tahir (2013). *İçme Suyu Havzaları Yönetimi ve İstanbul Metropolü Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, BAĞÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Elgiz, Henden (1992). *Türkiye'de Şehirleşme Hareketinin İller Bazında İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Emekli, Gözde (2005). *URLA KENT COĞRAFYASI*. İstanbul:Çantay Kitapevi.
- Erden, Yaşar, D. (2003). *Kentsel Yenileşmede Bir Araç Olarak Dönüşüm Projeleri*. Doktora Tezi, MİMAR SİNAN ÜNİVERSİTESİ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ergil, Doğu (1980). *Türkiye'de Terör ve Şiddet*. Ankara:Turhan Yayınevi.

- Ergin, Osman (1938). *İstanbul'da İmar ve İskan Hareketleri*. İstanbul:Eminönü Halkevi Yayınları.
- Ergüden, Selman (1974). *İstanbul Gelişimi, Geçirdiği İmar ve Planlama Aşamaları Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Ergün, Abdülkadir (2008). *Sivas Şehrinde Kentleşme ve Sanayileşmeye Bağlı Çevre Sorunları*, Yüksek Lisans Tezi, SELÇUK ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Eryıldız, Semih, H. (1994). *Çevreyi Geliştirici Kentleşme*. Doktora Tezi, ANKARA ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Es, Muharrem ve Ateş, Hamza (2004). *Kent Yönetimi, Kentlileşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 48, 205-248. www.arastirmax.com/system/files/dergiler/51602/makaleler/48/1/arastirmax-kent-yonetimi-kentlilessme-goc-sorunlar-cozum-onerileri.pdf, Erişim Tarihi:10.02.2014
- Garipağaoğlu, Nuriye (2011). *Türkiye'de Ortam Sorunları Coğrafyası (Hava-Su-Toprak Ekosistemleri Açısından)*. İstanbul:Yeditepe Yayınevi.
- Gençay, Mahir (1963). *Gecekondü Problemi, Komisyon Raporu*. Ankara: Ankara Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayınları.
- Geniş, Şerife (2009) *Neo-liberal Kentleşmenin Mekânda Yansımaları: İstanbul'da Güvenlikli Siteler*. Toplum ve Bilim Dergisi, 116, 121-157.
- Geray, Cevat (1968). *Gecekondü Sorununa Toplu Bir Bakış. Amme İdaresi Dergisi* 1 (2), Mart 1968, 11-28.
- Gökçen, Rifat (1979). *Eyüp*. İstanbul:Özyürek Yayınevi.
- Gökçen, Rifat (1983). *Gaziosmanpaşa*. İstanbul:Özyürek Basımevi.
- Gökçen, Rifat (1987). *Bakırköy ve Küçükçekmece*. İstanbul:Özyürek Basımevi.
- Gökçen, Rifat (1999). *İstanbul ve İlçeleri Dizisi:15.İstanbul: Gaziosmanpaşa*. İstanbul: Özyürek Yayınevi.

- Göney, Süha (1995). *Şehir Coğrafyası I.* (3.Baskı). İstanbul: (3.Baskı) İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayın No:2274, Coğrafya Enstitüsü Yayın No:91.
- Görmez, Kemal (1991). *Şehir ve İnsan.* İstanbul: M.E.B. Yayınları.
- Görmez, Kemal (2010). *Çevre Sorunları* (2.Baskı). Ankara:Nobel Yayınları.
- Gözübol, Malik, A. ve Aysal, Namık (2008). *Cebeciköy Kireçtaşı Ocaklarında Litolojik ve Yapısal Kökenli İşletme Sınırları.* İstanbul Yerbilimleri Dergisi, 21 (1), 25-35.
- Güler, Burcu (2006). *İstanbul Ayazağa-Cebeci-Çatalca Bölgelerinde Agregat Kaynaklarının Yüksek Dayanımlı Betonda Kullanılabilirliği.* Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gülseren, Öznur (1990). *Kentleşme ve Çevre Sorunları Karşısında Gebze Organize Sanayi Bölgesi'nin Kurulması.* Yüksek Lisans Tezi, MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gültepe, Abdulcebbar, Güncegörü, Burhan, Kılıçarslan, Sunay, Pural, Abdullah, Aydın, Ahmet, Turoğlu, Belgin, Yıldırım, Demet, Görer, Murat, Hacı ve Zeytçioğlu, Sema (2008). (Editör: Orhan Gürbüz). (2.Baskı). *ORTAÖĞRETİM COĞRAFYA 11 DERS KİTABI.* İstanbul: MEB DEVLET KİTAPLARI Tavaslı Matbaacılık.
- Gündüz, Turgut (1994). *Çevre Sorunları.* Ankara:Bilge Yayınevi.
- Güner, Ebru (2003). *Su Havzaları Planlama İlişkisi.* Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güner, Koray (1996). *Kalkınma Stratejileri ve Nüfus Açısından Kentleşme.* Yüksek Lisans Tezi, YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güney, Emrullah (2002a). *Genel Çevre Kirlenmesi.* (3.Baskı). İstanbul:Çantay Kitabevi.

- Güney, Emrullah (2002b). *Türkiye’de Çevre Sorunları Doğal ve Kültürel Ortamın Bozulması* (2.Baskı). İstanbul:Çantay Kitabevi.
- Güney, Emrullah (2003). *Çevre ve İnsan.Toplum ve Doğa İlişkileri* (2.Baskı). İstanbul:Çantay Kitabevi.
- Güney, Emrullah (2004). *Çevre Sorunları Coğrafyası*. Ankara:Gündüz Eğitim Yayınları.
- Güngör, Ruşan (2011). *Kent Yaşamında Etnik kimliğin Yeniden İnşası:İstanbul Sultangazi’de Yaşayan Göçmen Kürt Kadınları Üzerine Örnek Bir Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, FATİH ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güngör, Yüksel (1994). *Çevre Sorunları ve İstanbul’da Turizme Etkileri*, Doktora Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güngördü, Ersin (2001). *Eğitim Fakülteleri İçin Türkiye’nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Güngördü, Ersin (2002). *Eğitim Fakülteleri İçin Coğrafya’da İstatistik Metotları*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Gürpınar, Ergun (1998). *Çevre Sorunları* (4.Baskı). İstanbul:Der Yayınları.
- Güven, Fatih, M. (2005). *Kemberburgaz Bölgesinde Kentleşmenin Getirdiği Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Deniz Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Hacıbekiroğlu, Şükrü (1978). *Küçükköy-Cebeciköy-Boğazköy-Kemberburgaz Çevresinin Jeomor folojik Etüdü*. Mezuniyet Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ, İstanbul.
- Hacısalihioğlu, Yaşar, İ. (1999). *Küreselleşme Mekansal Etkileri ve İstanbul*. Yüksek Lisans Tezi, MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Hacısalihioğlu, Yaşar, İ. (2001). *TÜRKİYE’NİN KENTSEL GELİŞME SÜRECİ VE 1999 MARMARA DEPREMİ. Mekansal Planlamadan Kopmanın Acı Bilançosu*. İstanbul:Çantay Kitabevi.

- Hamamcı, Can ve Keleş, Ruşen (1993). *Çevre Bilim*. Ankara:İmge Kitapevi.
- Hardal, Seçkin (2014). *Kentsel Dönüşüm Alanlarına Bir Örnek; Sarıgöl Mahallesi (Gaziosmanpaşa)*. Yüksek Lisans Tezi, BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.
- Hayır, Meryem (2009). *İstanbul Başakşehir’de Şehirleşme Süreci*. İstanbul:Çantay Kitapevi.
- Hoş, T. (1985). *İstanbul Mahmutbey-Cebeciköy ve İkitelli Alanının Jeolojisi ve Sedimentasyonu*. Mezuniyet Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ, İstanbul.
- Hoşgören, Yıldız (2004). *HİDROGRAFYA’NIN ANA ÇİZGİLERİ I. Yeraltı suları-Kaynaklar-Akarsular*. (5.Baskı). İstanbul: Çantay Kitapevi.
- Hürata, Basri, H.(2011). *1927 Yılı Nüfus Sayımı Verileri Işığında İl ve İlçeler Olarak TÜRKİYE NÜFUSU (Sosyo-Kültürel Sorumluluk Serisi-2)*. Kütahya: Ekspres Matbaası.
- Irmak, Yakut (1979). *Türkiye’de Kentleşme*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını.
- Işık, Oğuz ve Pınarcıoğlu Melih (2001). *Nöbetleşe Yoksulluk: Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları, Sultanbeyli Örneği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Işık, Şevket (2005). *Türkiye’de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri*. Ege Coğrafya Dergisi, 14/2005, 57-71.
- İmar ve İskan Bakanlığı (1970). *Marmara Bölgesi-Bölgesel Gelişme, Şehirleşme ve Yerleşme Düzeni*. Ankara: İmar ve İskan Bakanlığı Yayınları.
- İpekçi, Abdi (1976). *İstanbul’un Sorunları*. Milliyet, 1-2.Eylül 1976, 28.
- İsbir, Eyüp, G. (1986). *Şehirleşme ve Meseleleri*. Ankara: Ocak Yayınları.
- İSKİ İçme Suyu Havzaları Yönetmeliği, 2006, 12.05.2006 Tarih, Sayı.933, Yayın: Gazete 34, İstanbul-2006.
- İstanbul Ticaret Odası (2001). *İstanbul’da Kaçak Yapılaşmanın Nedenleri*. İstanbul:İTO.Yayınları.
- İstanbul Yerbilimleri Dergisi (2008). 21 (1), 25-35.*

- İstif, Sümeyye (2009). *İstanbul Kentinin Mekansal Gelişimi, Çekmeköy-Ömerli Yerleşmesinin Yeni Kentleşme Akımı Kapsamında İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İzırbırak, Reşat (2001). *Öğretmen Kitapları Dizisi Türkiye I*. İstanbul: MEB Basımevi.
- Kaldık, Behçet (2015). *Göç mekanlarındaki gençlerin kimlik inşası: Sultangazi örneği*. Yüksek Lisans Tezi, MALTEPE ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kapan, Kaan (2014). *Beylikdüzü'nde Şehirselleşme*. Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kara, Fatih, Karaburun, Ahmet ve Karakuyu, Mehmet (2012). *Kentleşmenin Büyükçekmece Gölü Havzasındaki Arazi Kullanım Değişiklikleri Üzerindeki Etkisinin Zamansal Analizi*. Marmara Coğrafya Dergisi, 26/2012, 42-54. ISSN:1303-2429.
- Karaaslan, Ayten (1982). *Alibeyköy Havzası'nda Toprak Aşınımı*. Mezuniyet Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ, Yapısal Jeomorfoloji Kürsüsü, İstanbul.
- Karabağ, Özkan (1973). *Gaziosmanpaşa'da Nüfusun Coğrafi Menşei İktisadi Faaliyetler ve Araziden Faydalanma*. Mezuniyet Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ, İstanbul.
- Karabağ, Servet ve Şahin Salih (2003). *Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası (Editör: C. Şahin)*, Gündüz Eğitim Yay., Ankara.
- Karabıyık, Ertan (1993). *Çevre Sorunlarının Ormansızlaşmaya Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karadağ, Arife (1998). *Metropol Kent Olarak İzmir'in Gelişim Süreci, Çevresel Etkileri ve Sorunları*, Doktora Tezi, EGE ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Karahasanoğlu, Selim (2013), *Küçükköy-Taşlıtarla GAZİOSMANPAŞA Bir İlçenin Öyküsü*. İstanbul: Gaziosmanpaşa Belediyesi Kültür Yayınları Forart Basımevi.
- Karakuyu, Mehmet (2008). *Hadımköy. Beşeri ve Ekonomik Coğrafya Özellikleri ve Kentleşme Süreci. İstanbul'un Sanayi ve Lojistik Merkezi* İSTANBUL:Hadımköy Belediyesi Bilimsel Kültür Yayınları.
- Karpat, Kemal (1969). *Sosyal Yapı Değişmeleri Açısından Türkiye'de Gecekondu Sorunu*. Milliyet 15-30 Haziran.
- Kartal, Kemal (1983). *Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye'de Kentleşme*. Ankara: Yurt Yayınları Yayın No:6.
- Kavak, Orhan (1990). *İkitelli-Mahmutbey Dolayının Jeolojisi*. Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kaya, Erol (2007). *Kentleşme Kentleşme*. İstanbul:Okutan Yayınları.
- Kaya, Orhan (1971). *İstanbul'un Karbonifer Stratigrafisi*. Türkiye jeoloji Kurumu Bülteni, 14 (2), 143-191.
- Kayaboğazi, Şeref (1944). *İstanbul ve Dolay Coğrafyası, Tabii, Beşer., İktisadi II Antropogeografya*. İstanbul:Tecelli Matbaası, Aydınlık Basımevi.
- KBAM 3. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Sempozyumu (2012). *'Kent Bölgeler, Metropolitan Alanlar ve Büyükşehirler:Değişen Dinamikler ve Sorunlar 'Bildiri Kitabı*. Ankara: Matsa Basımevi, Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Ağı.
- Keleş, Ruşen (1972). *Türkiye'de Şehirleşme Konut ve Gecekondu*. İstanbul:Gerçek Yayınevi.
- Keleş, Ruşen (1976). *Kentbilim İlkeleri*. (1.Baskı). Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.Sevinç Matbaası.
- Keleş, Ruşen (1985). *Türkiye'de Kentleşme ve Kentsel Gelişme Politikaları*. Göç ve Kentsel Bütünleşme. Ankara:Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı, 67-78.

- Keleş, Ruşen (1987). *Kentleşme ve Çevre Politikaları*. Nüfus, Kentleşme ve Çevre. Ankara: TÇSV, Haziran, 72-91.
- Keleş, Ruşen (1997). *İnsan, Çevre, Toplum* (2.Baskı). Ankara:İmge Kitapevi.
- Keleş, Ruşen (1998). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara:İmge Kitapevi.
- Keleş, Ruşen (2002). *Kentleşme Politikası (7. Baskı)*. Ankara, İmge Kitabevi.
- Kılıç, Hatice (1996). *İstanbul'da Mahalle Bazında Nüfus Dağılışı*.Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kılınç, Gökçen (2006). *Türkiye'deki İlçelerin Kentleşme Derecelerine Göre İl Olma Potansiyellerinin Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kıray, Mübeccel, B. (1982). *Toplumsal Değişme ve Kentleşme. (Derleyen. Türköz Erder). Kentsel Bütünleşme*. Ankara: Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı Yayınları Yayın No: 4, 57-66.
- Kıray, Mübeccel, B. (2003). *Kentleşme Yazıları*. İstanbul:Bağlam Yayıncılık.
- Korkmaz, Abdullah (1988). *Şehirleşme ve Suç Malatya Araştırması (1981-1985)*. Yayınlanmamış Doktora tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Köksal, Sema ve Özbay, Ferhunde (1988). *İstanbul Metropolitan Kenti ve Marmara Bölgesinin Kentsel Gelişim Örüntüsü*. MARMARA ÜNİVERSİTESİ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 5, 1-2.
- Kubat, Sema (1985). *Türkiye'de Şehirleşme Sürecinde Şehir Merkezleri ve Merkezi İş Alanlarının Gelişmesine Yönelik Bir Araştırma (Bir Plan Bölge İçinde Örnekleme)*, Doktora Tezi, İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kurban, Doğan (1994). "Kent'in Gelişmesi." *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. 4, 527-547. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Ortak Yayınları.

- Kurt, Hacı (2003). *Türkiye’de Kent-Kır Karşılığı*. Doktora Tezi, ANKARA ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kurtuluş, Hatice (2005). *İstanbul’da Kentsel Ayrışma*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Malbeği, Doğan (2000). *Toplumsal Değişme Açısından Kentleşme*. Yüksek Lisans Tezi, KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Milliyet Gazetesi (1981). *İstanbul’da Bazı Mahalle ve Köyler Belediyelere Bağlanıyor*. Milliyet Gazetesi, 15/03/1981, 12
- Mumcuoğlu, İlknur (1974). *İstanbul’da Su Problemi Alibeyköy Barajı Örneği*. Mezuniyet Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ, Beşeri ve İktisadi Coğrafya Kürsüsü, İstanbul.
- Murat, Sedat (2006). *Dünden Bugüne İstanbul’un Nüfus ve Demografik Yapısı*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul’a Yönelik Araştırmalar Yayın No: 2006-49.
- Murat, Sedat (2007). *Dünden Bugüne İstanbul’un İş gücü ve İstihdam Yapısı*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul’a Yönelik Araştırmalar Yayın No: 2007-73.
- Muslu, Yılmaz (2000). *Ekoloji ve Çevre Sorunları*. İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Öner, Şebnem (2007). *Kentsel Yenileme Kapsamında Kentsel Dönüşüm Projelerinin İstanbul Küçükçekmece Kentsel Dönüşüm Projesi Örneğinde İrdelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, ZONGULDAK KARAEMLAS ÜNİVERSİTESİ Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
- Özavcı, Onur (1996). *Sanayileşmenin Oluşturduğu Çevre Sorunları*. Yüksek Lisans Tezi, GAZİ ÜNİVERSİTESİ Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özbay, Ferhunde (1999). *İstanbul’da Göç ve İl İçi Nüfus Hareketleri (1985-1990), 75 Yılda Köylerden Şehirlere*. (Editör: Oya Baydar). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

- Özdemir, Uğur (1997). *Büyükşehir Belediye Yönetimi ve İmar Planlarının Şehirleşme Üzerine Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, ANADOLU ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Özdemir, Yasemen (2007). Alibeyköy Deresi'nde Görülen Sel Baskınlarının Coğrafi Açından İncelenmesi.Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özdemir, Yasemin ve Akar, İrfan (2009).*Çok Zamanlı Uydu Görüntüleri ve CBS ile Alibeyköy Barajı ve Yakın Çevresinin Arazi Kullanımı Özelliklerinin Belirlenmesi*. İzmir: TMMOB Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi 02-06 Kasım 2009.
- Özden, Pelin, P. (2004). *Kentsel Gelişim Politikaları ve Su Havzaları: İstanbul Metropolitan Alanına Yansımalar*. İstanbul ve Su Sempozyumu, TMMOB Mimarlar Odası Büyükkent Şubesi, İTÜ, İstanbul, 8-9 Ocak 2004, 169-177.
- Özer, İnan (1984). *Türkiye'de Gecekondu Olgusu ve Özellikleri*. SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Dergisi 2.
- Özey, A., Şefik (1977). *Bakırköy-K.Çekmece-Arnautköy-Boğazköy Çevresinin Jeomorfolojik Etüdü* Mezuniyet Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Strüktür ve Yer altı Kaynakları Coğrafyası Kürsüsü, İstanbul.
- Özey, Ramazan (2009). *Çevre Sorunları*. (3.Baskı). İstanbul:Aktif Yayınevi.
- Özey, Ramazan (2012). *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği*.İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Özgüç, Nazmiye (1994). *Beşeri Coğrafya'da Veri Toplama ve Değerlendirme Yöntemleri* (3.Baskı). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.Üniversite Yayın No:3849, Fakülte Yayın No:2511.
- Özgüç, Nazmiye ve Timor, Ayşe Nur (2006). *İnsan ve Mekan*. İstanbul:Çantay Kitapevi.
- Özgür, Murat, E. (2010). *Nüfusun Coğrafi Analizi*. ANKARA ÜNİVERSİTESİ Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Ders Notları,

24-29. issuu.com/airyukselkaya/docs/cog407_ders_notu_1011, Erişim Tarihi: 18. 03.2014

Öznlbant, Hülya (1998). *Çevre Sorunları Açısından Geri Dönüşüm Sanayi (plastik, kağıt-cam-metal)*. Yüksek Lisans Tezi, MARMARA ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özoğuz, Kayıhan (1986). *Türkiye’de Kent Nüfusunun Sayısal Gelişimi, Hızlı Şehirleşmenin Yarattığı Ekonomik ve Sosyal Sorunlar*. İstanbul:Sisav Yayınevi.

Pakdemirli, Ekrem (1995). *Ekonomimizin Sayısal Görünümü 1923’ten Günümüze*. İstanbul: Milliyet Yayınları.

Saçlıtüre, Koray, A. (1991). *Cebeci Kireçtaşının Beton Yapımında Agregası Olarak Kullanılabilme Özellikleri*, Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Sağlar, Nilüfer (2001). *İstanbul’da İmar Faaliyetleri ve 1980 Sonrası Gelişen Konut Toplulukları*, Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Samur, Çalışkan, D. (2010). *Sürdürülebilir Ekolojik Kentsel Yerleşmelerde Açık Alanların Önemi ve İstanbul’da Ekopark Öneri Alanları Pendik, Sultangazi, Fatih*, Yüksek Lisans Tezi, BAĞÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Sancaklı, Özlem (2004). *Kamuyararına Sorunsalının Kent Planlama ve Disiplindeki Rolü ve Vezneciler-Sultançiftliği Raylı Sisteminin Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Saran, Nephân (1971). *İstanbul’da Gecekondular Problemi*. Türkiye Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü, 1971/371-410.

Sargın, Sevil (2006). *Şehirleşme-Üniversiteler.Üniversitelerin Şehirleşmeye Etkileri (Isparta Örneği)*. Isparta: Fakülte Kitapevi.

- Sayın, Serdar (1989). *İstanbul Kartal İlçesi'nde Hava Kirliliği Kaynaklarının Belirlenmesi İçin Pilot Çalışmalar*, Yüksek Lisans Tezi, MARMARA ÜNİVERSİTESİ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Semavi, Eyice (1965). *İstanbul'un Mahalle ve Semt Adları Hakkında Bir Deneme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi. Türkiye Mecmuası XIV'den ayrı Basım.
- Sencer, Yakut (1979). *Türkiye'de Kentleşme. Kültür Bakanlığı Yayınları:345, Bilim Dizisi:12*. Ankara:Ongun Kardeşler Matbaacılık.
- Serper, Özer (1960). *1950-1960 Devresinde Türkiye'de Şehirleşme Hareketleri*. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İktisat Fakültesi Mecmuası, 24 (1-2) / 1963-1964, 155-181.
- Sever, Handan (1997). *Kentleşme Sürecinin Su Havzalarındaki Yerleşmelere Etkisi Samandıra Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sezal, İhsan (1992). *Şehirleşme*. İstanbul: Ağaç Yayınları, Alternatif Üniversite Serisi.
- Sipahioğlu, Şengün, Yıldız, Kazım ve Yılmaz, Mehmet (2005). *Çevre Bilimi*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Sökmen, Tuğba (2010). *Osmanlıdan Cumhuriyete İlçe ve Semt isimlerinin Ortaya Çıkışında Ekonomik ve Kültürel Özelliklerin Rolü:İstanbul Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, MARMARA ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sönmez, Mustafa (1994). *Grafiklerle 1990'larda İstanbul*. İstanbul: İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları.
- Sönmez, Mustafa (1996). *İSTANBUL'UN İKİ YÜZÜ. 1980'den 2000'e Değişim*. Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Subaş, Gönül (1993). *Çevre Sorunları ve Kalkınma*, Yüksek Lisans Tezi, ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

- Şahin, Cemalettin (2002). *Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya*. Ankara: Gündüz Eğitim Yayınları.
- Şahin, Mübeccel (1984). *Alibey Barajı'na 1983-1984 Yıllarında Gelen Sedimenterin Hesaplanması*. Mezuniyet Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin, Yusuf (2013). *Kentleşme Politikası*. Trabzon: Ekin Basın Yayın.
- Şanlısoy, Adem (2002). *İstanbul'da Su Toplama Havzalarında Yaşanan Sorunlar, Nedenleri ve Çözüm Önerileri*, Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Şaşmaz, Musa (2014). *Türkiye'nin İdari Taksimi (1920-2013) VIII.Cilt*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Şeker, Murat (2011). *İstanbul'da Yaşam Kalitesi Araştırması*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul'a Yönelik Araştırmalar Yayın No: 2010-103.
- Şenger, Abdülkadir (1995). *Çevre Sorunları ve İstanbul Büyükşehir Belediyesinin Çevre Sorunlarına Yaklaşımı*, Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şenol, Celal (2013). *İstanbul'un Hidroğrafya Özellikleri*, Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şenyapılı, Tansı (1998). *Cumhuriyetin 75.Yılı, Gecekonduunun 50.Yılı, (Editör: Yıldız Sey), 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*. İstanbul: Türkiye İş Bankası- Türkiye Ekonomi ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 301-316.
- Şirikçi, Mehmet (1995). *Çevre Kirliliğinin Ekonomik Analizi ve Türkiye'de Çevre Sorunları*. Yüksek Lisans Tezi, MARMARA ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- T.C. Bakırköy Belediyesi (1987). *Bakırköy Rehberi*. İstanbul: Bakırköy Belediyesi Araştırma Basın Yayın Organizasyon. İki Nokta.

- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1963). *23 Ekim 1960 GENEL NÜFUS SAYIMI. İl, İlçe, Bucak ve Köyler itibariyle nüfus.* Yayın No:444. Ankara:Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1968). *Genel Nüfus Sayımı, İDARİ BÖLÜNÜŞ, 24.10. 1965 [il, ilçe, bucak ve köy (muhtarlık) nüfusları].* Ankara: DİE Yayın No: 573.
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1973). *GENEL NÜFUS SAYIMI. İDARİ BÖLÜNÜŞ: İl, İlçe, Bucak ve Köy (Muhtarlık) Nüfusları. 25.10.1970.* Yayın No:672. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1977). *Genel Nüfus Sayımı, İDARİ BÖLÜNÜŞ, 26.10.1975; İl, İlçe, Bucak ve Köy(muhtarlık) nüfusları.* Ankara: DİE Yayın No: 813.
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1981). *GENEL NÜFUS SAYIMI 1980.* Yayın No: 954, Ankara.
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1986). *GENEL NÜFUS SAYIMI, İDARİ BÖLÜNÜŞ, 20.10.1985.* Ankara: DİE Yayın No: 1211.
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1991). *GENEL NÜFUS SAYIMI, İDARİ BÖLÜNÜŞ, 1990.* Ankara: DİE Yayın No: 1457.
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1999). *1997 GENEL NÜFUS TESPİTİ İDARİ BÖLÜNÜŞ.* Ankara: DİE Yayın No: 2281.
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (2002). *2000 GENEL NÜFUS SAYIMI, Nüfusun sosyal ve ekonomik nitelikleri:34=İSTANBUL.* Ankara: DİE Yayın No: 2732.
- T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü (1936). *GENEL NÜFUS SAYIMI KATI VE MUFASSAL NETİCELER İSTANBUL VİLAYETİ. 20 İLK TEŞRİN 1935.* Neşriyat Sayısı.75. Cilt 28.İstanbul:Devlet Basımevi.
- T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü (1944). *GENEL NÜFUS SAYIMI 20 İlk Teşrin 1940.Vilayet, Kaza, Nahiye, Köyler itibariyle Nüfus ve Yüzey Ölçü.* Neşriyat Sayısı.158. Cilt 2. Ankara: Ankara Yeni Cezaevi.

- T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü (1950). *21 Ekim 1945 GENEL NÜFUS SAYIMI*. Yayın No:286 Ankara.
- T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü (1961). *23 Ekim 1955 GENEL NÜFUS SAYIMI. Vilayet, Kaza, Nahiye, Köyler itibariyle nüfus*. Yayın No:412. Ankara.
- T.C. Başvekalet İstatistik Genel Direktörlüğü (1935). *1935 20 İLKTEŞİRİN Genel Nüfus Sayımı, TÜRKİYE NÜFUSU, Vilayet, Kaza, Şehir ve Köyler İtibariyle Muvakkat rakamlar*. Ankara: Ulus Basımevi, Neşriyat No 74.
- T.C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü (1954). *22 Ekim 1950 UMUMİ NÜFUS SAYIMI. Vilayet, Kaza, Nahiye, Köyler itibariyle Nüfus*. Neşriyat no.359. Ankara.
- T.C. Gaziosmanpaşa Belediyesi (2004). *Gaziosmanpaşa Rehberi*. İstanbul: Düzey Matbaacılık.
- T.C. İstanbul Belediyesi İstatistik Müdürlüğü (1932). *İstanbul Şehri İstatistik Yıllığı 1930-1931*. İstanbul Belediyesi Matbaası.
- T.C. İstanbul Valiliği (2000). *İstanbul Bir Sosyo Ekonomik Değerlendirme*. İstanbul: Rem Ofset Matbaacılık.
- T.C. İstanbul Valiliği (2011). *İstanbul Çevre Durum Raporu 2010-2011*. İstanbul: Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü Yayınları.
- T.C. Resmi Gazete (2008). 26824, 22 Mart 2008. www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/03/20080322M1-1.htm, Erişim Tarihi: 18. 03.2014
- T.C. Sultangazi Belediyesi (2014). *2009-2014 Hizmetlerle Sultangazi*.
- T.C. Sultangazi Belediyesi (2015a). *Sultangazi Belediyesi Stratejik Plan 2015-2019*.
- T.C. Sultangazi Belediyesi (2015b). *Sultangazi Bülteni (11)*.
- Tamer, Ergun (1979). *Bakırköy İlçesi*. İstanbul: Özyürek Yayınları.
- Tamer, Ergun (1986). *Bakırköy İlçesi*. (7.Baskı). İstanbul: Özyürek Yayınları.

- Tandoğan, Alaaddin (1998). *Demografik Temel Kavramlar ve Türkiye Nüfusu*. Trabzon: Eser Ofset.
- Tanoğlu, Ali (1966). *Beşeri coğrafya: nüfus ve yerleşme cilt 1*. İstanbul: Baha Matbaası. İstanbul Üniversitesi Yayın No:1183, Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Neşriyat No:45.
- Tapan, Mete (1994). *Kaçak Yapılaşma ve Gecekondular*. İstanbul: 11/1994, 55-57.
- Taşdelen, H. Musa (1984). *Bölge Gelişmesi ve Şehirleşme İlişkileri*. Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tatar, Taner (1997). *Şehirleşmenin Siyasi Katılıma Etkisi ve Malatya rneği*. Türk Sosyoloji Dergisi, Genç Sosyologları Derneği Yayınları, Sayı 3,123-141.
- Tayfun, Yılmaz, M. (1979). *Akpınar-Ağaçlı-Kemerburgaz-Pirinççi Arasının Jeomorfolojik Etidi*. Mezuniyet Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ, İstanbul.
- Tekeli, İlhan (1998). *Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*. İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1-24.
- Tekin, Nevzat (1990). *Çatalca’da Şehirleşme ve Şehirsal Fonksiyonlar*, Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Temel, Hüseyin ve Yavru, Yılmaz (1968). *Gaziosmanpaşa İlçesini Tanıyalım, İstanbul: Saffet Matbaası*.
- Temurçin, Kadir (2012). *Bağcılar (İstanbul) İlçesi’nde Sanayinin Gelişimi ve Yapısı*. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2012 (26), 105-123.
- Topal, İbrahim, H. (1999). *Pendik Yöresi Çevre Sorunlarının Araştırılması ve Yönetim Modelinin Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ (GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ) Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmit.

- Torun, Gökçe (2008). *Sürdürülebilir Gelişme Bağlamında Havza Planlaması ve Yönetimi "Alibey İçme Suyu Havzası Örneği"* Yüksek Lisans Tezi, MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tuğsal, Hilal (1998). *Bir Göçmen Köyünde Sosyo-Kültürel Değişmeler (İstanbul Mahmutbey örneği:1924-1997)*, Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tuna, Orhan (1977). *İstanbul Gecekondu Önleme Bölgeleri Araştırması*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları Yayın No:391.
- Tunçbilek, Nejdet (1998). *Dünya Nüfus Dinamiği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No:..3501. Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yayın No:8.
- Tutan, Hızır (1995). *Türkiye’de Gecekondu Sorunu*.Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- TÜİK (2013). *SEÇİLMİŞ GÖSTERGELERLE İSTANBUL 2012*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası Yayın No: 3945.
- TÜİK (2014). *SEÇİLMİŞ GÖSTERGELERLE İSTANBUL 2013*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası Yayın No: 4182, 117-178, www.tuik.gov.tr/ilGostergeleri/iller/ISTANBUL.pdf, Erişim Tarihi:20.12.2014.
- Tümertekin, Erol (1968). *Türkiye’de İç Göçler*. İstanbul:İstanbul Üniversitesi Yayın No:1371, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayın No:54.
- Tümertekin, Erol (1973). *Türkiye’de Şehirleşme ve Şehirsiz Fonksiyonlar*. İstanbul:İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayın No. 1840, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayın No:72.
- Tümertekin, Erol (1979). *İstanbul’da Nüfus Dağılışı*. İstanbul:İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.Üniversite Yayın No:2540, Coğrafya Enstitüsü Yayın No:104.
- Tümertekin, Erol (1997). *İstanbul İnsan ve Mekan*. İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- Tümertekin, Erol ve Özgüç, Nazmiye (1997). *Beşeri Coğrafya İnsan Kültür Mekan*. İstanbul:Çantay Kitapevi.
- Tümertekin, Erol ve Özgüç, Nazmiye (2004). *Beşeri Coğrafya İnsan Kültür Mekan*. (8.Baskı). İstanbul:Çantay Kitapevi.
- Tümertekin, Erol ve Özgüç, Nazmiye (2013). *Ekonomik Coğrafya Küreselleşme ve Kalkınma*. (13.Baskı). İstanbul:Çantay Kitapevi.
- Türkdoğan, Orhan (1977). *Yoksulluk Kültürü* İstanbul: Sebil Matbaacılık.
- Türkdoğan, Orhan (1982). *Aydınlıktakiler ve Karanlıktakiler*. İstanbul: Üçdal Neşriyat.
- Türkdoğan, Orhan (2002). *Gecekondu İnsan ve Kültür İstanbul Örnek Olayı*. İstanbul: GENAR Araştırma, Eğitim, Danışmanlık Hilal Matbaa Ltd Şti.
- Uçanlar, Murat, C. (1998). *İzmir İlinin Coğrafik Yapısı ve Tarih İçinde Kent Gelişiminin Çevre Sorunları Açısından İrdelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, EGE ÜNİVERSİTESİ Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Ukuşlu, Hüseyin (2004). *Kentleşme ve Sağlık Hizmetleri Sunumu:Gebze Örneği* Yüksek Lisans Tezi, KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Ulusoy, Ahmet ve Vural, Tarık (2001). *Kentleşmenin Sosyo Ekonomik Etkileri*. Belediye Dergisi, 7 (12).
- Uslu, Ali ve Yılmaz, Turgut (1985). *Bakırköy İlçemizi Tanıyalım, İstanbul*.
- Uyan, Ekrem (1985). *İlçemiz Gaziosmanpaşa, İstanbul*.
- Uykucu, Ekrem K. (1973). *Cumhuriyetin 50.Yılında İlçeleriyle Birlikte İstanbul*. İstanbul: Kahraman Yayınları.
- Uysal, Ahmet (2009). *İstanbul'un Avrupa Yakasında İETT Ulaşımı*. Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uysal, Yıldız (2004). *İstanbul İçme Suyu Havzalarında Yaşanan Kentsel Gelişme, İdari Yapılanma ve Mevzuat Değişimi Süreci*. İstanbul ve Su

Sempozyumu, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, İTÜ, 8-9 Ocak 2004, 227-247.

Üçışık, Süheyla (1991). *Türkiye’de Şehirleşme ve İç Göçler*. Yüksek Lisans Tezi, MARMARA ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ünal, Bülent, C. (2004). *Kentsel Yaşam Kalitesi Ölçütleri İle İstanbul Analizi ve Toplam Kentsel Yaşam Kalitesi Yönetim Yaklaşımı*. Doktora Tezi, MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Ünsal, Pınar (2003). *Örgütsel Araştırmalarda Anket Yöntemi*. İstanbul: Çantay Kitapevi.

Ürekli, İsmail (1990). *Şehir ve Türkiye’de Şehirleşme*, Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Vergin, Nur (1986). *Hızlı Şehirleşmenin Sosyolojik ve Siyasal Sonuçları, Hızlı Şehirleşmenin Yarattığı Ekonomik ve Sosyal Sorunlar*. İstanbul:Sisav Yayınları.

Yalçınlar, İsmail (1951). *İstanbul Civarının Paleozoyik Arazisine Ait Yeni Müşahedeler*. Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni, 3 (1),125-130.

Yalçınlar, İsmail (1976). *Türkiye Jeolojisine Giriş (Paleozoik Açısından)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:2089, Coğrafya Enstitüsü Yayın No: 87

Yamanlar, Orhan (1957). *Kağıthane ve Alibeyköy Dereleri’nde Toprak Taşınmaları ve Haliç’in Dolmasını Önleyecek Teknik ve Kültürel Tedbirler Üzerine Araştırmalar*. İstanbul:İstanbul Üniversitesi Yayınları No:275, Orman Fakültesi Yayın No: 48

Yaren, Şehnaz, S. (2002) *Sağlıklı Kentleşme:Yaklaşımlar, Göstergeler ve Örnek Kent Bazında Karşılaştırmalı Analiz*. Yüksek Lisans Tezi, ANADOLU ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

- Yarka, A. (1987). *İstanbul Küçükköy-Eyüp-Gaziosmanpaşa Dolayının jeolojisi ve Mühendislik Jeolojisi Açısından Özellikleri*. Mezuniyet Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ, İstanbul.
- Yavuz, Fehmi (1961). *Gecekondu Konusu, Dördüncü İskan ve Şehircilik Haftası Konferansları*. Ankara: A.Ü.S.B.F. Yayınları Yayın No:119- 101, 41-65.
- Yazgan, Nazlı (1996). *İstanbul Batı Yakası Vadilerinin Şehirleşme Süreci İçinde Ekolojik Açidan İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yazgan, Turhan (1967). *Şehirleşme Açısından Türkiye’de İşgücünün Demografik ve Sosyo-Ekonomik Bünyesi*. Doktora Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yazgıç, Ülkü (1993). *İstanbul’da Hava Kirletici Parametrelerinin Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldız, Murat (2001). *Şehirleşme Hızı ve Oranının Belirlenmesinde Kriterlerin Saptanması Ege Bölgesi’nde Bir Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, Ali (2005). *TÜRKİYE’DE İŞSİZ NÜFUS*. FIRAT ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Dergisi, 15 (1), 43-56. web.firat.edu.tr/sosyalbil/dergi/arsiv/cilt15/sayi1/43-56.pdf, Erişim Tarihi:14.06.2015.
- Yılmaz, Özgül (2005). *1980 Sonrası İstanbul’da Kent Merkezi Dışında Oluşan Konut Alanlarının Gelişim Sürecinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmazoğlu, Dilek (2003). *İstanbul Metropolitan Alanındaki Endüstrileşmenin Olası Bir Deprem Durumunda Çevresel Etkilerinin Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Yönüğü, Yunus (2007). *İstanbul'daki İçme Suyu Havzalarının Önemi, İçme Suyu Koruma Havzalarında Yaşanan Sorunlar, İdari Yargıya İntikal Etmiş Uyuşmazlıklar, Nedenleri ve Çözüm Önerileri*, Yüksek Lisans Tezi, GAZİ ÜNİVERSİTESİ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yörükan, Ayda ve Yörükan, Turhan (1966). *Şehirleşme, Gecekondu ve Konut Politikası*. Ankara: İmar ve İskan Bakanlığı, Mesken Genel Müdürlüğü.
- Yörükan, Turhan (1968). *Gecekondu ve Gecekondu Bölgelerinin Sosyo-Kültürel Özellikleri*. Ankara: İmar ve İskan Bakanlığı Yayınları.
- Yurtsever, Ayhan ve Çağlayan, Atilla, M. (2002). *1:100.000 ölçekli AÇINSAMA NİTELİKLİ TÜRKİYE JEOLJİ HARİTALARI No:65 İSTANBUL-F21 ve G21 (kısmen) PAFTALARI*. Ankara: MTA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ JEOLJİ ETÜTLERİ DAİRESİ.
- Yücel, Talip (1961), *Türkiye'de Şehirleşme Hareketleri I*, Türk Coğrafya Dergisi, 21, 31-45.
- Zeren, Mualla (1994). *Çevre Sorunları ve Türkiye'de Çevre Koruma Çalışmaları*. Doktora Tezi, MARMARA ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Zülfikar, Özkan (1980). *Türkiye'nin Şehirleşmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Raporlar

Oktik, Nurgün (2013). *Sultangazi’de Genç Olmak: Gençliğin Yaşam Kalitesi ve Yaşam Beklentisi Proje Raporu*. İstanbul: Sultangazi Belediyesi Yayınları.

Oktik, Nurgün (2014). *Sultangazi’de Genç Olmak.(Proje Yöneticisi:Nurgün Oktik)*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi ve Sultangazi Belediyesi Ortak Projesi.

T.C. İstanbul Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı (2009). *İstanbul 1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı Raporu Üçüncü Bölüm İstanbul İl Bütünü Araştırma Bulguları*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Planlama Müdürlüğü, 70-325.

T.C. İstanbul Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı (2012). *Sultangazi 1/5.000 Ölçekli Nazım İmar Planı Raporu*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Planlama Müdürlüğü.

T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı DSİ Genel Müdürlüğü (2013). *İstanbul Bölge Müdürlüğü Alibeyköy Barajı İstatistikleri*.

T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü (2013). *İstanbul Florya Bölge Müdürlüğü Uzun Yıllara Ait İklim İstatistikleri*.

T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü (2013). *İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü İstanbul İli Raporu*.

T.C. Sultangazi Kaymakamlığı (2011). *Sultangazi İlçesi 2011 Yılı 60 Dakikalık Briefing Raporu*,1-3.

T.C. Sultangazi Kaymakamlığı İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü (2013). *2013 Yılı Faaliyet Raporu*, 18-26, sultangazi.gov.tr/pdf/tarim/tarimrapor.pdf, Erişim Tarihi: 19.12.2014

- T.C. Sultangazi Kaymakamlığı İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü (2014). Sultangazi İlçesi 2013- 2014 Yılları Hayvancılık Verileri.
- T.C. Sultangazi Kaymakamlığı Sultangazi Nüfus Müdürlüğü (2013). Sultangazi İlçesi 2008- 2013 Yılları Arası Toplam Doğum ve Ölüm Kayıtları.
- TMMOB Çevre Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi (2014). İstanbul Avrupa Yakası Su Havzaları Teknik Tespit Raporu 27 Ekim 2014 Teknik Rapor.Çevre Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi İstanbul Su Havzaları Teknik Değerlendirme Raporu 1. İstanbul: İstanbul TMMOB Çevre Mühendisleri Odası, 22-23, t24.com.tr/files/c06cf291e465c56_ek.pdf, Erişim Tarihi:13.07.2014
- TMMOB Şehir Plancıları Odası (2012). Büyükşehir Belediyesi Kanunu Değişikliği Değerlendirme Raporu (10.10.2012).
- Üstün, Beyza (2010). Alibeyköy Barajı İnceleme ve Değerlendirme Raporu. İstanbul: TMMOB İstanbul İl Koordinasyon Kurulu Çevre Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, www.cmo.org.tr/resimler/ekler/d20d7fe26d2b18c_ek.pdf?tipi=67&turu=H&sube=2, Erişim Tarihi: 18.09.2014

İnternet Kaynakları

- <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/4/568/8624.pdf>, Erişim Tarihi: 10.06.2015
- <http://emlakkulisi.com/sultangazi-kentsel-donusumde-son-durum/320457>, Erişim Tarihi: 18.06.2015
- <http://istanbulsaglik.gov.tr/w/kurumlar/kurumlar.asp?lc=40&kk=4>, Erişim Tarihi: 11.07.2015
- <http://istanbulsaglik.gov.tr/w/sb/tekd/tekd.asp>, Erişim Tarihi: 11.07.2015
- <http://makina-market.com.tr/yikim/detay/3095/sultangazide-kentsel-donusumun-tum-detaylari>, Erişim Tarihi:25.05.2015
- http://rapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnksdb2&ENVID=adnksdb2Env&report=wa_ikametedilen_ilce10sonrasi.RDF&p_kod=2&p_ikil1=34&p_ikilce1=2055&p_yil=2012&p_dil=1&desformat=html, Erişim Tarihi: 07.11.2014
- http://rapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnksdb2&ENVID=adnksdb2Env&report=wa_ilce_cinsiyet_yasgrp_egitim_top.RDF&p_kod=2&p_il1=34&p_ilce1=2055&p_xkod=egitim_kod&p_yil=2012&p_dil=1&desformat=html, Erişim Tarihi: 07.11.2014
- http://rapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnksdb2&ENVID=adnksdb2Env&report=wa_ilce_cinsiyet_yasgrp_egitim_top.RDF&p_kod=2&p_il1=34&p_ilce1=2055&p_xkod=okuryazar_kod&p_yil=2012&p_dil=1&desformat=html, Erişim Tarihi: 07.11.2014
- http://rapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnksdb2&ENVID=adnksdb2Env&report=wa_turkiye_il_ilce_yasgr.RDF&p_il1=34&p_ilce1=2055&p_kod=3&p_yil=2012&p_dil=1&desformat=html, Erişim Tarihi: 07.11.2014
- http://rapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnksdb2&ENVID=adnksdb2Env&report=wa_turkiye_ilce_koy_sehir.RDF&p_il1=34&p_ilce1=2055&p_kod=2&p_yil=2012&p_dil=1&desformat=html, Erişim Tarihi: 07.11.2014
- http://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCzelce_Kemeri, Erişim Tarihi: 20.03.2014
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Ma%C4%9Flova_Kemeri, Erişim Tarihi: 20.03.2014
- http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye_demografisi, Erişim Tarihi: 12.02.2014
- <http://v3.arkitera.com/h45566-junkistanbul.html>, Erişim Tarihi: 11.08.2015

- <http://www.degisti.com/index.php/archives/4639/>, Erişim Tarihi:03.01.2014
- <http://www.gaziosmanpasa.bel.tr/index.php?goster=Gaziosmanpasa-Tarihi->, Erişim Tarihi: 07.05.2015
- <http://www.gaziosmanpasahaberleri.com/gaziosmanpasa-hakkinda/gaziosmanpasa-nufusu/>, Erişim Tarihi: 16.05.2015
- <http://www.gercekgundem.com/istanbul/108211/habiblerde-kentsel-donusum-sorunu>, Erişim Tarihi: 02.07.2015
- http://www.guvenlicalisma.org/index.php?option=com_content&view=article&id=10525:cebeci-ocaklari-yeniden-yapilandirmaprojesi&catid=60:maden&Itemid=184, Erişim Tarihi: 17.08.2015
- <http://www.habibler.org/habiblerin-tarihi.html>, Erişim Tarihi: 11.05.2015
- <http://www.iamistanbul.tv/firma/gopasa-sanko-oto-sanayi-sitesi>, Erişim Tarihi: 15.03.2014
- http://www.ibb.gov.tr/trTR/kurumsal/Birimler/CevreKorumaMd/Documents/Gurultu_Web_Site/images/SG_Lgag.png%20,%20Erişim%20Tarihi:%2020.08.2015, Erişim Tarihi: 20.08.2015
- <http://www.iski.gov.tr/web/tr-TR/baraj-detay-grafikleri>, Erişim Tarihi: 11.03.2014
- <http://www.istanbulsaglik.gov.tr/w/kurumlar/kurumlar.asp?lc=40&kk=5>, Erişim Tarihi: 11.07.2015
- <http://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=ISTANBUL>, Erişim Tarihi: 12.03.2014
- http://www.mhu.edu.tr/?p=category_details&gl=&cl=sultangazi, Erişim Tarihi: 20.07.2015
- <http://www.restoraturk.com/mimarlik-mimari/mimarlik/236-Mağlova-kemeri.html>, Erişim Tarihi: 20.03.2014
- <http://www.sinanasaygi.org/eserler.asp?action=eserDetay&ID=65>, Erişim Tarihi: 20.03.2014
- <http://www.sultangazi.bel.tr/tr/tamamlanan-projeler/altyapi-projeleri>, Erişim Tarihi:10.08. 2015
- <http://www.sultangazi.bel.tr/tr/tamamlanan-projeler/tasocaklari-ile-ilgili-calismalar>, Erişim Tarihi: 17.08. 2015

- <http://www.sultangazi.gov.tr/galeri.asp?galeriID=1&sayfa=11>, Erişim Tarihi: 03.01.2014
- <http://www.taraf.com.tr/haber-istanbul-sultangazide-160070/>, Erişim Tarihi: 10.08.2015
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=ŞEHİR, Erişim Tarihi: 02.02.2014
- <http://www.tr.wikipedia.org/wiki/sultangazi>, Erişim Tarihi: 01.02.2014
- <http://www.trhastane.com/sultangazi-hastaneleri.htm>, Erişim Tarihi: 11.07.2015
- <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Erişim Tarihi: 11.06.2015
- http://www.turkcebilgi.com/ma%C4%9Flova_kemeri, Erişim Tarihi: 20.03.2014
- <http://www.turkiye-rehberi.net/sultangazi-İstanbul>, Erişim Tarihi: 20.05.2015
- <http://www2.dsi.gov.tr/bolge/dsi14/isletme.htm>, Erişim Tarihi: 11.03.2014
- <https://mebbis.meb.gov.tr/KurumListesi.aspx>, Erişim Tarihi: 20.07.2015
- <https://tr.wikipedia.org/wiki/Gaziosmanpaşa>, Erişim Tarihi: 02.05.2015
- https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%BC%C3%A7%C3%BCkk%C3%B6y,_Gaziosmanpa%C5%9Fa, Erişim Tarihi: 02.05.2015
- https://tr.wikipedia.org/wiki/Küçükköy,_Gaziosmanpaşa, Erişim Tarihi: 02.05.2015
- https://www.youtube.com/watch?v=dG52_rSXW-U, Erişim Tarihi: 11.05.2015
- <https://www.youtube.com/watch?v=v3eg-iENeNc>, Erişim Tarihi: 11.05.2015
- <http://www.siteder.com/hakkimizda.php>, Erişim Tarihi: 13.05.2015
- <http://www.isfalt.com/TR/32/01/26/habibler-fabrikasi>, Erişim Tarihi: 18.03.2014
- <http://arsiv.gercekgundem.com/?p=479916>, Erişim Tarihi: 02.07.2015
- <http://www.etha.com.tr/Haber/2010/07/25/yasam/gazi-halki-tapularini-istiyor/>, Erişim Tarihi: 13.05.2015
- http://www.sabah.com.tr/gundem/2011/03/13/gazi_degisiyor_onyargilar_ayni, Erişim Tarihi: 13.05.2015
- <http://www.yoldakiizler.com/2013/04/istanbulun-gizli-hazineleri-su-kemerleri.html>, Erişim Tarihi: 20.03.2014

- <http://www.sultangazi.bel.tr>, Erişim Tarihi: 03.01.2014
- <http://www.sultangazi.gov.tr>, Erişim Tarihi: 03.01.2014
- <http://yalova.org/ornek-sayfa/>, Erişim Tarihi: 11.02.2014
- <http://www.mta.gov.tr/v2.0/index.php>, Erişim Tarihi: 20.02.2014
- <http://harika.istanbul.gov.tr>, Erişim Tarihi: 25.02.2014
- <http://www.mgm.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 10.03.2014
- <http://www.iso.org.tr/>, Erişim Tarihi: 16.03.2014
- <http://www.gasmobilyacilar.com.tr/>, Erişim Tarihi: 17.03.2014
- <http://www.ito.org.tr/wps/portal>, Erişim Tarihi: 17.03.2014
- <http://www.marmaracografya.com.>, Erişim Tarihi: 25.03.2014
- <http://www.sendika.org/2014/08/merak-etmeyin-gazi-geliyor-demistik-merakettik-gaziye-gittik-ali-ergin-demirhan/>, Erişim Tarihi: 13.05.2015
- <http://rapory.tuik.gov.tr/07-11-2014-21:32:17-194382626417382972641025086226.html>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/07-11-2014-22:31:02-12493395491184819944938660607.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/07-11-2014-22:45:58-80277470215494952321556796731.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/07-11-2014-22:49:17-1934552908704695919339669654.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/07-11-2014-22:50:14-205257184731008791938301828.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/07-11-2014-22:51:06-7297591876065422431885072473.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/07-11-2014-22:57:51-13082862934904681841305769098.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/07-11-2014-22:03:36-18700557468870480051858160642.html>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/07-11-2014-23:12:18-14110790877227249141773195446.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/07-11-2014-23:13:40-13449598085692331352100080310.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/07-11-2014-23:14:41-16714199019688859791339068676.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/07-11-2014-21:16:24-9319083372596448061401025686.html>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/08-11-2014-11:46:03-33592158517594152921826364332.html>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/08-11-2014-11:54:12-124701024821433145851068585445.html?>

- <http://rapory.tuik.gov.tr/08-11-2014-12:27:10-20773245491904440509357998522.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/08-11-2014-12:29:22-1171384979825577158526600285.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/08-11-2014-12:35:35-9789490244614877741603671873.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/08-11-2014-12:38:50-1138665280446623943803726461.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/08-11-2014-12:40:11-821982561268168816176498654.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/08-11-2014-12:41:48-21025039721731645312668416734.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/08-11-2014-12:43:29-5372753941364061817819952113.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/08-11-2014-12:44:58-21046767715974165269740291.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/08-11-2014-12:47:24-2115292310576543578287422593.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/08-11-2014-12:48:38-89980041212196340101314435129.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/08-11-2014-12:49:38-194123612119126597872147255562.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/08-11-2014-12:50:57-632684482886192682627583809.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/08-11-2014-12:51:57-167975714014285098041976022233.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/08-11-2014-12:53:24-5850113973820752381993587431.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/08-11-2014-12:11:21-1852318803286267981735972345.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/08-11-2014-12:16:00-126786553917115474231168520836.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/08-11-2014-12:19:26-15483492071636674770915867737.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/08-11-2014-12:23:32-3229657661154725157929898458.html?>
- <http://www.tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi: 10.11.2014
- <http://rapory.tuik.gov.tr/03-12-2014-16:30:16-4843436303410893131260205516.html>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/03-12-2014-16:36:33-1123761710666891655991551290.html>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/03-12-2014-16:46:04-112484224911316382641926122250.html>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/03-12-2014-16:52:31-10358577771607686493151040066.html>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/03-12-2014-16:57:49-5901311621053694195654755413.htm>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/03-12-2014-16:58:47-1998456351235336188840443880.html>

- <http://rapory.tuik.gov.tr/03-12-2014-16:59:38-127132025315637782591180169478.html>
- <http://dergi.aljazeera.com.tr/2015/01/01/solcu-mahalleler/>, Erişim Tarihi: 13.05.2015
- <http://rapory.tuik.gov.tr/29-01-2015-01:12:37-182409570120854279861931323913.html>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/29-01-2015-01:14:08-55928125218290451531100960507.html>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/29-01-2015-01:15:29-129874607013134254381503225202.html>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/29-01-2015-01:16:51-19391639901675549685269715095.html>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/29-01-2015-01:22:21-1435073473995159227138810136.html>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/15-02-2015-02:35:58-257002767164833171503668190.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/15-02-2015-02:43:49-902802886408491621345813526.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/15-02-2015-02:50:59-16789593811336176558894584794.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/15-02-2015-02:54:26-37345160618844834132086176303.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/15-02-2015-02:54:49-12529685751772897891992881580.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/15-02-2015-02:57:30-4436233361038950532697851595.html?>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/15-02-2015-03:04:16-586313073353115768407398114.html>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/15-02-2015-02:21:45-5135541799650884442051490317.html?>
- <http://www.eminhaber.org/>, Erişim Tarihi: 11.05.2015
- <http://sultangazi.meb.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 20.07.2015
- <http://www.yanginkulesi.org>, Erişim Tarihi: 17.08.2015
- <http://rapory.tuik.gov.tr/22-10-2015-15:27:36-13931494905753217321069032309.html>
- <http://rapory.tuik.gov.tr/22-10-2015-15:29:16-15019560415133457081093084378.htm>
- <http://kbam.metu.edu.tr/>, Erişim Tarihi: 11.11.2015
- <http://www.sankootosanayi.com/login.aspx>, Erişim Tarihi: 22.06.2015
- <http://ihe.com.tr/f/cebeci-fabrikasi-4>, Erişim Tarihi: 20.03.2014

Sözlü Kaynaklar

Coşkun, Muammer ile kişisel iletişim, 24 Aralık 2014, Yayla Mahallesi'nin ilk Muhtarı.

Kibar, Abdullah ile kişisel iletişim, 24 Aralık 2014, Yayla Mahallesi Esnafı.

Beysülen, Haydar ile kişisel iletişim, 16 Ocak 2015, 75.Yıl Mahallesi Esnafı.

Avcılar, Osman ile kişisel iletişim, 3 Şubat 2015, Eski habipler Mahallesi Muhtarı.

Çolak, Dursun ile kişisel iletişim, 4 Şubat 2015, İsmetpaşa Mahallesi Muhtarı.

Özkan, Ali ile kişisel iletişim, 4 Şubat 2015, Sultançiftliği Mahallesi Muhtarı.

Yıldız, Zeki ile kişisel iletişim, 3 Mart 2015, Cebeci Mahallesi Muhtarı.

EKLER

EK 1: Sultangazi İlçesi Saha Çalışması Anketi İçin İzin Dilekçesi

	<p>T.C. İSTANBUL VALİLİĞİ İl Millî Eğitim Müdürlüğü</p>
<p>Sayı : 59090411/20/7095693 Konu: Araştırma (Samet AVCU)</p>	<p>31/12/2014</p>
<p>VALİLİK MAKAMINA</p>	
<p>İlgi:a) 02.12.2014 tarihli dilekçe. b) MEB. Yen. ve Eğ. Tek. Gn Md. 07.03.2012 tarih ve 3616 sayılı 2012/13 nolu gen. c) Millî Eğitim Araştırma ve Anket Komisyonunun 29.12.2014 tarihli tutanağı.</p>	
<p>Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Samet AVCU'nun "<i>İstanbul Sultangazi İlçesindeki Şehirleşme Süreci ve Ortaya Çıkan Problemler</i>" konulu tezi kapsamında, araştırma çalışmasını ekli listedeki okullarda şehirleşme sorunları anket formunu uygulama istemi hakkındaki ilgi (a) yazı ve ekleri Müdürlüğümüzce incelenmiştir.</p>	
<p>Araştırmacının; söz konusu talebi; bilimsel amaç dışında kullanılmaması, veri toplama araçlarının eğitim -öğretimi aksatmayacak şekilde katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılması koşuluyla, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda ilgi (b) Bakanlık emri esasları dâhilinde uygulanması, sonuçtan Müdürlüğümüze rapor halinde (CD formatında) bilgi verilmesi kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.</p>	
<p>Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.</p>	
<p>Dr.Muammer YILDIZ Millî Eğitim Müdürü</p>	
<p>OLUR 31/12/2014</p>	
<p>Yusuf Ziya KARACAEV Vali a. Vali Yardımcısı</p>	
<p>Ek:1- Genelge 2- Komisyon Tutanağı 3- Okul Listesi</p>	
<p>İl Millî Eğitim Müdürlüğü D/Blok Bab-ı Ali Cad. No:13 Cağaloğlu E-Posta: sgb34@meb.gov.tr</p>	<p>A. BALTA VHKİ Tel: (0 212) 455 04 00-239 Faks: (0 212)455 06 52</p>
<p>Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. http://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden 9191-b0cd-320f-869f-bb9b kodu ile teyit edilebilir.</p>	

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411/44/86669
Konu: Araştırma İzni

06/01/2015

Sayı: Samet AVCU
Kocasinan Merkez Mah. Sancak Sok No:20
Söğüt Apt. A Blok D: 14 Bçelievler/İSTANBUL

İlgi: a) 02.12.2014 tarihli dilekçeniz.
b) Valilik Makamının 31.12.2014 tarih ve 7095693 sayılı oluru.

İlgi (a) dilekçeniz ile "*İstanbul Sultangazi İlçesindeki Şehirleşme Süreci ve Ortaya Çıkan Problemler*" konulu tezinize dair araştırma çalışmanız hakkındaki ilgi (a) dilekçeniz ilgi (b) valilik onayı ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve ilgi (b) Valilik Onayı doğrultusunda gerekli duyurunun araştırmacı tarafından yapılmasını, işlem bittikten sonra 2 (iki) hafta içinde sonuçtan Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Bölümüne rapor halinde bilgi verilmesini rica ederim.

Murat ADALI
Şube Müdürü

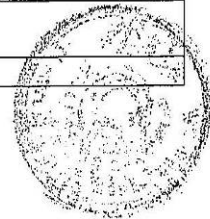
EK:1- Valilik Onayı
2- Ölçekler

Elektronik İmzalı Asli Sistemimizde Mevcuttur	
Adı Soyadı :	Mualla CELEBI
Ünvanı :	Bölüm Şefi
Tarih :	08.01.2015
İmza :	

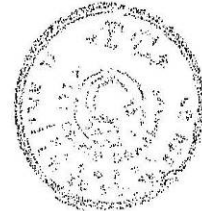
İl Millî Eğitim Müdürlüğü D/Blok Bab-ı Ali Cad.No:13 Cağaloğlu
E-Posta: sgb34@meb.gov.tr

A. BALTA VHKİ
Tel: (0 212) 455 04 00-239
Faks: (0 212)455 06 52

İSTANBUL SULTANGAZİ AHMET ÜNAL ÇOK PROGRAMLI ANADOLU LİSESİ
İSTANBUL SULTANGAZİ ALİ CEVAT ÖZYURT ORTAOKULU
İSTANBUL SULTANGAZİ ASLANGAZİ ORTAOKULU
İSTANBUL SULTANGAZİ ATATÜRK ÇİFTLİĞİ ORTAOKULU
İSTANBUL SULTANGAZİ AYDIN UÇKAN ORTAOKULU
İSTANBUL SULTANGAZİ CEBECİ İLKOKULU
İSTANBUL SULTANGAZİ CEBECİ SULTANÇİFTLİĞİ ORTAOKULU
İSTANBUL SULTANGAZİ CUMHURİYET ANADOLU LİSESİ
İSTANBUL SULTANGAZİ CUMHURİYET ORTAOKULU
İSTANBUL SULTANGAZİ ESENTEPE ORTAOKULU
İSTANBUL SULTANGAZİ FEVZİ KUTLU KALKANCI ORTAOKULU
İSTANBUL SULTANGAZİ GAZİ MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ
İSTANBUL SULTANGAZİ GAZİ ORTAOKULU
İSTANBUL SULTANGAZİ HABİBLER ANADOLU LİSESİ
İSTANBUL SULTANGAZİ HACI MEHMET CİNGİL ORTAOKULU
İSTANBUL SULTANGAZİ HAMİT SÜREYYA EREMSEL ORTAOKULU
İSTANBUL SULTANGAZİ HÜSEYİN ERSU ORTAOKULU
İSTANBUL SULTANGAZİ İSMETPAŞA ORTAOKULU
İSTANBUL SULTANGAZİ İSTİKLAL ORTAOKULU
İSTANBUL SULTANGAZİ İVAT TURHAN ORTAOKULU
İSTANBUL SULTANGAZİ MEHMET AKİF ERSOY ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ
İSTANBUL SULTANGAZİ MEHMETCİK ORTAOKULU
İSTANBUL SULTANGAZİ MELAHAT ÖZTOPRAK ORTAOKULU
İSTANBUL SULTANGAZİ MEVLANA ORTAOKULU
İSTANBUL SULTANGAZİ MİMAR SİNAN ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ
İSTANBUL SULTANGAZİ NECİP FAZİL KISAKÜREK İMAM HATİP ORTAOKULU

İSTANBUL SULTANGAZİ NURETTİN UZUN ORTAOKULU
İSTANBUL SULTANGAZİ ORGENERAL EŞREF BİTLİS ORTAOKULU
İSTANBUL SULTANGAZİ ORHANGAZİ ORTAOKULU
İSTANBUL SULTANGAZİ SULTANGAZİ ATATÜRK MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ
İSTANBUL SULTANGAZİ SULTANGAZİ ÇOK PROGRAMLI ANADOLU LİSESİ
İSTANBUL SULTANGAZİ SULTANGAZİ HALK EĞİTİMİ MERKEZİ
İSTANBUL SULTANGAZİ SULTANGAZİ KIZ ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ
İSTANBUL SULTANGAZİ SULTANGAZİ MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ
İSTANBUL SULTANGAZİ SULTANGAZİ NENE HATUN MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ
İSTANBUL SULTANGAZİ SULTANGAZİ ORTAOKULU
İSTANBUL SULTANGAZİ ŞAİR ABAY KONANBAY ANADOLU LİSESİ
İSTANBUL SULTANGAZİ ŞEHİT TEĞMEN ALİ YILMAZ ORTAOKULU
İSTANBUL SULTANGAZİ YUNUS EMRE ORTAOKULU
İSTANBUL SULTANGAZİ ZÜBEYDE HANIM ORTAOKULU
İSTANBUL SULTANGAZİ 50. YIL ORTAOKULU
İSTANBUL SULTANGAZİ 75. YIL ORTAOKULU
İSTANBUL SULTANGAZİ 125. YIL ORTAOKULU

EK 2: Sultangazi İlçesi Saha Çalışması Anketi

SULTANGAZİ İLÇESİ ŞEHİRLEŞME SORUNLARI ANKET ÇALIŞMASI					
yaşınız / cinsiyetiniz / medeni haliniz nedir ?					
yaşınız	kadın	☐	evli	☐	
.....	erkek	☐	bekar	☐	
nüfusa kayıtlı olduğunuz il / ilçe neresidir ?					
il	.....	ilçe	.....		
eğitim durumunuz nedir ?					
okuma yazma bilmiyor	☐	ilkokul (5)	☐	lise	☐
herhangi bir okul bitirmedeği	☐	ortaokul	☐	önlisans	☐
halde okuma yazma biliyor				lisans	☐
				lisansüstü	☐
çalışma durumunuz ?					
öğrenci	☐	çalışmıyor	☐	tam zamanlı	☐
				part time	☐
				sezonluk	☐
çalışıyor iseniz pozisyonunuz nedir ?					
işçi	☐	ofis personeli	☐	orta düzey yönetici	☐
				üst düzey yönetici	☐
				kamu	☐
				esnaf	☐
çalışıyor iseniz aynı pozisyonda ne kadar zamandır çalışıyorsunuz ?					
1 yıldan az	☐	1-3 yıl arası	☐	3-5 yıl arası	☐
				5-10 yıl arası	☐
				10-20 yıl arası	☐
				20 yıldan fazla	☐
hanenizde oturan sayısı kaçtır ?					
bayan sayısı	.....	erkek sayısı	.....		
hanenizde halen ilk/orta/lise okuyan öğrenci sayısı kaçtır ?					
				.....	yok ☐
hanenizde halen üniversite okuyan öğrenci sayısı kaçtır ?					
				...	yok ☐
çalışıyorsanız aylık geliriniz ne kadar ? TL					
hanenizdekilerin aylık geliri nekadardır ?					

500 tl altı	☐	500 tl altı	☐	3000-4999 arası	☐
501-999 tl arası	☐	501-999 tl arası	☐	5000-7499 arası	☐
1000-1499 tl arası	☐	1000-1499 tl arası	☐	7500-9999 arası	☐
1500-1999 arası	☐	1500-1999 arası	☐	10000-14999 arası	☐
2000-2500 arası	☐	2000-2499 arası	☐	15000-19999 arası	☐
2500-3000 arası	☐	2500-2999 arası	☐	20000 üzeri	☐
3000-4999 arası	☐				
5000-10000 arası	☐				
hanenizin aile yapısı nasıldır ?					
anne/baba/çocuklar	☐	ne kadar süredir sultangazide oturuyorsunuz ?			
anne/baba/çocuklar/gelin	☐	1 yıldan az	☐	15-25 yıl arası	☐
anne/baba/çocuk/dede-nene	☐	1-2 yıl arası	☐	25-50 yıl arası	☐
yalnız yaşıyorum	☐	2-5 yıl arası	☐	50-75 yıl arası	☐
ev arkadaşı ile	☐	5-10 yıl arası	☐	75-100 yıl arası	☐
		10-15 yıl arası	☐	100 yıldan fazla	☐

sultangazide hangi mahallede oturuyorsunuz ?			Sultangazi ilçesine yerleşme sebebiniz nedir ?		
50.yıl	☐	ismetpaşa	☐	ekonomik sebepler	☐
75.yıl	☐	malkoçoğlu	☐	aile bağları	☐
cebeci	☐	sultançiftliği	☐	tanıdık aracılığı ile	☐
cumhuriyet	☐	uğurmumcu	☐	tayin-atama	☐
esentepe	☐	yayla	☐	diğer	.....
eski habipler	☐	yunusemre	☐		
gazi	☐	zübeydehanım	☐		
habipler	☐		☐		

şu an oturduğunuz haneye taşınmadan önce nerede oturuyordunuz ?	
il	ilçe .....

oturduğunuz evin mülkiyet durumu nedir ?					
mülk sahibi	☐	kira	☐	diğer	.....

oturduğunuz evin özellikleri nedir ?		sultangazi ilçesinin gelişimi için sizce ne yapılmalıdır ?	
tek katlı	☐	sivil toplum örgütleri kurulmalı	☐
iki katlı	☐	altyapı çevre sorunları çözülmeli	☐
apartman dairesi	☐	gençlere iş imkanı sağlanmalı	☐
dublex/triplex	☐	kültür sanat etkinlikleri yapılmalı	☐
site-kooperatif	☐	diğer	.....
diğer	☐		

sultangazi ilçesinde sosyo-kültürel yapıyı geliştirmek için ne yapılmalıdır ?	
alışveriş-eğlence merkezleri yapılmalı	☐
sinema-tiyatro merkezleri açılmalı	☐
çay bahçeleri açılmalı	☐
halkın eğitimi ve gelişimi için	☐
diğer	.....

sultangazi ilçesindeki sosyal imkanlardan (tiyatro,sinema,konser etkinlik) ne sıklıkla katılıyorsunuz ?									
sürekli	☐	sık sık	☐	arasıra	☐	nadiren	☐	hiçbirzaman	☐

diğer ilçelere ulaşımınızda kullandığınız araçlar nedir ?			temel ihtiyaçlarınızı nerelerden karşılıyorsunuz ?		
belediye otobüsü	☐	kendi mahallemden	☐	gaziosmanpaşaya giderek	☐
minibüs / dolmuş	☐	diğer mahallelerden	☐	bayrampaşaya giderek	☐
özel araç	☐	eyüp'e giderek	☐	fatihe giderek	☐
taksi	☐	şişli ye giderek	☐	zeytinburnuna giderek	☐
tramvay	☐	esenlere giderek	☐	diğer ilçeler	.....
diğer	☐				

çalışıyor iseniz oturduğunuz haneden işe ulaşım mesafeniz ortalama ne kadar sürmektedir ?							
15 dk'dan daha az	☐	16-30 dk arası	☐	31-45 dk arası	☐	1 saatten fazla	☐

boş zamanlarınızda neler yaparsınız ?		sultangazi ilçesindeki temel sorunlar sizce nedir ?	
evde dinlenirim	☐	ekonomik sorunlar	☐
tatil yaparım	☐	altyapı sorunları	☐
gezerim	☐	sosyo-kültürel sorunlar	☐
arkadaş/akraba ziyareti	☐	aşırı yapılaşma	☐
ikinci bir işte çalışırım	☐	diğer	.....
diğer	.....		
semtinizde karşılaştığınız sorunlar nelerdir ?			
elektrik kesintisi	☐	kalabalık	☐
su kesintisi	☐	ulaşım	☐
gürültü / çevre kirliliği	☐	kamu hizmetlerinin	☐
		eksikliği	☐
		diğer	.....
sultangazi belediyesinin hangi hizmetlerinin yetersiz olduğunu düşünüyorsunuz ?			
yetersiz hizmet olduğunu düşünmüyorum	☐	sosyal ve kültürel organizasyonlar	☐
bilmiyorum	☐	çöp toplama / temizlik	☐
altyapı ve kanalizasyon	☐	otopark sorunu / toplu taşıma iyileştirilmesi	☐
asfalt yol ve kaldırım bakımı	☐	çevre düzenlemesi / yeşil alan	☐
sultangazi belediyesinin hangi hizmetlerinden memnunsunuz ?			
yetersiz hizmet olduğunu düşünmüyorum	☐	sosyal ve kültürel organizasyonlar	☐
bilmiyorum	☐	çöp toplama / temizlik	☐
altyapı ve kanalizasyon	☐	otopark sorunu / toplu taşıma iyileştirilmesi	☐
asfalt yol ve kaldırım bakımı	☐	çevre düzenlemesi / yeşil alan	☐
sultangazi ilçesinin gelişimi için sizce neler yapılmalıdır ?			
yerel yönetim çok çalışmalı	☐		
doğal çevre korunmalı	☐		
iş olanakları arttırılmalı	☐		
vil toplum örgütleri arttırılmalı	☐		
diğer	.....		
sultangazi ilçesine taşındığınız için ne kadar memnunsunuz ?			
oldukça memnunum	☐		
memnunum	☐		
az memnunum	☐		
memnun değilim	☐		
imkanınız olsa önceden oturduğunuz yere geri dönmek ister misiniz ?			
kesinlikle	☐	isterim	☐
isterim	☐	istemem	☐
		kesinlikle	☐
		istemem	☐

sizce sultangazi ilçesinde yaşarken karşılaşılan en önemli sorun hangisidir ?

kent merkezine olan uzaklık	☐
kent merkezine olan ulaşım imkanlarının yetersizliği	☐
kültür ve sanat etkinliklerinin yetersizliği	☐
eğitim kurumlarının yetersizliği	☐
sağlık kurumlarının yetersizliği	☐
güvenlik sorunu	☐
diğer	☐

sizce sultangazi ilçesinde yaşanan en önemli çevre sorunu nedir ?

taş ocaklarının çevreyi kirletmesi	☐
ormanların tahrip edilmesi	☐
sel ve su taşkınları	☐
su havzalarının kirletilmesi	☐
sanayi tesislerinin meydana getirdiği kirlilik	☐
gürültü kirliliği	☐
taşıtların egzoz kirliliği	☐
çöp sorunu	☐
gecekondulaşma ve altyapı sorunu	☐

sizce istanbulun öne çıkan algı merkezi neresidir ?

sultangazi	☐	fatih	☐
şişli	☐	gaziosmanpaşa	☐
beyoğlu	☐	bayrampaşa	☐
eyüp	☐	kadıköy	☐
		diğer	.....

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı:	SAMET AVCU	İmza:		
Doğum Yeri:	İstanbul/Eminönü			
Doğum Tarihi:	13.05.1984			
Medeni Durumu:	Bekar			
Öğrenim Durumu				
Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Yenibosna İlkokulu		İstanbul Bahçelievler	1995
Ortaöğretim	Altınyıldız Ortaokulu		İstanbul Bahçelievler	1998
Lise	Yenibosna Lisesi		İstanbul Bahçelievler	2001
Lisans	Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı	Konya	2006
Yüksek Lisans	Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı	Konya	2015
Becerileri:				
İlgi Alanları:	Coğrafya, Doğa, Eğitim			
İş Deneyimi:	MEB Coğrafya Öğretmeni, 2007-devam ediyor			
Aldığı Ödüller:				
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:	Yrd. Doç. Dr. Adnan Doğan Buldur			
Tel:	0536 641 31 72			
Adres	Kocasinan Merkez Mh. Sancak Sk. No 20 Söğüt Apt A Blok D 14 Bahçelievler/İstanbul			